

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Karolina Praček

**Vloga evropskih sodišč pri izvajanju sankcij zoper subjekte v
Iranu: analiza izbranih primerov**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Karolina Praček

Mentor: red. prof. dr. Zlatko Šabič

Somentor: doc. dr. Milan Brglez

**Vloga evropskih sodišč pri izvajanju sankcij zoper subjekte v
Iranu: analiza izbranih primerov**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

Zahvala

Delo posvečam svoji družini.

Mama in tata, hvala zlasti vama za vajino brezpogojno podporo, pomoč in ljubezen.

Stephen, from convincing me the topic is worth dealing with for the sake of a simulation about 3 and a half years ago (which you probably deeply regret by now), through putting up with my enthusiasm about it ever since and buying perhaps the most expensive book there was about it, to our midnight discussion about sanctions – you are the one who got the best and the worst of it. Thank you. It is done now.

Prijatelji in kolegi, hvala vam, ker ste mi pomagali pri iskanju meni nedostopne literature in reševanju računalniških težav, hvala za vse pogovore, nasvete in podporo, zlasti pa zato, ker ste vestno skrbeli, da nisem vsega prostega časa porabila za branje.

Hvala mentorju in somentorju za strokovno pomoč ter za vse, kar sta me naučila v študijskih letih.

Hvala tudi vsem ostalim, ki ste kakorkoli pripomogli k temu delu.

Vloga evropskih sodišč pri izvajanju sankcij zoper subjekte v Iranu: analiza izbranih primerov

Mednarodna skupnost je Iran zaradi domnevnih kršitev nekaterih mednarodnih obveznosti v okviru iranskega jedrskega programa kaznovala s strogimi sankcijami. Magistrsko delo analizira te (domnevne) kršitve, njihove posledice in predvsem sankcije, ki so bile zoper državo in številne posameznike ter podjetja uvedene s strani Združenih narodov, Evropske unije in Združenih držav Amerike z namenom omejevanja iranskega jedrskega programa ter preprečevanja, da bi iranski civilni jedrski program prerasel v vojaškega. Nesorazmerno stroge (sicer usmerjene) univerzalne, regionalne in enostranske sankcije so povzročile veliko gospodarsko in tudi humanitarno škodo Iranu in njegovim prebivalcem; medtem ko so iranski voditelji več let ponavljali, da so sankcije nelegalne in neupravičene, saj Iran ne poseduje jedrskega orožja in k temu nikakor ne stremi, se je nekaj prejemnikov sankcij Evropske unije odločilo zoper Svet vložiti ničnostne tožbe pred Sodiščem Evropske unije in tako dokazati, da so sankcije (vsaj kar zadeva njih) res nelegalne. Magistrsko delo obravnava sodno prakso Sodišča Evropske unije in, kjer primerno, drugih evropskih sodišč v primerih, ki zadevajo prejemnike sankcij v povezavi z omejevanjem iranskega jedrskega programa, saj ti tožijo pošiljatelje sankcij zaradi (domnevnega) kršenja temeljnih pravic in načel prava Evropske unije pri uvedbi sankcij zoper te prejemnike. Magistrsko delo v sklopu raziskovalnega vprašanja obravnava tudi posledice sodne prakse evropskih sodišč v izbranih primerih na sankcijske režime.

Ključne besede: Iran, jedrski program, sankcije, Sodišče Evropske unije, Svet.

The role of European courts in implementing sanctions against Iranian subjects: analysis of chosen cases

The international community punished Iran with severe sanctions due to some alleged violations of its international obligations related to its nuclear program. This Master's Thesis analyses these (alleged) violations, their consequences and especially the sanctions imposed on Iran, several individuals and companies by the United Nations, the European Union and the United States of America with the aim to restrain the Iranian nuclear program and prevent its development into a nuclear program with a military dimension. Unproportionally severe (although targeted) universal, regional and unilateral sanctions caused an enormous economical and also humanitarian damage to Iran and its inhabitants. While Iranian leaders spent years repeating that sanctions were illegal and illegitimate as Iran did not possess nuclear weapons nor wished to obtain them, some receivers of European Union's autonomous sanctions decided to initiate annulment lawsuits against the Council within the Court of Justice of the European Union and prove this way that sanctions (at least as far as they were concerned) were truly illegal. This Master's thesis analyses the case-law of the Court of Justice of the European Union and, where appropriate, other European courts' case-law in cases related to receivers of sanctions connected to restraining Iran's nuclear program, because the claimants presented lawsuits against the senders of the sanctions in concern due to (alleged) violations of fundamental rights and principles of European Union law when imposing measures against them. Furthermore, this Master's thesis also discusses the consequences of these courts' chosen case-law on sanctions regimes.

Key words: Iran, nuclear program, sanctions, Court of Justice of the European Union, Council.

KAZALO VSEBINE

SEZNAM KRATIC	7
1 UVOD	9
1.1 Cilj magistrskega dela	11
1.2 Raziskovalno vprašanje	11
1.3 Struktura in metodološki okvir	11
1.4 Teoretska izhodišča	12
2 IRANSKI JEDRSKI PROGRAM	23
2.1 Uvod v študijo primera	23
2.2 Mednarodne obveznosti	30
3 SANKCIJE ZOPER IRAN IN IRANSKE SUBJEKTE	44
3.1 Posledice sankcij	44
3.1.1 Učinkovitost sankcij	54
3.2 Odgovori na sankcije	59
4 PRAVNI POSTOPKI	66
4.1 Pomembnejši pravni primeri	66
4.2 Domnevno kršene pravice oz. pravna načela in praksa sodišč	73
4.3 Posledice za sankcijske režime	80
5 ZAKLJUČEK	85
6 LITERATURA	91
PRILOGE	123
Priloga A: Pogodba o neširjenju jedrskega orožja v angleškem jeziku	123
Priloga B: Skupni akcijski načrt iz Ženeve	127
Priloga C: Dogovor o ključnih parametrih za dosego dolgoročnega sporazuma, Lozana, 2. april 2015	130
Priloga Č: Razsežnost sankcij	133
Priloga Č.1: Združeni narodi – univerzalne sankcije	133

Priloga Č.2: Evropska Unija – regionalne sankcije	138
Priloga Č.3: Združene države Amerike – enostranske sankcije	144
Priloga Č.4: Ostale sankcije	146
Priloga D: Nov Poslovník Splošnega sodišča: člen 105	149

KAZALO TABEL

Tabela 1.1: Tipologija sankcij po Galtungu in tipologija usmerjenih sankcij po Bierstekerju, Eckertovi in Tourinhu.....	19
Tabela 3.1: Učinkovitost usmerjenih sankcij Varnostnega sveta glede na njihov namen.....	55
Tabela 3.2: Učinkovitost usmerjenih sankcij Varnostnega sveta glede na namen – primer Irana	56
Tabela 4.1: Tožbe, domnevne kršitve in izidi	73
Tabela 4.2: Uspešnost tožečih strank pri razveljavljanju sankcij	76

SEZNAM KRATIC

AEOI	Iranska organizacija za atomsko energijo (<i>Atomic Energy Organisation of Iran</i>)
BDP	Bruto domači proizvod
CBI	Centralna banka Irana (<i>Central Bank of Iran</i>)
CJEU	Sodišče Evropske unije (<i>Court of Justice of the European Union</i>)
CSA	Dogovor o sodelovanju med Iranom in Mednarodno agencijo za atomsko energijo oz. krajše Splošen dogovor o sodelovanju (<i>Agreement between Iran and the IAEA for the Application of Safeguards in connection with the Treaty on the non-proliferation of nuclear weapons</i> oz. krajše <i>Comprehensive Safeguards Agreement</i>)
DČ	Države članice
ECHR	Evropsko sodišče za človekove pravice (<i>European Court of Human Rights</i>)
EEAS	Evropska služba za zunanje delovanje (<i>European External Action Service</i>)
EKVČPTS	Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin
EPS	Evropsko politično sodelovanje
EU	Evropska unija
GAC	Svet za splošne zadeve (<i>General Affairs Council</i>)
GS	Generalna skupščina Združenih narodov
HEU	Visoko obogateni uran (<i>highly-enriched uranium</i>)
HMT	Ekonomsko in finančno ministrstvo Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske (<i>Her Majesty's Treasury</i>)
HRC	Svet za človekove pravice (<i>Human Rights Council</i>)
IAEA	Mednarodna agencija za atomsko energijo (<i>International Atomic Energy Agency</i>)
ICJ	Meddržavno sodišče (<i>International Court of Justice</i>)
IRGC	Islamska revolucionarna garda (<i>Islamic Revolutionary Guard Corps</i>)
IRISL	Islamic Republic of Iran Shipping Lines
ISA	Iran Sanctions Act
JPA	Skupni akcijski načrt (<i>Joint Plan of Action</i>)
LEU	Nizko obogateni uran (<i>low-enriched uranium</i>)
Listina EU	Listina Evropske unije o temeljnih pravicah
NAM	Gibanje neuvrščenih (<i>Non-Aligned Movement</i>)

NCRI	National Council of Resistance of Iran
NIAC	Nacionalni iranski ameriški svet (<i>National Iranian American Council</i>)
NPT	Pogodba o neširjenju jedrskega orožja (<i>Treaty on the non-proliferation of nuclear weapons</i> , krajše <i>Non-proliferation treaty</i>)
OPEC	Organizacija držav izvoznic nafte (<i>Organization of Petroleum Exporting Countries</i>)
PDEU	Pogodba o delovanju Evropske unije
PEU	Pogodba o Evropski uniji
NWFZ	Območje brez jedrskega orožja (<i>Nuclear Weapons Free Zone</i>)
P5	Stalne članice Varnostnega sveta Združenih narodov
P5+1	Stalne članice Varnostnega sveta Združenih narodov in Nemčija
R&R	Raziskave in razvoj
SWIFT	Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication
SZVP	Skupna zunanja in varnostna politika
UANI	Združeni proti jedrsko oboroženemu Iranu (<i>United Against Nuclear Iran</i>)
UF ₆	Uranov heksafluorid
VS	Varnostni svet Združenih narodov
WMD	Orožje za množično uničevanje (<i>weapons of mass destruction</i>)
ZAE	Združeni Arabski Emirati
ZK	Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske
ZN	Združeni narodi
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

Iranski jedrski program je bil v zadnjem desetletju mnogokrat vir srditih sporov, nasprotovanj in skrbi v mednarodni skupnosti; številne države in mednarodne organizacije so zoper Islamsko republiko Iran (Iran) in iranske subjekte (tako podjetja kot posameznike) zaradi sumov glede morebitne vojaške in ne le civilne razsežnosti iranskega jedrskega programa uvedle stroge omejevalne ukrepe oz. sankcije. Najvidnejši akterji, ki so zoper Iran oz. iranske subjekte uvedli sankcije z namenom preprečevanja širjenja jedrskega orožja po tem, ko se je leta 2002 izkazalo, da Iran skrivno bogati uran, so: Združene države Amerike (ZDA), Varnostni svet (VS) Združenih narodov (ZN) in Evropska unija (EU) ter njene države članice (DČ). Kot razlog za uvedbo sankcij so bila navedena nepojasnjena vprašanja in skrb glede iranskega jedrskega programa, vključno z možnostjo njegove vojaške razsežnosti, domnevna nezmožnost Mednarodne agencije za atomsko energijo (*International Atomic Energy Agency – IAEA*)¹ potrditi odsotnost neprijavljenega jedrskega materiala in aktivnosti v Iranu leta 2006 po treh letih truda, ter vprašanja glede izvrševanja (*implementation*) t. i. Dogovora o sodelovanju (*Safeguards Agreement*)² v okviru Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja (*Treaty on the non-proliferation of nuclear weapons*, krajše *Non-proliferation treaty – NPT*)³ (VS 2006c;⁴ IAEA 2006a; IAEA 2014a).

Glavna problematika iranske jedrske krize se vrti okrog dejstva, da glavni cilj mednarodnih sankcij – v nasprotju s tem, kar pravi Katzman (2013, 1) – ni bil le »prisiliti Iran v sprejem dogovora, ki bi zagotavljal izključno civilno rabo iranskega jedrskega programa,«⁵ ampak tudi vplivati na notranjepolitične razmere v državi⁶ ter razmerje moči v regiji, kar je po mnenju mnogih avtorjev povzročilo sprejem nesorazmerno strogih sankcij zoper Iran oz. iranske subjekte med letoma 2006 in 2013.⁷ Širok nabor sankcij naj bi bil usmerjen (*targeted*)⁸ le na

¹ IAEA je agencija za »pospeševanje in širjenje prispevka jedrske energije k miru, zdravju in blaginji po vsem svetu« in v sklopu svojih zmožnosti skrbi, da njena pomoč oz. njeno sodelovanje ni uporabljeno za vojaške cilje (Statut IAEA, člen 2). Sedež ima na Dunaju, ima 162 članic, poroča pa Generalni skupščini ZN (GS) in VS.

² Dogovor o sodelovanju med Iranom in IAEA – *Agreement between Iran and the IAEA for the Application of Safeguards in connection with the Treaty on the non-proliferation of nuclear weapons*. 1973. Včasih je naslovljen tudi kot Splošen dogovor o sodelovanju (*Comprehensive Safeguards Agreement – CSA*), sprejet je bil 19. junija 1973 na Dunaju, v veljavi je od 15. maja 1974. Besedilo dogovora je IAEA objavila 13. decembra 1974 z okrožnico INFCIRC/214.

³ Pogodba o neširjenju jedrskega orožja – *Treaty on the non-proliferation of nuclear weapons*. 1968. Pogodba je bila sprejeta 1. julija 1968, njena veljavnost pa je bila podaljšana do nadaljnjega.

⁴ Varnostni svet. 2006c. *Resolucija 1696, S/RES/1696/2006*. Sprejeta je bila 31. julija.

⁵ Vsi prevodi v tem magistrskem delu so lastno delo avtorice magistrskega dela.

⁶ ZDA so bile leta 2009 obtožene, da skušajo zanetiti državljansko vojno (Council on Foreign Relations 2014).

⁷ Celo Britansko vrhovno sodišče v svoji sodbi sankcije zoper banko Mellat označilo za diskriminacijske, nesorazmerne in nerazumske (Watts 2013).

⁸ Usmerjene (*targeted*) sankcije se osredotočajo na politične in ekonomske ukrepe zoper voditelje, odločevalce (*policymakers*), njihove podpornike in posamezne sektorje ekonomije, medtem ko so vseobsegajoče

glavne tarče sankcij, torej bančni in energetski sektor ter povezane storitve, vendar je zelo škodil iranskemu gospodarstvu in prebivalstvu, zlasti najbolj ranljivim skupinam (ženskam, otrokom, bolnikom z npr. astmo, multiplo sklerozo, rakom, itd.), ne pa tudi režimu (Ebner 2013; Gordon 2013; Gravel v Ziabari 2013a; Lamb v Ziabari 2013b). Če naštejemo le nekatere posledice mednarodnih sankcij, ki so prizadele vse državljane: visoka inflacija in brezposelnost, kolaps domače valute, težave pri pridobivanju zdravil, padec bruto domačega proizvoda (BDP), težave oz. nezmožnost opravljanja mednarodnih in domačih bančnih transakcij, itd. (Business Monitor International 2013; Katzman 2013; United States Government Accountability Office 2013). Kljub sprejetju Skupnega akcijskega načrta (*Joint Plan of Action – JPA*)⁹ in posledičnim umikom nekaterih sankcij ostaja vprašanje močno spolitizirano, čemur ni ubežalo niti mednarodno pravo. Čeprav JPA v preambuli za prihodnost predvideva celostno rešitev, ki bi vključevala umik vseh sankcij VS in vseh večstranskih (*multilateral*) ter enostranskih (*unilateral*) sankcij, bo do uresničitve tega dela dogovora treba še veliko postoriti; dogovor naj bi bil glede na JPA dosežen do 24. novembra 2014, vendar je bil rok kasneje prestavljen na 30. junij 2015.

Zaradi škode, ki so jim jo povzročile domnevno nelegalne sankcije, so številni iranski subjekti že začeli pravne postopke zoper akterje, ki so sankcije zoper njih uvedli. Med temi postopki posebej izstopajo pravni postopki zoper EU oz. njene organe ter zoper posamezne DČ v okviru Sodišča Evropske unije (*Court of Justice of the European Union – CJEU*) oz. nacionalnih sodišč. Izstopajo zlasti tožbe zoper Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske (ZK).¹⁰ Tematika tožb Sveta (po starem Svet EU oz. Svet ministrov) s strani teh prejemnikov sankcij kljub velikemu pomenu za disciplino mednarodnih odnosov še ni bila sistematično raziskana, čeprav so tožniki začeli pravne procese zoper Svet oz. EU iz izjemno pomembnih razlogov – domnevnega kršenja temeljnih pravic in pravnih načel, kot so npr. pravica do obrambe, pravica do lastnine, sorazmernost, enakost, nediskriminacija, pravica do učinkovitega sodnega varstva, vsebinske napake, upravičenost do razlage, pravna podlaga, itd. (Curia 2014).¹¹ To je nedopustno za EU, ki se glede na Listino Evropske unije o temeljnih pravicah¹² (Listina EU) šteje za ustanovljeno na temeljih, kot sta pravičnost in svoboda, in ki priznava

(*comprehensive*) sankcije usmerjene proti celotnemu prebivalstvu in ekonomiji (Eriksson 2011; Biersteker, Eckert in Tourhino 2012).

⁹ *Skupni akcijski načrt – Joint Plan of Action*. 2013. Sprejet je bil v Ženevi 24. novembra 2013, v veljavi pa je od 20. januarja 2014.

¹⁰ Kot pravi *The Economist* (2015): začeti pravne postopke proti uvedenim sankcijam v ZDA je brezpredmetno, saj so tam sankcije večino ma sprejete na podlagi zakonov o 'državni varnosti', zaradi česar jih je na sodišču težko razveljaviti. Zaradi tega se prejemniki sankcij raje obračajo na evropska sodišča.

¹¹ Navedeni so primeri tožbenih razlogov iz najbolj relevantnih pravnih procesov pred CJEU.

¹² *Listina Evropske unije o temeljnih pravicah – Charter of Fundamental Rights of the European Union*. 2000. V veljavi je od 1. decembra 2009.

pravico do lastnine, enakost pred zakonom, nediskriminacijo, pravico do učinkovite odškodnine in pravičnega sojenja, pravico do obrambe, načeli zakonitosti in sorazmernosti, itd. Z globalne perspektive pa lahko ima končni rezultat teh postopkov znatne posledice ne samo za razvoj mednarodnega prava, ampak tudi za obče procese vladanja (*governance*) v mednarodni skupnosti. Predvsem ko gre za resolucije VS po poglavju VII Ustanovne listine ZN (UL)¹³ se o posredovanju mednarodne skupnosti (kar vključuje tudi uvedbo sankcij) do sedaj ni posebej spraševalo, že primer Yassina Abdullaha Kadija¹⁴ pa je to 'dejstvo' močno zamajal.

1.1 Cilj magistrskega dela

Cilj tega magistrskega dela je analizirati: a) sodno prakso CJEU in, kjer primerno, nacionalnih sodišč DČ EU pri obravnavi legalnosti režima sankcij, uvedenih proti Iranu z namenom preprečevanja širjenja jedrskega orožja, in b) (ne)sorazmernost učinkov, ki jih sankcijski režim ima na Iran kot državo ter vse subjekte v njem, pa najsi bodo to podjetja ali posamezniki.

1.2 Raziskovalno vprašanje

Kako evropska sodišča (torej CJEU in nacionalna sodišča) odgovarjajo na (domnevno) nesorazmerne sankcije, povezane z iranskim jedrskim programom, vzpostavljene zoper Iran in iranske subjekte v primerih pravnih postopkov iranskih subjektov zoper EU oz. njene DČ, začelih na CJEU oz. nacionalnih sodiščih DČ EU zaradi kršenja osnovnih pravic oz. pravnih načel, in kakšne so lahko posledice tega odgovora na procese globalnega vladanja, predvsem ko gre za sankcijske režime?

1.3 Struktura in metodološki okvir

Magistrsko delo poleg uvoda, zaključka, literature in prilog sestavljajo tri poglavja. Spodaj opredeljujem cilje posameznih poglavij ter metodologijo, s katero jih bom dosegla in na koncu odgovorila na raziskovalno vprašanje. Delo temelji izključno na dogodkih, ki so se zgodili do 1. julija 2015, in literaturi, ki je bila objavljena pred tem datumom.

Drugo poglavje je razdeljeno na dva dela. Prvi del uvaja študijo primera in predstavlja mnenja glede iranskega jedrskega programa prek zgodovinske, kvalitativne, primerjalne in vzročne analize ter interpretacije sekundarnih virov.¹⁵ Drugi del ugotavlja, ali je Iran kršil katero izmed svojih mednarodnih obveznosti na področju jedrskega programa v času od 14. avgusta 2002 do

¹³ *Ustanovna listina Združenih Narodov – Charter of the United Nations*. 1945. UL je bila podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu, v veljavi pa je od 24. oktobra 1945.

¹⁴ Bolje rečeno sodna saga proti Evropski komisiji oz. Svetu zaradi izvrševanja sankcij ZN, a o tem več kasneje.

¹⁵ Metodologija se opira na Raginov (2007) pristop k pojmovanju družboslovnega raziskovanja.

2. aprila 2015, in če, katero, prek primerjalne, vzročne in teleološke analize ter interpretacije primarnih in sekundarnih virov.

Tretje poglavje je razdeljeno na dva dela. Cilji prvega dela so identifikacija in ocena posledic sankcij ter kritična ocena sankcij, njihove potrebe in učinkovitosti z uporabo kvalitativne, primerjalne in vzročne analize ter interpretacije primarnih in sekundarnih virov. Drugi del identificira in analizira nekatere iranske odzive na sankcije, na kratko pa tudi pogajanja glede državnega jedrskega programa ter dogovor JPA iz Ženeve, in sicer s pomočjo kvalitativne, zgodovinske, primerjalne in teleološke analize ter interpretacije primarnih in sekundarnih virov.

Četrto poglavje sestavljajo trije deli. Prvi del predstavlja in analizira nekaj pomembnejših tožb iranskih subjektov proti EU oz. DČ EU znotraj CJEU oz. nacionalnih sodišč, in sicer prek zgodovinske, primerjalne in teleološke analize ter interpretacije primarnih in sekundarnih virov. Cilji drugega dela so: identifikacija pravic oz. pravnih načel, za katere so tožniki trdili, da so bila kršena s strani EU oz. DČ EU z uvedbo sankcij, grupiranje in primerjava tistih, ki so bila in ki niso bila kršena glede na sodbe pristojnih organov, ter identifikacija dokumentov, v katerih so kršene pravice oz. pravna načela zagotovljena – vse z namenom analiziranja obravnave domnevno nesorazmernih sankcij s strani evropskih sodišč ter razlogov, pomena in vpliva kršitev s pravnega in političnega vidika. Te cilje dosegam s kvalitativno, primerjalno, teleološko in vzročno analizo ter interpretacijo primarnih in sekundarnih virov, zlasti pa izbranih sodnih primerov. Tretji del odgovarja na zadnji člen raziskovalnega vprašanja; kakšne so (lahko) posledice obravnave evropskih sodišč na procese globalnega vladanja v povezavi s sankcijskimi režimi. Metodologija za tretji del poglavja sta kvalitativna, primerjalna, vzročna in teleološka analiza ter interpretacija primarnih in sekundarnih virov ter dveh intervjujev.

1.4 Teoretska izhodišča

Spremljanje tematike v množičnih medijih in pregled strokovne literature nakazujeta, da je glavni razlog za uvedbo sankcij za preprečevanje širjenja jedrskega orožja zoper Iran bojazen mednarodne skupnosti, da bi utegnil Iran postati 9. oz. 10. država imetnica jedrskega orožja.¹⁶ Za boljše razumevanje tematike magistrskega dela je treba na začetku nujno razumeti, zakaj in za koga bi bila nova država z jedrskim orožjem sploh problem?

¹⁶ Poleg stalnih članic VS (P5), Pakistana, Indije in Demokratične ljudske republike Koreje (Severne Koreje) naj bi ga imel tudi Izrael, ki pa tega nikoli ni uradno potrdil. Sem ne vključujem držav, ki jedrskega orožja nimajo več.

Izhajajoč iz predpostavke realizma,¹⁷ da odnose med državami kroji le moč (Carr 1981, 140–143), je najbolj očitni odgovor na zgornje vprašanje ta, da je pridobitev jedrskega orožja države – torej horizontalna razsežnost jedrskega oboroževanja (*horizontal nuclear proliferation*)¹⁸ – problematična zaradi relativnega povečanja moči te države v primerjavi z ostalimi, kar bi bilo neugodno za vse ostale države, zlasti pa za imetnice jedrskega orožja ter za države, ki z novo imetnico jedrskega orožja niso v dobrih odnosih. Vojna je po realizmu v mednarodnih odnosih zadnje sredstvo moči (*ultima ratio*) in z vidika moči ji je podrejeno vsako dejanje države, saj je zaradi želje držav po še večji moči, prevladi in razkazovanju moči v mednarodni politiki morebitna vojna vedno prisoten in prevladujoč dejavnik (prav tam, 102–104). Pomen in moč držav se v realizmu merita po kvaliteti in predpostavljeni učinkovitosti vojaške opreme, saj vojaška moč predstavlja pomemben cilj sama po sebi in ni le instrument za doseganje ciljev (prav tam). Jedrsko orožje ima od vseh orožij za množično uničevanje (*weapons of mass destruction* – WMD) največjo uničevalno moč, države, ki ga posedujejo, pa spadajo med vojaško najmočnejše, saj imetnici to orožje prinaša moč, to je »sposobnost vplivanja na obnašanje drugih, ki temelji na zmožnosti nagrajevanja ali kaznovanja« (Heywood 2004, 150), krepilo pa naj bi tudi njen mednarodni ugled in politični vpliv. Iz tega izhajata dva glavna namena jedrskega oboroževanja: »odvratanje agresivnih namer sovražnika z jedrskim zastraševanjem« in »okrepitev operativne vojaške sile in s tem sposobnost vojskovanja« (Lubi 1999, 78), kar naj bi zagotavljalo višjo nacionalno varnost, ki je od ustanovitve westfalskega modela političnega organiziranja družbenih skupnosti naprej praviloma najvišji cilj države (prav tam, 2).

Če oz. zakaj je jedrsko širjenje sploh problem, lahko glede na proučeno literaturo odgovorimo na več načinov, ne le na zgoraj napisanega. Literatura glede te pomembne tematike je sicer presenetljivo skromna, identificira pa dva glavna nasprotujoča si pogleda na jedrsko širjenje, ki ju sprejemajo in jima sledijo tudi ostali avtorji poleg njunih dveh predstavnikov; prvega ponuja Scott Sagan, drugega pa utemeljitelj neorealizma Kenneth Waltz. Sagan, jedrski pesimist, pravi, da je jedrsko širjenje slabo (*»More will be worse«*), ker »se bodo nove države imetnice jedrskega orožja vpletle v preventivne vojne, ne bodo zgradile sil, ki bi bile sposobne preživeti,

¹⁷ Realizem je najstarejša in najbolj sprejeta teorija mednarodnih odnosov; izpostavlja omejenost politike zaradi egoizma v odsotnosti mednarodne vlade, temelji na racionalnosti in državocentričnosti (Donnelly 2005, 29–30).

¹⁸ Lubi (1999, 12) pravi, da horizontalno jedrsko oboroževanje oz. jedrsko širjenje označuje povečevanje števila držav, ki posedujejo ali nespomo razvijajo lastno jedrsko-oborožitveno zmogljivost, jedrsko razraščanje oz. vertikalno jedrsko oboroževanje pa označuje kot »količinsko rast in kakovostni razvoj jedrskih arzenalov držav odkritih imetnic jedrskega orožja.«

ali bodo imele resne nesreče z jedrskim orožjem,¹⁹ kar bo zmanjšalo svetovno stabilnost (Sagan in Waltz 1995, viii). Waltz, jedrski optimist,²⁰ kot se tudi sam poimenuje, pa pravi, da je strah pretiran, saj bi lahko bilo večje število držav imetnic jedrskega orožja za svet boljše (*»More may be better«*) zaradi »uporabe jedrskega orožja za odvracanje ostalih držav od napada nanje« (prav tam). Odvracanje z zastraševanjem (*deterrence*) ne pomeni, da država ne napade druge zaradi težavnosti samega napada, ampak zaradi pričakovanega odziva napadene države, ki bi lahko predstavljal za 'napadalko' veliko kazen – zastraševanje se torej doseže z zmožnostjo kaznovanja morebitnega napadalca in ne z zmožnostjo obrambe pred napadom (prav tam, 3). Temu navkljub, kot pravi Waltz, predstavlja »prvo nevarnost širjenja jedrskega orožja možnost napada na novo imetnico jedrskega orožja s strani stare imetnice z namenom uničenja začetne jedrske zmožnosti preden ta utegne postati vojaško učinkovita,« preventivni napad pa bi lahko izvedle tudi države, ki jedrskega orožja nimajo (prav tam, 17), in sicer z namenom preprečevanja povečevanja moči druge države. To se je zgodilo npr. junija 1981 ob izraelskem preventivnem napadu na iraški jedrski reaktor Osirak. Waltz in Sagan navajata različne razloge, zakaj jedrsko širjenje predstavlja problem oz. zakaj ne; naj naštejemo le nekaj najpomembnejših. Waltz pravi, da jedrsko širjenje ne predstavlja problema, saj zmanjšuje možnost vojne (zaradi strahu pred posledicami jedrskega spopada jedrsko zastraševanje prispeva k stabilnosti) in prispeva k varnosti države bolj kot osvojitve novega ozemlja (prav tam, 3–17). Po drugi strani pa Sagan pravi, da jedrsko širjenje predstavlja problem, saj naj nove imetnice jedrskega orožja ne bi imele pozitivnih mehanizmov civilnega nadzora (ampak, obratno, npr. (pre)velik vpliv vojske na politiko), in naj ne bi bile sposobne izpolniti treh večjih operativnih zahtev za stabilno delovanje jedrskega zastraševanja: a) odreči se preventivnemu napadu na nasprotnikov nastajajoči jedrski arzenal v času tranzicije, ko ena država ima jedrsko orožje, v drugi pa je jedrski arzenal šele v nastajanju; b) odgovoriti na napad, če je napaden njen jedrski arzenal; c) zagotoviti varnosti jedrskega arzenala in preprečiti njegovo nepooblaščen rabo (prav tam, 49–51). Sagan namreč dvomi tudi v Waltzovo realistično predpostavko, da bo država poskrbela za nadzor nad lastnimi silami (prav tam, 75).²¹

Avtorja sta nadaljevala in nadgrajevala svoje zgoraj predstavljene argumente glede jedrskega širjenja prek izražanja svojih pogledov na iranski jedrski program. Soočila sta se neposredno,

¹⁹ Preventivni napad je vrsta napada, začeta z namenom preprečiti drugi strani napad, ko se ve, da je ta v pripravi, medtem ko je vnaprejšnji oz. preemtivni napad (*preemptive strike*) »preventivni napad v pospešeni obliki,« oz. prvi napad, ko je napad druge strani neizbežen (Lubi 1999, 31) v bližnji prihodnosti (npr. ob vojni napovedi).

²⁰ Globalni optimisti (npr. Thayer in Chellaney) pripisujejo sposobnost uspešnega jedrskega zastraševanja vsem državam, regionalni optimisti (npr. Mearsheimer in Posen) pa samo državam v določeni regiji (Lubi 1999, 30).

²¹ To podkrepi s primeri. Sagan (2006, 53) kasneje dvomi tudi o tem, da bi bila »centralna politična oblast v Teheranu zmožna popolnoma nadzirati podrobnosti jedrskih operacij s strani Islamske revolucionarne garde« (*Islamic Revolutionary Guard Corps – IRGC*).

npr. na konferenci na univerzi v Columbii (Sagan, Waltz in Betts 2007),²² in posredno; zlasti zanimivi so njihovi zapisi v reviji *Foreign Affairs*. Sagan (2006) je npr. pisal, »kako naj se Iranu prepreči razvoj [jedrske] bombe,« Waltz (2012) pa je v enem od svojih prispevkov analiziral, zakaj bi bil jedrsko oboroženi Iran »najverjetneje najboljši možni rezultat,« saj bi »najbolj verjetno na Bližnji vzhod povrnili stabilnost,« doseženo z medsebojnim jedrskim zastraševanjem med Izraelom in Iranom ter preprečevanjem, da bi še katera druga država v regiji dosegla 'jedrski klub'. Prav tako je dejal (prav tam), da je malo verjetno, da bi sankcije uspeli preprečiti Iranu, da bi proizvedel jedrsko orožje; nasprotno, če bi »Teheran menil, da je njegova varnost odvisna od posedovanja jedrskega orožja,« bi lahko dodatne sankcije Iranu »dale večji razlog za iskanje zaščite v tem skrajnem svarilu.« Dejal je tudi, da sankcije v glavni meri škodijo navadnim državljanom in nimajo resnega namena, zaradi česar (prav tam) »se jih lahko prekine.« Waltz opozarja še na skrajno pretiravanje pri opisovanju nevarnosti, ki bi jo jedrsko oborožen Iran predstavljal (npr. pri opisovanju iranskih voditeljev za nerazumske), in opominja tako navadne državljanke kot odločevalce iz Evrope, ZDA in arabskih držav, da bi lahko zdaj bolj kot kdaj prej »več /jedrskega orožja/ bilo bolje,« saj vidi napetosti kot del večdesetletne jedrske krize Bližnjega vzhoda, ki se je začela z izraelskim jedrskim programom, končala pa se bo »le, ko bo povrnjeno vojaško ravnotežje moči« (prav tam).

Med tem skeptičnim in optimističnim pogledom²³ se nahaja še bolj pragmatičen zorni kot: pogled političnega relativizma. Brani ga Peter R. Lavoy (predstavnik sta npr. Richard Nixon in Henry Kissinger), predpostavlja pa, da »na (varnostne) posledice jedrskega širjenja vplivajo predvsem notranje politične in strateške značilnosti nove« države imetnice jedrskega orožja (npr. ideologija, politična ureditev, politična in strateška kultura), »ne pa obseg in tehnološko-tehnične značilnosti njenega jedrskega arzenala« (Lubi 1999, 32). Iz tega lahko razberemo, da je jedrsko širjenje slabo le, ko do njega pride v 'slabi' državi – če država spada v to nedefinirano kategorijo pa odločijo najmočnejši mednarodnopolitični akterji. Primer: Japonska ima obsežen civilen jedrski program in bi lahko proizvedla jedrsko orožje v kratkem času (Waltz 2012), v mednarodni skupnosti pa ta jedrski program ni posebej problematiziran, medtem ko iranski je.

Konkretne razloge, zakaj naj bi Iran želel jedrsko orožje, sistematično obravnava Lubi (1999, 183–197); ti razlogi so tudi v sedanjem času navedeni kot primarni viri domnevne iranske želje

²² Waltz je npr. izpostavil komentar bivšega francoskega predsednika Chiraca, da iransko posedovanje jedrskega orožja ne bi predstavljalo nevarnosti, in 'dokazano' stališče, da se imetnice jedrskega orožja »obnašajo previdno in zmerno,« čeprav so to države, ki uživajo veliko nezaupanje (prav tam, 136–137). Jedrske pesimiste je obtožil, da se ukvarjajo »s hipotetičnimi katastrofami, ki se nikoli niso zgodile«, zase in ostale jedrske optimiste pa je dejal, da se ukvarjajo z resničnostjo zadnjih 50 let (prav tam, 142).

²³ Razdvojenost glede jedrskega orožja je prisotna tudi v teoriji mednarodnih odnosov Angleške šole, na čelu z Bullom; ta šola izpostavlja predvsem trenja med redom in pravičnostjo, in sicer to, da red zahteva preprečevanje jedrskega širjenja, pravičnost pa daje vsem državam enako pravico do posedovanja WMD (Linklater 2005, 85).

po jedrskem orožju. Zunanjepolitična razloga naj bi bila npr. krepitev mednarodnega ugleda in političnega vpliva zaradi: nezadovoljstva s trenutnim položajem v svetovni politični hierarhiji, želje po osvojitvi statusa velike svetovne in največje regionalne sile, po doseganju enakovrednosti 'najmočnejšim', po vodilnem položaju med muslimanskimi državami, po preseganju občutka diskriminiranosti, krivičnosti in neenakosti (zlasti zaradi uvedbe strogih sankcij), po potrjevanju neodvisnosti od 'zahodnih' držav²⁴ in po izrivanju vpliva ZDA iz regije (prav tam). Zunanjevarnostne spodbude naj bi bile zlasti ob koncu prejšnjega stoletja zelo majhne (prav tam), vendar v zadnjih nekaj letih naraščajo, predvsem zaradi grozeče retorike in dejanj največjih nasprotnikov Irana (ZDA in Izraela) leta 2012, ko se je odkrito govorilo o morebitnem vojaškem napadu na Iran.²⁵ Prav tako se Iran zaradi neposredne bližine nemirnega Pakistana, Afganistana in Iraka ter ob povečani prisotnosti ZDA v regiji ne more počutiti varno.²⁶ Zato naj bi bila glavna zunanjevarnostna spodbuda posedovanja jedrskega orožja odvratanje morebitnih napadov z jedrskim zastraševanjem. Notranjepolitični razlogi naj bi bili omejeni, glede na odklonilne izjave iranskih voditeljev v zadnjem desetletju in trenutno gospodarsko stanje zaradi uvedenih sankcij pa bi lahko trdili, da jih trenutno ni, saj bi to spodkopalo ves diplomatski napredek Irana pri doseganju celostne rešitve jedrske krize in ukinitvi strogih sankcij, vzpostavljenih z namenom preprečevanja jedrskega širjenja. Vsekakor pa preveliko poenostavljanje in racionalizacija akterjev nista primerna, saj so iranska družba, ekonomija in politika zelo kompleksni. Kljub vsem teorijam in predpostavkam pa iranski zunanji minister Mohammad Javad Zarif pravi: »Nikoli nismo imeli [jedske] bombe. Nikoli ne bomo imeli [jedske] bombe. Ne stremimo k temu, da bi imeli [jedsko] bombo. Ne verjamemo, da je [jedska] bomba v našem interesu« (Ravid 2015).

Ob predpostavki, da je politično močnejši del mednarodne skupnosti glede jedrskega orožja sprejel in ponotranjil pogled jedrskih pesimistov na čelu s Saganom, nasprotovanje morebitnemu razvoju vojaške razsežnosti iranskega jedrskega programa in širitev mehanizmov za preprečevanje jedrskega širjenja (ter razraščanja) ne presenečata. Predsednik VS je v imenu VS leta 1992 z izjavo širjenje vseh WMD označil za grožnjo mednarodnemu miru in varnosti, člani VS pa so se obvezali k »preprečevanju širjenja tehnologije, povezane z raziskovanjem ali proizvodnjo takšnega orožja« (VS 1992, 4) in k primernemu ukrepanju v ta namen; pri jedrskem širjenju pa je VS izrazil pomen pristopa k NPT, njeno popolno izvrševanje ter

²⁴ V narekovajih zaradi ideološke obremenjenosti in negeografskega pomena v tem kontekstu.

²⁵ Zanimivo analizo škodljivosti morebitne vojne podaja npr. Kahl (2012), ki odgovarja na Kroenigove (2012) pretirane špekulacije o tem, zakaj bi bil vojaški napad na Iran za ZDA najmanj slaba možnost, s katero bi se ZDA izognile mnogo nevarnejšemu položaju v prihodnosti (oba avtorja sta bivša višja uradnika ameriškega ministrstva za obrambo). Prav o vrsti pretiravanj, ki jih uporablja npr. Kroenig (2012), govori Waltz (2012).

²⁶ Kile (2005, 23–26) opozarja na pomen geografskega položaja, individualnih odločevalcev in njihove starosti ter samega procesa odločanja pri oblikovanju iranske varnostne strategije.

izvrševanje dogovorov z IAEA, nakazal pa tudi namero po kaznovanju vseh kršitev, sporočenih s strani IAEA. Ta izjava jasno odraža pomen NPT kot temelja režima preprečevanja jedrskega širjenja (in delno razraščanja), IAEA kot glavne organizacije tega režima in vseh dogovorov, ki jih posamezna država sklene z IAEA. Kršitve pravil in načel tega režima imajo velike posledice ne samo za ugled kršiteljice, temveč tudi za vsakodnevno politično, ekonomsko, kulturno in družabno življenje njenih državljanov; namreč, nasprotnice jedrskega širjenja se ne nagibajo le k preprečevanju, ampak tudi k sankcioniranju poskusov ali dejanskih kršitev obstoječih norm.

Sankcije, kot že omenjeno, v grobem delimo na usmerjene in vseobsegajoče, VS pa jih kot politična orodja uporablja »za naslavljanje neukrotljivih izzivov mednarodnemu miru in varnosti« (Biersteker, Eckert in Tourhino 2012, 6). Konceptualna zmeda glede njihovega pomena je zaradi širokega spektra uporabe termina velika, za potrebe te naloge pa so sankcije »eno najpogosteje uporabljenih orodij zunanje politike v mednarodnih odnosih« (Portela 2014, 1) in »dejanja, ki jih začne eden ali več mednarodnih akterjev ('pošiljatelji') proti enemu ali več ostalim /akterjem/ ('prejemniki') z enim ali obema namenoma: kaznovati prejemnike prek prikrajšanja za neko vrednoto in/ali povzročiti, da prejemniki ravnajo v skladu z določenimi normami, ki jih pošiljatelji smatrajo za pomembne« (Galtung 1967, 379).²⁷ Ena sankcija lahko ima oba namena, zato Galtung poudarja, da je treba razbrati prevladujočega, obenem pa trdi (prav tam, 381), da je treba ločiti med sledečimi dimenzijami klasifikacij sankcij: negativne (kaznovanje za odklonilno vedenje) in pozitivne (nagrada za skladno ravnanje); tiste, ki ciljajo odgovorne posameznike in kolektivne (danes bi jim rekli 'pametne' in vseobsegajoče); notranje (kot posledica sprememb v prejemnici) in zunanje (povezane z interakcijami z drugimi); enostranske (ena pošiljateljica), večstranske (več pošiljateljic, regionalne kot poseben primer) in univerzalne (vse ali skoraj vse druge države razen prejemnic(e) so pošiljateljice); splošne in selektivne (glede na vrsto ukrepov); celotne in delne (obsegajo vse ali le nekatere ukrepe določene vrste); kot zadnje pa Galtung razlikuje med vrstami sankcij oz. vrstami vrednot, za katere so prejemnice sankcij prikrajšane – prikazuje jih Tabela 1.1 (v nadaljevanju).

Obravnavani Galtungov članek predstavlja najzgodnejšo sistematično analizo sankcij. Kljub tisočletni uporabi sankcij kot instrumentov zunanje politike so te postale predmet empiričnih raziskovanj šele v 60-ih letih prejšnjega stoletja, po tem, ko so bile prvič sprejete s strani VS

²⁷ Sankcije (v običajnem mednarodnem pravu se bolj uporablja izraz 'protiukrepi', še prej pa 'povračilo') predstavljajo odziv na nelegalnost in so z zakonom zvezane posledice napačnih ravnanj – za sprejem sankcij je torej pravni pogoj neko nepravilno ravnanje prejemnika sankcij (Tzanakopoulos 2015). Za »enostranske ukrepe držav proti drugim državam v odgovor mednarodno napačnemu ravnanju drugih v škodo prvim se uporablja termin 'protiukrepi'« (prav tam, 174). Tzanakopoulos (prav tam) pravi, da je treba enostranske sankcije upravičiti, saj so sicer pravno nepomembne, kršijo mednarodne obveznosti in predstavljajo retorizijo in ne sankcij.

(Taylor 2010, 18).²⁸ Taylor (prav tam) pravi, da se je kot posledica iskanja odgovora na vprašanje, ali ekonomske sankcije dejansko 'delujejo',²⁹ in večinoma negativnega odgovora na to vprašanje razvil t.i. sankcijski paradoks (»zakaj, glede na njihovo dvomljivo korist, odločevalci nadaljujejo z uporabo teh instrumentov s tako pogostostjo?«), posledica katerega je pojav treh šol, ki skušajo najti odgovor na ta paradoks. Prva šola, ki jo Taylor (prav tam) imenuje 'sankcije ne delujejo', ima za predstavnika Galtunga, ki je v že obravnavanem članku izpostavil precej razlogov za nedelovanje vseobsegajočih ekonomskih sankcij (v smislu nasprotnega učinka od pričakovanega – npr. večja podpora ljudstva režimu, težave pri splošni vzpostavitvi, črni trg, prilagajanje, ekonomska samozadostnost), večina somišljenikov pa se strinja, da so ti »instrumenti bili nezmožni vidno vplivati na politike vodstev držav, proti katerim so bile [sankcije] navidezno usmerjene.« Drugo šolo Taylor (prav tam) imenuje 'sankcije kot simboli', ponovno pa se nanaša na Galtunga; ta meni, da imajo sankcije lahko velik simbolni pomen in so orodje za izražanje in krepitev mednarodne morale. Pri tem Taylor (prav tam) opozarja na ločevanje med mednarodnim in domačim simbolizmom; prvi ima za tarčo širšo mednarodno skupnost (najmočnejše države kot svojo dolžnost vidijo odgovorno ravnanje v smeri proti zagotavljanju reda), pri drugem pa so sankcije proti prejemnici lahko uvedene zaradi pritiska pošiljateljinega volilnega telesa in/ali kot odgovor na domače kritike zaradi neprimerne zunanjepolitičnega odnosa do prejemnice. Tretja šola, 'sankcije lahko delujejo', pa vključuje manjšino poznavalcev, ki zagovarjajo sankcije – med njimi že Davida Mitranyja, ki je 1925 napisal, da so ekonomske sankcije edino splošno dostopno orožje za uveljavljanje miru, in tudi sodobne teoretike (prav tam, 21). V okviru te šole so se razvile tri struje. Prva (Hufbauer, Schott in Elliot) je v zgodnjih 80-ih letih prejšnjega stoletja ugotovila 30 % učinkovitost ekonomskih sankcij v primeru, da »je politični in gospodarski položaj prejemnice dovzeten za njihov vpliv, in glede na cilje pošiljatelja,« ob pravilni izvedbi pa je učinkovitost lahko še večja (prav tam). Druga struja se je razvila v poznih 90-ih in trdi, da je glavni razlog za mešano učinkovitost ekonomskih sankcij 'neumnost' odločevalcev, ki jih ne morejo optimalno uporabljati, na učinkovitost teh sankcij pa po mnenju te struje vplivajo: trajanje sankcij, razlika v velikosti pošiljateljice in prejemnice ter njuni trgovinska in varnostna povezava, grožnja ali dejanska uresničitev izvrševanja sankcij, politični položaj pošiljateljice, politični in gospodarski položaj prejemnice ter raven mednarodnega sodelovanja pri

²⁸ VS je prve prostovoljne, neobvezujoče sankcije (brez sklicevanja na poglavje VII ali člen 41 UL) sprejel proti Južni Afriki zaradi segregacijske politike z resolucijo VS 181 (VS 1963) in proti Južni Rodeziji z resolucijama VS 216 (VS 1965) in 217 (VS 1965). Postopoma sta to postala dva obvezujoča sankcijska režima (Security Council Report 2013), sprejeta po poglavju VII UL (in ne po členu 41); vseobsegajoče sankcije za nepriznano državo Južno Rodezijo z resolucijo VS 253 (VS 1968) in usmerjene sankcije za Južno Afriko zaradi politike apartheida in jedrskih ambicij z resolucijo VS 418 (VS 1977). To so edine sankcije ZN, sprejete do konca hladne vojne (Watson Institute 2004).

²⁹ To vprašanje presega Allen (2005), ki se ukvarja z determinantami uspeha in neuspeha ekonomskih sankcij.

izvrševanju sankcij (prav tam, 22). Tretja struja te šole pa se je razvila nedavno, pravi pa, da sankcije lahko delujejo, če so 'primerno usmerjene'; posledično je bila v 90-ih »prvič priznana nova kategorija izbirnih ukrepov, poznana kot 'pametne sankcije' [*smart sanctions*]*«* (prav tam, 23). Kljub vsemu pa sankcijski paradoks ostaja nerešen, saj nobena šola ni dala neizpodbitnega odgovora na vprašanje o vzroku nadaljnje uporabe sankcij.

Tabela 1.1: Tipologija sankcij po Galtungu in tipologija usmerjenih sankcij po Bierstekerju, Eckertovi in Tourinhu

Galtung: vrste (vseobsegajočih) sankcij		Vrste usmerjenih sankcij s padajočo stopnjo diskriminacije po Bierstekerju, Eckertovi in Tourinhu:
Diplomatske sankcije	Nep priznavanje	
	Prekinitev diplomatskih odnosov	
	Odsotnost neposrednega kontakta s političnimi voditelji	
	Odsotnost sodelovanja mednarodnih organizacij	
Komunikacijske sankcije	Prekinitev telekomunikacij	
	Prekinitev poštnega stika	
	Prekinitev transporta (ladja, tir, cesta, zrak)	
	Prekinitev komunikacij novic (radio, časopisi, tiskovne agencije)	
	Prekinitev osebnih stikov (turizem, družinski obiski)	
Ekonomske sankcije	Notranje opustošenje (ekonomska sabotaža, stavke)	
	Prekinitev trgovinskih odnosov (ekonomski bojkot)	
	Prizadeti uvoz v državo prejemnico (uvozni bojkot)	
	Prizadeti izvoz iz države prejemnice (izvozni bojkot)	

Vira: Galtung (1965) in Biersteker, Eckert in Tourinho (2012).

Naj dodatno osvetlim razliko med vseobsegajočimi in usmerjenimi sankcijami, ki jo nakazuje že zgornja Tabela 1.1. Prve so »prvinsko bolj 'topi' instrumenti, /saj/ ne ciljajo izrecno na vodstvo [države], na politike katerega poskuša pošiljatelj vplivati, ampak se namesto tega nagibajo k povzročanju bolečin in trpljenja populaciji ciljne države na splošno,« kar je nezaželeno, saj to »oslabi nasprotovanje vodstvu prejemnice in morebiti ustvarja Galtungov učinek 'zbiranja okrog zastave'« (Taylor 2010, 23). Po drugi strani pa so usmerjene, 'pametne' sankcije »oblikovane z namenom izogibanja takim [neželenim] rezultatom s pritiskanjem na graje vredne akterje in sočasnim zmanjševanjem neugodnih humanitarnih vplivov« (prav tam), čeprav, kot priznavajo tudi Biersteker, Eckert in Tourinho (2012, 12), neželenih posledic (najpogostejše so porast korupcije in kriminala, utrjevanje avtoritativnih režimov in negativne humanitarne posledice) ni mogoče v celoti odpraviti. Po koncu hladne vojne se je število

sankcijskih režimov, uvedenih s strani VS, v želji po utrjevanju mednarodnih norm brez uporabe nasilja z dveh skokovito povečevalo (90-a leta se večkrat omenjajo kot 'desetletje sankcij'), obenem pa se je povečevala tudi kritičnost do vseobsegajočih sankcij, zlasti vseobsegajočih ekonomskih sankcij (Cortright in Lopez 2000). Pogosto je morebitne politične koristi namreč zasenčilo trpljenje civilistov, poleg tega pa vseobsegajoče ekonomske sankcije povzročajo motnje pri humanitarnem delu, dolgotrajno škodo produktivnosti prejemnice in škodo sosednjim državam zaradi trgovinskih omejitev; od katastrofalnih humanitarnih posledic vseobsegajočih sankcij v Iraku v 90-ih je VS od leta 1994 do danes zato uvedel le usmerjene sankcije (Watson Institute 2004, 2; Biersteker in Eckert 2009). Posledično se je pod vodstvom vlad Švice, Nemčije in Švedske oblikoval krog akademikov, strokovnjakov in delavcev na tem področju, »ki so sodelovali pri oblikovanju usmerjenih sankcij, zlasti usmerjenih finančnih sankcij, prepovedi potovanj in letalskega prometa, embarga na orožje in pri vprašanih izvrševanja« (Watson Institute 2004, 2). Govorimo o treh procesih (Interlaken, Bonn-Berlin in Stockholm), pri katerih so se oblikovale delovne skupine strokovnjakov, ki so obravnavali posamezna področja v zvezi z usmerjenimi sankcijami z namenom njihovega izboljšanja. Inovacije, ki so posledica reformnih procesov, »so imele konkretne učinke na politiko in prakso izvrševanja sankcij« (prav tam, 5) ter na sankcijski režim na ravni ZN.

Sankcijskih režimov je seveda več.³⁰ Na najvišji, univerzalni ravni, se nahaja mednarodni sankcijski režim (raven ZN), sledijo mu npr. regijski sankcijski režimi (v nasprotju z mednarodno in nacionalno ravnjo ti niso tradicionalni; npr. sankcijski režim EU), sankcijski režimi posameznih držav pošiljateljic (npr. sankcijski režim ZDA), kot sankcijski režim pa se v literaturi včasih opisuje tudi celoten set sankcij, uperjenih proti določeni prejemnici s strani ene oz. več pošiljateljic (npr. sankcijski režim proti Sudanu). Pri ločevanju in razumevanju pomena različnih sankcijskih režimov sta zato potrebni pazljivost in natančnost; zlasti je pomembno to, da v določenih primerih (npr. pri sankcijah proti Iranu) prihaja pri izvrševanju ukrepov do zapletenih dinamik med različnimi pošiljatelji sankcij in njihovimi pravnimi sistemi, kar posledično ne vpliva le na prejemnico oz. prejemnike sankcij, na odziv le-teh na sankcije različnih pošiljateljev in analiziranje učinkovitosti posameznih epizod³¹ sankcij, ampak tudi na širše procese znotraj globalnega vladanja (*global governance*).

³⁰ Kljub temu v literaturi (presenetljivo) ni mogoče zaslediti nobene sistematične analize sankcijskih režimov. Krasner (1983, 275) sicer režim definira kot »serijo eksplicitnih in implicitnih načel, norm, pravil in odločevalnih procesov, okrog katerih pričakovanja akterjev sovpadajo na določenem področju mednarodnih odnosov, in ki lahko pomagajo koordinirati njihovo obnašanje.«

³¹ Biersteker, Eckert in Tourhino (2012, 12) definirajo epizodo posameznega sankcijskega primera na podlagi kombinacije usmerjenih sankcij v veljavi in/ali glavnega namena sankcij.

Globalno vladanje je abstrakten pojem, ki ga zaradi neobstoja svetovne vlade in neobstoja svetovnega volilnega telesa, ki bi svetovno vlado izvolilo in v imenu katerega bi ta lahko vladala in izvrševala svoje odločitve, težko razložimo oz. popolnoma razumemo. Nanaša se »na več kot le formalne institucije in organizacije, prek katerih je ali ni vzdrževano upravljanje z mednarodnimi zadevami« (Rosenau 1995, 13); termin se uporablja za »širok spekter različnih praks reda, predpisov, sistemov pravil in vzorčnih zakonitosti v mednarodni areni« (Biersteker 2009, 1). Obstaja več definicij globalnega vladanja, med drugim Bierstekerjeva (2009, 4): »globalno vladanje je medosebno priznan red na globalni ravni z določenim ciljem, ki definira, omejuje in oblikuje pričakovanja akterjev v domeni neke zadeve. Je sistem avtoritativnega pravila ali pravil (z različnimi stopnjami institucionalizacije), ki deluje in upravlja na globalni ravni« brez zahteve po univerzalni sprejetosti teh pravil za legitimne in brez zahteve po tem, da bi globalno vladanje – »ustvarjanje pravil in izvajanje moči na globalni ravni« (Keohane 2002, 3) – izvajali subjekti s splošnim soglasjem za to početje. Pri tem je vladanje razumljeno kot »ustvarjanje in uveljavljanje pravil ter izvajanje moči na danem področju delovanja« (prav tam) oz. kot funkcije/aktivnosti vlade, ki se stalno razvijajo. Ker pa vlade v tradicionalnem pomenu pri globalnem vladanju ni, vladanje brez vlade (*governance without a government*) vzdržujejo kontrolni mehanizmi³² (npr. EU, sistem ZN in režim človekovih pravic), ki jih pospešuje »evolucija medosebnih soglasij, ki temeljijo na / (posamezno ali v kombinaciji) / skupnih usodah in zgodovinah, posedovanju informacij in znanja, pritisku aktivnih javnosti ali javnosti, ki se jih lahko mobilizira, in/ali uporabi preudarnega načrtovanja, dobrega tempiranja, pametnih manipulacij in težkega trgovanja« (Rosenau 1995, 15).³³ Globalno vladanje je »vsota nešteto – dobesečno milijonov – kontrolnih mehanizmov, ki jih vodijo različne zgodovine, cilji, strukture in procesi,« pri čemer ni lastnosti, ki bi bila skupna vsem (prav tam, 16). Poskusi vladanja, vključno z globalnim vladanjem, so »naravna posledica naraščajoče medsebojne odvisnosti,« pomagajo pa ustvarjati pogoje za »nadaljnji razvoj omrežij medsebojne odvisnosti, ki so splošno naslovljena kot globalizacija«³⁴ (Keohane in Nye v Keohane 2002, 2). Bolj natančna pa poskušata biti Weiss in Thakur (2010, 6), za katera se globalno vladanje (to je lahko dobro, slabo ali neopredeljeno) nanaša na »obstoječe kolektivne ureditve za reševanje problemov,« opredeljujeta pa ga kot »vsoto zakonov, norm, politik in institucij, ki definirajo, osnujejo in

³² Več o tem Rosenau (1995, 22), ki v Tabeli 1 prikazuje različne skupine kontrolnih mehanizmov.

³³ Poenostavljeno, globalno vladanje lahko izvajajo države, verske organizacije, poslovne korporacije, medvladne in nevladne organizacije, to izvajanje pa vključuje »strateške interakcije med subjekti, ki niso urejeni v formalne hierarhije« (Keohane 2002, 3).

³⁴ Globalizacijo drugače definira skoraj vsak avtor. Brown (2008) npr. pravi, da je povečanje povezanosti med ljudmi v treh obdobjih: evropskem ekspanzionizmu do 16. stoletja, širitvi britanskega imperija v 19. stoletju ter sedanji informacijski dobi, definira pa jo kot »pluralistični pojav z mnogovrstnimi kompleksnostmi in velikokrat nedoločeni značilnostmi« (prav tam, 44). Kaže se na vseh področjih: v komunikacijah, proizvodnji, transportu, ekonomskih trgih, potovanjih, organizacijah, vojski, ekologiji, zdravstvu, zakonih, itd. (Scholte 2005, 74).

posredujejo med odnosi med državljani, družbo, trgi in državo v mednarodni areni – oblastniki in objekti mednarodne javne moči.« Pravita tudi (prav tam), da obstoječe kolektivne ureditve kljub odsotnosti centralne avtoritete prinašajo čezmejnem problemu »več predvidljivosti, stabilnosti in reda« kot pričakovano, a vendar eno izmed problematik današnjega globalnega vladanja vidita v tem, da »razvoj medvladnih institucij za lajšanje močnih mednarodnih odzivov zelo zaostaja za pojavljanjem kolektivnih problemov s čezmejnimi, zlasti globalnimi dimenzijami,« medtem ko Keohane (2002, 4) obravnava in opozarja na eno izmed ključnih vprašanj globalnega vladanja: primerne vrste in prakse odgovornosti na tej ravni.

Kot primer bi lahko vzeli (včasih neupravičeno) uvrščanje subjektov na seznam prejemnikov sankcij VS in EU ter postopke odstranjevanja s teh seznamov (*listing* in *delisting*). Zlasti težavni so bili postopki odstranjevanja s seznamov prejemnikov sankcij VS pred procesoma Interlaken ter Bonn-Berlin, saj je bil problem zmotno ciljanih prepoznani, kljub temu pa ni bilo še mehanizmov za naslavljanje problema (Watson Institute 2004). Začetek reformnega procesa je bil težaven, nestrinjanje glede ključnih vprašanj (kdo lahko poda zahtevo za odstranitev s seznama, na podlagi česa in kako naj se pritožbe odločajo) je bilo prisotno že med procesi Interlaken, Bonn-Berlin in Stockholm, sčasoma (prav tam, 7–11) pa je prišlo do razvoja dveh ključnih institucij³⁵ na tem področju: z resolucijo VS 1730³⁶ ustanovljene Informacijske točke, pristojne za prejetje predlogov za odstranitev s sankcijskih seznamov (*Focal Point for Delisting*, v nadaljevanju Informacijska točka) in z resolucijo VS 1904³⁷ ustanovljene Pisarne varuha človekovih pravic (*Office of the Ombudsperson*, v nadaljevanju Pisarna varuha) kot pomoč Odboru 1267 pri obravnavi zahtev za odstranitev s seznamov sankcij. Obe sta pomožna organa VS znotraj Sekretariata ZN (spadata pod sankcijske odbore, ki jih sestavljajo vse članice VS), ki jih VS lahko ustanavlja na podlagi člena 29 UL in pravila 28 Začasnih postopkovnih pravil VS.³⁸ Vpliv razprave o odstranjevanju s seznamov prejemnikov sankcij je bil najbolj viden pri delu sankcijskega odbora, ki je bil ustanovljen z §6 resolucije VS 1267;³⁹ Odbor 1267 je novembra 2002 prvič posredoval smernice za svoje delo, vključno s formalnimi mehanizmi za preučevanje zahtev po odstranjevanju s sankcijskih seznamov (Watson Institute 2004). Od težav pri zgolj oblikovanju, objavi in posodabljanju seznama prejemnikov sankcij na

³⁵ Institucije so »povezani kompleksi pravil in norm« (Keohane 1988, 383), tesno so povezane z delovanjem mednarodnih režimov, nudijo pa »sistem avtoritativnih pravil na globalni ravni in lahko predstavljajo temelj za vladanje z definiranjem, omejevanjem in oblikovanjem pričakovanih akterjev na različnih področjih« (Biersteker 2009, 16).

³⁶ Varnostni svet. 2006č. *Resolucija 1730*, S/RES/1730/2006. Resolucija je bila sprejeta 19. 12.

³⁷ Varnostni svet. 2009b. *Resolucija 1904*, S/RES/1904/2009.

³⁸ Varnostni svet. 1982. *Provisional Rules of Procedure of the Security Council* – Začasna postopkovna pravila Varnostnega sveta, S/96/Rev. 7, zadnjič posodobljena 21. decembra 1982.

³⁹ Varnostni svet. 1999. *Resolucija 1267*, S/RES/1267/1999. Resolucija o Afganistanu je bila sprejeta 15. 10.

podlagi resolucije VS 1267 ('sankcijski seznam Al Kaida')⁴⁰ so se mehanizmi zaščite pravic subjektov v nekaj letih izboljšali, povečala se je transparentnost delovanja in postopkov, opazen je tudi porast pomena posameznikov v teh postopkih, saj prizadeti lahko svojo zahtevo naslovijo na Pisarno varuha ali Informacijsko točko prek svoje države ali samostojno. Zahteve Pisarni varuha lahko predložijo le tisti, ki so na 'sankcijskem seznamu Al Kaida'.

Zaplete pa se, ko se subjekt, naveden na sankcijskem seznamu VS, odloči za tožbo proti subjektu, ki sankcije VS dejansko izvršuje; s tem namreč ogroža mednarodni sankcijski režim v njegovi trenutni obliki. Primer Yasina Abdulaha Kadija je v tem smislu zelo razburkal mednarodno javnost (več Polak Petrič 2014). To je še en dokaz o vedno večji vlogi posameznika kot delovalca v mednarodnem pravu.⁴¹ Biersteker in Eckert (2009, 5) gresta tako daleč, da že leta 2009 opozarjata na možnost hude ogroženosti zmožnosti ukrepanja VS proti grožnjam mednarodnemu miru in varnosti v primeru, da se bo takratna »pot sodnih izzivov nadaljevala brez primerne odgovora.« Opozarjata tudi, da je VS že v obdobju 2002 do 2009 napredoval v »skrbnih prizadevanjih za naslavljanje problemov,« kljub temu pa opažata porast političnega problema ter kritik na račun ne le ukrepov za preprečevanje terorizma (nanašajoč na sankcijski režim), temveč tudi usmerjenih sankcij na splošno (prav tam). Magistrsko delo se ne posveča neposrednemu izpodbijanju usmerjenih sankcij VS, temveč, med drugim, izpostavlja šibke točke evropskega sankcijskega režima in sodno izpodbijanje njegove veljave. Delo obravnava nekatere tožbe subjektov na evropskih sodiščih (torej CJEU in nacionalnih sodiščih) zaradi (domnevnega) kršenja temeljnih pravic in pravnih načel pri izvrševanju sankcij EU oz. DČ, sprejetih proti Iranu oz. iranskim subjektom z namenom preprečevanja širjenja jedrskega orožja, obravnava pa tudi vpliv teh tožb oz. sodb na procese globalnega vladanja v povezavi s sankcijskimi režimi. Kot bo razvidno iz zadnjega poglavja, bi lahko dejali, da so vplivi in posledice sodne prakse CJEU na nek način podali odgovor na sodne izzive sankcijskim režimom, ki jih nakazujeta Biersteker in Eckert (2009, 5–10).

2 IRANSKI JEDRSKI PROGRAM

2.1 Uvod v študijo primera

Iranski jedrski program se je začel leta 1957 s podpisom sporazuma o civilnem jedrskem sodelovanju z ZDA v okviru ameriškega programa Atomi za mir (*Atoms for Peace*);⁴²

⁴⁰ Poimenovanje uporabljajo številni avtorji, npr. Maya Lester in Michael O'Kane (European Sanctions 2015).

⁴¹ Türk (2007, 83) trdi, da posamezniki niso subjekti mednarodnega prava, čeprav so lahko v določenih primerih nosilci pravic ali procesnih možnosti v mednarodnem pravu.

⁴² Prek programa je bila državam posredovana tehnologija jedrske energije v zameno za njihovo zavezo, da ne bodo razvijale jedrskega orožja (Jafarzadeh 2007, 129).

sporazum je predvidel tehnično pomoč ZDA in dajanje obogatene urana v zakup Iranu za raziskovalne namene (Negm 2009; Bruno 2010; Nikou 2014). ZDA so Iranu pomagale pri opremljanju in dobavi jedrskega goriva za začetek raziskovanja in odprtja jedrskega raziskovalnega centra v Teheranu (*Tehran Nuclear Research Center*) leta 1967. Center je bil ustanovljen v okviru teheranske univerze pod šahom Mohammedom Rezo Pahlavijem, ki je leta 1974 ustanovil tudi Iransko organizacijo za atomsko energijo (*Atomic Energy Organisation of Iran – AEOI*), vključeval pa je pet-megavatni reaktor, ki so ga priskrbele ZDA (prav tam). ZDA sta se pri podpiranju iranskega jedrskega programa pridružili tudi Nemčija in Francija, s katerima je šah leta 1976 oz. 1977 sklenil dogovor o dobavi jedrskega goriva. Nasploh je bil šah zelo aktiven pri zagotavljanju dostopa do jedrske tehnologije; do januarja 1979 sta bili v izgradnji dve jedrski elektrarni v Bushehru, pričela so se pripravljala dela za dva reaktorja v Ahwazu, podpisal pa je tudi namere za nakup 18 novih reaktorjev iz Nemčije, Francije in ZDA (Jafarzadeh 2007, 130).

Po revoluciji v Iranu leta 1979 pa so se stvari zelo spremenile; prej monarhija je postala islamska republika, iranski vrhovni vodja⁴³ Ayatollah Ruhollah Khomeini pa je ostro nasprotoval jedrski tehnologiji, zaradi česar je napredek na tem področju do njegove smrti milo rečeno miroval, obenem pa tudi ZDA zaradi sovražnosti med državama niso več podpirale iranskega jedrskega programa (Negm 2009; Bruno 2010; Nikou 2014). Zavzetje ameriškega veleposlaništva in 444-dnevna kriza s talci novembra 1979 nikakor ne predstavljata začetka nezaupanja med državama, ampak, kot pravi Alikhani (2000, 3), prelomno točko za odnose med državama, po kateri so ZDA začele izvajati diplomatski, vojaški in ekonomski pritisk na Iran. Čeprav se danes to sliši skoraj neverjetno, so pred tem, zlasti pred II. svetovno vojno, Iranci idealizirali ZDA kot edino 'zahodno' državo, ki ji je resnično mar za »razsvetljenske vrednote samoodločbe« (Rubin in Cottam v Alikhani 2000, 7), in ki bi se bila sposobna zoperstaviti vplivu Rusije in ZK v državi. Dandanes, zlasti v času predsedniškega mandata Mahmouda Ahmadinejada, pa je vsaj uradno v Iranu prisotno negativno pojmovanje ZDA in o iskanju prijateljstva, ki ga je zelo podpiral šah Pahlavi, ni veliko sledi. Retorika se po izvolitvi sedanjega predsednika Hassana Rouhanija sicer umirja, stiki med državama pa se krepijo.

Po revoluciji leta 1979 je veliko znanstvenikov, ki so se ukvarjali z jedrskim programom, zapustilo Iran, sodelovanje z 'zahodnimi' državami na področju jedrske energije je bilo

⁴³ Vrhovni vodja (*Supreme Leader*) je najvišja politična in verska avtoriteta v Iranu; njegove pristojnosti obsegajo razglas vojne in miru, vrhovno poveljevanje oboroženim silam, sprejemanje splošnih politik, imenovanje ali odstavitev predsednika države, poveljnika IRGC, poveljnikov oboroženih sil, poveljnikov policije, itd. (The Office of the Supreme Leader 2014). Več o strukturi moči in akterjih v procesih odločanja pri vprašanih nacionalne vamosti piše Balouji (2005, 80–94).

prekinjeno, iranski ambiciozni jedrski program pa je skoraj propadel zaradi zamrznitve s strani revolucionarnih voditeljev (NTI 2014a). Leta 1989 je po Khomeinjevi smrti prevzel položaj vrhovnega vodje Ayatollah Ali Khamenei.⁴⁴ Čeprav so navkljub prepričanju Khomeinija, da je jedrski program le ostanek 'zahodnega' vpliva v državi, nekatere aktivnosti na tem področju⁴⁵ potekale že pod njegovim vodstvom med vojno med Iranom in Irakom (1980–1988), je iranski jedrski program razcvet doživel v 90-ih letih prejšnjega stoletja. Khamenei in iranski predsednik Ali Akbar Hashemi Rafsanjani sta razširila iranski jedrski program in podpisala številne dogovore s tujimi dobavitelji, največ s kitajskimi in ruskimi. Podpisan je bil npr. sporazum v vrednosti 800 milijonov \$ za obnovo reaktorjev v Bushehru (poškodovana sta bila med iransko-iraško vojno), in sicer januarja 1995 med ruskim ministrom za jedrsko energijo in AEOI (Jafarzadeh 2007, 136). Dela so se zelo zavlekla zaradi tehničnih, finančnih in političnih težav; jedrska elektrarna je bila priključena na nacionalno omrežje 3. septembra 2011, pod iranski nadzor pa je izpod ruskega prešla šele 23. septembra 2013, ostaja pa prva in edina civilna jedrska elektrarna na Bližnjem vzhodu (CCTV 2013; IAEA/PRIS 2014). Ni pa to edini ključni jedrski objekt v Iranu; ostali pomembnejši so npr. tisti v bližini Araka (Khondab, za proizvodnjo težke vode, v izgradnji od junija 2004), Natanza (kjer je med drugim nameščenih več tisoč centrifug za bogatenje urana),⁴⁶ Qoma (Ford, ravno tako obrat za bogatenje urana) ter Isfahana (kjer se v okviru jedrskega tehnološkega centra med drugim nahajata raziskovalni reaktor ter obrat za spreminjanje prečiščenega koncentrata urana, rumene pogače (*yellowcake*), pred nadaljnjo uporabo v npr. heksafluoridni uranski plin), a o vsem tem več v nadaljevanju.⁴⁷

V prvih letih novega tisočletja je v mednarodni skupnosti vladala negotovost glede namenov iranskega jedrskega programa, ki so se do konca desetletja le še stopnjevali. 29. januarja 2002 je takratni predsednik ZDA George W. Bush med vsakoletnim nagovorom državljanov (*State of the Union Address*) Iran, skupaj s Severno Korejo in Irakom, uvrstil na os zla; v tem

⁴⁴ Na položaj je bil izvoljen 4. junija 1989. Pred tem je bil tudi iranski predsednik (1981–1989).

⁴⁵ Npr. ustanovitev novega jedrskega raziskovalnega centra na Univerzi v Isfahanu leta 1984 (pomoč Kitajske), sodelovanje s pakistanskim jedrskim znanstvenikom A. Q. Khanom od leta 1985 pri razvijanju zmogljivosti za obogatitev urana, urjenje jedrskih tehnikov v Iranu in Argentini, urjenje strokovnjakov AEOI v Pakistanu, nakup 20 % obogatene urana za 5,5 milijona \$ od Argentine (Kile 2005; Jafarzadeh 2007, 130–135; Spector 2007; Negm 2009, 190–193; NTI 2014a). Marsikateri dogovori sodelovanju pa je spodkopal pritisk ZDA (prav tam).

⁴⁶ Da je lahko uran obogaten, mora biti v plinasti obliki, zato je uranova ruda (uranov oksid) v posebnem obratu spremenjena v heksafluoridni uranov plin. Obogatitev urana je dejansko proces, pri katerem se poveča (obogati) relativni delež uranovega izotopa U-235 v primerjavi z U-238 v naravnem uranu. Naravni uran vsebuje približno 0,7 % U-235, ostalo pa je večinoma U-238 (ta ima večjo maso za 3 nevtrone); za proizvodnjo energije v jedrskih reaktorjih v obliki toplote pa je potrebno cepljenje (*fission*) U-235 atomov. Večina lahkovodnih reaktorjev potrebuje za delovanje gorivo, v katerem je 3–5 % U-235 (nizko obogateni uran oz. *low-enriched uranium* – LEU), medtem ko mora biti uran, uporabljen za jedrsko orožje, proizveden v obratih, posebej prilagojenih za proizvodnjo vsaj 90 % obogatene urana (visoko obogateni uran (*highly-enriched uranium* – HEU) je že tisti, ki vsebuje vsaj 20 % U-235) (Bruno 2010; Nuklearna Elektra Krško 2014; World Nuclear Association 2014). Fraza 'do x % obogateni uran' torej pomeni 'x % delež uranovega izotopa U-235'; zapisa uporabljam izmenjujoče.

⁴⁷ Natančneje so predstavljeni npr. v Nuclearenergy.ir (2013a), NTI (2014b) ter v Tabeli 1.1 v Kile (2005, 6).

(ne)slavnem govoru je Iran obtožil, da si agresivno prizadeva pridobiti WMD (The White House 2002). Zanimivo pa je, da je to bilo že pred tem, ko je iranska opozicijska politična skupina v izgnanstvu, National Council of Resistance of Iran (NCRI), 14. avgusta 2002 na tiskovni konferenci javno naznanila, da v Iranu že 18 let izvajajo tajne jedrske aktivnosti (Bali 2014, 239), ter javno razkrila obstoj dveh jedrskih objektov v izgradnji: obrata za bogatenje urana v Natanzu ter obrata na težko vodo v Araku, ki ju Iran ni naznanil IAEA. Posledično je mednarodna skupnost, zlasti IAEA, poostrila nadzor nad iranskim jedrskim programom.

Več kot desetletje dolga iranska jedrska kriza je zlasti od leta 2010 do 2013 bila predmet številnih navzkrižij interesov, skrbi, politiziranja in polemik. Iran so zaradi domnevnega nesodelovanja z IAEA, neodkritosti glede lastnega jedrskega programa in nenaslavljanja skrbi mednarodne skupnosti najrazličnejši akterji (zlasti akterji iz ZDA Izraela) obsojali, da si prizadeva pridobiti jedrsko orožje (oz. ga morebiti že ima). Različni strokovnjaki že leta in leta podajajo mnenja o tem, kdaj naj bi bil Iran sposoben proizvesti jedrsko bombo, kar se je do danes sicer vedno izkazalo za neresnično. Tako pred desetletjem kot tudi pred kratkim so obstajale špekulacije o morebitnem napadu na iranske jedrske objekte s strani ZDA oz. Izraela z namenom preprečiti ali vsaj upočasniti napredek iranskega jedrskega programa (Hersh 2005; Kile 2005, 17), kar je bilo za Iran zlasti zaskrbljujoče zaradi precedensa – izraelskega napada na iraški jedrski reaktor Osirak leta 1981. To je skupaj z izraelsko grožnjo o bombardiranju iranskih jedrskih objektov (Kile 2005, 65) pripomoglo k temu, da se številni iranski jedrski objekti zaradi težjega zaznavanja in s tem domnevnega povečevanja varnosti nahajajo pod zemeljskim površjem (kar pa povečuje sume o vojaški razsežnosti jedrskega programa).

Iranski voditelji so vseskozi in ob številnih priložnostih zanikali, da Iran namerava pridobiti jedrsko orožje, in si tudi prizadevali za vzpostavitev območja brez jedrskega orožja (*Nuclear Weapons Free Zone* – NWFZ) na Bližnjem vzhodu.⁴⁸ Pri tem je Iran zelo dejaven zlasti zaradi sovražnosti in nezaupanja do Izraela in izraelskega jedrskega programa, želje po dokazovanju svojih miroljubnih namenov in preusmerjanja pozornosti od svojega jedrskega programa na izraelskega, ki je za Iran prava grožnja miru, stabilnosti in varnosti v regiji (Nader 2011). Iranski voditelji venomer izpostavljajo Izrael kot edinega akterja v regiji, ki poseduje jedrsko orožje,⁴⁹ in kot edino oviro k vzpostavitvi NWFZ na Bližnjem vzhodu, Iran pa oddaljujejo od

⁴⁸ Iran je NWFZ na Bližnjem vzhodu predlagal kot prvi že leta 1974 (Monterey Institute of International Studies 2009, 4), čeprav je bilo od takrat relativno malo napredka na tem področju – navkljub podpori izvrševanju NWFZ s strani GS (1995) z resolucijo GS 50/66.

⁴⁹ Čeprav Izrael nikoli ni uradno priznal posedovanja jedrskega orožja in ostajajo uradni odgovori na to temo dvoumni in nejasni, obstajajo mnenja, da ga ima od poznih 60-ih let prejšnjega stoletja naprej, trenutno pa da poseduje približno 80 jedrskih bojnih glav (Kristensen in Norris 2014).

želje po posedovanju tega orožja.⁵⁰ Bivši predsednik države Ahmadinejad (2012) je npr. dejal, da je jedrska bomba »najhujše nečloveško orožje, ki mora biti v celoti uničeno,« trenutni Rouhani pa je ob neki priložnosti dejal, da se je Iran odločil, da ne bo razvijal jedrskega orožja ne le zato, ker mu to prepovedujejo mednarodne pogodbe, ampak tudi iz principa in zaradi vere, saj je jedrsko orožje neuporabno, škodljivo in nevarno, za Iran predstavlja 'rdečo črto', njegovo posedovanje pa je greh (RT.com 2014a; Theguardian.com 2014). Izjava izhaja iz obvezujočega verskega odloka (fatve) trenutnega vrhovnega vodje Khameneia, ki je fatvo po navedbah spletne strani (domnevno v lasti iranske vlade) Nuclearenergy.ir (2013b) prvič izrekel oktobra 2003, od takrat pa velikokrat ponovil;⁵¹ ta fatva prepoveduje izdelovanje, kopičenje in uporabo WMD in izrecno jedrskega orožja – pod islamom naj bi bilo to prepovedano (*haram*). Ker fatva ni zapisana, nekateri (npr. Izraelu naklonjeni Middle East Media Research Institute) trdijo, da je brezpredmetna, in dvomijo o njenem obstoju. Savyon in Carmon (2012) pišeta, da fatva ni nikoli obstajala ne bila objavljena, in da so poročanja o tej fatvi le propagandna zvijača iranskega režima z namenom »sleparjenja najvišjih ameriških državnikov in ostalih«. Nezaupanju navkljub: poleg Khameneia so se na to fatvo velikokrat sklicevali tudi drugi iranski državniki, kot npr. veleposlanik pri ZN Mohammad Khazae, bivši predsednik države Ahmadinejad in zdajšnji Rouhani, za verodostojno pa so jo sprejeli tudi tuji državniki, kot npr. predsednik ZDA Barack Obama, bivša ameriška državna sekretarka Hillary Clinton in sedanji John Kerry ter turški premier Recep Tayyip Erdogan. (Savyon in Carmon 2012; Kessler 2013). Pri tem sprejemanju gotovo igra pomembno vlogo dejstvo, da je fatva lahko ustna ali zapisana, v obeh primerih pa ima po islamskem pravu enak pomen, zlasti če jo izda vrhovni vodja, saj je potemtakem po iranski ustavi obvezujoča za vse Irance (prav tam; Nuclearenergy.ir 2013b).

Vse verbalne, politične in ekonomske napade zoper iranski jedrski program so iranski državniki v času iranske jedrske krize neprestano ostro obsojali ter obenem ponavljali, da so njihovi nameni miroljubni in v skladu z mednarodnimi obveznostmi, ki Iranu dovoljujejo uporabo jedrske tehnologije v miroljubne namene, zaradi česar Iran ni prenehal z nameščanjem centrifug in bogatenjem urana z namenom doseči popoln jedrski gorivni cikel (od izkopavanja uranove rude do ponovne predelave že uporabljenega jedrskega goriva in skladiščenja odpadkov). Iranski politični vrh je, med drugim, svoj jedrski program vseskozi upravičeval tudi

⁵⁰ Tudi zaradi želje po razvoju na drugih področjih; obstajajo izračuni, da naj bi bil 'strošek' izdelave jedrske bombe za države v razvoju približno 10–15 let nazadovanja v razvoju (Balouji 2005, 77–78). Poleg tega (prav tam) Iran kot žrtev najbolj organizirane uporabe kemičnega orožja v zgodovini nasprotuje uporabi vseh WMD.

⁵¹ Kdaj in kje je Khamenei uporabil podobne besede kot v fatvi je natančneje opredeljeno v Nuclearenergy.ir (2013b). Večkrat je tudi rekel, da si Iran ne prizadeva pridobiti jedrskega orožja, ki je v islamu prepovedano, nasprotne trditve pa je označil za napačne in kršitve legitimnih pravic iranskega naroda (prav tam). Dejaj je tudi, da Iran verjame, da je tovrstno orožje »zločin proti človečnosti in ne sme biti proizvedeno« (Ganji 2014, 25).

v sklopu svoje dolgoročne politike energetske samozadostnosti in oddaljevanja od odvisnosti od fosilnih goriv (zaradi razumevanja, da bo sicer obsežnih zalog le-teh v Iranu v srednjeročni prihodnosti verjetno zmanjkalo) ter slabih izkušenj z različnimi državami, ki so se izkazale kot nezanesljiv partner pri jedrskem sodelovanju. Kot namen jedrskega programa je iranski podpredsednik Aghazadeh na Dunaju 6. maja 2003 (v Balouji 2005, 77–80) izpostavil dva cilja, in sicer proizvodnjo električne energije in doseganje samozadostnost pri preskrbi z jedrskim gorivom pod nadzorom IAEA. Stvarno gledano Iran ne more biti odvisen od drugih pri zagotavljanju lastne energetske varnosti,⁵² zlasti v tako nestabilni regiji kot je Bližnji vzhod.

Iranska jedrska kriza je bila sredi leta 2012 tik pred izbruhom nasilja. Dogajalo se je ogromno stvari, med katerimi velja poleg nezaupanja med Iranom in IAEA⁵³ izpostaviti naslednje:

- Gibanje neuvrščenih (*Non-Aligned Movement* – NAM)⁵⁴ je na svojem 16. srečanju v Iranu (ta je sredi leta 2012 začel triletno predsedovanje NAM) avgusta 2012, ki se ga je udeležil tudi generalni sekretar ZN Ban Ki-moon, sprejelo Teheransko deklaracijo.⁵⁵ Ta v 'zahodnih' množičnih medijih sicer ni bila deležna posebne pozornosti, je pa vnesla pomembno politično protiutež v razpravo o iranskem jedrskem programu na iransko stran. V deklaraciji so voditelji 120 DČ označili jedrsko orožje kot najbolj nečloveško orožje, vzdrževanje in moderniziranje strateških ter taktičnih jedrskih zalog in nove vojaške doktrine, ki bi upravičevale njihovo morebitno uporabo, pa kot največjo grožnjo človečnosti. Za Iran je najpomembnejša šesta točka te deklaracije, ki pravi:

Vse države bi morale biti zmožne uživati osnovno in neodtujljivo pravico do razvoja, raziskovanja, proizvodnje in uporabe jedrske energije v miroljubne namene, brez vsake diskriminacije in v skladu s svojimi posameznimi mednarodnopravnimi obveznostmi. Zatorej, nič se ne sme tolmačiti na način, ki bi oviral ali omejil pravico držav do razvoja jedrske energije v miroljubne namene. Izbire in odločitve držav na področju miroljubne uporabe jedrske tehnologije in svojih politik glede gorivnega cikla, vključno tiste, ki jih izvede Islamska republika Iran, morajo biti spoštovane (prav tam, §6).

Sedma točka (prav tam, §7) dodaja, da bi morala biti nedotakljivost miroljubnih jedrskih aktivnosti podprta, »vsak napad ali grožnja z napadom na miroljubni jedrski objekt v

⁵² To je neprekinjen dostop do energetskih virov po dostopnici (International Energy Agency 2013).

⁵³ Iranski poslanec Javad Jahangirzadeh je generalnega direktorja IAEA Yukiya Amana obtožil izdajanja zaupnih informacij o iranskem jedrskem programu Izraelu, iranski uradniki pa so izrazili skrb glede obnašanja inšpektorjev IAEA v Iranu ter jih obtožili, da so se v to skupino vtihotapili 'zahodni' saboterji (Ditz 2012; Torbati 2012).

⁵⁴ NAM je največja svetovna politična razvrstitev držav (ima 120 članic in 17 opazovalk), ki formalno niso uvrščene proti ali za noben večji blok moči, blokovsko politiko in včlanjevanje v blokovske strukture pa zavračajo (Benko 1996; Potter in Mukhatzhanova 2012). Benko (1996, 247) NAM opredeljuje kot »fenomen, ki v mednarodnih odnosih nima precedensa« in kot »poseben tip strategije, razločljiv tako od strategije zavezništva kot strategije nevtralnosti, ki ji je sicer najbližji.« Od slednje se neuvrščenost (prav tam, 248) razlikuje v tem, da predvideva samostojno oceno mednarodnih dogajanj in aktivno vključevanje v mednarodne procese.

⁵⁵ *Teheranska deklaracija – Tehran Declaration*. 2012. Sprejeta in izdana je bila 31. avgusta na XVI. konferenci voditeljev držav Gibanja neuvrščenih v Teheranu.

obratovanju ali v izgradnji pa pomeni hudo grožnjo ljudem in okolju in predstavlja hudo kršitev mednarodnega prava, načel in ciljev /UL/ in predpisov IAEA.« Dodaja še (prav tam), da obstaja »neodločljiva potreba po splošnem večstransko izpogajanem pravnem instrumentu, ki bi preprečeval napade oz. grožnje z napadom na jedrske objekte, namenjene miroljubni uporabi jedrske energije.« Soglasna potrditev dokumenta je predstavljala za Iran veliko diplomatsko zmago, saj je, prvič, najmočnejši izraz podpore pravicam Irana na področju jedrske energije, in drugič, spodkopava argument ZDA, da je Iran 'izolirana izločena država'. Poleg tega pa, kot pravi Erdbrink (2012), deklaracija podpira pravico do posedovanja popolnega jedrskega gorivnega cikla, vključno z bogatenjem urana, kar je zelo sporno vprašanje in predmet številnih razprav;⁵⁶

- sedma točka deklaracije se nanaša tudi na grožnje z vojaškim napadom na Iran. Že mesece prej so izraelski politiki glasno govorili o možnosti vnaprejšnjega napada na iranske jedrske objekte zaradi eksistencialne grožnje, ki naj bi jim jo Iran predstavljal, ameriška vojska pa je imela celo zaupno simulacijo morebitne vojne in učinkov, ki bi jih izraelski napad imel na širšo regijo ter na ZDA (10 let prej je bil izveden podoben poskus za preverjanje pripravljenosti ameriških enot na invazijo na Irak),⁵⁷ zato je bil strah pred napadom avgusta 2012 toliko večji. Takrat so v javnost prišli domnevni načrti izraelskega napada na Iran in predvidene 30-dnevne vojne ter zagotovila takratnega izraelskega ministra za nacionalno obrambo Matana Vilnaia o tem, da je Izrael pripravljen, in da bo za napad potrebna koordinacija z ZDA (BBC 2012a; Mazzetti in Shanker 2012). Do vojne ni prišlo. Zakaj? To je že marca razložil Rosenberg (2012): zaradi zdrave pameti, ki preprečuje, da bi ZDA začele novo vojno na Bližnjem vzhodu oz. da bi jo dovolile začeti Izraelu.⁵⁸ S tem se izraelski politiki niso sprijaznili; v zelo odmevnem govoru med 67. GS (Heller 2012) je izraelski premier Benjamin Netanyahu poskrbel za slikovni prikaz 'rdeče črte' iranskega jedrskega programa oz. tega, kdaj naj bi Iran (ta Izraela ne priznava in ga večinoma naslavlja kot okupacijski in sionistični režim) bil sposoben imeti 90 % obogateni uran in narediti jedrsko bombo – v letu dni. To naj bi sklepal iz podatkov IAEA. Glede na novice, ki so

⁵⁶ Deklaracija je bila sprejeta tudi pod vtisom drugih dejavnikov. Prvič, zaradi slabe izkušnje z vojno v Iraku, skepticizma in bojzani, da so obtožbe na račun Irana le politično motivirane (z željo 'Zahoda' po spremembi režima), se NAM ni želel pridružiti obtožbam Irana, kar je iranska diplomacija izkoristila in položaj argumentirala kot del širšega napada na pravice držav v razvoju, ki zahteva enoten in močan odgovor NAM (Potter in Mukhatzhanova 2012, 96). Drugič, na sprejetje je vplivalo nezaupanje NAM do ZDA in njenih zaveznic zaradi nezmožnosti izpolnitve resolucije GS 50/66 oz. obljub iz leta 1995 in 2000; Izrael ni pristopil k NPT in NWFZ na Bližnjem vzhodu še vedno ni obstajal (prav tam, 38–96), kar je bilo ključno pri podaljšanju NPT za nedoločen čas.

⁵⁷ Simulacija je predvidela, da naj bi izraelski napad zaustavil iranski jedrski program za kakšno leto, napadi ZDA pa za dodatni dve leti (Mazzetti in Shanker 2012).

⁵⁸ Rosenberg (2012) dodaja še ta notranjepolitični element: napad oz. dodatno stopnjevanje napetosti so najbolj podpirali Obamovi politični nasprotniki, sam pa je zagovarjal pristop, ki vojno vključuje le kot zadnjo možnost.

prišle v javnost 23. februarja 2015, je izraelska obveščevalna agencija Mossad istočasno predvidevala, da, nasprotno, Iran ni bil pripravljen bogatiti urana za proizvodnjo jedrskega orožja, čeprav izraelski uradniki zanikajo protislovja med uradnimi in tajnimi poročili (Milne, MacAskill in Swisher 2015);

- ZDA so odpovedale zgodovinsko konferenco o Bližnjem vzhodu brez WMD, podprto s strani Arabskih držav, ki bi se je udeležili tudi predstavniki Irana. Kot je bilo določeno na pregledni konferenci NPT leta 2010, bi morala potekati decembra 2012. Kot so-sponsor so jo ZDA odpovedale zaradi 'razmer na Bližnjem vzhodu' (Nuland 2012), Iran pa je to interpretiral kot 'uslugo' Izraelu, ki na konferenci ni želel sodelovati. Odpoved je povzročila veliko ogorčenja na iranski strani ter spodbudila Evropski parlament (2013) k sprejetju resolucije,⁵⁹ v kateri je obžaloval prestavitev konference;
- decembra je Iran ostro obsodil Pollux, jedrski poskus ZDA v Nevadi. Iranska vlada je ZDA obtožila brezbržnosti do mednarodnih pozivov k popolni jedrski razorožitvi in hinavščine glede obravnavanja jedrskega orožja kot grožnje mednarodnemu miru in varnosti, saj je bil to 27. jedrski poskus ZDA od leta 1992 naprej (Teheran Times 2012).

Od leta 2003 so o iranskem jedrskem programu skoraj ves čas do danes potekala tudi naporna pogajanja (več v nadaljevanju), pri katerih so se kazala različna in včasih spreminjajoča se mnenja posameznih akterjev glede iranskih jedrskih aktivnosti, na katera je zelo vplival tudi značaj oz. način nastopanja iranskih političnih voditeljev. V obdobju Ahmadinejadovega predsedovanja so se odnosi med ključnimi akterji v mednarodni skupnosti (zlasti ZDA in Izraelom, pa tudi EU) in Iranom zelo zaostri, med Rouhaniyevim predsedovanjem pa počasi prihaja do boljšega sodelovanja in napredka pri iskanju rešitve iranske jedrske krize. Mnenja glede iranskega jedrskega programa se kljub temu še vedno večinoma delijo v tri posplošene skupine: proti, za in brez lastnih interesov v zadevi. Iranski jedrski program ostaja kontroverzna tema s številnimi političnimi in pravnimi zapleti, ki jih osvetljuje naslednje podpoglavje.

2.2 Mednarodne obveznosti

Temelj mednarodnega režima preprečevanja širjenja jedrskega orožja je vsekakor NPT (glej Prilogo A). Iran jo je podpisal 1. julija 1968, v iranskem parlamentu pa je bila ratificirana 2. februarja 1970 – torej Iran spada med prvih 40 držav, katerih ratifikacija pogodbe je bila potrebna za vstop le-te v veljavo (Ngem 2009). Depozitarji NPT – vlada ZK, takratne Zveze sovjetskih socialističnih republik ter ZDA – so ratificirali depozit Irana 5. marca 1970, 10. februarja 1970 oz. 2. februarja 1970, NPT pa je v veljavi od 5. marca 1970 (UNODA 2015).

⁵⁹ Evropski parlament. 2013. *Recommendations of the Non-Proliferation Treaty Review Conference regarding the establishment of a Middle East free of weapons of mass destruction*. Resolucija 2012/2890(RSP), sprejeta 17. januarja 2013.

NPT deli pogodbenice v dve skupini: na tiste, ki legalno posedujejo jedrsko orožje, in tiste, ki ga ne posedujejo ter do njega nimajo pravice. Potemtakem, tako Negm (2009, 43), je NPT diskriminacijska pogodba. V prvi skupini so pogodbenice, ki so pred 1. januarjem 1967 proizvajale »jedrsko orožje ali druge naprave za jedrske eksplozije in z njimi izvajal/e/ eksplozije,« (NPT, člen IX §3), torej le današnje P5. Iran spada v drugo skupino držav pogodbenic. Ima pravico do miroljubne rabe jedrske energije ter ugodnosti v sklopu člena V NPT, hkrati pa ga obvezujejo sledeče dolžnosti: da ne pridobiva, širi ali poseduje jedrskega orožja ali drugih naprav za jedrske eksplozije, da sprejme sistem kontrole v sklopu sporazuma z IAEA⁶⁰ in da bo, kot vse druge pogodbenice, deloval v smeri popolne jedrske razorožitve (povzeto iz NPT, člani II, III, IV in VI). Iran bi potemtakem z vojaško razsežnostjo svojega jedrskega programa grobo kršil NPT. Pri tem je treba omeniti še, da po členu X §1 NPT v primeru nastopa situacije, ki se nanaša na predmet NPT in ogroža nedotakljive interese države, obstaja možnost odstopa od pogodbe, ki jo mora država naznaniti vsem pogodbenicam in VS tri mesece vnaprej.

Iran bi torej lahko od NPT odstopil, ampak ni – iranski voditelji so to večkrat prikazovali kot znak dobre volje in miroljubnih namenov Irana,⁶¹ čeprav se je o tej možnosti v mednarodni javnosti večkrat ugibalo. Iranski voditelji so namreč večkrat izrazili mnenje, da 'zahodni' voditelji Iranu nepravilno zanikajo ugodnosti, ki izhajajo iz NPT, obenem pa ne spoštujejo svoje obveze do jedrske razorožitve in do pomoči Iranu pri uživanju pravice do miroljubne rabe jedrske energije. Poleg tega so izrazili skrb, da je članstvo Irana v IAEA izrabljeno za spolitizirane in nezakonite preiskave iranskega jedrskega programa, vohunstvo in sabotaže; 'zahod' (domnevno Izrael) naj bi bil kriv tudi za kibernetične napade na centrifuge za bogatenje urana⁶² ter umore iranskih jedrskih znanstvenikov, vse z namenom upočasnjevanja iranskega jedrskega programa (Joyner 2012a; Sanger 2012; Raviv 2014). Pravno podlago morebitnega odstopa od NPT razlaga Joyner (2012a), ki pravi, da bi Iran zaradi subjektivnih pomislekov, da biti pogodbenica NPT ni več v nacionalnem interesu, od pogodbe lahko preprosto odstopil »brez možnosti za druge države in VS, da bi odstop označili kot vsebinsko ali proceduralno neučinkovit.« Kljub temu pa bi v skladu z §17 resolucije VS 1887,⁶³ splošnim konsenzom pogodbenic NPT in končnimi dokumenti preglednih konferenc NPT ostal (kot vsaka druga

⁶⁰ NPT ni predvidela vzpostavitve novega mehanizma za nadzor njenega izpolnjevanja – nadzor pogodbenic opravlja IAEA.

⁶¹ Da ne razmišljajo o odstopu od NPT je potrdil npr. iranski visoki pogajalec in pooblaščenec zunanjega ministra Araqchi novembra 2014 (Fars News Agency 2014). Že prej je vodja AEOI Salehi dejal, da, če bi Iran imel namen bogatiti uran do stopnje, potrebne za proizvodnjo jedrskega orožja, bi to lahko storil in oznanil, toda, kot je rekel, Iran ni nikoli imel in nima tega namena, izjavo pa je podprl tudi Ahmadinejad (Hafezi 2010; Slackman 2010).

⁶² Kibernetične napade Pentagon in Organizacija Severnoatlantske pogodbe smatrata za vojno dejanje.

⁶³ Varnostni svet. 2009a. *Resolucija 1887*, S/RES/1887/2009.

pogodbena) za morebitne kršitve NPT pred odstopom od le-te pravno odgovoren tudi po odstopu (Joyner 2012b).⁶⁴ Joyner (prav tam) potrjuje, da bi v primeru učinkovitega odstopa od NPT na isti dan za Iran prenehale veljati tudi obveznosti v sklopu CSA. V tem primeru tudi VS Iranu ne bi mogel naložiti ponovnega pristopa k NPT in ponovnega sprejetja obveznosti iz CSA (prav tam). Kaj torej Iranu preprečuje odstop od NPT? Morebitnih odgovorov je veliko, eden pa je verjetno ta, da je trenutno v zunanjepolitičnem in gospodarskem interesu Irana, da se dokaže kot kredibilna država, ki spoštuje svoje mednarodnopravne obveznosti, in potrdi miroljubno naravo svojega jedrskega programa (predvsem 'zahodnim' akterjem).

Kršenje katerih obveznosti v povezavi z jedrskim programom sta Iranu očitala IAEA in VS?⁶⁵

Takratni generalni direktor IAEA Mohamed ElBaradei je Iranu v svojem poročilu s 6. junija 2003 (IAEA 2003a, 7–8) očital kršenje člena 8 CSA oz. ne(pravočasno)poročanje Irana IAEA o jedrskem materialu, njegovem predelovanju in uporabi ter objektih, kjer je bil tak material hranjen in predelovan (podrobneje prav tam, §32). Iran je avgusta 2003 tudi priznal, da je v prejšnjem desetletju izvajal poskuse pretvorbe urana, o čemer bi glede na CSA moral poročati IAEA (IAEA 2003b, §49). Enoletne skrbi, pomisleke in zahteve IAEA glede iranskega jedrskega programa od razkritja NCRI, da v Iranu že 18 let izvajajo tajne jedrske aktivnosti, najbolj jedrnato strni resolucija Sveta guvernerjev IAEA, sprejeta 12. septembra 2003.⁶⁶ Z njo je IAEA Iran pozvala k takojšnjemu in popolnemu sodelovanju in transparentnosti, k prenehanju vseh aktivnosti, povezanimi z bogatenjem urana, vključno z dobavo jedrskega materiala v Natanz, ter k »takojšnjemu in brezpogojnemu podpisu, ratifikaciji in popolnemu izvrševanju Dodatnega protokola« (Svet guvernerjev IAEA 2003a, §6). Sledilo je veliko pogovorov, obiskov in preverjanj, naposled pa je Iran (kot del dogovora iz Pariza s 14. novembra 2004, sklenjenega med Iranom ter Nemčijo, ZK in Francijo v imenu EU – EU3) prostovoljno privolil v začasno prenehanje bogatenja urana⁶⁷ ter sklenitev Dodatnega protokola k CSA iz leta 1974 (v nadaljevanju Dodatni protokol), kar je z zadovoljstvom sprejela tudi resolucija Sveta guvernerjev IAEA 2003/81.⁶⁸ Iran (veleposlanik Salehi) je z IAEA (ElBaradei)

⁶⁴ Tudi v skladu s členom 70 §1(b) Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb (Iran je njena podpisnica).

⁶⁵ Zaradi kompleksne narave tematike in prostorske omejenosti sledi le osnoven vpogled v to izredno tehnično in specifično področje. Kronologija dogajanja (pogajanja, stališča, dokumenti, itd.) je dostopna na IAEA (2015a), Iran Watch (2015) ter v mnogih drugih virih.

⁶⁶ Svet guvernerjev Mednarodne agencije za atomsko energijo. 2003a. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran – Izvrševanje Dogovora o sodelovanju v Islamski republiki Iran*. Resolucija GOV/2003/69, sprejeta 12. oktobra 2003. Svet guvernerjev IAEA je 35-člansko voljeno politično telo.

⁶⁷ Bogatenje urana samo po sebi ni kršitev NPT. Iran je po ničnem napredku pogajanj z EU3 avgusta 2005 odstranil pečate z opreme za bogatenje urana v Isfahanu, kar je ZK interpretiralo kot kršitev dogovora iz Pariza.

⁶⁸ Svet guvernerjev Mednarodne agencije za atomsko energijo. 2003b. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran – Izvrševanje Dogovora o sodelovanju v Islamski republiki Iran*. Resolucija GOV/2003/81, sprejeta 26. novembra 2003.

podpisal Dodatni protokol na Dunaju 18. decembra 2003 (IAEA 2003c) ter se zavezal k spoštovanju protokola (ki daje IAEA več možnosti za izvedbo bolj podrobnih inšpekcij s krajšim časom najave v neprijavljenih jedrskih objektih) od podpisa naprej, torej še pred ratifikacijo. Od takrat se je preverjanje iranskega jedrskega programa stopnjevalo⁶⁹ vse do sprejetja resolucije Svet guvernerjev IAEA 2005/77.⁷⁰ Ta ugotavlja (prav tam, §1), da je Iran z že obravnavanim neupoštevanjem obveznosti, izhajajočih iz CSA, kršil člen XII §C Statuta IAEA, ki določa postopanje v primeru kršitev tega dogovora; Svet guvernerjev ima npr. možnost predložiti kršitve v obravnavo VS in GS. Ugotavlja še (prav tam, §2) pomanjkanje zaupanja v izključno miroljubno naravo iranskega jedrskega programa ter porast vprašanj v pristojnosti VS, ki nosi največjo odgovornost za mednarodni mir in varnost. Resolucija tudi nagovarja Iran (prav tam, §4–5), naj takoj ratificira in izvaja Dodatni protokol, poveča transparentnost, ustavi aktivnosti bogatenja in predelovanja, premisli o gradnji raziskovalnega reaktorja na težko vodo, nadaljuje pogajanja ter izpolnjuje svoje obveznosti.

Po približno treh letih intenzivnih preverjanj iranskega jedrskega programa je bila sprejeta resolucija Svet guvernerjev 2006/14.⁷¹ Ta med drugim našteva ukrepe za krepitev zaupanja, ki jih Svet guvernerjev nalaga Iranu. To so: ponovna vzpostavitev popolne in trajne ustavitve vseh aktivnosti, povezanih z bogatenjem in predelovanjem, vključno z raziskavami in razvojem (R&R), premislek o gradnji raziskovalnega reaktorja na težko vodo, takojšnja ratifikacija in izpolnjevanje Dodatnega protokola, do njegove ratifikacije pa nadaljevanje delovanja v skladu z njim in izvrševanje ukrepov za povečevanje transparentnosti, ki presegajo CSA in Dodatni protokol (prav tam, §1). Poleg tega nalaga generalnemu direktorju IAEA, naj VS obvesti, da mora Iran te ukrepe izvesti, in naj VS posreduje vse sprejete dokumente na to temo (prav tam, §2). Posredovanje zadeve VS sta prej uspešno blokirala NAM in Rusija (Potter in Mukhatzhanova 2012, 98).

VS se je po posredovanju zadeve najprej odzval s predsedniško izjavo (VS 2006a), prvo resolucijo na to temo, resolucijo VS 1696, pa je sprejel 31. julija.⁷² Ta (VS 2006c) v preambuli zaskrbljeno ugotavlja, da bi glede na dotedanja poročila generalnega direktorja IAEA lahko imel iranski jedrski program vojaško razsežnost, in, kot ugotavlja poročilo generalnega

⁶⁹ Vse podrobnosti so dostopne v poročilih generalnega direktorja IAEA (npr. IAEA 2004a in 2004b) ter drugih relevantnih dokumentih (IAEA 2015a).

⁷⁰ Svet guvernerjev Mednarodne agencije za atomsko energijo. 2005. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran – Izvrševanje Dogovora o sodelovanju v Islamski republiki Iran*. Resolucija GOV/2005/77, sprejeta 24. septembra 2005.

⁷¹ Svet guvernerjev Mednarodne agencije za atomsko energijo. 2006. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran – Izvrševanje Dogovora o sodelovanju v Islamski republiki Iran*. Resolucija GOV/2006/14, sprejeta 14. februarja 2006.

⁷² Proti je glasoval le Katar, vzdržala se ni nobena takratna članica VS.

direktorja IAEA 2006/38 (IAEA 2006b), da Iran ni upošteval navodil Sveta guvernerjev, ki jih je ponovil tudi VS v izjavi 29. marca. VS je posledično po poglavju VII, členu 40 UL prišel do, med drugimi, naslednjih zaključkov: poziva, naj Iran sledi navodilom Sveta guvernerjev, formaliziranim v resoluciji Sveta guvernerjev IAEA 2006/14 (VS 2006c, §1), zahteve po takojšnjem prenehanju vseh aktivnosti, povezanih z bogatenjem in predelovanjem, vključno z R&R, kar naj bi skupaj pripeljalo do diplomatske rešitve (prav tam, §2–3), ter takojšnjem izvrševanju vseh zahtev IAEA za povečanje transparentnosti (prav tam, §6). Resolucija (prav tam, §5) nalaga članicam ZN preprečevanje prenosa vseh predmetov, materialov, dobrin in tehnologije, ki bi lahko prispevali k iranskemu programu balističnih izstrelkov ter aktivnostim, povezanim z bogatenjem in predelovanjem. Resolucija je od generalnega direktorja IAEA do 31. avgusta 2006 zahtevala poročilo o razvoju dogodkov in (ne)delovanju Irana v skladu z zahtevami IAEA ter resolucije VS 1696, nakazala je še namero po sprejemu primernih ukrepov v skladu s členom 41 UL (omejevalni ukrepi brez uporabe oborožene sile oz. neoborožene sankcije) v primeru, da Iran do takrat ne bi upošteval njenih navodil (prav tam, §7–8). Generalni direktor IAEA (2006c) je v svojem poročilu, ki obravnava novosti od 8. junija (poročilo 2006/38) do 31. avgusta, med drugim navedel, da je Iran nadaljeval s testiranjem P-1 centrifug ter do različnih stopenj obogatil vsaj 6 kg uranovega heksafluorida (UF_6) (prav tam, §4), da je dovolil dostop IAEA inšpektorjem do določenih jedrskih objektov ter s tem omogočil IAEA izpolnitev dela zahtev VS, da aktivnosti, povezane s predelovanjem, niso potekale (prav tam, §7–8), da Iran ni bil dovolj transparenten in ni deloval v skladu z Dodatnim protokolom (prav tam, §28). 14. novembra je generalni direktor IAEA (2006d) v novem, podobnem poročilu, ki obravnava novosti od prejšnjega poročila, med drugim prišel do zaključka, da IAEA še vedno ne more potrditi odsotnosti neprijavljenih jedrskih materialov ter aktivnosti v Iranu. Naposled je VS 27. decembra kot odgovor na razvoj dogodkov soglasno sprejel resolucijo VS 1737,⁷³ v kateri (prav tam) med drugim obžaluje, da Iran ni upošteval resolucije VS 1969, poudarja pomen rešitve nastalega položaja s pogajanjem, ki bi zagotovila izključno miroljubno naravo iranskega jedrskega programa, in odločenost sprejeti primerne ukrepe, dokler VS ne ugotovi, da so bili nameni resolucije VS 1969 doseženi. Z namenom varovanja mednarodnega miru in varnosti, ki bi ga morebitno jedrsko širjenje po mnenju VS ogrozilo, je torej VS po členu 41 UL sprejel resolucijo, ki po eni strani ponavlja že znane zahteve IAEA ter VS, po drugi strani pa uvaja za vse države dodatne zahteve po ukrepih za preprečevanje razvoja iranskega jedrskega programa (zlasti §3–7, §10–15 in §17), za Iran pa sankcije (zlasti §7 in §12).⁷⁴ Ponovno uvaja tudi kontrolne mehanizme (prav tam, §18) v obliki nadzora IAEA (od

⁷³ Varnostni svet. 2006d. *Resolucija 1737, S/RES/1737/2006*.

⁷⁴ Za podrobne informacije glede sankcij, ki jih je proti Iranu uvedel VS, glej Prilogo Č.1.

generalnega direktorja IAEA v roku 60 dni zahteva novo poročilo, na podlagi katerega bo ocenil delovanje Irana) ter Odbora, sestavljenega iz vseh DČ VS ter znanega pod imenom Odbor 1737, katerega naloga je nadzorovanje izvajanja ključnih ukrepov sprejete resolucije.

Zahtevano poročilo je generalni direktor IAEA (2007a) podal 22. februarja 2007, v njem pa med drugim ugotavlja, da od 14. novembra 2006 aktivnosti, povezane s predelovanjem, niso potekale (prav tam, §12), da je Iran kljub prepovedi nadaljeval z bogatenjem UF₆ (vsaj 66 kg) do stopenj pod 5 % U-235 (prav tam, §4) in nadaljeval z gradnjo proizvodnega obrata na težko vodo (prav tam, §13), poleg tega pa ni pristal na nobenega od zahtevanih mehanizmov za povečanje transparentnosti lastnega jedrskega programa (prav tam, §25). 24. marca je VS soglasno sprejel resolucijo 1747,⁷⁵ v kateri obžaluje, da Iran ni ravnal v skladu z resolucijama VS 1696 in 1737, ponovno poudarja odločenost doseči spoštovanje ukrepov, ki jih za Iran predvidevata omenjeni resoluciji ter relevantni dokumenti IAEA, obvezanost držav k spoštovanju in izvajanju ukrepov, določenih s strani VS (v skladu s členom 25 UL), in zaskrbljenost zaradi ponavljajočega neupoštevanja zahtev VS ter IAEA s strani Irana. Ponovno je resolucija bila sprejeta po členu 41 UL, VS z njo spet potrjuje zahtevo po takojšnjem upoštevanju resolucije Sveta guvernerjev IAEA 2006/14 (prav tam, §1) in ponovno zahteva poročilo generalnega direktorja IAEA (prav tam, §13), na podlagi katerega bo ocenil ustrezne nadaljnje korake glede iranskega jedrskega programa. To poročilo, izdano 23. maja (IAEA 2007b), obravnava dogajanje od 22. februarja; Iran je v tem času nadaljeval z aktivnostmi, povezanimi z bogatenjem urana do stopnje 4,8 % U-235, pomanjkljivo je poročal in sodeloval z IAEA ter ji onemogočal dostop do objektov v Araku, nadaljeval je z gradnjo obrata na težko vodo in ni pristal na nobenega od ukrepov za povečevanje transparentnosti.

Naslednja poročila je generalni direktor IAEA izdala 30. avgusta 2007, 15. novembra 2007 in 22. februarja 2008. Prvo (IAEA 2007c) poleg ugotavljanja nadaljnjega neupoštevanja določil VS o prenehanju bogatenja ter drugih že znanih dejstev kot priložo vključuje tudi besedilo sporazuma razumevanja med Iranom in IAEA (izdano kot INFCIRC/711) z 21. avgusta 2007, ki vključuje nekaj drobnih korakov Irana proti upoštevanju zahtev IAEA ter VS (npr. obisk raziskovalnega reaktorja s strani inšpektorjev IAEA v Araku ter izdajanje viz inšpektorjem IAEA, podajanje nekaterih zahtevanih informacij IAEA glede lastnega jedrskega programa, izražen pa je bil tudi namen sodelovanja pri pripravi pristopa v skladu s CSA za obrat za bogatenje jedrskega goriva v Natanzu). Drugo poročilo (IAEA 2007d) obravnava napredek v okviru tega sporazuma o razumevanju (Iran je IAEA posredoval informacije o zgodovini lastnega jedrskega programa ter 8. novembra že leta zahtevano kopijo dokumentov procesa

⁷⁵ Varnostni svet. 2007. *Resolucija 1747*, S/RES/1747/2007.

spreminjanja UF₆ v uranovo kovino) in potek dogodkov: IAEA je lahko preverila, da prijavljeni jedrski material ni bil preusmerjen v vojaške namene, nadaljevalo pa se je bogatenje urana, gradnja obrata na težko vodo pri Araku in neizpolnjevanje Dodatnega protokola, zaradi česar IAEA ni mogla izključiti možnosti neprijavljenih jedrskih aktivnosti in materiala v Iranu. Tretje poročilo (IAEA 2008a) med drugim obravnava obtožbe o pretvorbi uranovega dioksida v uranov tetrafluorid ('zelena sol'), zelo eksplozivnih testih in načrtovanju vozila za prevažanje izstrelkov (kar lahko ima morebitno vojaško jedrsko dimenzijo), ki se vlečejo že od leta 2005. Iran jih je označil za lažne, prirejene in brez osnove, za IAEA pa ostajajo resen vzrok za skrb, zato v tem poročilu Iran poziva k aktivnemu sodelovanju. Temeljne zahteve IAEA ter resolucij VS so ostale neizpolnjene, zato je VS sprejel novo resolucijo, resolucijo VS 1803,⁷⁶ ponovno po členu 41 UL (glasovanja se je vzdržala Indonezija). Ta spet poziva Iran k takojšnjemu uresničevanju zahtev resolucije Sveta guvernerjev IAEA 2006/14 ter §2 resolucije VS 1737, poudarja pomen pogajanj in med drugim ponavlja še, da bo VS prenehal z izvrševanjem ukrepov proti Iranu v primeru, da IAEA potrdi upoštevanje vseh zahtev IAEA ter VS s strani Irana. IAEA (2008b, §14) pa tega ni mogla storiti, saj Iran 26. maja med drugim še vedno ni ratificiral ter izvrševal Dodatnega protokola, »razrešil vprašanj domnevnih študij (GOV/2008/4, §35); podal več informacij o okoliščinah pridobitve dokumentov o uranovi kovini (GOV/2008/4, §19); pojasnil pridobivanja in aktivnosti v zvezi z /R&R/, ki so jih opravljali inštituti, povezani z vojsko, in podjetja, ki bi lahko bila povezana z jedrskimi aktivnostmi (GOV/2008/4, §40–41); in pojasnil proizvodnje jedrske opreme in delov s strani podjetij, ki pripadajo obrambni industriji (GOV/2004/11, §37; GOV/2004/34, §22).« Tudi naslednje poročilo (IAEA 2008c) ni prineslo novosti, zato je VS soglasno sprejel resolucijo 1835,⁷⁷ ki le potrjuje prejšnje ukrepe in obvezo k sprejetju 'izpogajane rešitve' iranskega jedrskega vprašanja, spet pa poziva Iran k izpolnitvi lastnih obveznosti.

Nadaljnja poročila generalnega direktorja IAEA (2008d; 2009a; 2009b; 2009c; 2009d) ugotavljajo, da Iran še naprej ni izpolnjeval ključnih zahtev VS, do 17. avgusta 2009 pa je tudi onemogočal dostop inšpektorjem IAEA do reaktorja na težko vodo IR-40 pri Araku. Zanimivo pa je, da je 3. julija 2009 takrat že izvoljeni bodoči generalni direktor IAEA Yukiya Amano, ki je to mesto zasedel 1. decembra 2009, dejal, da »v uradnih dokumentih IAEA ne vidi nobenega dokaza o tem,« da si Iran prizadeva pridobiti jedrsko orožje, medtem ko je ElBaradei dejal, da to namero 'čuti' (Westall 2009). Kakorkoli, Iran je IAEA obvestil o odločitvi o gradnji novega obrata za bogatenje urana do 5 % v Fordu blizu Qoma šele 21. septembra 2009, že med gradnjo (IAEA 2009d), kar je v neskladju z obveznostmi do IAEA glede na dopolnilne sporazume k

⁷⁶ Varnostni svet. 2008a. *Resolucija 1803*, S/RES/1803/2008. Sprejeta je bila 3. marca.

⁷⁷ Varnostni svet. 2008b. *Resolucija 1835*, S/RES/1835/2008. Sprejeta je bila 27. septembra.

CSA,⁷⁸ zaradi česar je Svet guvernerjev IAEA sprejel resolucijo 2009/82,⁷⁹ ki od Irana med drugim zahteva takojšnje prenehanje gradnje tega obrata, spoštovanje obveznosti, izhajajočih iz relevantnih resolucij VS in zahtev IAEA, takojšnjo ratifikacijo in izvrševanje Dodatnega protokola ter takojšnje sodelovanje in posredovanje zahtevanih podatkov IAEA. Pomembnih premikov k spoštovanju zahtev IAEA ter VS ne ugotavljajo niti naslednja poročila generalnega direktorja IAEA (2010a; 2010b), Iran pa je nadaljeval z zavračanjem naslavljanja odprtih vprašanjih glede možnosti vojaške razsežnosti lastnega jedrskega programa, rekoč, da so obtožbe in dokumenti o tem lažni. Še več, v Natanzu je bil – tako poročilo IAEA (2010b, §39) – uran obogaten do stopnje 20 %, za kar je Iran modificiral svoj obrat brez predhodne najave IAEA, ki bi morala v tem primeru prilagoditi varnostne procese v skladu s členom 45 CSA (prav tam, §33). Iran je to isto poročilo označil za kršitev člena 5 CSA, saj naj bi razkrivalo zaupne tehnične podrobnosti o iranskem jedrskem programu (IAEA 2010d, §11–14), obtožbe o nezadostnem sodelovanju pa za zavajajoče in nepravilne, saj »dodatne zahteve [IAEA] presegajo določila CSA in so bile podane pod pretvezo nelegalnih resolucij VS« (prav tam, §6). Nadaljevanje bogatenja urana je Iran razložil s temi besedami: »ni ne logičnega ne pravnega opravičila za prenehanje s temi miroljubnimi aktivnostmi, ki so /naša/ neodtujljiva pravica v skladu s Statutom /IAEA/ in NPT pod nadzorom /IAEA/« (prav tam, §15). Neizvajanje Dodatnega protokola pa je obrazložil (prav tam, §18–21) s tem, da to »ni pravno zavezujoč instrument in je po naravi prostovoljen,« saj je skupaj z drugimi državami Iran na pregledni konferenci NPT leta 2010 prepredil, da bi postal pravno zavezujoč instrument in bil dodan k CSA, zato ga Iran nima nobene obveze izvrševati (čeprav je to prostovoljno počel dve leti in pol); posledično je Iran tudi zahteve IAEA, ki naj bi izhajale iz Dodatnega protokola, označil za pravno neutemeljene.

Zaradi zadnjega in vseh ostalih nespoštovanj določil IAEA ter VS s strani Irana je VS sprejel resolucijo 1929,⁸⁰ ponovno po členu 41 UL. Ta (prav tam) v preambuli pritrdjuje ugotovitvam IAEA o kršenju člena 39 (v §5 omenja tudi člen 24) CSA in dopolnilnih sporazumov k CSA s

⁷⁸ Ti določajo, kdaj mora država IAEA poročati o novem jedrskem objektu; konkretno, Kodo 3.1 (*Code 3.1*) je IAEA v zgodnjih 90-ih zaradi zastarelosti prejšnje določbe iz leta 1976 posodobila – namesto v roku 180 dni prej, ko v objekt prispe jedrski material, mora po novem država o novem objektu poročati IAEA takoj, ko o tem sprejme odločitev (Acton 2009). Iran je to pravilo leta 2003 sprejel, leta 2007 pa napovedal, da bo upošteval staro določbo. Izgovor je bilo dejstvo, da nove ni potrdil parlament, kar pa ne izniči obveze Irana, saj ta ne more samovoljno in brez dovoljenja IAEA spreminjati dopolnilnih sporazumov; to tudi ni v skladu s členom 39 CSA (prav tam). Enake zaključke podaja tudi poročilo generalnega direktorja IAEA (2010a, §28–35).

⁷⁹ Svet guvernerjev Mednarodne agencije za atomsko energijo. 2009. *Implementation of the NPT safeguards agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran* – Izvrševanje Dogovora o sodelovanju ter relevantnih določil Resolucij Varnostnega sveta 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) in 1835 (2008) v Islamski republiki Iran. Resolucija GOV/2009/82, sprejeta 27. novembra 2009.

⁸⁰ Varnostni svet. 2010. *Resolucija 1929*, S/RES/1929/2010. Sprejeta je bila 9. junija, glasovanja se je vzdržal Libanon, proti sprejetju pa sta glasovali Brazilija in Turčija.

strani Irana ter izraža zaskrbljenost zaradi bogatenja urana do 20 %, v operativnem delu pa med drugim potrjuje (prav tam, §1), da Iran ni izpolnil zahtev Sveta guvernerjev in resolucij VS 1696, 1737, 1747 ter 1803, zahteva polno sodelovanje Irana z IAEA in tudi takojšnje upoštevanje resolucij Sveta guvernerjev IAEA 2006/14 ter 2009/82 in §2 resolucije VS 1737.

Naslednje poročilo generalnega direktorja IAEA (2010c) kaže, da je Iran nadaljeval z neizpolnjevanjem zahtev in nesodelovanjem; med drugim IAEA ni omogočil dostopa do obratov, povezanih s težko vodo (npr. Khondab pri Araku). To je opravičeval s trditvami, da IAEA nima nobene pravne podlage za takšne zahteve, saj te ne spadajo pod CSA in presegajo zahteve relevantnih resolucij VS (prav tam, §20). Podobne zaključke podajajo tudi poročila iz leta 2011; prvo sistematično prikazuje stanje kršitev 25. februarja 2011 (IAEA 2011a), četrto, novembrsko, pa vsebuje seznam s strani Irana izvedenih aktivnosti, pomembnih pri izdelavi jedrske eksplozivne naprave (IAEA 2011b, §43), v prilogi pa še časovni pregled morebitne vojaške razsežnosti iranskega jedrskega programa. Svet guvernerjev je sprejel še resolucijo 2011/69,⁸¹ ki pa le ponavlja in stopnjuje stare, že znane skrbi in zahteve.

Tudi v začetku leta 2012 se je nadaljevalo kršenje zahtev IAEA ter VS pri že znanih točkah: nadaljevali so se procesi bogatenja urana in R&R (zelo aktivno v Fordu, kjer je bilo nameščenih veliko novih centrifug, med decembrom 2011 in februarjem 2012 pa je bilo tam proizvedeno približno 14 kg UF₆ z obogatenim izotopom U-235 do 20 %), projekti, povezani s težko vodo, nepopolno sodelovanje z IAEA (npr. onemogočanje dostopa do objektov v Parchinu, za katere je Iran trdil, da niso povezani z jedrskimi aktivnostmi), neizvajanje Dodatnega protokola, neupoštevanje spremenjene Kode 3.1, itd. (IAEA 2012a). V Fordu pa je IAEA (2012b, §28) z vzorcev, vzetih 15. februarja 2012, zaznala tudi do 27 % z U-235 obogatene delce, kar je 7 % več, kot je Iran napovedal in do tedaj kdaj koli obogatil. V svoj zagovor je Iran ob tem dejal, da se to lahko pripeti »zaradi tehničnih razlogov izven nadzora« (prav tam). Poleg tega se je skokovito povečalo število centrifug, nameščenih v Fordu, ter količina proizvedenega UF₆, obogatenega z U-235 do 5 oz. 20 %.⁸² V pol leta se je ta skoraj podvojila (IAEA 2012c), zaradi česar je Svet guvernerjev sprejel resolucijo 2012/50,⁸³ ki

⁸¹ Svet guvernerjev Mednarodne agencije za atomsko energijo. 2011. *Implementation of the NPT safeguards agreement and relevant provisions of United Nations Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran* – Izvrševanje Dogovora o sodelovanju ter relevantnih določil Resolucij Varnostnega sveta Združenih narodov v Islamski republiki Iran. Resolucija GOV/2011/69, sprejeta 18. novembra 2011.

⁸² Iran je večkrat dejal, da je namen UF₆, v katerem je U-235 obogaten do 5 %, proizvodnja goriva za lastne jedrske objekte, namen tistega, v katerem je U-235 obogaten do 20 %, pa proizvodnja goriva za raziskovalne namene (npr. IAEA 2010a, §8; IAEA 2013b, §12) – kljub prepovedi VS. Priloga poročila (IAEA 2012b) podaja tudi graf o povečevanju števila centrifug ter količinah obogatenega urana v Iranu.

⁸³ Svet guvernerjev Mednarodne agencije za atomsko energijo. 2012. *Implementation of the NPT safeguards agreement and relevant provisions of United Nations Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran*

ponavlja, da zaradi nezadostnega sodelovanja z Iranom IAEA ni zmožna potrditi, da je ves jedrski material v Iranu namenjen za miroljubne namene. Resolucija spet izraža zaskrbljenost zaradi neizpolnjevanja zahtev resolucij IAEA ter VS (in Iran spodbuja k izpolnjevanju le teh), resno zaskrbljenost zaradi nadaljnega bogatenja in aktivnosti, povezanih s težko vodo, ter potrebo po sklenitvi dogovora z Iranom o strukturiranem pristopu k reševanju odprtih vprašanj.

Do napredka pa je v odnosu med IAEA in Iranom prišlo novembra 2013, ko je bila 11. novembra (IAEA 2013a) v Teheranu podpisana Skupna izjava o okviru za sodelovanje oz. *Joint Statement on a Framework for Cooperation* (ta določa ukrepe za boljše sodelovanje, npr. omogočanje dostopa IAEA do rudnika urana Gač in ter upoštevanje varnostnih pomislekov Irana pri objavljanju zaupnih informacij), 24. novembra v Ženevi pa JPA, podpisan v Palači narodov med P5, Nemčijo (P5+1) in Iranom.⁸⁴ IAEA je JPA pozdravila, saj je, med drugim, za Iran za pol leta (od 20. januarja 2014) predvidel prostovoljne ukrepe v smeri spoštovanja dosedanjih prizadevanj IAEA (IAEA 2014b). Nekaj tovrstnih ukrepov (celoten tekst JPA je dostopen v Prilogi B): prepoved bogatenja urana prek 5 %, oslabitev polovice do 20 % obogatene urana na do 5 % obogatitev, prenehanje z nekaterimi aktivnostmi v Natanzu, Araku in Fordu, povečanje nadzora, itd. (prav tam). 24. julija 2014 je bilo trajanje JPA s šestih mesecev podaljšano (to možnost predvideva besedilo pogodbe) do 24. novembra 2014, na ta dan pa še do 30. junija 2015; do končne splošne rešitve iranskega jedrskega vprašanja naj bi prišlo v roku enega leta od podpisa, torej do 24. novembra 2014, vendar je tudi ta rok bil podaljšan – do 30. junija 2015 (IAEA 2015b). IAEA je vseskozi izvrševala dogovor iz Ženeve in preverjala, ali Iran deluje v skladu z dogovorom. Poročili generalnega direktorja z dne 20. januarja in 20. februarja 2014 sta potrdili, da Iran deluje v smeri spoštovanja dogovora; drugo je tudi podalo ugotovitev, da je Iran izpolnil šest praktičnih ukrepov, vsebovanih v prilogi k Skupni izjavi o okviru za sodelovanje (IAEA 2014c; IAEA 2014d). Kljub temu pa je IAEA ostala nezmožna potrditi odsotnost vojaške dimenzije iranskega jedrskega programa (prav tam); isto velja za majsko in septembrsko poročilo, ki obenem ugotavljata spoštovanje nadaljnjih dogovorjenih korakov v okviru Skupne izjave o okviru za sodelovanje in JPA (IAEA 2014e; IAEA 2014f). Septembrsko v prilogi I sistematično prikazuje dogovorjene oz. izvedene korake v okviru skupne izjave, poroča pa tudi, da so bile vse zaloge (skoraj pol tone) z U-235 do 20 % obogatene UF₆ (razen 0,6 kg s strani IAEA zapečatenih zalog) predelane v LEU oz. uranov oksid (IAEA 2014f, §21 in priloge).

– Izvrševanje Dogovora o sodelovanju ter relevantnih določil Resolucij Varnostnega sveta Združenih narodov v Islamski republiki Iran. Resolucija GOV/2012/50, sprejeta 13. septembra 2012.

⁸⁴ To je prvi formalni dogovor med ZDA in Iranom v 34 letih (Blair 2013).

Poročilo, izdano 19. februarja 2015, ne ugotavlja napredka v sklopu Skupne izjave o okviru za sodelovanje, a še naprej potrjuje, da se Iran drži svojih obvez v sklopu JPA, kljub čemur IAEA spet ni potrdila izključno miroljubnega namena iranskega jedrskega programa. Razlog je bila med drugim tudi od februarja 2012 še vedno nepojasnjena prisotnost vozil, opreme in verjetno gradbenega materiala v Parchinu, kjer naj bi po nekaterih navedbah Iran zgradil velik prostor za obvladovanje eksplozij, kjer naj bi potekali hidrodinamični eksperimenti, ki so pokazatelji morebitnega vojaškega jedrskega razvoja (IAEA 2015b, op. 73). Odprti sta ostali tudi vprašanji izvrševanja Kode 3.1 ter Dodatnega protokola, ki je za IAEA ključnega pomena pri zagotavljanju odsotnosti neprijavljenih jedrskih aktivnosti in materialov v Iranu.

2. aprila 2015 pa je prišlo do zgodovinskega dogovora med P5+1 in Iranom v švicarski Lozani, ki sta ga naznanila iranski zunanji minister Zarif in Visoka predstavnica Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko Federica Mogherini; dogovor sicer ni ne formalen ne pravno zavezujoč, ampak je le okvir za nadaljnja pogajanja in temelj za besedilo končnega dogovora, ki naj bi bil sprejet do 30. junija 2015. Ameriško zunanje ministrstvo (U.S. Department of State 2015) je takoj po dogovoru v sporočilu za javnost objavilo besedilo le-tega (celotno besedilo je dostopno v Prilogi C), ki za Iran med drugim določa:

- bogatenje urana le do 3,67 % naslednjih 15 let;
- izvrševanje Dodatnega protokola in izvrševanje posodobljene Kode 3.1;
- reden nadzor ter dostop IAEA do vseh jedrskih objektov;
- zmanjšanje števila obstoječih nameščenih centrifug za najmanj dve tretjini;
- zmanjšanje količine LEU s približno 10 ton na 300 kg 3,67 % obogatene urana;
- 15-letno prepoved gradnje novih objektov za bogatenje urana;
- 25-letni dostop inšpektorjev do rudnikov urana in tovarn, kjer nastaja rumena pogača;
- prepoved bogatenja urana ter povezanih R&R, itd (prav tam).

Čas za pridobitev dovolj cepljivega materiala za eno jedrsko orožje naj bi se, posledično, s takratnih dveh do treh mesecev podaljšal na vsaj eno leto, za obdobje vsaj 10 let (prav tam). Ali bo dogovor, ki ga je v imenu IAEA pozdravil Amano, v imenu ZN pa generalni sekretar Ban Ki-moon, spoštovan oz. formaliziran, 30. junija 2015 še ni bilo jasno, saj so pogajanja še potekala.

Iran je svoja stališča glede vseh dogajanj redno in sproti jasno izražal, zaradi omejenosti s prostorom pa jih ne obravnavam v celoti. Dostopna so npr. na spletni strani IAEA (2015a). Treba pa je analizirati nekatere odzive Irana, ki je že od začetka krize trdil, da jedrski program nima vojaškega namena, ter branil svoje investiranje v jedrsko energijo z namenom dolgoročne zmanjševanja odvisnosti od nafte (Kile 2005, 79). Izvor sporov bi lahko iskali v

že omenjeni Kodi 3.1, ki jo je Iran sprejel šele s pismom, naslovljenim na IAEA, s 26. februarja 2003 – torej ob razkritju NCRI 14. avgusta 2002 o gradnji objektov v Natanzu in Araku za Iran še ni veljala in posledično ni bil primoran sporočiti odločitve o gradnji takoj, ko je bila ta sprejeta, ampak 180 dni preden bi v objekte prispel jedrski material. To močno podpira argumente iranske strani, kljub pomembnosti tega dejstva pa v pregledani literaturi o tem ni skoraj nič napisanega. Od leta 2003 do maja 2015 je IAEA skupno izdala 12 resolucij Sveta guvernerjev in prek 50 poročil generalnega direktorja. Nema lokrat jo je Iran zaradi vsebine teh dokumentov kritiziral. Če strnem glavne pritožbe: Iran je trdil, da je IAEA prekoračila pooblastila pri pripravi poročil, da je izdajala tajne podatke, da ne bi smela pooblastiti VS za prevzem lastne vloge pri izvrševanju CSA ter mu dovoliti nalaganja novih zahtev in da so vse zahteve IAEA na podlagi resolucij VS nelegitimne (Nuclearenergy.ir 2013b). Prav tako je Iran (prav tam) IAEA okrcal, ker je zaradi resolucij VS opustila tehnično podporo iranskemu jedrskemu programu, ker je nesorazmerno veliko časa posvečala »iranskemu jedrskemu programu, ki ima samo miroljubne namene,« namesto da bi na podlagi člena IV NPT »najprej lajšala miroljubne jedrske aktivnosti pogodbenic – vključno z iranskimi – in, drugič, okrepila spodbude po razorožitvi držav imetnic jedrskega orožja, kot določata člena VI in VII /NPT/.« Iran je IAEA grajal tudi, ker »ni sprejela nobenih ukrepov za poravnavo politične in ekonomske škode ali izgube,« nastale v času dveh let in pol, ko Iran prostovoljno ni bogatil urana (prav tam). Iran je IAEA (glede na praktične in proceduralne pogoje delovanja IAEA iz Statuta ter splošnih dogovorov o sodelovanju) očital, da VS sploh ne bi smel biti formalno obveščen oz. vključen v reševanje zadeve, saj za to niso bili izpolnjeni zahtevani pogoji:

- člen XII §C Statuta IAEA: ugotovitev inšpektorjev IAEA, da je bil iranski jedrski program uporabljen v vojaške namene, in poročanje o tem Svetu guvernerjev s strani generalnega direktorja (IAEA 2008e);
- člen 19 CSA: kot pogoj postavlja ugotovitev Sveta guvernerjev, da IAEA ni sposobna preveriti, da jedrski material ni bil uporabljen za vojaške namene, IAEA pa je v primeru Irana redno poročala, da prijavljeni jedrski material ni bil uporabljen za vojaške namene (prav tam). Redno pa je poročala, da ne more potrditi odsotnosti neprijavljenih jedrskih materialov ter aktivnosti v Iranu;
- člen III §b (4) Statuta IAEA: kot pogoj (tako Iran) postavlja grožnjo mednarodnemu miru in varnosti, iranski jedrski program pa kljub obtožbam do takrat ni bil nikoli označen kot tak s strani generalnega direktorja (prav tam).⁸⁵

⁸⁵ Od naslednjega poročila generalnega direktorja naprej, poročila 2008/15 (IAEA 2008b), je v poročila vključena tudi sekcija 'možna vojaška razsežnost', nikoli pa vojaška razsežnost jedrskega programa ni bila dokazana.

Še bolj kritičen je bil državni vrh do resolucij VS; zlasti zato, ker nič v mednarodnem pravu ne prepoveduje bogatenja urana (Dalton in drugi 2011), Iran pa to pravico šteje za neodtujljivo. Prav tako Iran nikoli ni bil spoznan za krivega kršenja NPT s strani VS ali bogatenja urana v vojaške namene; tudi IAEA (kljub pritisku ZDA) ni predstavila nobenega dokaza oz. ni izdala pravnega zaključka, da bi Iran kršil člen II NPT in skušal pridobiti jedrsko orožje. Zato, tako Bali (2014, 244), »v odsotnosti take kršitve IAEA nima pravne avtoritete od Irana zahtevati suspenza bogatenja urana razen kot prostovoljen in začasen ukrep grajenja zaupanja. Torej, dokler Iran izvaja trenutne aktivnosti bogatenja izključno v prijavljenih objektih in pod kontrolo IAEA, tehnično deluje v skladu s temeljnimi mednarodnimi pravili, ki urejajo jedrsko neširjenje.« Bali (prav tam) nadaljuje, da trditve, »da je Iran kršil mednarodno pravo, izvirajo iz dodatnih pravnih zahtev, ki jih je Iranu naložil VS, in ne obveznosti v sklopu NPT.« Iran je torej kršil oz. ignoriral 'le' resolucije VS po poglavju VII UL, ki pa jih vse članice ZN glede na člen 25 UL morajo sprejeti in izvajati. Ahmadinejad je Iran zagovarjal tako, da je mednarodni pritisk držav pod vodstvom ZDA označil za »izgovor Zahoda za dominacijo /Irana/« (Iran Watch 2012), resolucije VS na to temo pa je takratni zunanji minister Mottaki⁸⁶ označil za kršitve *ius cogens*,⁸⁷ za neskladne z UL, skupaj z angažiranostjo VS pa tudi za nezakonite (IAEA 2008e). EU3 in ZDA je Mottaki obtožil izkoriščanja in pritiskanja na VS do te mere, da »so bili sprejeti ukrepi v nasprotju s členi 1, 2 in 24 UL,« čeprav »iranski miroljubni jedrski program ni nikoli predstavljal grožnje mednarodnemu miru in varnosti ter Iran ni nikoli kršil NPT,« in čeprav VS ni nikoli, niti do časa pisanja tega dela, »označil iranskega jedrskega programa za grožnjo mednarodnemu miru in varnosti po členu 39 UL« (prav tam, 4). Zato VS ne bi smel »sprejeti ukrepov po poglavju VII UL, /.../ pred zatekanjem k uporabi ukrepov iz členov 40 in 41 pa bi moral izčrpati vse postopke poglavja VI UL. Na žalost pa je VS v primeru Irana deloval v nasprotju s temi zahtevami« (prav tam). Mottaki je še trdil, da je VS presegel vse pravne zahteve NPT, Statuta IAEA ter CSA, in zlasti s tem, da je prostovoljne in ne pravno zavezujoče ukrepe grajenja zaupanja (kar je poudaril tudi Svet guvernerjev) v svojih resolucijah opredelil kot obvezujoče, pokazal svoje ozke politične cilje (prav tam, 5). Pravico do miroljubne uporabe jedrske energije je Mottaki opredelil kot primer uresničitve pravice do razvoja, naravnih virov in samoodločbe, končni dokument šeste pregledne konference NPT⁸⁸ pa kot ponoven dokaz, da so ukrepi VS zoper Iran v nasprotju z načeli NPT ter Statutom IAEA.

⁸⁶ Njegovo pismo, naslovljeno generalnemu sekretarju ZN, vsebuje zelo natančno razlago iranskega dojemanja procesov v okviru IAEA ter VS, in je relevantno tudi za dogajanja v naslednjih letih, saj se uradna mnenja o tem niso veliko spreminjala.

⁸⁷ To so »norme, s katerimi mednarodne pogodbe ne smejo iti navzkriž,« in ki jih »ni dopustno razveljaviti z nobenim dogovorom *inter partes*« oz. med pogodbenicami (Verdross 1966, 55).

⁸⁸ Mottaki (IAEA 2008e, 5) iz te pregledne konference navaja, da »mora biti odločitev vsake države na področju miroljubne jedrske energije spoštovana brez ogrožanja politik te države in njenih mednarodnih dogovorov o sodelovanju, dogovorov za miroljubno rabo jedrske energije in politik o gorivnem ciklu.«

VS je Mottaki (prav tam) pozval k spoštovanju UL in *ius cogens*. Razlog, zakaj 'Iranu ni treba' spoštovati resolucij VS, pa je, poenostavljam, predstavil tako: ker so resolucije (za Iran) glede na vse zgoraj napisano nelegalne in v nasprotju z UL, mu jih ni treba spoštovati, saj, kot je Meddržavno sodišče (*International Court of Justice – ICJ*) leta »1971 sprejelo v svetovalnem mnenju, se /DČ/ morajo podrežati odločitvam VS le, če so te v skladu z UL« (prav tam, 6). VS ni organ z neomejeno močjo; njegovo moč omejujejo npr. *ius cogens*, načela, cilji in sodna pristojnost (*jurisdiction*) ZN, vsekakor pa »ne tekst ne duh UL ne predstavljata VS kot *legibus solutus* (nevezanega na pravo)« (Prosecutor v Dusko Tadic a/k/a 'Dule', §28).⁸⁹

Poleg tega je Mottaki (IAEA 2008e) izrazil prepričanja Irana, da države VS, ki Iran postavljajo v slabo luč (zlasti ZDA, ZK in Francija), v resnici same kršijo NPT, in sicer člene I, IV in VI. Izpostavil je še, da sta ratifikacija in izvrševanje Dodatnega protokola v skladu z mednarodnim pogodbenim pravom in samim besedilom Dodatnega protokola prostovoljna in ne pravno obvezujoča ukrepa, ki jih vsaka država lahko sprejme ali pa ne; VS potemtakem Irana ne more prisiliti v izvajanje protokola, ker bi to bilo v nasprotju z mednarodnim pogodbenim pravom (prav tam). Do novembra 2007 121 držav ni sprejelo Dodatnega protokola (prav tam), zaradi česar iranski voditelji kazanja s prstom na Iran še posebej niso cenili. Mottaki je izpostavil tudi, da (kot je dejal generalni direktor IAEA 3. marca 2008) so bili prvotni razlogi, zaradi katerih je IAEA zadevo predala v obravnavo VS, pojasnjeni, zaradi česar »ne obstaja nobena pretveza ne opravičilo niti za vpletenost VS v zadevo niti za zahteve po zaustavitvi [bogatenja urana],« razen skriti politični cilji ZDA in EU3 (prav tam, 7). Zahteve iranskih predstavnikov po vrnitvi zadeve v obravnavo izključno IAEA, brez vmešavanja VS, se vrstijo še danes (Press TV 2015a). Zahteve VS v zvezi s Kodo 3.1 je Mottaki (IAEA 2008e, 9) v imenu Irana opredelil za nekaj, kar je očitno izven pristojnosti VS, VS pa obtožil nezakonitega vmešavanja v jedrske aktivnosti Irana in prekinitve tehničnega sodelovanja IAEA z Iranom ter s tem kršenja in onemogočanja izpolnjevanja člena XI Statuta IAEA (ta obravnava pomoč državam pri miroljubnih jedrskih aktivnostih). Tudi Ngem (2009, 73) se strinja, da je IAEA prispevala k zmanjšanju sposobnosti razvoja iranskega jedrskega programa v miroljubne namene, in trdi, da »poskus blokiranja prizadevanj /Irana/ za razvoj tehnologij za bogatenje in proizvodnjo centrifug predstavlja samo po sebi kršitev NPT, ki državam /brez jedrskega orožja/ zagotavlja inherentno pravico razvoja jedrskih zmogljivosti v miroljubne namene.«

Kot je torej razvidno iz tega podpoglavja, Iran ni neposredno kršil določil NPT, stebra jedrskega neširjenja, je pa v daljšem časovnem obdobju kršil člen 8 in kasneje tudi člen 39

⁸⁹ *Prosecutor v Dusko Tadic a/k/a 'Dule'* IT-94-1. 1995. Sodba Mednarodnega sodišča za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije z 2. oktobra.

CSA ter člen XII §C Statuta IAEA, ni izpolnjeval obveznosti, ki mu jih je naložil Svet guvernerjev IAEA, ne nazadnje pa leta ni spoštoval zahtev relevantnih resolucij VS. Te bi v skladu s členom 25 UL moral spoštovati, a jih je opredeljeval za izven moči (*ultra vires*) VS, s čimer je upravičeval njihovo nespoštovanje. Posledično, zaradi nezmožnosti IAEA, da zagotovi izključno miroljubno naravo iranskega jedrskega programa in odsotnost neprijavljene jedrskega materiala in aktivnosti v Iranu, zaradi težav v zvezi z izvrševanjem CSA, dopolnilnih sporazumov k CSA ter Dodatnega protokola, v luči zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti ter v želji prisiliti Iran, da se podredi svojim obveznostim, je mednarodna skupnost sprejela obsežne in zelo stroge sankcije zoper Iran in iranske subjekte.

3 SANKCIJE ZOPER IRAN IN IRANSKE SUBJEKTE

Sankcij, ki so namenjene omejevanju iranskega jedrskega programa, in njihovih pošiljateljic je res veliko. Zaradi prostorskih omejitev te naloge so najpomembnejše predstavljene v Prilogi Č, v nadaljevanju pa še posebej omenjam tiste, ki so za razumevanje besedila potrebne. Priloga Č obravnava univerzalne sankcije VS in večstranske regionalne sankcije EU ter njuni pravni podlagi, enostranske sankcije ZDA in ostale pomembnejše sankcije, ki so bile uvedene z namenom omejevanja iranskega jedrskega programa.

3.1 Posledice sankcij

Posledice dolgoletnih sankcij so vidne na vseh področjih življenja in dela v Iranu, pri tem pa je treba že v začetku opozoriti, da je tako posledice kot učinkovitost posameznih sankcij zoper Iran težko ločiti zaradi njihove številčnosti in dolgotrajnosti. V odgovoru na resolucijo posvetovalnega odbora Sveta za človekove pravice (*Human Rights Council – HRC*) z 8. 10. 2013,⁹⁰ sprejetju katere so nasprotovale npr. ZDA, Nemčija, Italija, Švica, Japonska in Južna Koreja, je Stalno predstavništvo Irana pri ZN v Ženevi aprila 2014 v sklopu vprašalnika HRC podalo svoja stališča do vplivov enostranskih prisilnih ukrepov (sankcij) na človekove pravice državljanov držav prejemnic teh ukrepov. Za Iran enostranski prisilni ukrepi predstavljajo kršitev UL in trgovinskega sistema ter vodijo v (morebitne) kršitve številnih pravic zlasti šibkejših (otrok, bolnikov, starejših in žensk), ki naj bi bile zagotovljene v mednarodnopravnih dokumentih (Iran Mission Geneva 2014, 1). Poleg tega je Iran trdil, da trenutni mehanizmi ZN »niso dovolj učinkoviti za brzdanje nehumanih posledic enostranskih prisilnih ukrepov na civilno populacijo držav prejemnic,« zaradi česar je v okviru HRC predlagal ustanovitev

⁹⁰ Svet za človekove pravice. 2013. *Human rights and unilateral coercive measures*. Resolucija A/HRC/RES/24/14, sprejeta 8. oktobra 2013. Med drugim v preambuli in §10 poudarja, da so enostranski prisilni ukrepi ena večjih ovir za izvrševanje Deklaracije o pravici do razvoja, v §2 močno nasprotuje izvenozemeljski uporabi sankcij in države poziva k neizvajanju le-teh, ponavlja pa tudi nekatere dele §8 Teheranske deklaracije.

primerne mehanizma za ocenjevanje in preprečevanje takih ukrepov, kaznovanje pošiljateljic, dodeljevanje odškodnin žrtvam in končanje enostranskih prisilnih ukrepov (prav tam, 4). Ta na videz abstraktna stališča seveda izhajajo iz lastnih izkušenj s sankcijami, za katere iransko predstavništvo pravi, da v Iranu pogosto povzročajo »znatne motnje pri distribuciji zalog hrane, sanitetnega materiala in farmacevtskih izdelkov, ogrožajo kvaliteto hrane in dostopnost pitne vode, znatno vplivajo na delovanje osnovnega zdravstvenega in izobraževalnega sistema ter spodkopavajo pravico do dela,« poleg tega pa vodijo v pojav črnega trga in zelo vplivajo na uživanje ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic (prav tam, 6). Gordon (2013) trdi, da so šle enostranske sankcije prek namenov relevantnih resolucij ZN tudi zaradi namerne nejasnosti besedila teh resolucij in uporabe terminov širokega in dvoumnega pomena, npr. 'pazljivosti' (*vigilance*). Katastrofalne posledice sankcij za celo državo na vseh področjih potrjuje tudi poročilo posvetovalnega odbora HRC (2015, §32–36).

V sklopu posledic sankcij, uvedenih proti Iranu z namenom omejevanja jedrskega programa, najprej obravnavam posledice za gospodarstvo, kasneje pa še humanitarne posledice in prilagajanje sankcijam. Da ekonomske sankcije sploh lahko vplivajo na prejemnico, mora biti ta za ekonomsko omejevanje dovzetna (Allen 2005), kar Iran zagotovo je. Ena najvidnejših posledic sankcij je zmanjševanje količine izvožene nafte⁹¹ ter posledična izguba dohodka in dostopa do tujih valut zaradi zmanjševanja prodaje nafte in zaradi zamrznitve sredstev na računih v tujini (npr.: zaradi ravnanja tujih subjektov v skladu s sankcijami ZDA Iran ne more dostopati do približno 115–125 milijard \$ rezerv v tujih valutah; Iran se je zaradi tega zatekel tudi k blagovni menjavi z Indijo in Kitajsko)⁹² (Katzman 2015, 49). Iran je ena od ustanovnih članic Organizacije držav izvoznic nafte (*Organization of Petroleum Exporting Countries* – OPEC) in ima približno 157,8 milijard sodčkov dokazanih zalog nafte oz. 13,1 % delež skupne količine rezerv OPEC držav (OPEC 2014), kar jo uvršča na četrto mesto v svetovnem merilu. Obenem ima drugo največjo svetovno zalogo zemeljskega plina (za Rusijo) in je za Rusijo in ZDA njegova tretja največja proizvajalka, ki bi lahko zadovoljila 35 % letne porabe EU (Behboudi, Panahi in Zamzam 2014; Shaffer 2015). Zaradi prepovedi uvoza, nakupa ali prevoza surove nafte, naftnih derivatov, petrokemičnih izdelkov in zemeljskega plina iz Irana s strani EU leta 2012 ter prepovedi transakcij s Centralno banko Irana (*Central Bank of Iran* – CBI) in drugih enostranskih sankcij (glej Prilogi Č.2 in Č.3) je prišlo samo leta 2012 do 40 % padca prodaje nafte (z 2,5 na 1,3 milijona sodčkov na dan); posledično je prišlo tudi do

⁹¹ Katzman (2015, 22) obravnava zmanjšanje količine izvožene nafte od leta 2011 do začetka leta 2014 v Tabeli 2. Po vstopu JPA v veljavo je poleg Indije povečala uvoz iranske nafte tudi največja uvoznica, Kitajska, in sicer za 48 % v primerjavi z enakim obdobjem v 2013 (Press TV 2014b).

⁹² Katzman (2015, 26) pravi, da je zaradi nespoštovanja sankcij ZDA proti Iranu USB leta 2004 plačal 100 milijonov \$ kazni, Credit Suisse leta 2009 536 milijonov \$, banka ING leta 2010 619 milijonov \$, itd.

skladiščenja večjih količin nafte (približno 20 milijonov sodčkov, da bi obdržali raven proizvodnje) na tankerjih v Perzijskem zalivu in novogradnje tankerjev, vendar se je kljub temu tudi proizvodnja zelo zmanjšala, s 4 na 2,6 milijona sodčkov na dan (Katzman 2013, 71; 2015, 49). Izpad dohodka je samo leta 2012 presegel 50 milijonov \$, leta 2013 kar 65 milijonov \$ v primerjavi z letom 2011, leta 2014 pa je dobiček od prodaje znašal še manj kot 35 milijonov \$ z leta 2013 (prav tam). Iran naj bi samo zaradi izpada tujih investicij in dohodka od prodaje nafte do leta 2013 izgubil več kot 100 milijard \$ (Moran in Salisbury 2014, 434). Veliko kupcev so v zmanjševanje količin nakupljene iranske surove nafte prisilile sankcije ZDA (glej Prilogo Č.3), ki so trgovinske partnerje Irana postavile pred izbiro med iransko nafto in mednarodnim finančnim sistemom (Behboudi, Panahi in Zamzam 2014). Za tarčo so si mednarodni akterji izbrali dobrino, ki predstavlja 25 % BDP, 85 % dostopa do tujih valut in 65 % vladnih dohodkov; padec dohodka od prodaje nafte zato neizogibno predstavlja hud udarec celotni iranski ekonomiji in velik proračunski deficit (prav tam). Izvoz zemeljskega plina iz Irana je bil že pred sankcijami majhen, saj Iran večino porabi doma, nekaj pa ga tudi uvozi, zato je ta ukrep državo prizadel manj, kljub sankcijam pa je njegova proizvodnja naraščala.

Iranska ekonomija se je med marcem 2012 in 2014 skrčila za 9 % (predvsem zaradi zmanjšane dejavnosti zasebnega sektorja), začasna odprava nekaterih sankcij v sklopu JPA pa je to skromno popravila; v letu 2014 je prišlo do 1–1,5 % rasti (Katzman 2015, 48). Obseg iranske ekonomije je bil aprila 2015 za 15–20 % manjši, kot bi bil brez sankcij, uvedenih po letu 2010 (prav tam). V sklopu JPA je sicer prišlo do oprostitev nekaterih sankcij, kar naj bi dovoljevalo Iranu »dostop do tujih valut v višini 700 milijonov \$ mesečno zaradi prodaje nafte ter dodatnih 65 milijonov \$ mesečno v tujih valutah za izobraževalne institucije za iranske študente v tujini,« vendar je tudi padec cen nafte od junija 2014 naprej negativno vplival na iransko gospodarstvo (prav tam, 59). Številna podjetja so propadla, povečujejo se primeri premalo plačanega ali neplačanega dela v zasebnem sektorju, slaba posojila iranskih bank so narasla na približno 15–30 %, stopnja nezaposlenosti je 20 % (prav tam, 48–49). Poročilo posvetovalnega odbora HRC (2015, §32–36) pravi, da so 'pametne' sankcije povzročile kolaps industrije, masovno brezposelnost (njene posledice v Iranu, zlasti za moške, analizira ICAN (2012, 5)), izginjanje srednjega sloja prebivalstva,⁹³ krepitev črnega trga, porast kriminala in vrtoglavo inflacijo; zaradi »1.500 % povečanja cen hrane v obdobju 2010–2012« (da, tisoč petsto %) in porasta cen antibiotikov za več kot 300 % ter zmanjševanja njihovega uvoza je prišlo tudi do ogrožanja dostopa do hrane in zdravil. Do težav naj bi prihajalo tudi pri državnih izplačilih vojaškemu osebju in drugim vladnim uslužbencem (Katzman 2013).

⁹³ Zlasti urbani srednji sloj je v Iranu nosilec družbenih in političnih sprememb ter napredka, zato je negativni vpliv sankcij na dolgoročno prihodnost države še toliko večji (ICAN 2012, 6).

Prišlo je do zloma iranske valute rial. Vrednost riala se je od januarja 2012 do januarja 2014 na neuradnih trgih (od uradne vrednosti se neuradne dejanske cene precej razlikujejo) zmanjšala za 56 %, od konca leta 2011 do 1. oktobra 2012 pa kar za 80 % (kar je tiskovna predstavnic ameriškega zunanjega ministrstva Victoria Nuland označila kot uspeh mednarodnih pritiskov na iransko ekonomijo), v samo enem tednu oktobra 2012 pa se je njegova vrednost zmanjšala z 28.000 na 40.000 rialov za 1 \$ (BBC 2012b; Katzman 2013; 2015); mnogi s svetovni analitiki so dogajanje opisovali kot prosti padec riala. To je imelo velike psihološke posledice; ni šlo le za devalvacijo valute, ampak, kot pravi Shabani (2015), tudi za poškodovanje zaupanja vanjo ter lastnega in državnega dostojanstva. Vlada je padec in krizo poskušala omejiti z različnimi ukrepi: odpustitvijo guvernerja CBI, prekinjeno ponudbo \$ za nakupe luksuznega blaga, kot so mobilni telefoni in avtomobili, dobavo \$ uvoznikom ključnih dobrin po boljši in stabilni ceni 12.260 rialov za 1 \$ ter uvoznikom drugih pomembnih dobrin po ceni 28.500 rialov za 1 \$, poleg tega pa je režim grozil z zaprtjem neuradnih trgovcev, ki bi prodajali 1 \$ za več kot 28.500 rialov – trgovanje se je zato preselilo v Dubaj (Katzman 2013, 72; Plaut 2013). Padec vrednosti riala je povzročil številne proteste v Iranu, povzročil pa je tudi znatno povečanje inflacije v obdobju 2011–2013; CBI je januarja 2013 inflacijo ocenila na 27 % (do tedaj sploh najvišja priznana inflacija s strani CBI), julija 2013 pa na 45 %, čeprav mnogi ekonomisti ocenjujejo, da je realno inflacija bila med 50 in 70 % (Katzman 2013, 72; 2015, 49). Po vstopu JPA v veljavo se je aprila 2015 spustila nekje na 30 % (prav tam). Proizvajalci imajo težave pri pridobivanju posojil in kreditov ter pri pridobivanju materialov oz. izdelkov iz tujine, kar je zlasti problematično za avtomobilski sektor, kjer je proizvodnja med letoma 2011 in 2013 upadla za 40 % (prav tam). Zaradi nezmožnosti postavitve prave cene se je veliko trgovcev odločilo za odpoklic blaga ali zaprtje, težave s preživetjem pa je ekonomska kriza povzročila tudi iranskim umetnikom (Rasmussen 2013). V veliki večini od uvoza odvisne iranske tovarne so zaradi kolapsa valute le s težavo delovale, nekateri pa so se prilagodili posledicam sankcij, zlasti padcu vrednosti riala, in izdelke začeli izvažati; zaznano je bilo tudi povečanje potrošniških nakupov v strahu pred strmim dvigom cen, kar je nekaterim iranskim trgovcem večalo promet (Katzman 2013; 2015). Kljub temu pa nekateri, npr. Plaut (2013), dvomijo, da so za zlom valute in inflacijo krive ekonomske sankcije proti Iranu – za to krivijo korupcijo v bančništvu, nesposobnost in splošno slabo vodenje. Plaut (prav tam) trdi, da bi bilo stanje gospodarstva tudi brez ekonomskih sankcij skoraj enako mizerno. Seveda ima slabo vodenje del krivde za nastali položaj, vendar ob tako obsežnih sankcijah, ki ciljajo na temelj državne ekonomije, iranska vlada te ne more prevzeti v celoti – razen če za uvedbo sankcij krivimo obstoj oz. nadaljevanje iranskega jedrskega programa.

Zaradi sankcij je, kot pravi washingtonski odvetnik Farhad Alavi (Trindle 2013), ki »podjetjem pomaga pri krmarjenju med sankcijami,« za Irance skoraj nemogoče odpreti bančni račun v tujini, saj v nasprotju z ameriškimi bankami, ki so »dovolj sofisticirane, da vedo, kaj je zakonito in kaj ne,« veliko »bank izven ZDA noče imeti opravka z Iranci, tudi če niso prejemniki /sankcij/, in sicer zato, ker je tveganje za kršenje ameriških zakonov [zanje s tem] previsoko« (več v Prilogi Č.3). Izključenost iz elektronskega sistema finančnega sporočanja Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT) ter druge sankcije bančništva so seveda povzročile veliko težav za komitente sankcioniranih bank; banalen primer je npr. nezmožnost prispevanja prostovoljnih prispevkov za angleško satiro The Bugle Podcast (2015) nekega iranskega poslušalca, ki je svojo frustracijo zaradi tega delil v komentarju na neko epizodo satire. Bolj resna posledica pa je prenehanje delovanja več dobrodelnih organizacij v Iranu na področju zdravstva, izobraževanja, pomoči sirotam, ženskam in otrokom zaradi težav pri nakazovanju sredstev iz tujine ter pomanjkanja domačih donacij in prostovoljcev zaradi slabšega ekonomskega položaja (ICAN 2012, 6). Do težav prihaja tudi pri plačevanju vizumov in potovanj v tujino s strani civilne družbe, zaradi česar prihaja do »izolacije Irancev od mednarodnih forumov zaradi sankcij« (prav tam).

Veliko težav so sankcije povzročile tudi na področju ladijskih prevozov, saj zaradi ukrepov proti podjetju Islamic Republic of Iran Shipping Lines (IRISL) do izvoza velikokrat ni prišlo (več Priloga Č) oz. so ukrepi zelo zvišali ceno uvoženega blaga (Katzman 2013). Zaradi uvedbe ameriških sankcij 1. julija 2010 se je v primerjavi z obdobjem pred uvedbo takoj po uvedbi za 75 % zmanjšala prodaja bencina Iranu, ki ga v obdobju med 1. oktobrom 2012 in 7. novembrom 2013 Iranu ni prodajalo nobeno tuje podjetje (U.S. Government Accountability Office 2014, 4). Na področju letalstva je prišlo do pritožb, da sankcije ZDA ogrožajo letalsko varnost zaradi oteženega pridobivanja ameriških rezervnih delov od prepovedi trgovine z Iranom leta 1995, po vstopu JPA v veljavo pa sta Boeing in GE pridobila licenco za prodajo rezervnih delov iranskim prevoznikom (Katzman 2015); Boeing je npr. julija 2014 sklenil dogovor o prodaji z Iran Air. Zaradi zmanjšane trgovine z EU je prišlo januarja 2013 do odprave letalskih linij v Iran s strani družb KLM in Austria Airlines (Katzman 2013, 87).

Številna tuja ne-ameriška podjetja so kljub temu, da jih k temu ni obvezovala nobena sankcija, končala poslovno sodelovanje z Iranom po letu 2010; Finmeccanica, Siemens, Thyssen-Krupp, Daimler, Fiat, Nokia, Peugeot, Toyota, Hyundai, Kia Motors, Tata, Maersk in številni drugi so naznanili svoj (začasni) izhod z iranskega trga (prav tam, 74–75), kar je tudi njim prineslo zmanjšanje obsega poslovanja. Po poročanju Press TV (2014c), ki je povzema poročilo Nacionalnega iranskega ameriškega sveta (*National Iranian American Council* – NIAC), so

sankcije proti Iranu ekonomsko izgubo prinesle tudi ZDA, ki naj bi bil po besedah NIAC največji poraženec sankcij; od prepovedi trgovanja z Iranom leta 1995 do leta 2012 naj bi ZDA izgubile 134,7–175,3 milijarde \$ zaradi izpada morebitnega izvoza v Iran ter 51.000–280.000 delovnih mest letno.⁹⁴ Sankcije so izgubo povzročile tudi EU; med letoma 2010 in 2012 naj bi Nemčija izgubila 23,1–73 milijard \$, Italija 13,6–42,8 milijard \$, Francija pa 10,9–34,2 milijardi \$ (prav tam). Tega se zavedajo tudi številna podjetja, saj že nestrpno čakajo na dvig ekonomskih sankcij proti Iranu. Kot piše Mcgrath Goodman (2015): iranski naftni sektor je od leta 2012 do danes izgubil »približno 1 milijardo \$ na dan«, ko pa bo prišlo do dviga sankcij se Iranu ob povratku v svetovni trgovinski sistem obeta znatno povečanje blaginje, poleg tega pa se bo vzpostavilo še novo ravnotežje moči na Bližnjem vzhodu, česar se ZDA in Izrael bojita. Podjetja se na (ponoven) vstop na iranski trg pripravljajo že mesece, nekatera (npr. Siemens) svojih poslovnih prostorov v Iranu kljub neposlovanju niso niti zaprla (prav tam). Številni predstavniki podjetij (npr. Royal Dutch Shell, Eni, Total) se sestajajo z iranskim naftnim ministrom, Iran se z 'zahodnimi' podjetji pogovarja o novih projektih, v zadnjih mesecih pa so se podvojili prihodi gospodarskih delegacij iz Evrope in ZDA v Iran (prav tam). Iranska ekonomija ima po poročilu CNN zaradi sankcij 20 % manjši obseg, po dvigu sankcij pa bi v prihajajočih desetletjih lahko postala ena največjih 10 svetovnih ekonomij (Press TV 2015b); ima eno najstarejših civilnih letalskih flot na svetu, izobraženo delovno silo in močno infrastrukturno bazo, zato zanimanje za ponoven vstop na iranski trg ne preseneča.

Kljub temu, da usmerjene sankcije naj ne bi povzročale humanitarnih posledic prebivalstvu države prejemnice, so 'pametne' sankcije vsekakor imele in še imajo negativen učinek za celotno iransko prebivalstvo in ne le za tiste, ki so se znašli na raznih sankcijskih seznamih. Navsezadnje, uporabljene so bile tudi oz. predvsem usmerjene sankcije, ki so po stopnji diskriminacije najbližje vseobsegajočim, so najmanj diskriminacijske in vplivajo na širše prebivalstvo (tipologija po Biersteker, Eckert in Tourhino 2012, 12). To je v svojem poročilu avgusta 2012 priznal tudi generalni sekretar ZN (v Gordon 2013, 1002). Resolucije VS 1737, 1747, 1803 in 1929 (ter npr. nekateri Sklepi EU) državam pri izvrševanju nekaterih ukrepov nalagajo upoštevanje humanitarnih posledic izvrševanja le-teh, vendar ne določajo, kaj točno to pomeni, oz. ne podajajo navodil, kako naj države ravnajo. Niti ne predvidevajo, da bi lahko sankcije tako močno škodovale trgovini in celemu gospodarstvu, da bi že same po sebi

⁹⁴ Early (2015) pravi, da se ZDA tako rade zanašajo na ekonomske sankcije kljub njihovi relativno nizki (23–34 %) učinkovitosti, ker si stroške take zunanje politike lahko privoščijo, ker bolje izkoriščajo odvisnost drugih držav od lastnih trgov, kapitala in finančnega sistema, ker imajo zaradi svoje moči in vpletenosti v globalno politiko več priložnosti za dejansko uporabo sankcij, ker imajo sankcije simbolni pomen nasprotovanja problematičnemu vedenju (ko »odločevalci diplomatski pristop smatrajo za nezadosten, pristop spodbud za neprimeren in vojaški pristop za predrag«). Kljub temu pa ZDA večkrat spregledajo ali ignorirajo dejanske stroške uvedbe ekonomskih sankcij (prav tam). Več o teh stroških (ne samo finančnih) piše Early (2015).

predstavljale humanitarno škodo (prav tam). Gordon (prav tam, 987) analizira, zakaj niti člani odbora 1737 niti panela strokovnjakov, ki mu svetuje, nimajo »pristojnosti ali kvalifikacij za določanje, ali sankcije ZN dejansko škodujejo civilnemu prebivalstvu v Iranu in ali povzročajo humanitarno krizo, niti zmožnosti nadzora, ali države interpretirajo sankcije tako široko, da povzročajo humanitarni problem,« poleg tega pa trdi, da ob pregledu relevantnih resolucij ZN in enostranskih sankcij vidimo, da so sankcije proti Iranu »sistemske, nediskriminacijske in da povzročajo splošno škodo iranskemu prebivalstvu« ter niso le ozko usmerjene. 56 % vprašanih Irancev je v neki anketi leta 2013 tudi dejalo, da jim sankcije zelo škodujejo (BBC 2015).

Kako so sankcije negativno vplivale na vsakdanje življenje Irancev? ICAN (2012) pravi, da so najbolj prizadele revnejše sloje mestnega prebivalstva (na podeželju živi manj kot 30 % Irancev). Poročilo posvetovalnega odbora HRC (2015, §32–36) trdi, da so 'pametne' sankcije povzročile zmanjšanje dostopa do višje izobrazbe in delovnih mest za ženske, ICAN (2012) pa se boji, da bi sankcije utegnile pomagati konservativcem, da bi vlogo žensk omejili na domače okolje in še dodatno otežili ženskam dostop do srednje in višje izobrazbe ter delovnih mest. V času trajanja sankcij se je življenjski standard ljudi znižal, vlada je mnogim družinam odvzela subvencije, povisale so se cene osnovnih življenjskih potrebščin; kot že omenjeno, prišlo je do 1.500 % povečanja cen hrane ter več kot 300 % povečanja cen antibiotikov med letoma 2010 in 2012, zaradi ukinitve subvencioniranja cen kruha 1. decembra 2014 je prišlo do takojšnjega 30 % povišanja cen kruha, pod predsednikom Rouhanijem pa tudi do povišanja cen elektrike in zemeljskega plina (Katzman 2013; 2015). Plaut (2013) namiguje, da je zaradi sankcij prišlo tudi do povečanja alkoholizma v državi, in sicer kljub temu, da je v Iranu po revoluciji leta 1979 alkohol prepovedan. BBC (2012c) ocenjuje, da je v Iranu okrog 200.000 alkoholikov, največ alkohola pa se v državo pretihotapi z zahodne državne meje, le 20–30 % od 60–80 milijonov litrov pa se ga letno zaseže. Dejanska in zelo moteča težava je tudi občutno slabša kakovost zraka (zlasti v Teheranu) zaradi uporabe domačega in ne uvoženega bencina; domači je namreč slabše kakovosti, vsebuje večji delež aromатов, tudi do dvakrat več kot je dovoljeno po iranskih zakonih, njegovo izgorevanje pa povzroča večjo koncentracijo delcev v zraku, ki skupaj s smogom lahko povzročajo številne zdravstvene težave od glavobolov in omotice do bolj resnih srčnih in dihalnih težav (ICAN 2012; Katzman 2013; 2015). Zaradi posledic onesnaženosti zraka naj bi po poročanju časopisa Hamshahri Daily samo oktobra in novembra 2011 v Teheranu dnevno umrlo 310 ljudi (ICAN 2012). Bencin se je tudi zelo podražil; s 4.000 rialov za liter leta 2009 na približno 8.000 rialov za liter leta 2012 (prav tam, 3). Osebni dohodki se večinoma niso dvignili, najemnine pa so se ponekod podvojile. Številni študenti so morali zaradi nezmožnosti plačevanja šolnin zaradi sankcij proti bančnemu sektorju in zaradi

povečanja revščine v Iranu opustiti šolanje v tujini (prav tam). Poleg tega je iranski potni list bil na podlagi podatkov z julija 2013 16. najslabši na svetu, saj so lahko njegovi imetniki brez vize vstopali le v 40 držav, kar je mesto za Bangladešem, Burundijem, Etiopijo in Severno Korejo; njihovi državljani so lahko prosto vstopali v 41 držav (Shabani 2015). Predsednik Rouhani je celo izjavil, da »obljublja, da bo iranskemu potnemu listu vrnil spoštovanje« (prav tam).

Posledice sankcij na področju zdravstva so hude. Ne samo v Iranu, tudi v drugih prejemnicah sankcij (več Cheraghali 2013). Če bi se kaj takega zgodilo v 'zahodni' državi, bi rekli, da je to nezaslišano. Kljub zanikanju nekaterih podpornikov sankcij so sankcije, ki so prepovedale zavarovanje iranskih ladijskih pošiljk, od leta 2010 naprej neposredno vplivale na »dostopnost tujih zdravil in drugih zdravstvenih izdelkov za Irance, vključno z vitamini za otroke in nosečnice ter sanitetnim materialom« (ICAN 2012, 2). V Iranu proizvedena zdravila so odvisna od uvoženih sestavin; zaradi sankcij ter padca vrednosti riala je postalo njihovo uvažanje težje in dražje, posledično so domača zdravila bolj draga, težje pa jih je tudi najti v prodaji (ICAN 2012; Cheraghali 2013; Moret 2015). Enako, tudi uvožena zdravila so dražja in težje dostopna zaradi težavnega in dražjega uvoza ter padca vrednosti riala, kar je med drugim povzročilo porast tihotapljenja zdravil s Turčije in od drugod ter povečalo tveganje za ponarejanje, okužbo in uničenje zdravil (Moret 2015). Zlasti hudo je za rakave bolnike; nekateri se po poročanju ICAN (2012) raje odločajo za hitro smrt kot za obremenitev svojih družin z visokimi stroški zdravljenja in težavnim iskanjem zdravil. Iran je svoj jedrski program večkrat zagovarjal tudi s tem, da obogateni uran potrebuje za proizvodnjo medicinskih izotopov v teheranskem raziskovalnem reaktorju za zdravljenje rakavih bolnikov.

Čeprav trgovina z zdravili ni vključena v nobene sankcije, izjeme očitno ne delujejo, saj velika farmacevtska podjetja menijo, da posel z Iranom »ni vreden težav in morebitnega tveganja ugleda« (Borger in Dehghan 2013). »Čeprav so zdravila vedno izvzeta iz sankcij, številna mednarodna podjetja niso zadovoljila naročil iz Irana zaradi omejitev pri denarnih transakcijah, zavarovanju in včasih zagotavljanja, da je dobrina res izvzeta iz embarga,« iranska farmacevtska podjetja pa v naprej z gotovino plačujejo za uvoz zdravil (Cheraghali 2013, 65). Ekonomske sankcije EU zoper iranski bančni sistem so povzročile skorajšnji kolaps sistema državnih pogodb s proizvajalci zdravil na osnovi plazme, »omejitve uvažanja zdravil na osnovi plazme v Iran pa so povzročile grozen položaj za bolnike, ki potrebujejo taka zdravila,« npr. za hemofilike in bolnike z imunskimi motnjami, ki potrebujejo ta zdravila za preživetje (prav tam). Sankcije proti CBI so povzročile tudi težave pri uvozu bolnišnične opreme, sterilizacijskih strojev ter druge nujne opreme (Moret 2015). Tudi generalni sekretar ZN je priznal, da so zaradi težav s plačili (beri: zaradi izključenosti iz sistema SWIFT in ker je težko

najti banke, ki bi izvedle transakcije) številna zdravstvena podjetja prenehala izvažati zdravila v Iran, kar je povzročilo »pomanjkanje zdravil za zdravljenje različnih bolezni, vključno z rakom, srčnimi in dihalnimi boleznimi, talasemijo in multiplo sklerozo« (Gordon 2013, 1002–1003), enako pa velja za zdravila za HIV/AIDS, astmo, sladkorno bolezen, dializo, zdravila, povezana s presaditvami organov, in zdravila za druge kronične bolezni, ki jih včasih ni mogoče najti niti po zelo visokih cenah (Moret 2015). Vodja največjega iranskega farmacevtskega podjetja je dejal, da največji problem predstavljajo bančne omejitve ter prenašanje denarja, saj kljub temu, da imajo denar, podjetjem izven Irana za izdelke ne morejo plačati (Borger in Dehghan 2013). Oba avtorja (prav tam) ter Moret (2015, 127) še poročajo, da tiskovni predstavniki EU, ZDA in ZK na to krizo odgovarjajo s tem, da bi režim lahko preprečil probleme z boljšim ekonomskim upravljanjem in s porabo lastnih sredstev za nakup zdravil, ne za jedrski program. Ti odgovori jasno nakazuje na uporabo preprostega mehanizma pošiljateljev sankcij, zaradi katerega so sankcije včasih uspešne: če se stroške naprti ljudstvu, naj bi to pritiskalo na vlado, naj spremeni svoje ravnanje (Allen 2005). V takem obsegu, kot se to dogaja v Iranu, je ta zunanjepolitična taktika izredno ponižujoča, neodgovorna in nesramna do bolnikov, ki zaradi uvedbe sankcij ne morejo dostopati do zdravil, zaradi česar trpijo fizično, psihično in finančno tako oni kot njihove družine. Z jedrskim programom večina bolnikov nima nič, zato je toliko bolj neetično, da s tovrstnimi pritiski na civiliste omenjeni pošiljatelji sankcij skušajo doseči spremembe politike režima do jedrskega programa in drugih področij. Dupont (2012, 335) posledično celo analizira možnost tožbe EU s strani Irana zaradi uvedbe protiukrepov v začetku leta 2012, saj, kot trdi, protiukrepi slonijo na številnih nezakonitih temeljih in »ne upoštevajo proceduralnih in vsebinskih predpogojev za uzakonitev protiukrepov v mednarodnem pravu.«

Kako uvozni bojkoti vplivajo na vedenje prejemnic, je obravnaval že Galtung (1967, 387–389); prejemnice se lahko na sankcije 'navadijo' in živijo brez določenih dobrin, lahko preoblikujejo domače gospodarstvo in te dobrine proizvajajo same oz. naredijo zamenjave za bojkotirane dobrine, lahko pa trgujejo z državami, ki jih ne sankcionirajo, ali pa se zatečejo k tihotapstvu. Iran se je na sankcije, ki v svetovni zgodovini nimajo precedensa (Emadi v ICAN 2012), nekako moral prilagoditi. Ekonomskim sankcijam se je (poleg z že omenjenimi ukrepi) prilagodil z zmanjšanjem odvisnosti od izvoza nafte ter s spodbujanjem izvoza praktično vsega, kar ni nafta, in proti čemur niso bile uvedene sankcije – torej z izvozom mineralov, cementa, gnojil in drugih osnovnih industrijskih ter kmetijskih dobrin, največ v sosednje države (Katzman 2015, 51). Prav tako je od vstopa JPA v veljavo Iran spodbujal izvoz petrokemičnih izdelkov ter drugih izdelkov iz surove nafte, kot že omenjeno pa se je povečala tudi domača proizvodnja z namenom nadomeščanja uvoženega blaga, katerega uvoz so preprečile sankcije.

Zmanjševanje odvisnosti od uvoženih dobrin ter prodaje surove nafte iranski ekonomisti ter politiki ocenjujejo za pozitivno. Vlada je poleg tega prenehala subvencionirati cene bencina, socialna pomoč pa se je omejila le na najbolj prizadete družine (prav tam). Iran se je med obdobjem sankcioniranja posluževal tudi blagovne menjave z državami, ki so še kupovale iransko surovo nafto; zaradi ameriške zahteve s 6. februarja 2013 po plačevanju Iranu v lokalnih valutah in ne v \$ se je povečala blagovna menjava, kar pa iranski trgovini z največjimi kupci ne bi smelo preveč škodovati, saj so podobni dogovori obstajali že prej. Kitajska je tako npr. že leta 2011 plačala za nafto v dobrinah (Wu 2015), Indija pa je leta 2012 za 45 % nafte plačala v nekonvertibilnih rupijah, zaradi česar je Iran bil 'prisiljen' kupiti indijske farmacevtske izdelke, pšenico, sojo, riž, sladkor, itd. (Katzman 2013). Zaradi tega Iran po vsej verjetnosti ni dosegel tržne vrednosti svoje nafte, ampak jo je prodal pod ceno (US Government Accountability Office 2013, 144). Poleg tega se je zelo spremenil delež trgovine z nekaterimi partnerji; medtem ko je med januarjem 2008 in junijem 2012 uvoz iz EU padel s 25 na 11 % celotnega uvoza v Iran, iz ZDA pa z 1 na 0 %, se je uvoz iz Turčije povečal s 3 na 14 %, z Združenih Arabskih Emiratov (ZAE) pa z 20 na 33 % (prav tam, 147). Zaradi onemogočanja dostopa do svetovnega finančnega sistema je Iran začel uporabljati dobrino, ki tega dostopa zaradi svoje univerzalne vrednosti niti ni potrebovala: zlato (Early 2015). Iran je Turčiji uvažal zemeljski plin v zameno za turške lire, ki jih je hranil v turških bankah in s katerimi je kupoval zlato, ki ga je nato uvažal; turški izvoz zlata v Iran je vrhunec dosegel julija 2012, in sicer v vrednosti 1,8 milijarde \$ (prav tam). Kasneje je zaradi »negativne publicitete teh javnih transakcij bil poiskan manj očiten način dostavljanja zlata Iranu,« in sicer prek Dubaja, ki je že pred tem skoraj 30 let služil kot nekakšen posrednik za Iran⁹⁵ in je imel potrebne povezave za izvedbo takšnih transakcij; navsezadnje, iz Dubaja je takrat delovalo več kot 8.000 iranskih podjetij, poleg tega pa je od tam v Iran dnevno izplulo prek 200 ladij (prav tam). Transakcije zlata iz Turčije v ZAE so tako »eksplodirale /z vrednosti/ 7 milijonov na 1,9 milijarde \$« z julija na avgust 2012, zelo zanimiv pa je način prenosov, saj glede na carinske zakone ZAE lahko posameznik v državo naenkrat zakonito prinese le do 50 kg zlata; zaradi tega so posredniki opravili na stotine potovanj v ZAE (prav tam). To je spodbudilo sprejem novih sankcij zoper Iran v povezavi z dragocenimi kovinami s strani ZDA in EU (glej Prilogo Č).

Seveda je prišlo tudi do (poskusov) izmikanja sankcijam in porasta dejavnosti na črnem trgu. Gordon (2013, 1104) trdi, da se je »zaradi kriminalizacije normalne mednarodne trgovine velik del ekonomije prepletel s črnim trgom ali sivim trgom« in da sta se zaradi tega še povečali politična moč ter nadzor nad ekonomijo s strani IRGC ter političnega režima, saj zaradi sankcij

⁹⁵ Early (2015) pravi, da je v veliki meri za skokovito rast Dubaja kot vodilnega trgovinskega središča v Perzijskem zalivu zaslužna prav pomoč Iranu pri obhajanju dolgoletnih mednarodnih sankcij.

plačevanje v povečani meri poteka gotovinsko, uvoz opreme in materialov za proizvodnjo pa zahteva »podkupovanje režima ali vezi z IRGC.« Kljub temu, da številne sankcije ciljajo prav IRGC zaradi njegovih represivnih taktik, Gordon pravi, da je njihovo izvrševanje pravzaprav prineslo precejšen dobiček od sankcij tako za IRGC kot za režim in povzročilo, da se IRGC »obnaša kot mafija« (Raha v prav tam) ter da je sistemska korupcija postala norma v trgovini. Katzman (2013) poroča o domnevnih poskusih obhajanja sankcij, npr. s pomočjo prenašanja sredstev prek banke Arian Bank iz Afganistana (v iranski lasti) in prek dajanja lastne zastave (*re-flagging*) do 10 iranskim tankerjem s strani Tanzanije ter verjetno tudi Sierre Leone, po nekaterih podatkih pa tudi Moldavije, Mongolije, Hongkonga, Barbadosa in Tuvaluja (Wireless News 2012; Business Wire 2013); večina držav je po javni izpostavitvi s tem prenehala. Iran je skušal mednarodne sankcije obiti tudi z izkoriščanjem ohlapne zakonodaje in mehanizmov sosednjih držav; zlasti na področju finančnih transakcij je izkoriščal tradicionalne neformalne bančne in denarne izmenjave (*hawala*) na Bližnjem vzhodu in v južni Aziji, saj te skrijejo vpletenost Irana v transakcije, zaradi česar jih ameriške in druge banke včasih izvedejo (Gladstone 2013; Katzman 2013, 56). Poleg tega je Iran skušal v Iraku in Afganistanu pridobiti \$ ter izvesti številne druge transakcije, medijska poročila pa so nakazovala tudi na poskuse ustanavljanja podjetij v »Evropi in drugje z namenom kupovanja prepovedanih tehnologij« (Katzman 2013, 56). Skupina Združeni proti jedrsko oboroženemu Iranu (*United Against Nuclear Iran – UANI*) je razkrila, da je iranski režim skušal sankcije obiti tudi prek organiziranja prevarantske ladijske sheme pod sodno pristojnostjo ZAE ter s pomočjo dubajsko-ameriškega 'kriminalnega podjetja' Philtex Corporation (Business Wire 2013). UANI trdi, da je IRGC ustanovil podjetje Kish P&I z namenom zavarovanja iranskih ladijskih pošiljk in tihotapljenja nafte (prav tam). Podjetja in posameznike, ki so Iranu pomagali pri obhajanju sankcij (teh primerov je veliko), so sproti med prejemnike svojih sankcij uvrščale ZDA in EU.

3.1.1 Učinkovitost sankcij

Temeljni kriterij za opredelitev učinkovitosti sankcij je ocena izpolnitve zadanih ciljev ob njihovi uvedbi. Ocenjevanje učinkovitosti avtorji sicer izvajajo na podlagi številnih kriterijev,⁹⁶ kar je zelo problematično, ko je sankcij in njihovih pošiljateljev toliko, kot v primeru Irana. Ocenjevanje učinkovitosti sankcij posameznega pošiljatelja je v tem primeru zaradi izjemne prepletenosti in podobnosti sankcij ter pomanjkanja tovrstnih objektivnih specifičnih podatkov

⁹⁶ Biersteker (v Karacasulu in Karakir 2014, 379) podaja osnovne kriterije za uspešnost usmerjenih sankcij: jasni cilji, prejemniki, vrste in spremljajoči ukrepi sankcij. Če omenim le nekatere druge kriterije, ki prispevajo k boljši učinkovitosti usmerjenih sankcij: geografska bližina pošiljateljice prejemnici; nič oz. malo zakonodajnih zapletov; enotnost pošiljateljic, če jih je več (prav tam); krajše obdobje uveljavljanja (Allen 2005, 125) in učinkovitost splošne politike, kateri služijo (Lopez v prav tam, 121).

izjemno težavno, zaradi česar ga v magistrskem delu ne obravnavam. Namesto tega na splošno obravnavam učinkovitost relevantnih mednarodnih usmerjenih sankcij proti Iranu in njegovemu jedrskemu programu, katerih namen obsega vse tri glavne namene takih sankcij: spremeniti obnašanje prejemnice; omejiti prejemnico, da se ne more vključevati v prepovedane aktivnosti; in signalizirati ter stigmatizirati prejemnico zaradi kršenja neke mednarodne norme (v tem primeru zahtev IAEA oz. VS) (Biersteker, Eckert in Tourhino 2012, 9).

Isti avtorji (prav tam, 14) na osnovi analize 56 sankcijskih epizod predvidevajo, da so usmerjene sankcije VS ZN uspešne le v 31 % (podrobneje v spodnji Tabeli 3.1). Do teh zaključkov so prišli v okviru analiz vpliva in učinkovitosti vseh režimov usmerjenih sankcij VS s strani skupine Targeted Sanctions Consortium, »prvega sistematičnega celostnega primerjalnega ocenjevanja vplivov in učinkovitosti režimov usmerjenih sankcij ZN« (Biersteker, Hudakova in Tourinho 2014). Iz teh analiz je s podporo Graduate Institute iz Ženeve ter švicarskega zunanjega ministrstva nastala izjemno priročna in pregledna mobilna aplikacija SanctionsApp, ki vključuje (prav tam) analizo vseh usmerjenih sankcij VS od leta 1991 do 2014 glede na različne iskalne kriterije (glede na vrste uvedenih sankcij, časovne in geografske omejitve, izvajanje, zaključek, nadzor, primere in epizode, iskanje podobnosti, itd., za posamezne sankcijske primere pa še glede na povzetek, namen, učinkovitost, neželene posledice, ...). V SanctionsApp so avtorji vnesli posodobljene podatke o učinkovitosti sankcij ZN, ki se rahlo razlikujejo od teh iz Tabele 3.1. Junija 2014 so avtorji ocenili usmerjene sankcije ZN (katerih namen je v 59 % reševanje konfliktov, v 14 % protiterorizem, v 11 % omejevanje jedrskega širjenja in v 10 % podpora demokraciji) za uspešne v 22 %; pri omejevanju in signaliziranju je bila uspešnost 27 %, pri spreminjanju obnašanja prejemnice pa le 10 % (prav tam). Sankcije ZN proti Iranu imajo skoraj vse lastnosti, povezane z uspešnim signaliziranjem, spreminjanjem in omejevanjem obnašanja prejemnice usmerjenih sankcij (Biersteker, Eckert in Tourhino 2012, 23), ocena njihove učinkovitosti pa je kljub temu nizka in podrobneje prikazana v spodnji Tabeli 3.2.

Tabela 3.1: Učinkovitost usmerjenih sankcij Varnostnega sveta glede na njihov namen

Namen	Učinkovitost		
	Učinkovite	Mešano	Neučinkovite
Spremeniti obnašanje prejemnice (<i>coerce</i>)	13 %	26 %	62 %
Omejiti prejemnico (<i>constrain</i>)	42 %	15 %	43 %
Signalizirati (<i>signal</i>)	43 %	32 %	25 %

Vir: Biersteker, Eckert in Tourhino (2012, 14).

Tabela 3.2: Učinkovitost usmerjenih sankcij Varnostnega sveta glede na namen – primer Irana

Namen	Učinkovitost usmerjenih sankcij glede na posamezno epizodo (kjer je 1 najmanjša in 5 največja učinkovitost)			
	27. 12. 2006 do 24. 3. 2007	24. 3. 2007 do 3. 3. 2008	3. 3. 2008 do 9. 7. 2010	od 9. 7. 2010 naprej
Spremeniti obnašanje prejemnice (<i>coerce</i>)	Neučinkovite; *2 in **3	Neučinkovite; *2 in **3	Neučinkovite; *2 in **3	Neučinkovite; *3 in **2
Omejiti prejemnico (<i>constrain</i>)	Neučinkovite; *1 in **1	Neučinkovite; *2 in **2	Neučinkovite; *3 in **2	Mešano; *3 in **3
Signalizirati (<i>signal</i>)	Mešano; *3 in **4	Mešano; *3 in **3	Mešano; *3 in **3	Mešano; *3 in **3

*posledice politike (*policy outcome*)

**prispevek sankcij k doseganju namena resolucije (*sanctions contribution*)

Vir: SanctionsApp (Biersteker, Hudakova in Tourinho 2014), ki tudi razlaga posamezno oceno.

Taylor (2010, 91) potrjuje, da je učinkovitost sankcij proti Iranu izjemno problematično analizirati; ne ozira se toliko na sam cilj sankcij kot na dejstvo, da bi iranska ekonomija tudi brez sankcij lahko bila zelo poškodovana zaradi slabega vodenja ter posebnih značilnosti, kot so npr. velika odvisnost od izvoza nafte ter uveljavljanje islamskih načel v bančništvu, zaradi česar so obrestne mere tako nizke, da je težko od njih pričakovati dobiček (prav tam). Plačila obresti so namreč formalno prepovedana, vendar bančni sistem (Plaut 2013) temelji na izkoriščanju lukenj v zakonodaji, zaradi katerih lahko komitentom zaračunava obresti (brez da bi to tako poimenoval), ki so nižje od inflacije. Med problematične dejavnike štejemo tudi vmešavanje vlade v poslovanje bank in dodeljevanje kreditov ter visoko stopnjo korupcije, poneverb in slabih posojil (prav tam). Učinkovitost sankcij pa moramo kljub temu ocenjevati v skladu z uradnim glavnim ciljem sankcij, ki je skupen tako univerzalnim kot enostranskim sankcijam: to je (Katzman 2013, 1) »prisiliti Iran v sprejem dogovora, ki bi zagotavljal izključno civilno rabo iranskega jedrskega programa,« oz. preprečiti, da bi iranski civilni jedrski program prerasel v vojaškega in da bi Iran pridobil jedrsko orožje. Sankcije kljub svoji 'vseobsegajoči' naravi tega cilja še niso dosegle, IAEA pa še vedno, tudi v trenutno zadnjem poročilu z 29. maja 2015 (IAEA 2015c), ne more potrditi izključno miroljubnega namena iranskega jedrskega programa. Več o mednarodnih zahtevah ter ciljih glede jedrskega programa piše v podpoglavju 2.2, glavnina teh pa do danes ostaja neizpolnjena. Sankcije so po besedah svetovalca za nacionalno varnost ZDA, Toma Donilona, upočasnile iranska jedrska prizadevanja, saj je pridobivanje jedrskih materialov in opreme postalo dražje in težje, drugi pa menijo, da za to ni nobenega dokaza (Katzman 2013, 68). Prej nasprotno; Iran je v času najstrožjih sankcij po poročanju IAEA razširil in povečal zmogljivosti svojega jedrskega programa (več v podpoglavju 2.2), sankcijam pa se je tudi prilagodil; na že omenjene načine in

po poročanju panela strokovnjakov v pomoč Odboru 1737 tudi s pomočjo iranske diaspore, posrednikov, notranjega trga EU, ponarejenih certifikatov, itd. (Karacasulu in Karakir 2014, 382). JPA in aprilski dogovor iz Lozane sta dobra koraka proti uresničitvi večine zahtev IAEA ter ZN, vendar končni izid pogajanj ostaja nepredvidljiv; zlasti zato, ker se rešitve, ki jih predvidevata najprej JPA in zatem dogovor iz Lozane, vedno bolj približujejo iranskim stališčem in vedno bolj odmikajo od začetnih zahtev IAEA ter VS. Primer: v Lozani so pogajalci neobvezujoče pristali na dovoljenje Iranu za bogatenje urana do 3,67 % za naslednjih 15 let, kar je korak nazaj za IAEA ter VS, ki sta pred tem zahtevala prenehanje bogatenja. Lahko bi torej trdili, da je implozija iranske ekonomije kot posledica sankcij prisilila iransko politično vodstvo, da sklene dogovor, ki bi vsaj srednjeročno rešil iransko jedrsko vprašanje, 'zahodne' voditelje pa so argumenti Irana očitno prepričali v velike kompromise. S tega vidika je učinkovitost sankcij le delna in v času pisanja magistrskega dela še vedno negotova. Treba je še upoštevati dejstvo, da Iran leta ni popustil zahtevam 'zahoda' in se pri tem ni vdal niti, ko so stroški sankcij za državo postali previsoki. Glede na to, da so 'zahodne' države pričakovale popuščanje Irana in ugoditev lastnim zahtevam, sankcije niso bile uspešne. Še več, koristile so iranski propagandi o 'zlobnem zahodu', »ki hoče podjarmiti iransko ljudstvo« (Fatollah Nejad 2013), iranski jedrski program pa so kvečjemu le upočasnile (Karacasulu in Karakir 2014).

Nameni sprejemanja in izvrševanja sankcij, zlasti enostranskih, so bili tudi drugačni in mnogo manj plemeniti od največkrat citiranega. Zlasti ZDA se v literaturi in sicer izpostavljajo kot akter, ki je s sankcijami želel doseči predvsem spremembo političnega režima v Iranu (tudi zaradi nenehnih pritiskov Izraela), njegovo izolacijo in zmanjšanje njegovega vpliva, česar seveda ni priznala nobena administracija. Uspelo jim ni. Iran ima na Bližnjem vzhodu še vedno skoraj enako vlogo kot sicer, zunanjepolitičnih ciljev in dejavnosti sankcije (vsaj tako se zdi) niso prizadele (Katzman 2015), vojaške zmožnosti države se povečujejo, prišlo pa je le do pozivov bivšemu predsedniku Ahmadinejadu k boljšemu ekonomskemu upravljanju z državo; tudi po izvolitvi sedanjega predsednika Rouhanija (prejšnji po dveh zaporednih mandatih ni več mogel kandidirati) ni resne politične opozicije, ki bi lahko ogrozila sedanji režim. Svoje je pri tem dodala tudi svetovna finančna kriza, zaradi katere se je uporaba sankcij povečala; kriza je prizadela uporabo mehke moči zlasti v zunanji politiki EU, zato so sankcije, ki seveda niso odvisne od finančnih virov, postale za EU uporabno orodje (Karacasulu in Karakir 2014). Zaskrbljujoče pa je, da se pošiljatelji zavedajo izjemno negativnih humanitarnih posledic sankcij in se z njimi strinjajo; še več, nekateri pravijo, da je to njihov namen. Senator Mark Kirk, eden vodilnih akterjev pri spodbujanju sankcioniranja Irana s strani ZDA, je v nekem intervjuju dejal, da »je v redu, če se vzame hrano z ust državljanom« Irana (Gharib 2011), še en

podpornik, kongresnik Brad Sherman, pa je dejal, da »kritiki sankcij pravijo, da bodo ti ukrepi škodovali iranskemu ljudstvu. Povsem odkrito, prav to moramo narediti« (Hussain 2012). Kirk je celo dodal, da bi moral biti cilj sankcij kolaps iranske ekonomije, dokler »ne postane kot Severna Koreja« (prav tam) – država, v kateri je ogromno ljudi umrlo zaradi lakote, če drugih grozot niti ne omenjam. Že od uvedbe sankcij iranski voditelji le-te označujejo za nelegalne in nečloveške, Hussain (2012) pa trdi, da zagovorniki njihovega širjenja vodijo nediskriminatorno vojno proti iranskemu ljudstvu kljub zgodovinskim izkušnjam, tudi iz Iraka, da sankcije škodujejo civilistom in utrjujejo položaj vladajočega režima. Če je namen ameriških sankcij res spodbuditi proteste proti režimu in njegova menjava, sankcije tega verjetno ne bodo dosegle; tudi zaradi izginjanja nosilca sprememb, srednjega sloja, zaradi posledic sankcij (prav tam).

Po drugi strani nekateri avtorji, npr. Goldman (2015), trdijo, da je bil namen sankcij prisiliti Iran k pogajanjem oz. k temu, da pri pogajanjih ostane. Allen (2005) pravi, da so sankcije pogajalsko orodje in ne orodje kaznovanja, ter da uspešne sankcije služijo k spodbujanju dialoga. Goldman (2015) pravi, da sankcije niso nikoli bile sprejete z namenom, da bi Iran v celoti opustil svoj jedrski program, da bi rešile vprašanje o vlogi Irana v regiji, njegovo domnevno podporo globalnemu terorizmu ali njegov odnos do človekovih pravic, ter da tudi, če do končnega dogovora ne bo prišlo, to še ne pomeni, da sankcije niso bile učinkovite, saj je njihov namen bil le to, da bi prišlo do pogajanj. S tega vidika so sankcije gotovo uspešne, saj je pogajanj bilo veliko; ne strinjam pa se z Goldmanom, da je bil to njihov edini namen. In tudi če bi res bil, so s tega vidika sankcije v takem obsegu nepotrebne in preveč škodljive.

Sankcije so nedvomno povzročile veliko škode civilnemu prebivalstvu, čeprav je kot usmerjene ne bi smele. Če primerjam njihovo razsežnost na eni strani ter učinkovitost na drugi (brez upoštevanja pravnih argumentov), lahko trdim, da so bili nekateri ukrepi preveč splošni in nedodelani; dober primer je uporaba nejasnih terminov in posledično poljubna aplikacija ukrepov resolucij VS, zlasti pri pozivanju držav k določenim ukrepom, kot npr. k opreznosti (*vigilance*) pri transakcijah z vsemi iranskimi bankami (VS 2008, §10). Premalo pa je bilo tudi podpore pri pravilnem in doslednem izvajanju ukrepov na način, da ti ne bi prizadeli civilnega prebivalstva v takšni meri, kot so ga. Zlasti pri zagotavljanju kupovanja in uvoza zdravil v Iran bi moralo biti storjeno veliko več, da ne bi prihajalo do težav pri pridobivanju zdravil, opisanih zgoraj, zaradi katerih je na leto umrlo več deset tisoč ljudi (HRC 2015, §34). Ne smemo pa pozabiti niti na negativne učinke enostranskih ukrepov na sosednje države, npr. na Pakistan zaradi prenehanja energetskega projekta v sodelovanju z Iranom (prav tam, §40–42). Možne rešitve za preprečevanje negativnih posledic podaja Iran v svojih odgovorih na vprašalnik HRC (Iran Mission Geneva 2014); izmed teh se zdita morebitno dobra predloga o ustanovitvi

neodvisnega organa znotraj GS, ki bi obravnaval enostranske prisilne ukrepe tudi z vidika človekovih pravic in ocenil njihove negativne posledice, ter predlog o sestavi napotkov s strani HRC o tem, kako preprečiti, minimalizirati in popraviti negativne posledice enostranskih sankcij na človekove pravice. Poročilo posvetovalnega odbora HRC (2015) pa je bolj naklonjeno ideji, da bi večjo vlogo pri tem vprašanju prevzeli že obstoječi subjekti v sklopu ZN (bodisi tisti, ki izvirajo iz relevantnih pogodb, bodisi tisti, ki temeljijo na UL); z resolucijo z 18. septembra 2014, ki jo je osnoval Iran, je HRC tudi že ustanovil triletni mandat za posebnega poročevalca o negativnih vplivih enostranskih prisilnih ukrepov na uživanje človekovih pravic (prav tam). Vsekakor je to korak v pravo smer, vendar uspešnost preprečevanja, da bi do kršenja človekovih pravic ter negativnih humanitarnih posledic za prejemnice usmerjenih sankcij sploh prišlo, ostaja tudi s tem ukrepom močno omejena. Zlasti zato, ker ni nikakršnih omejitev, kakšne enostranske ali univerzalne ukrepe lahko akterji sprejemajo. Zato so pomisleki in skrbi EU glede stanja človekovih pravic v Iranu vsaj hinavski, če ne žaljivi, saj je prav EU skupaj z zaveznicami zaradi izvrševanja sankcij kriva za številne kršitve temeljnih človekovih pravic (več v nadaljevanju) ter negativne humanitarne posledice, ki so prizadele Irance. Moret (2015, 134) se strinja, da ukrepi EU nasprotujejo njeni »samooklicani zavezanosti zunanjepolitičnim vrednotam, zaznamovanim z gorečo skrbjo za človekove pravice,« obenem pa EU odgovornosti za povzročene škodljive učinke ne priznava. In ne le to: Dupont (2012, 336) trdi tudi, »da bodo imeli protiukrepi EU verjetno škodljive posledice za koherentnost sistema kolektivne varnosti,« saj si, paradoksalno, EU in nekatere druge države po tem, ko so iransko jedrsko vprašanje že predale v obravnavo VS in ko je ta že ukrepal, še vedno same poskušajo zagotoviti avtoriteto in pravico ukrepanja prek sankcij, ki jih je določil VS, kateremu so z UL zaupale skrb za mednarodni mir in varnost. To je tudi sicer splošni trend (prav tam), ki zaradi (geo)političnih trendov »z raznimi instrumenti, tudi pristranskim razlaganjem relevantnih pogodbenih obveznosti, izkrivlja vpeljana pravila in načela mednarodnega prava.«

3.2 Odgovori na sankcije

Odgovori iranskih predstavnikov na sprejete sankcije proti državi in njenim subjektom so seveda pričakovani. Obtožbe so padale na račun skritih političnih interesov ZDA in EU, prav tako je Iran dejal, da so člani AEOI, ki so prejemniki sankcij, vpleteni le v miroljubni iranski jedrski program, njihovo vključitev med prejemnike sankcij ZN pa razume kot »namen nekaterih držav, da Iranu odrečejo jedrsko energijo za miroljubne namene« in mu povzročijo intelektualno škodo ter škodo na ugledu v mednarodnem okolju (IAEA 2008e, 20). Takratni zunanji minister Mottaki je dejal, da »je nekaj držav nepravilno in neutemeljeno poskušalo

opredeliti te miroljubne in pravicoljubne Irance za vojne hujskače in poskušalo omadeževati ugled Irana,« kar bi lahko bila »primerna osnova za pravne ukrepe /Irana/ in za doseganje odškodnine« (prav tam). Ahmadinejad je večkrat dejal, da ni cel svet zaskrbljen zaradi iranskega jedrskega programa, temveč le ZDA in 'sionistični režim', medtem ko »88 % ljudi iz regije podpira iranski jedrski program«; Netanyahuja je večkrat označil za 'profesionalnega razbojnika' ter diktatorja, ki kot vsi ostali obtožuje druge, medtem ko ima sam skrit jedrski arzenal, do katerega IAEA nima dostopa (President 2010). Kljub vsem kontroverznim izjavam je Ahmadinejad vedno poudarjal, da Iran nima in noče jedrskega orožja, ker je to »najhujše protičloveško orožje, vsi njegovi lastniki bi morali biti razoroženi, po tem pa ne bi nihče več smel proizvajati atomskih bomb« (prav tam). Sankcije je skušal prikazati kot popolnoma neučinkovite in brez vpliva na napredek v Iranu, rekoč, da Iran kljub 30-letnemu pritisku ZDA ni potreboval ameriške in evropske ekonomije za doseganje svojih potreb (prav tam), mednarodno 'kričanje' glede bogatenja urana pa je označil za izgovor 'Zahoda', da bi dominiral Iran, zlasti ker ZDA niso nikoli sprejele iranske revolucije leta 1979 (The Telegraph 2012). Bogatenje urana do 20 % v Iranu je Ahmadinejad upravičeval s tem, da bodo z njegovo pomočjo v teheranskem raziskovalnem reaktorju (ta za delovanje namreč potrebuje uran, obogaten do te stopnje) proizvedeni medicinski izotopi za zdravljenje rakavih bolnikov, saj nihče ni hotel Iranu dostaviti gorivnih palic iz tujine, s tem pa je še dodatno krepil svoje izjave o nelegalnosti sankcij proti Iranu (CBSNEWS 2010).

Po drugi strani, vsaj glede na ankete, državljani niso bili enakega mnenja. Čeprav je leta 2008 velika večina vprašanih (89 %) podpirala razvoj jedrske energije v Iranu, 90 % pa je menilo, da je za Iran pomembno posedovati popoln jedrski cikel (se pravi tudi bogatiti uran) (World Public Opinion.org 2008), je 63 % vprašanih leta 2012 nasprotovalo Ahmadinejadovi politiki in dejalo, da bi v zameno za postopen dvig sankcij podprli ustavitev bogatenja urana (Al Arabia 2012). Prav tako so se oblikovale številne skupine in gibanja proti sankcijam (npr. Campaign Against Sanctions and Military Intervention in Iran ter Civil Movement, ki združuje številne iranske ekonomiste, odvetnike in novinarje). Zaradi zaostrovanja sankcij je sedanji pogled političnega vodstva nanje bolj realen. Khamenei – ta je še leta 2006 trdil, da 'zahodne' sankcije ne bodo učinkovite, ter da bo Iran lahko politično in ekonomsko samozadosten ter neodvisen (Nakanishi 2015, 32) – in Rouhani danes priznavata, da sankcije škodujejo državi in zlasti navadnim ljudem, vse, ki to zanikajo, pa Rouhani označuje za nepoučene o ekonomskem stanju ljudi (President 2015). Predsednik je dejal, da se vlada trudi za odpravo sankcij ZN, ter da ne bo dopustila, da bi »Zahod nadaljeval s svojo krutostjo in sankcijami proti Iranu ter kršil pravice iranske nacije« (prav tam). Tudi Rouhani je sankcije ZN večkrat opredelil za nelegalne,

v nasprotju z mednarodnim pravom ter jih obtožil spodbujanja NPT, sankcije ZDA pa celo za zločin proti človečnosti in agresijo; dodal je, da se Iran ne boji groženj, ter da je pravica do miroljubne jedrske tehnologije (vključno z bogatenjem urana) neodtujljiva pravica vsake države (Miks 2014; Sanchez 2014). Najvidnejši ameriški politik, ki je podprl iransko stališče in mnenje nekaterih avtorjev, da so sankcije proti Iranu nezakonite, nelogične in nepotrebne, je bivši ameriški senator in kandidat za nominacijo demokratov na predsedniških volitvah leta 2008 Mike Gravel, ki meni, da Iran pri svoji jedrski proizvodnji ne dela nič nezakonitega in da sankcije stremijo k spremembi režima (Countercurrents.org 2013).

Vsem iranskim voditeljem je seveda skupno, da sprejem končnega dogovora o iranskem jedrskem vprašanju pogojujejo z dvigom mednarodnih sankcij proti Iranu. Dvig sankcij se lahko izkaže za bolj zapletenega od njihovega sprejemanja in izvrševanja, saj je »verjetno najbolj kompleksen vidik iranskih jedrskih pogajanj« (Bali 2014, 256). Pogajanj je bilo med iransko jedrsko krizo veliko, sledi pa pregled najpomembnejših.⁹⁷

Diplomatska prizadevanja za končanje krize so se začela že leta 2003, in sicer med Iranom, EU3⁹⁸ in IAEA; Busheva administracija je namreč že prej (spomladi 2003) zavrnila iranski predlog o sodelovanju in dialogu ter normalizaciji odnosov (tudi z Izraelom), ki ga je ZDA v imenu Irana na dveh straneh (po faksu) posredoval takratni švicarski veleposlanik v Teheranu Tim Guldemann, in sicer zato, ker je menila, da je iranski režim na robu propada (Kessler 2006).⁹⁹ 15. novembra 2004 je bil tako med Iranom, EU3 in IAEA sklenjen tako imenovani Dogovor iz Pariza, s katerim se je Iran, med drugim, zavezal k začasnemu prenehanju bogatenja urana (Bali 2014, 258–264). Prostovoljno izvrševanje Dodatnega protokola s strani Irana z namenom grajenja zaupanja v času trajanja pogajanj je trajalo dve leti in pol,¹⁰⁰ s pristopom k pariškemu dogovoru pa je Iran (v upanju na končni dogovor, ki bi mu zagotovil dobavo jedrskega goriva) dovolil obsežne inšpekcije s strani IAEA (Bali 2014, 262).¹⁰¹ Pogajalci so kasneje, tik pred iranskimi predsedniškimi volitvami leta 2005, z administracijo predsednika Khatamija skušali doseči dogovor, vendar je EU3 pogajanja ustavil do časa po

⁹⁷ Več o pogajanjih npr. Maier (2013), Arms Control Association (2014), Bali (2014) in The Iran Primer (2015).

⁹⁸ Novembra 2004 je EU3 začela formalno zastopati celotno EU, ko se je Nemčiji, ZK in Franciji pridružil takratni visoki predstavnik za Skupno zunanjo in varnostno politiko (SZVP) Javier Solana, ki ga je na mestu glavnega pogajalca novembra 2009 zamenjala Visoka predstavnica Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko Catherine Ashton (Maier 2013).

⁹⁹ Ključne točke predloga navajajo Cordesman, Gold in Coughlin-Schulte (2014, 125), njegov poseben pomen pa je predlaganje neposrednih dvostranskih pogajanj med ZDA in Iranom o iranskem jedrskem programu (Bali 2014, 260). Bali (prav tam, 258) meni, da je bila to prva zamujena priložnost pri iskanju dogovora iranski jedrski krizi.

¹⁰⁰ Iran se je kasneje sicer spraševal, kdo bo kril povzročeno škodo, saj so zaradi prekinitve aktivnosti, povezanih z bogatenjem urana, »nekatero tovarne bile zaprte, /povečala se je brezposelnost/, prišlo je do motnje procesa načrtovanja doseganja energijskih potreb,« posledično pa do finančne in politične škode za Iran (IAEA 2008e, 22).

¹⁰¹ Zaradi izvetosti ZDA iz pogajanj tak dogovor ne bi imel dveh ključnih elementov: »mednarodnega konsenza o definiciji 'objektivnih garancij' in kredibilnih varnostnih garancij s strani mednarodne skupnosti« (Bali 2014, 262).

volitvah in posledično zapravljal odlično priložnost za sklenitev dogovora, saj sta Ahmadinejadova zmaga in sledeča zaostritev iranskih stališč položaj zapletli (prav tam). Po volitvah se je iransko jedrsko vprašanje močno spolitiziralo in prešlo na agendo VS, zaradi česa je Iran prekinil prostovoljno izvajanje Dodatnega protokola.

Junija 2006 so se pogajalcem pridružili predstavniki ZDA, Rusije in Kitajske, še preden pa je do pogajanj dejansko prišlo, je bila sprejeta resolucija VS 1696, ki je od Irana zahtevala prekinitev bogatenja urana kot predpogoj za pogajanja (prav tam, 265), kar pa je bil Iran pripravljen pred sprejemom resolucije storiti kot izid pogajanj. Po njenem sprejemu je takratni glavni iranski pogajalec Ali Larijani oznanil, da Iran »ne bo nikoli pristal na trajno prekinitvev aktivnosti bogatenja urana« (prav tam). Pogajanja so se nadaljevala zaradi pristanka ZDA na kompromis glede te zahteve, vendar dogovor ni bil sprejet zaradi domnevnega odklonilnega odnosa Ahmadinejada in Khameneia, kar je pripeljalo do še ene zamujene priložnosti (prav tam). Sledila je igra moči in prestiža s številnimi nerealnimi predlogi, ki pa v času uvedbe oz. zaostrovanja sankcij ni obrodila sadov. Še najbližje je bila dogovoru pogajalska ekipa v Ženevi leta 2009, vendar načelnega dogovora, ki bi predstavljal slabo strateško odločitev za Iran (ker bi moral večino svojega LEU poslati v tujino v zameno za 20 % obogateni uran, ki ga je potreboval kot gorivo za teheranski raziskovalni reaktor),¹⁰² Ahmadinejad ni podprl (prav tam, 270). Za tem je aprila 2010 do novih pogajanj prišlo med Iranom, Turčijo in Brazilijo, ki sta uspeli Iran prepričati v dogovor, ki bi po zgledu prejšnjega iz Ženeve vključeval menjavo 1200 kg iranskega LEU v zameno za 1200 kg do 20 % obogatene urana, ki bi ga po tem dogovoru Iranu dostavila Dunajska skupina (sestavljena iz ZDA, Francije, IAEA in Rusije); tokrat so dogovor zavrnil ZDA, ki niso pričakovale napredka v pogajanjih in so med tem že zagotovile podporo za resolucijo VS 1929 ter nov set sankcij, javno pa naznanile, da bi bil tak dogovor nezadosten in da predstavlja le poskus Irana, da bi se izognil sankcijam (prav tam, 272). Zanimive so Khameneijeve opazke, ki je mesec po sprejemu resolucije VS 1929 dejal, da se Američani, ko »nimajo močnih argumentov, ko ne morejo predstaviti sprejemljivega in logičnega argumenta, zatečejo k ustrahovanju,« ki pa na Iran nima učinka, »zaradi tega pa enostransko prekinejo pogajanja« (Ganji 2014, 23–24). ZDA je Khamenei še obtožil, da do pogajanj pristopajo vzvišeno in nepošteno, za pogajanja pa bi se bilo po njegovem mnenju treba odreči grožnjam, sankcijam in zahtevam po vnaprej določenemu izidu (prav tam).

Do resnejših korakov proti rešitvi iranskega jedrskega vprašanja je prišlo leta 2012, ko so se pogajalci trikrat sestali (v Istanbulu, Bagdadu in Moskvi) ter dogovorili o procesu, ki bi vključeval vzajemna dejanja za spodbujanje konstruktivnega okolja za sprejem dolgoročne

¹⁰² Več o tem predlogu in razlogih, zakaj ga Iran ni podprl, piše Bali (2014, 270).

rešitve (Arms Control Association 2014). Pogovarjali pa so se o dveh predlogih: s strani P5+1 ter Irana. Slednji je med drugim vključeval zahtevo za priznanje pravice Irana do bogatenja urana po členu IV NPT s strani P5+1 ter dvig sankcij ZN in ostalih sankcij zoper Iran (prav tam). Pogajanja so se nadaljevala leta 2013; zasluge za zблиžanje stališč imata gotovo izvolitev Rouhanija na predsedniških volitvah junija 2013 (bil je jedrski pogajalec med Khatamijevim predsedovanjem in je bolj spravljiv od Ahmadinejada), prav tako pa postavitev zunanjega ministra Javada Zarifa (avgusta 2013 je zamenjal Salehija) na mesto glavnega iranskega jedrskega pogajalca. Zaradi vse slabšega ekonomskega položaja tako države kot prebivalcev pa je vsekakor tudi Khamenei, ki »ni reflektivno protizahoden ali protiameriški« (Ganji 2014, 5), pripomogel k temu, da sta strani stopili korak bliže; to nakazuje tudi njegov govor marca 2013, v katerem je prvič dejal, da ne nasprotuje neposrednim pogajanjem z ZDA (prav tam, 26).

Prej kot v 100 dneh po nastopu funkcije je Rouhani že lahko pokazal prvi velik korak proti uresničitvi svojih obljub: sprejetje JPA 24. novembra 2013 v Ženevi, ki je z vstopom v veljavo 20. januarja 2014 prinesel začasen dvig nekaterih sankcij proti Iranu. Od 20. januarja 2014 do 7. julija 2015¹⁰³ je JPA vse strani zavezal k izvrševanju dogovorjenih ukrepov. Iran se je zavezal npr. k oslabitvi polovice do 20 % obogatene urana na stopnjo do 5 %, k prenehanju bogatenja urana čez 5 %, k prenehanju pospeševanja aktivnosti v Araku, Natanzu in Fordu, k večjemu sodelovanju z IAEA, itd. (več v Prilogi B). Zaveze EU in ZDA so podrobneje predstavljene tudi v Prilogi Č2 in Prilogi Č3, posebej pa bi omenila zavezo, da v času trajanja JPA VS ne sme uvesti proti Iranu novih sankcij, povezanih z jedrskim vprašanjem, ter da JPA (na strani 3) uvaja finančni kanal za »lažjo humanitarno trgovino za iranske domače potrebe z uporabo iranskih dohodkov od prodaje nafte, ki se nahajajo v tujini.« Z vključitvijo tega kanala v JPA se dodatno kaže pomen in razsežnost humanitarnih posledic sankcij za Iran, saj izpostavlja težavnost siceršnjega kupovanja hrane in kmetijskih izdelkov, zdravil, medicinske opreme in plačevanja stroškov zdravljenja v tujini – kljub temu je zaradi enostranskih sankcij ZDA približno 100 milijard \$ za Iran ostalo še vedno nedosegljivih (The White House 2013a). Iran se je svojega dela do govora držal, kar je potrdila IAEA, pritožb glede kršenja dogovora s strani ostalih subjektov pa nisem zasledila.

Preboj v iranskih jedrskih pogajanjih je bil za Evropsko službo za zunanje delovanje (*European External Action Service* – EEAS) največji uspeh v njenem delovanju; EU je pod vodstvom Ashtonove igrala ključno vlogo v diplomatskih prizadevanjih, ki so vodila do sprejema JPA (Kovač in Praček 2014, 18), hkrati pa je to najbolj ambiciozno in prepoznavno dejanje EU na

¹⁰³ JPA je bil najprej v veljavi pol leta, v šestem sklopu pogajanj pod JPA na Dunaju je bil podaljšan do 24. novembra 2014, v desetem sklopu pogajanj pod JPA o.z. četrtem od podaljšanja na Dunaju do 30. junija 2015 in ta dan še do 7. julija 2015.

področju preprečevanja širjenja jedrskega orožja (Maier 2013). JPA so pozdravili številni svetovni akterji, med drugim ZK, Francija, Rusija, Španija, Indija, Turčija, Pakistan, Katar, ZAE, Bahrajn, Oman, Libanon, Palestinska oblast, Kuvajt, Egipt, Irak in Sirija (slednji sta edini arabski državi s šiitskim vodstvom poleg Irana, zato je priznanje in pozitiven odziv tudi ostalih arabskih držav na JPA toliko bolj pomemben, saj so te države na iranski jedrski program gledale z nezaupanjem), po poročanju Aljazeera pa tudi Savdska Arabija, tekunica Irana za premoč v regiji (Aljazeera 2013; Nelson 2013; Reuters 2013). Rusija je JPA označila za zmago vse, ZK kot pomemben, potreben in upravičen korak, ostali akterji so se večinoma nanašali na pozitiven prispevek dogovora h končni rešitvi vprašanja, Katar, Oman in Kuvajt pa tudi na prispevek k stabilnosti v regiji (prav tam). V oči pa bode opazka Francije, da francoski predsednik pozdravlja dogovor, ki predstavlja »korak proti končanju iranskega vojaškega jedrskega programa« (France in the UK 2013), ki je zelo 'nerodno' oblikovana, saj iranski jedrski program ni imel in nima vojaške jedrske razsežnosti (uradno o tem ni dokazov). Kredibilnost in pomen JPA je na vse pretege skušal izpodbijati Izrael; Netanyahu je JPA med drugim označil za zgodovinsko napako, zaradi katere je svet postal nevarnejši (Israel Ministry of Foreign Affairs 2013). Zaradi tega je bil Obama v svoji izjavi o JPA toliko bolj previden; dejal je sicer, da je z JPA »diplomacija odprla novo pot proti bolj varnemu svetu – prihodnosti, v kateri lahko preverimo, da je iranski jedrski program miroljuben in ne more proizvesti jedrskega orožja,« poudaril pa je, da je bil z JPA prvič po skoraj desetletju ustavljen napredek iranskega jedrskega programa, in da obveze ZDA do prijateljev in zaveznikov, »ki imajo dobre razloge za pomisleke glede iranskih namenov,« zlasti Izraela, ostajajo trdne (The White House 2013b). Tako ameriški senat kot kongres sta poskušala JPA spodkopati z več različnimi taktikami; po sprejemu so želeli nekateri (zlasti senatorji Kirk, Menendez in Schumer, ki so tudi predložili predlog zakona) uvesti dodatne sankcije proti Iranu oz. formalno zahtevati, kaj mora biti vključeno v končnem dogovoru glede tega vprašanja. Iranski zunanji minister in drugi državni voditelji so večkrat dejali, da bi kaj takega pomenilo 'smrt' celotnega dogovora, da bi iranski parlament v tem primeru sprejel zahtevo po povečanju bogatenja urana, in da bi vsak, ki skuša spodkopati JPA, moral biti izoliran s strani mednarodne skupnosti (Press TV 2015d). Da bi bilo to v nasprotju z duhom JPA se je strinjal tudi Colin Kahl (Gharib 2013). Obama je kasneje večkrat ponovil, da bo na tak zakon, če bi šel skozi kongres, podal veto.

Do različnih interpretacij dogovora je najočitneje prišlo pri razumevanju, ali JPA predstavlja priznanje pravice Irana do bogatenja urana ali ne. Iran je trdil, da jo, ZDA pa, da ne (Blake 2013; Press TV 2013). Kerry je na zmagoslavne trditve Zarifa in Rouhanija odvrnil, da tega ZDA ne priznavajo, da JPA ne daje pravice Iranu, da bogati uran (s tem se je strinjal tudi Obama), in da to ni neodtujljiva pravica, kritiziral pa je nasprotnike JPA, da so »nezmožni

sprejeti dober dogovor, ker ni popoln« (prav tam). Se je pa z Iranom strinjal ruski minister za zunanje zadeve Sergey Lavrov, ki je dejal, da JPA pomeni, da »se strinjamo s potrebo po priznanju pravice Irana do miroljubnega atoma, vključno s pravico do bogatenja« (RT.com 2013). S tem, da dogovor brez dvoma priznava Iranu to pravico, se je strinjal tudi izraelski zunanji minister Avigdor Lieberman, ki pa je opozoril, da je JPA »pripeljal do tekme z jedrskim oboroževanjem« (Booth 2013). Kakorkoli, ZDA so se kasneje morale (za zdaj) vdati – dogovor iz Lozane namreč predvideva, da bo Iran lahko proizvajal LEU.

Do dogovora je v Lozani prišlo po trinajstem sklopu pogajanj v okviru JPA; pogajanja so po drugem podaljšanju trajanja JPA potekala v Ženevi, Dogovor o ključnih parametrih za dosego dolgoročnega sporazuma pa je bil sklenjen 2. 4. 2015 v Lozani po maratonskih pogajanjih med pogajalci P5+1, EU in Iranom. Čeprav dogovor (Priloga C) ni pravno zavezujoč, predstavlja zgodovinski mejnik in veliko zmago za Iran,¹⁰⁴ ki so jo številni Iranci proslavljali na ulicah, saj prinaša dobre obete za nemoteno delovanje iranskega jedrskega programa. Določila dogovora namreč predvidevajo dvig sankcij ZDA (razen glede človekovih pravic, terorizma in balističnih izstrelkov) in EU, če bo Iran spoštoval svoje dogovorjene obveznosti (kar bo preverjala IAEA, sicer bodo sankcije spet uveljavljene), prav tako pa dvig relevantnih resolucij (posledično tudi sankcij) VS sočasno z iranskim izpolnjevanjem zahtev iz dogovora (U.S. Department of State 2015). Omeniti je treba tudi predvideno specifikacijo postopka reševanja sporov glede tega dogovora, ki bi lahko bila dobrodošla novost, saj bi šele ob nezmožnosti tega postopka za rešitev večjega spora zaradi neizvajanja dogovora zadevo ponovno prejel v obravnavo VS, ki bi ponovno vzpostavil prejšnje sankcije (prav tam). Pogajanja o končnem dogovoru o iranskem jedrskem vprašanju v času pisanja tega dela potekajo na Dunaju, njihov izid pa ostaja negotov.

Prehodni neobvezujoč dogovor torej obljublja dvig velike večine sankcij brez večjih popuščanj Irana. Po poročanju Press TV (2015c) bo ob koncu pogajanj in sprejetju končnega dogovora VS le-tega potrdil z resolucijo po členu 41 UL, s čimer bo postal obvezujoč za vse članice ZN. Dvig sankcij (kako naj bi ta potekal ostaja predmet nesoglasij; Iran želi takojšnji, ostali pa postopen dvig) bi med drugim odpravil nadaljevanje kršitev osnovnih pravic oz. pravnih načel s strani EU proti nekaterim prejemnikom sankcij. Nekateri med njimi so zaradi teh kršitev že ukrepali in tožili Svet oz. DČ, njihove tožbe pa so do sedaj še neomenjena, vendar ena izmed najvažnejših posledic oz. odgovorov na sankcije. Analizira jih naslednje poglavje.

¹⁰⁴ Program bogatenja urana se bo, glede na ta dogovor, lahko nadaljeval; Iran bo lahko nadaljeval z lastno proizvodnjo jedrskega goriva za vzdrževanje lastnih jedrskih procesov, kar bo omogočalo večjo samo zadostnost, nadaljeval se bo lahko tudi program R&R na jedrskem področju, zapreti ne bo treba nobenega jedrskega objekta, itd. Kljub temu naj bi bile ključne določbe resolucij VS, ki obravnavajo prenos občutljivih tehnologij in aktivnosti, omejitve glede orožja, inšpekcijo tovora in zamrznitev sredstev ponovno vzpostavljene z novo resolucijo, ki naj bi potrdila končni dogovor (U.S. Department of State 2015).

4 PRAVNI POSTOPKI

4.1 Pomembnejši pravni primeri

CJEU skrbi za enotno razlago in uporabo prava EU v DČ ter za ravnanje DČ in institucij EU v skladu s pravom EU (2015). Dve izmed relevantnih nalog CJEU za spodaj obravnavane sodne primere, povezane s sankcijami zoper iranski jedrski program, sta (prav tam) razlaganje prava (podajanje predhodnih odločb) ter zlasti razveljavljanje pravnih aktov EU (ničnostne tožbe). Predhodne odločbe od CJEU lahko zahtevajo nacionalna sodišča za interpretacijo prava EU ali veljavnosti aktov, sprejetih s strani institucij EU (člen 19 §3 (b) Pogodbe o EU (PEU)¹⁰⁵), sodno pristojnost pa jim dajeta člena 256 §3 in 267 Pogodbe o delovanju EU (PDEU).¹⁰⁶ Člena 19 §3 (a) in 263 §4 PEU dajeta pravno podlago za vlaganje tožb s strani fizičnih ali pravnih oseb »zoper nanje naslovljene akte ali zoper akte, ki se nanje neposredno in posamično nanašajo, in zoper predpise, ki se nanje neposredno nanašajo« (člen 263 §4 PEU), člen 263 §1 PDEU pa CJEU daje pristojnost nadzora zakonitosti (zakonodajnih) aktov (glej še Prilogo Č.2). V spodaj obravnavanih primerih tožb zoper Svet je ta večkrat sicer trdil (največkrat s podporo Evropske komisije), da se pravne osebe, ki so emanacija tretjih držav, po pravu EU ne morejo zanašati na zaščito in jamčenje temeljnih pravic, in bi zato CJEU njihove tožbe moralo zavrnilo; kljub temu je CJEU venomer odločilo, da temu ni tako, saj niti Listina EU niti pogodbe (zlasti prej omenjeni členi) tega ne določajo, pač pa Listina EU zagotavlja te pravice vsem (Bank Refah Kargaran proti Svetu, §55–56).¹⁰⁷ Primer predhodne odločbe v povezavi z omejevalnimi ukrepi zoper Iran je sodba Sodišča v primeru C-72/11;¹⁰⁸ zanjo je CJEU zaprosilo nemško višje regionalno sodišče Oberlandesgericht Düsseldorf, in sicer zaradi potrebe po interpretaciji pomena določenih členov Uredbe Sveta 423/2007 z 19. aprila 2007 (ta uvaja omejevalne ukrepe proti Iranu) zaradi sojenja proti trem osebam, ki so bile osumljene kršitve te uredbe (več Blockmans 2013). Primerov zahtev določitve ničnosti akta, ki je proti tožnikom uvedel omejevalne ukrepe v zvezi s preprečevanjem jedrskega širjenja v Iranu, je veliko več; CJEU je za nične zaradi utemeljenosti tožb v skladu s členom 264 PDEU delno ali v celoti razglasilo

¹⁰⁵ *Pogodba o Evropski uniji – Treaty on European Union*. 2007. Podpisana je bila 13. decembra 2007 v Lizboni, v veljavi je od 1. decembra 2009.

¹⁰⁶ *Pogodba o delovanju Evropske unije – Treaty on the Functioning of the European Union*. 2007. Podpisana je bila 13. decembra 2007 v Lizboni, v veljavi je od 1. decembra 2009.

¹⁰⁷ *Bank Refah Kargaran proti Svetu* T-24/11. 2013. Sodba Splošnega sodišča s 6. septembra. Svet je podprla Evropska komisija kot posrednica. Trditev Sveta velja npr. v praksi Evropskega sodišča za človekove pravice (*European Court of Human Rights – ECHR*), ki pa se pred CJEU ne uporablja (prav tam, §59). Pravo EU, tako CJEU, ne vsebuje pravila, ki bi prepovedovalo uživanje temeljnih pravic pravnim osebam, ki je vladna organizacija ali državno telo (*Central Bank of Iran proti Svetu* T-262/12. 2014. §72).

¹⁰⁸ *Predhodna odločba na zahtevo Oberlandesgericht Düsseldorf* C-72/11. 2011. Sodba Sodišča z 21. decembra.

akte v povezavi s tožniki v 31 primerih (30 do 2. februarja 2015 (European Parliament 2015),¹⁰⁹ do 30. junija 2015 pa je bila uspešna še tožba Petropars Iran in drugi proti Svetu).¹¹⁰ Podpoglavje predstavlja primere pomembnejših tožb proti Svetu, tožbo Bank Mellat proti ZK in tožbo nizozemske vlade zaradi diskriminiranja iranskih državljanov v sistemu izobraževanja.

Zanimiv je primer CBI, ki je tožila Svet v dveh ločenih sodnih primerih. Prvi (CBI I)¹¹¹ je bil uspešen za CBI, v drugem (CBI II)¹¹² pa je bil uspešen Svet (pritožba CBI še nima epiloga). CBI je v primeru CBI I tožila Svet z namenom, da bi CJEU razglasilo za nične: i) Sklep Sveta 2012/35/SZVP¹¹³ (ki CBI v Prilogi 1 s 23. januarja 2012 dodaja na sankcijski seznam EU, natančneje v Prilogo II Sklepa Sveta 2010/413/SZVP,¹¹⁴ in sicer zaradi domnevnega sodelovanja pri dejavnostih v izogib sankcijam), Sklep Sveta 2012/635/SZVP¹¹⁵ (ta ohranja CBI na sankcijskem seznamu, dodaja tudi razlog domnevnega zagotavljanja finančne podpore vladi Irana), v kolikor se nanašata na uvrstitev oz. ohranitev CBI na sankcijskem seznamu, ii) Uredbo Sveta 267/2012¹¹⁶ in Izvedbeno uredbo Sveta 945/2012,¹¹⁷ v kolikor se nanašata na uvrstitev oz. ohranitev CBI na sankcijskem seznamu s Priloge IX Uredbe Sveta 267/2012. Zanimivo, CBI Sveta ni tožila zaradi drugih uvedenih ukrepov proti sebi v omenjenih dokumentih, ampak le zaradi omejevalnih ukrepov glede zamrznitve premoženja. Zahtevk je bil vložen 12. junija 2012, sodba pa podana 18. septembra 2014. Svet je trdil, da tožba ni dopustna oz. vsaj ni utemeljena, sodišče mu je deloma pritrdilo; določilo je, da je dopustna le zahteva po ničnosti Uredbe Sveta 267/2012 (CBI I 2014, §62), ki ji je v sodbi tudi ugodilo, tožbo pa v preostalem zavrnilo (prav tam, §1–2). CBI je v podporo svojim zahtevam trdila, da je s strani Sveta prišlo do napake pri presoji, kršenja obveznosti razložitve in načela sorazmernosti ter pravice do obrambe, učinkovitega sodnega varstva, varstva lastnine in dobrega imena (prav tam, §63). Splošno sodišče je določilo, da je Svet kršil obveznost

¹⁰⁹ CJEU je do 2. februarja 2015 izničil omejevalne ukrepe EU v 54 primerih (European Parliament 2015).

¹¹⁰ *Petropars Iran in drugi proti Svetu* T-433/13. 2015. Sodba Splošnega sodišča s 5. maja.

¹¹¹ *Central Bank of Iran proti Svetu* T-262/12. 2014. Sodba Splošnega sodišča z 18. septembra.

¹¹² *Central Bank of Iran proti Svetu* T-563/12. 2015. Sodba Splošnega sodišča s 25. marca.

¹¹³ Sklep Sveta 2012/35/SZVP z dne 23. januarja 2012 o spremembah Sklepa 2010/413/SZVP o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Decision 2012/35/CFSP of 23 January 2012 amending Decision 2010/413/CFSP concerning restrictive measures against Iran*. 2014.

¹¹⁴ Sklep Sveta 2010/413/SZVP z dne 26. julija 2010 o omejevalnih ukrepih proti Iranu in razveljavitvi Skupnega stališča 2007/140/SZVP – *Council Decision 2010/413/CFSP of 26 July 2010 concerning restrictive measures against Iran and repealing Common Position 2007/140/CFSP*. 2010.

¹¹⁵ Sklep Sveta 2012/635/SZVP z dne 15. oktobra 2012 o spremembah Sklepa 2010/413/SZVP o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Decision 2012/635/CFSP of 15 October 2012 amending Decision 2010/413/CFSP concerning restrictive measures against Iran*. 2012.

¹¹⁶ Uredba Sveta (EU) št. 267/2012 z dne 23. marca 2012 o omejevalnih ukrepih proti Iranu in razveljavitvi Uredbe (EU) št. 961/2010 – *Council Regulation (EU) No 267/2012 of 23 March 2012 concerning restrictive measures against Iran and repealing Regulation (EU) No 961/2010*. 2012.

¹¹⁷ Izvedbena uredba Sveta (EU) št. 397/2014 z dne 16. aprila 2014 o izvajanju Uredbe (EU) št. 267/2012 o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Implementing Regulation No 397/2014 of 16 April 2014 implementing Regulation (EU) No 267/2012 concerning restrictive measures against Iran*. 2014.

razložitve vzroka (bistveno načelo prava EU), zakaj je bila CBI uvrščena na sankcijski seznam, »ki ga zahtevata tako člen 296 PDEU in člen 46 §3 Uredbe Sveta 267/2012« (prav tam, §80), in da ostalih domnevnih kršitev niti ni treba preverjati, saj je to dovolj velik razlog, da se izpodbijani akt izniči (prav tam, §92). V tožbi CBI II je CBI ponovno tožila Svet z namenom, da bi sodišče za ničnega razglasilo že obravnavana Sklep Sveta 2012/635/SZVP ter Izvedbeno uredbo Sveta 945/2012 zaradi ohranjanja CBI na sankcijskem seznamu EU. Tožba je bila vložena na isti dan kot prejšnja, sodišče pa je določilo, da je (za razliko od prejšnje) v celoti dopustna (CBI II 2015, §44). CBI se je sklicevala na enake domnevne kršitve kot v zgornjem primeru, kljub temu pa sodišče tokrat ni priznalo kršitve nobenega od naštetih načel oz. pravic; glede obveznosti razložitve, ki je bila v prejšnjem, skoraj identičnem primeru kršena, je sodišče dejalo, da »Svet ni bil obvezan k podaji jasne izjave o razlogih,« in da so zato podani razlogi zadostni (prav tam, §86–87). Sodišče je tožbo zato zavrnilo, sodne stroške pa naprtilo CBI. Prejšnjo tožbo je torej CBI dobila, ker Svet ni podal obrazložitve, kako naj bi bila CBI vpletena v aktivnosti v izogib sankcijam (»kriteriji so bili nezadostni, da bi se CBI lahko branila in da bi sodišče lahko izvedlo sodno revizijo,« saj Svet ni podal konkretnih razlogov, imen in dejavnosti (Lester 2014a)), drugo pa izgubila, ker so se izpodbijani akti nanašali na finančno podporo iranski vladi, ki jo je sodišče potrdilo. Ta sodba je zelo pomembna, saj razlaga, kaj sploh pomeni 'podpora' iranski vladi, ki jo je Svet marca 2012 s členom 23 §2 (d) Uredbe Sveta 267/2012 vključil med dejavnosti, ki vodijo na uvrstitev subjektov na sankcijski seznam EU, in zaradi katere je sodišče v CBI II potrdilo izpodbijano uvrstitev CBI na sankcijski seznam EU (Lester 2015a). Splošno sodišče je določilo, da podpora iranski vladi

zajema vse dejavnosti zadevne osebe ali subjekta, ki lahko ne glede na kakršno koli dokazano neposredno ali posredno povezavo s širjenjem jedrskega orožja zaradi količinske ali kvalitativne pomembnosti spodbujajo navedeno širjenje tako, da iranski vladi zagotovijo podporo z materialnimi, finančnimi ali logističnimi sredstvi ali kapacitetami, ki ji omogočajo uresničevanje širjenja jedrskega orožja. Obstoj povezave med zagotovitvijo take podpore iranski vladi in izvedbo dejavnosti širjenja jedrskega orožja se torej v predpisih, ki se uporabijo in katerih namen je iranski vladi odvzeti vire sredstev in jo tako prisiliti, da zaradi neobstoja zadostnih finančnih sredstev preneha razvijati program za širjenje jedrskega orožja, domneva (CBI II 2015, §66).

Drugi izpostavljeni primer je primer vodilne iranske komercialne banke Mellat, ki je v letu 2013 doživela dve veliki sodni zmagi; proti Svetu in ekonomskemu in finančnemu ministrstvu ZK, Her Majesty's Treasury (HMT). Banka je Svet tožila, da bi CJEU razglasilo za nične sedem pravnih aktov, v kolikor se nanašajo nanjo (Bank Mellat proti Svetu, §26),¹¹⁸ ki so

¹¹⁸ *Bank Mellat proti Svetu* T-496/10. 2013. Sodba Splošnega sodišča z 29. januarja. Svet je podprla Evropska komisija kot posrednica.

povzročili zamrznitev sredstev banke. Banka se je nanašala na sledeče domnevne kršitve Sveta: na kršitev obveznosti razložitve, pravice do obrambe, učinkovitega sodnega varstva in lastnine, načela sorazmernosti in očitno napako pri presoji (prav tam, §28). Svet in Evropska komisija sta trdila, da je banka bila vključena na seznam prejemnikov sankcij zaradi »članstva v splošni kategoriji ljudi in subjektov, ki so podpirale jedrsko širjenje,«¹¹⁹ zaradi česar naj banka ne bi bila upravičena do pravic obrambe, kar pa je sodišče zavrnilo (prav tam, §58–59). Sodišče je odločilo, da je Svet kršil tožnikovi pravici do obrambe in učinkovitega sodnega varstva, ker mu ni v doglednem času sporočil potrebnih podatkov, prav tako pa so bili ukrepi proti tožniku zaznamovani z nelegalnostjo, saj Svet ni preveril relevantnosti in veljavnosti podatkov ter dokazov (prav tam, §105–106). Sodišče je odločilo, da je Svet kršil tožnikovo pravico do obrambe in učinkovitega sodnega varstva ter načelo obveznosti razložitve, a le v kolikor se te kršitve nanašajo na ničnost »Sklepa 2010/413, Izvedbene uredbe 668/2010, Sklepa 2010/644 in Uredbe 961/2010« (prav tam, §108). Sodišče je tudi sklenilo, da razlogi Sveta za uvedbo omejevalnih ukrepov proti banki (op. 142) teh ne upravičujejo, zato se je strinjalo s tožnikom, da je Svet storil očitno napako pri presoji, zaradi katere morajo biti izpodbijani ukrepi, v kolikor zadevajo tožnika, razglašeni za nične brez potrebe po presojanju o morebitni kršitvi načela sorazmernosti in pravice do lastnine (prav tam, §139–140). Zahteve banke so bile v celoti sprejete. Postopek pritožbe Sveta še poteka; generalna pravobranilka je neobvezujoče mnenje (sklepni predlog) podala 26. februarja 2015, sodba pa do 1. julija 2015 ni bila podana.

Banka Mellat je v času pisanja tega magistrskega dela izpodbijala tudi prepoved bančnih transakcij med iranskimi in evropskimi bankami, ki je v veljavi od 21. decembra 2012 (Uredba Sveta 1263/2012),¹²⁰ in sicer s tožbo proti Svetu, vloženo 15. marca 2013.¹²¹ Datum obravnave je predviden za 7. julij 2015, tožba pa zahteva ničnost celotnega člena 1 (15) Uredbe Sveta 1263/2012 in/ali le v kolikor zadeva tožnika. Če CJEU res ugoditi tej zahtevi in izniči celoten člen 1 (15) te uredbe, bi to pomenilo ničnost prepovedi oz. omejevanja poslovanja evropskih subjektov z iranskimi finančnimi ali kreditnimi institucijami, njihovimi podružnicami, itd., kar je ena najvidnejših sankcij EU proti Iranu (sprejeta v Sklepu 2012/635/SZVP, več Priloga Č.2).

¹¹⁹ Konkretnije, izpodbijani akti uvrščajo banko na seznam prejemnikov sankcij zaradi tega, ker naj bi bila: »v državni lasti«, kar tožnik zanika, vpletena v »vzorec vedenja, ki podpira in spodbuja iranski jedrski in balistični program«, izpeljala bančne storitve za subjekte, ki so prejemniki sankcij EU in ZN, matična banka First East Export banke, ki jo je na sankcijski seznam zvrstila resolucija VS 1929, itd. (prav tam, §66–69).

¹²⁰ Uredba Sveta (EU) št. 1263/2012 z dne 21. decembra 2012 o spremembi Uredbe (EU) št. 267/2012 o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Regulation (EU) No 1263/2012 of 21 December 2012 amending Regulation (EU) No 267/2012 concerning restrictive measures against Iran*. 2012.

¹²¹ *Bank Mellat proti Svetu* T-160/13. 2013. Tožba vložena 15. marca.

Tožbo proti HMT je banka Mellat vložila na višje sodišče High Court 20. novembra 2009, in sicer iz proceduralnih in stvarnih razlogov nasprotovanja uvedbi finančnih sankcij proti banki s strani HMT leta 2009 v skladu s protiterorističnim zakonom iz leta 2008; HMT je prepovedalo vsako transakcijo ali poslovni odnos (na novo ali nadaljevanje) z banko Mellat, kar je privedlo do prenehanja delovanja banke v ZK (Lester 2013a). Banka je trdila, da je prišlo do procesne napake, saj ji ni bila dana priložnost, da bi podala svoje mnenje pred sprejemom ukrepa (čeprav to ni njena izrecna zakonska pravica, je banka trdila, da bi jo po običajnem pravu in členu 6 ter 1 Protokola 1 k Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (EKVČPTS)¹²² morala imeti), za stvarne razloge pa navedla nesorazmeren, nerazumski in diskriminacijski ukrep, kršenje načela obveznosti razložitve in očitne napake pri presoji s strani HMT (Bank Mellat proti HMT, §10).¹²³ Višje sodišče je zavrnilo tožbo, prizivno sodišče¹²⁴ pa je zavrnilo tudi pritožbo te banke (prav tam). V sodbi vrhovnega sodišča je jasno razvidno, da je ukrep proti banki, ki lahko ima nepopravljive učinke, nastopil vsaj 28 dni prej, kot je bil odobren v parlamentu, ki je zmotno verjel (kot Svet), da je banka v iranski državni lasti – sodba izpostavlja, da je HMT storilo pomembne napake pri odločanju o ukrepanju zoper banko in kršilo načelo pravičnosti ter dobre administracije (prav tam, §32). Večinsko mnenje sodnikov v zadevi je bilo, da je HMT nezakonito uvrstilo banko Mellat med prejemnike sankcij; brez predhodnega obvestila oz. možnosti, da bi bila slišana (zaradi česar je nepotrebno presoјati o obveznostih, izhajajočih iz EKVČPTS) (prav tam, §49). Vrhovno sodišče ZK je razveljavilo ukaz HMT tako s proceduralnega kot z vsebinskega vidika; določilo je tudi (5 proti 4), da je bil ukrep proti banki arbitraren, nesorazmeren in diskriminacijski, ker je ciljale na to banko v sklopu iranskega bančnega sistema, proti kateri pa ni bilo posebnih dokazov (Lester 2013a). Sodba je pomembna tudi z vidika preseganja razlag CJEU, saj to ni do tedaj nikoli določilo, da je izpostavljanje oz. sankcioniranje le ene banke diskriminacijsko, »ali priznalo, da dovoljenje prejemnicam /sankcij/, da predhodno podajo svoje mnenje, pripomore k boljšemu odločanju (dobri administraciji) in pravičnosti« (prav tam). Kljub temu je HMT banko do danes ohranilo na sankcijskem seznamu ZK (zamrznitev sredstev) zaradi sankcij s strani EU (GOV.UK 2015).

Banka Mellat je na podlagi te dobljene tožbe proti HMT vložila tožbo še zaradi škode zaradi posledičnih izgub. Višje sodišče je 6. maja 2015 odločilo¹²⁵ o treh predhodnih vprašanjih (prav

¹²² *Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin – Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*. 1950. Sprejeta je bila 4. novembra 1950 v Rimu, v veljavi je od 3. septembra 1953. Iran ni stranka konvencije, kljub temu pa lahko v skladu s trenutno zakonodajo in predpisi iranski državljani in subjekti pred ECHR začnejo pravne postopke zoper katero koli stranko pogodbe.

¹²³ *Bank Mellat proti Her Majesty's Treasury*. 2013. Sodba sodišča United Kingdom Supreme Court z 19. junija.

¹²⁴ *Bank Mellat proti Her Majesty's Treasury*. 2011. Sodba sodišča England and Wales Court of Appeal (Civil Division) s 13. januarja.

¹²⁵ *Bank Mellat proti Her Majesty's Treasury*. 2015. Sodba sodišča England and Wales High Court s 6. maja.

tam, §9), o vseh v prid banki. Odločilo je, da je HMT zmotno menilo, »da vrhovno sodišče ni odločilo, da je bil ukaz HMT z leta 2009 nezdržljiv z EKVČPTS ter z običajnim pravom,« da se HMT ne more zanašati na »načelo 'refleksivne izgube'« in da »ne more omejiti škode na 'premoženjske pravice' v sklopu pomena EKVČPTS« (Lester 2015b). Postopek, v katerem Bank Mellat zahteva 2,3 milijarde funtov od vlade ZK (Goodley 2014), v času pisanja tega magistrskega dela še ni bil zaključen. Do sojenja bo predvidoma prišlo leta 2016.

Precedens na področju dodeljevanja odškodnin v sankcijskih primerih pred CJEU pa je postavilo Splošno sodišče (Lester 2014b) v primeru *Safa Nicu Sepahan Co. proti Svetu*¹²⁶ (§149), ko je tožniku dodelilo 50.000 € zaradi nematerialne škode, povzročene s strani Sveta. Skupno je sicer zahteval 7.662.737,40 € ter obresti, vendar je sodišče zahtevke v zvezi z materialno škodo zavrnilo (prav tam, §20–149). Splošno sodišče je odločilo, da je pri vključitvi iranskega podjetja med prejemnike sankcij Svet napačno presojal glede dejavnosti podjetja in njegove vpletenosti v dobavo opreme za jedrski objekt v Fordu ter napačno uporabil svojo moč (prav tam, §39), zaradi česar je brez potrebe po presojanju o kršenju pravice do obrambe in do učinkovitega sodnega varstva tožnika odločilo, da je treba razveljaviti izpodbijane ukrepe. Odškodnino, sicer nizko, mu je dodelilo zaradi 'dovolj resne' napake Sveta, ki je povzročila veliko izgubo ugleda podjetja, in ker »razveljavitev vključenosti med prejemnike sankcij ni bila dovolj za poravnavo škode za ugled podjetja« (Lester 2014d). Tožnik se je sicer na sodbo pritožil, zato postopek še poteka; v pritožbi¹²⁷ zahteva višjo dodeljeno nematerialno odškodnino (2.000.000 € ter obresti), priznanje materialne škode v višini 5.662.737,40 € ter obresti zaradi resne kršitve prava in nelegalnega ravnanja s strani Sveta, poleg tega pa še plačilo vseh sodnih ter drugih stroškov v prejšnjem in pritožbenem postopku. V primeru *Safa Nicu Sepahan Co. proti Svetu*¹²⁸ (§47) je Splošno sodišče dejalo, da je v skladu s sodno prakso in členom 340 §2 PDEU treba za nepogodbeno odgovornost EU zaradi nelegalnega postopanja njenih institucij izpolniti več pogojev: »nelegalno ravnanje institucije, povzročena mora biti dejanska škoda, med njima pa mora biti vzročna povezava.« Priznanje odškodnine je pred tem bilo zahtevano v več primerih, kjer je prišlo do skoraj enakih napak oz. kršitev s strani Sveta, vendar odškodnina tožnikom ni bila dodeljena; primer je zahtevke zaradi finančne in nematerialne škode v tožbi *Fulmen in Fereydoun Mahmoudian proti Svetu*¹²⁹ (§32–41), ki ga je Splošno sodišče zavrnilo

¹²⁶ *Safa Nicu Sepahan Co. proti Svetu* T-384/11. 2014. Sodba Splošnega sodišča s 25. novembra.

¹²⁷ *Safa Nicu Sepahan Co. proti Svetu* C-45/15 P. 2015. Pritožba zoper sodbo Splošnega sodišča vložena 4. februarja.

¹²⁸ *Safa Nicu Sepahan Co. proti Svetu* T-384/11. 2014. Sodba Splošnega sodišča s 25. novembra.

¹²⁹ *Fulmen in Fereydoun Mahmoudian proti Svetu* T-439/10 in T-440/10. 2012. Sodba Splošnega sodišča z 21. marca. Svet je podprla Evropska komisija kot posrednica.

zaradi »očitnega pomanjkanja sodne pristojnosti, da bi ga slišalo.« V večini ostalih primerov je Splošno sodišče zahtevke, da bi v skladu s členom 340 PDEU tožnikom dodelilo odškodnino, zavrnilo, ker ni našlo 'dovolj resnih' kršitev prava EU s strani Sveta, ali zato, »ker tožnik ni dokazal, da /mu/ je vključitev med prejemnike sankcij EU povzročila izgubo« (Lester 2014d). Tudi v primeru *Safa Nicu Sepahan Co.* pa višina odškodnine, predvsem pa način, kako jo je sodišče določilo, ostajata predmet vprašanj (prav tam), saj druge podlage oz. razloga razen navedenega pravnega načela v skladu s pravičnim in dobrim (*ex aequo et bono*) iz §92 sodbe Splošno sodišče ni navedlo. Seveda je pri tem treba upoštevati tudi težavnost določanja odškodnine, do katere je tožnik upravičen zaradi posledic nelegalnih sankcij EU, saj, kot pravi *The Economist* (2015), je lahko isti tožnik prejemnik podobnih sankcij več pošiljateljev, kar otežuje računanje deleža odgovornosti posameznega pošiljatelja.

Kot zadnji primer v tem podpoglavju omenjam še odločanje nizozemskega vrhovnega sodišča o zakonitosti ukrepov nizozemske vlade proti omogočanju določenega usposabljanja in izobraževanja iranskih državljanov na Nizozemskem, ki bi lahko pripomogli k iranskim dejavnostim, nevarnim z vidika širjenja jedrskega orožja, in razvoju izstrelitvenih sistemov jedrskega orožja – zahteve, ki izhaja neposredno iz §17 resolucije VS 1737, ki jo je v evropski pravni red uvedlo Skupno stališče 2007/140/SZVP¹³⁰ (Busstra 2013).¹³¹ Ukrepu so zelo nasprotovali npr. akademiki z dvojnimi, nizozemskim in iranskim državljanstvom;¹³² tožniki so trdili, da vladni ukrep krši načelo nediskriminacije, ki je med drugim zapisano v »členu 1 nizozemske ustave, členu 26 Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, členu 1 protokola 2 /Listine EU/ in členu 12 PEU,« država pa je trdila, da ne krši zakona, ker je bila primorana izvršiti določilo resolucije VS, ki zahteva to razlikovanje med iranskimi in ostalimi državljani, in sicer v skladu s členom 103 UL, ki »daje resolucijam prednost pred ostalimi mednarodnimi obveznostmi« (prav tam, 213).¹³³ Vrhovno sodišče je v tem primeru 14. decembra 2012 (tako kot pred njim že okrožno in prizivno) odločilo, da je vlada s svojim ukrepom diskriminirala iranske državljane, česar §17 resolucije VS 1737 ne zahteva (prav tam). Ker je besedilo ukrepa (v prav tam, 212) na las podobno besedilu §17, se torej odpirata vprašanji, kako naj bi ga nizozemska vlada (ki je trdila, da tega ukrepa brez razlikovanja med iranskimi in ostalimi študenti ne bi mogla izvesti) izvedla in kje je meja med diskriminacijo in

¹³⁰ Skupno stališče Sveta 2007/140/SZVP z dne 27. februarja 2007 glede omejevalnih ukrepov proti Iranu – *Council Common Position 2007/140/CFSP of 27 February 2007 concerning restrictive measures against Iran.* 2007.

¹³¹ Analiziranje tega sodnega primera zelo ovirajo avtoričino nepoznavanje jezika, v katerem so sodni procesi potekali, odsotnost prevodov sodne dokumentacije ter presenetljivo pomanjkanje analiz v sekundarni literaturi.

¹³² Zaradi bojazni, da bi prišlo do kršenja resolucije VS, so izobraževalne institucije od leta 2008 naprej Irance izključevale iz programov, ki so vsebovali področje jedrske tehnologije (Dutch News.nl 2012).

¹³³ O tem, ali uživajo resolucije VS v primeru konflikta z drugimi mednarodnimi obveznostmi države dejansko prednost v smislu člena 103 UL, obstajajo tudi odklonilna mnenja, a o tem več v podpoglavju 4.3.

nediskriminacijo oz. spoštovanjem temeljnih pravic in načel prejemnikov usmerjenih sankcij pri izvrševanju le-teh? Odgovor na prvo vprašanje je ponudilo nizozemsko okrožno sodišče: npr. na podlagi režima podeljevanja viz in splošnih presejalnih ukrepov za vse študente, ki bi se prijavi na rizične programe (prav tam, 214). Ukrep omejevanja dodeljevanja viz z namenom izpolnjevanja §17 resolucije VS 1737 izvaja npr. Norveška; Tamimi Arab (2014) ga opisuje kot sistematično diskriminacijo v norveškem izobraževalnem sistemu, proti kateri je spregovoril tudi Noam Chomsky. Odgovor na drugo vprašanje pa je predvsem zaradi nasprotujočih mnenj politikov in pravnikov veliko težje podati.

4.2 Domnevno kršene pravice oz. pravna načela in praksa sodišč

Podpoglavje analizira pravice oz. pravna načela, ki naj bi jih kršil Svet pri uveljavljanju sankcij z namenom preprečevanja jedrskega širjenja proti Iranu in iranskim subjektom. Zaradi lepše preglednosti so izbrane sodbe (analiza je omejena na 25 reprezentativnih primerov, vseh je glede na spletno stran CJEU vsaj 47), domnevne kršitve Sveta (obtožbe tožnikov) in razpleti sodb (dejanske kršitve, priznane s strani sodišča) predstavljeni v spodnji Tabeli 4.1, uspešnost tožnikov pri razveljavljanju proti njim vzpostavljenih sankcij pa predstavlja spodnja Tabela 4.2. Dokumenti, v katerih so kršene pravice oz. pravna načela zagotovljena, so analizirani posebej.

Tabela 4.1: Tožbe, domnevne kršitve in izidi

Sodni primer:	Domnevne kršitve naslednjih pravic oz. načel (tožbeni razlogi):	Dejanske kršitve naslednjih pravic oz. načel:
1) Europäisch-Iranische Handelsbank proti Svetu ¹³⁴	Obveznost razložitve, napačna presoja, načelo sorazmernosti, načelo varstva legitimnih pričakovanj, načelo pravne varnosti, pravica do učinkovitega sodnega varstva, do lastnine, do dobrega upravljanja, do svobodne gospodarske pobude in do obrambe	Zavrjneno kot neutemeljeno (kljub temu sodba (§218) za tožnika razveljavlja Izvedbeno uredbo Sveta (EU) 503/2011 in Sklep Sveta 2011/299/SZVP)
2) Europäisch-Iranische Handelsbank proti Svetu; ¹³⁵ pritožba	/	Pritožba v celoti zavrjnena
3) Manufacturing Support & Procurement Kala Naft proti Svetu ¹³⁶	Prepoved retroaktivnosti, obveznost razložitve, pravica do obrambe in učinkovitega sodnega varstva, načelo sorazmernosti, zloraba pooblastil, napačna presoja dejstev, načelo sorazmernosti	Prepoved retroaktivnosti (delno), obveznost razložitve (delno), pravica do obrambe (delno), pravica do učinkovitega sodnega varstva, napačno uporabljeno pravo s strani Sveta, napačna presoja dejstev (delno)

¹³⁴ *Europäisch-Iranische Handelsbank proti Svetu* T-434/11. 2013. Sodba Splošnega sodišča s 6. septembra. Svet sta podprli Evropska komisija in ZK kot posrednika. Nemška banka je usmerjena v storitve in posle v/z Iranom.

¹³⁵ *Europäisch-Iranische Handelsbank proti Svetu* C-585/13 P. 2015. Sodba Sodišča s 5. marca.

¹³⁶ *Manufacturing Support & Procurement Kala Naft proti Svetu* T-509/10. 2012. Sodba Splošnega sodišča s 25. aprila. Svet je podprla Evropska Komisija kot posrednica. Podjetje je v lasti National Iranian Oil Company.

4) Svet proti Manufacturing Support & Procurement Kala Naft; ¹³⁷ pritožba	(Svet je od CJEU zahteval (§43) razveljavitev sodbe Splošnega sodišča, končno sodbo v zadevi in naprtitev sodnih stroškov toženemu)	Sodišče razveljavlja prejšnjo sodbo zaradi zmotno uporabljenega prava (§93), ugovore proti Svetu s strani Kala Naft pa je Sodišče zavrnilo kot neutemeljene in tožbo zavrnilo
5) Fulmen in Fereydoun Mahmoudian proti Svetu ¹³⁸	Obveznost razložitve, pravica do obrambe in do učinkovitega sodnega varstva, napačno uporabljeno pravo (kasneje umaknjeno), napačna presoja	Napačna presoja vpletenosti tožnikov v širjenje jedrskega orožja (§103); tožnik je tožil tudi zaradi finančne in nematerialne škode, vendar je Splošno sodišče zatrdilo, da nima pristojnosti odločanja o tem
6) Svet proti Fulmen in Fereydoun Mahmoudian; ¹³⁹ pritožba	(Svet je od CJEU zahteval (§38) razveljavitev sodbe Splošnega sodišča, končno sodbo v zadevi in naprtitev sodnih stroškov toženim)	Pritožba Sveta je neutemeljena in zavrnjena (§83)
7) Qualitest FZE proti Svetu ¹⁴⁰	Obveznost razložitve, pravica do obrambe, očitna napačna presoja	Obveznost razložitve (§50), očitna napačna presoja (§67)
8) Bank Melli Iran proti Svetu ¹⁴¹	Bistvena kršitev postopka, zloraba pooblastil, načelo sorazmernosti, načelo enakega obravnavanja, pravica do lastnine, do obrambe in do učinkovitega sodnega varstva	Zavrnjeno
9) Bank Melli Iran proti Svetu; ¹⁴² pritožba	(Tožnik je od CJEU zahteval (§27) razveljavitev prejšnje sodbe, končno sodbo in naprtitev sodnih stroškov Svetu)	Zavrnjeno
10) Bank Mellat proti Svetu ¹⁴³ (pritožba Sveta (C-176/13 P) še ni dobila epiloga)	Obveznost razložitve, načelo sorazmernosti, očitna napačna presoja, pravica do obrambe, do učinkovitega sodnega varstva in do lastnine	Načelo spoštovanja pravic obrambe (§62, §85, §105), obveznost razložitve (delno, §77, §107), pravica do učinkovitega sodnega varstva (delno, §96, §105), očitna napačna presoja (§104, §106), načela sorazmernosti ni treba presojsati (§140)
11) Bank Saderat Iran proti Svetu ¹⁴⁴ (pritožba Sveta (C-200/13 P) še ni dobila epiloga)	Obveznost razložitve, očitna napačna presoja, načelo sorazmernosti, pravica do obrambe, do učinkovitega sodnega varstva in do lastnine	Pravica do obrambe in do učinkovitega sodnega varstva (§99, §101), obveznost razložitve (§101), napačna presoja (§98, §100, §116), načela sorazmernosti ni treba presojsati (§117)
12) Melli Bank plc proti Svetu ¹⁴⁵	Načelo sorazmernosti, nelegalnost, načelo nediskriminacije, obveznost	Zavrnjeno

¹³⁷ Svet proti Manufacturing Support & Procurement Kala Naft C-348/12 P. 2013. Sodba Sodišča z 28. novembra.

¹³⁸ Fulmen in Fereydoun Mahmoudian proti Svetu T-439/10 in T-440/10. 2012. Sodba Splošnega sodišča z 21. marca. Fulmen je iransko podjetje v večinski lasti g. Mahmoudiana.

¹³⁹ Svet proti Fulmen in Fereydoun Mahmoudian C-280/12 P. 2013. Sodba Sodišča z 28. novembra. Svet sta podprli Francija in ZK kot posrednici.

¹⁴⁰ Qualitest FZE proti Svetu T-421/11. 2012. Sodba splošnega sodišča s 5. decembra. Svet je podprla Evropska komisija kot posrednica.

¹⁴¹ Bank Melli Iran proti Svetu T-390/08. 2009. Sodba Splošnega sodišča s 14. oktobra. Svet so podprle Evropska komisija, ZK in Francija.

¹⁴² Bank Melli Iran proti Svetu C-548/09 P. 2011. Sodba Sodišča s 16. novembra.

¹⁴³ Bank Mellat proti Svetu T-496/10. 2013. Sodba Splošnega sodišča z 29. januarja.

¹⁴⁴ Bank Saderat Iran proti Svetu T-494/10. 2013. Sodba Splošnega sodišča s 5. februarja. Svet je podprla Evropska komisija kot posrednica.

	razložitve	
13) Melli Bank plc proti Svetu; ¹⁴⁶ pritožba	(Tožnik je od CJEU zahteval (§30) razveljavitev sodbe Splošnega sodišča, končno sodbo v zadevi in naprtitev sodnih stroškov Svetu)	Zavrnjeno
14) Sharif University of Technology proti Svetu ¹⁴⁷	Obveznost razložitve, načelo sorazmernosti, očitna napačna presoja, pravica do učinkovitega sodnega varstva, do obrambe in do imetja	Očitna napačna presoja (§74), brez potrebe po presoji ostalih tožbenih razlogov
15) Sorinet Commercial Trust Bankers proti Svetu ¹⁴⁸	Obveznost razložitve, napačna presoja, pravica do obrambe, do poštenega zaslišanja in do učinkovitega sodnega varstva	Napačna presoja (§78), brez potrebe po presoji ostalih tožbenih razlogov
16) Babak Zanjani proti Svetu ¹⁴⁹	Obveznost razložitve, pomanjkljiva in napačna presoja, pravica do obrambe, do poštenega zaslišanja in do učinkovitega sodnega varstva	Napačna presoja (§78), brez potrebe po presoji ostalih tožbenih razlogov
17) CBI proti Svetu ¹⁵⁰ (pritožba CBI (C-266/15 P) še ni dobila epiloga)	Obveznost razložitve, napačna presoja, načelo sorazmernosti, pravica do obrambe, do učinkovitega sodnega varstva, do lastnine in do dobrega imena	Zavrnjeno
18) CBI proti Svetu ¹⁵¹	Napačna presoja, obveznost razložitve, načelo sorazmernosti, pravica do obrambe, do varstva lastnine, do učinkovitega sodnega varstva in do dobrega imena	Obveznost razložitve (§92), brez potrebe po presoji ostalih tožbenih razlogov
19) Nabipour in drugi proti Svetu ¹⁵²	Obveznost razložitve, napačna presoja, svoboda opravljanja gospodarske ali trgovske dejavnosti, načelo sorazmernosti, pravica do obrambe, do dobrega imena, do učinkovitega sodnega varstva, do lastnine, do zaščite zasebnega in družinskega življenja	Neutemeljena uvrstitev tožnika 1, 2, 3, 7, 9, 10 in 11 na sankcijski seznam; napačna presoja (§243) (obveznost razložitve ni bila kršena, brez potrebe po presoji zadnjih dveh sklopov tožbenih razlogov)
20) Post Bank Iran proti Svetu ¹⁵³	Napačna presoja, načelo učinkovite uprave, načelo varstva legitimnih pričakovanj, obveznost razložitve, načelo sorazmernosti, nezakonitost (kršenje člena 40 PEU ter člena 215 (2) in (3) PDEU), načelo enakosti in nediskriminacije, pravica do	Napačna presoja (§132, §135) (Splošno sodišče je zavrnilo domnevne kršitve pravice do obrambe in do učinkovitega sodnega varstva ter obveznost razložitve s strani Sveta; brez potrebe po presoji o ostalih sklopih)

¹⁴⁵ *Melli Bank plc proti Svetu* T-246/08 in T-332/08. 2009. Sodba Splošnega sodišča z 9. julija. Svet so podprle Francija, ZK in Evropska komisija kot posrednice.

¹⁴⁶ *Melli Bank plc proti Svetu* C-380/09 P. 2012. Sodba Sodišča s 13. marca.

¹⁴⁷ *Sharif University of Technology proti Svetu* T-181/13. 2014. Sodba Splošnega sodišča s 3. julija.

¹⁴⁸ *Sorinet Commercial Trust Bankers proti Svetu* T-157/13. 2014. Sodba Splošnega sodišča s 3. julija.

¹⁴⁹ *Babak Zanjani proti Svetu* T-155/13. 2014. Sodba Splošnega sodišča s 3. julija.

¹⁵⁰ *Central Bank of Iran proti Svetu* T-563/12. 2015. Sodba Splošnega sodišča s 25. marca.

¹⁵¹ *Central Bank of Iran proti Svetu* T-262/12. 2014. Sodba Splošnega sodišča z 18. septembra.

¹⁵² *Nabipour in drugi proti Svetu* T-58/12. 2013. Sodba splošnega sodišča z 12. decembra.

¹⁵³ *Post Bank Iran proti Svetu* T-13/11. 2013. Sodba Splošnega sodišča s 6. septembra. Svet je podprla Evropska komisija kot posrednica.

	obrambe, do učinkovitega sodnega varstva in do lastnine	tožbenih razlogov)
21) IRISL in drugi proti Svetu ¹⁵⁴	Obveznost razložitve, načelo sorazmernosti, napačna presoja, nezakonitost, pravica do obrambe in do učinkovitega sodnega varstva	Napačna presoja (§68, §77–79) pri vseh tožnikih; obveznost razložitve ni bila kršena (§39), o ostalih tožbenih razlogih ni treba presoјati
22) Good Luck Shipping LLC proti Svetu ¹⁵⁵	Obveznost razložitve, očitna napačna presoja ali pomanjkanje pravne podlage, svoboda gospodarske pobude, pravica do obrambe, do učinkovitega sodnega varstva in do lastnine	Očitna napačna presoja in pomanjkanje dokazov (§72); obveznost razložitve ni bila kršena (§49), o ostalih tožbenih razlogih ni treba presoјati
23) Safa Nicu Sepahan Co. proti Svetu ¹⁵⁶	Obveznost razložitve, napačna presoja, zloraba pooblastil, pravica do obrambe in do učinkovitega sodnega varstva	Napačna presoja, zloraba pooblastil (§39); ni treba presoјati o ostalih tožbenih razlogih
24) Bank Refah Kargaran ¹⁵⁷	Člen 215 PDEU, obveznost razložitve, napačna uporaba prava, napačna presoja, načelo enakega obravnavanja, načelo sorazmernosti, pravica do obrambe, do učinkovitega sodnega varstva in do spoštovanja lastnine	Obveznost razložitve (§83); kršitev je dovolj za razglasitev ničnosti izpodbijanih ukrepov brez odločanja o ostalih tožbenih razlogih
25) National Iranian Tanker Company proti Svetu ¹⁵⁸	Očitna napačna presoja, obveznost razložitve, načelo sorazmernosti, pravica do obrambe, do ugleda, do učinkovitega sodnega varstva, do varstva lastnine in do poslovne dejavnosti	Očitna napačna presoja (§66); kršitev obveznosti razložitve je sodišče zavrnilo (§47), o ostalih tožbenih razlogih ni treba presoјati

Viri: lastna analiza sodnih primerov, navedenih v tabeli.

Tabela 4.2: Uspešnost tožečih strank pri razveljavljanju sankcij

Sodni primer iz Tabele 4.1	Razveljavitev izpodbijanih ukrepov EU proti tožniku
1	DA, delno
2	NE
3	DA, v celoti
4	Pritožba Sveta doseže odpravo prejšnje razveljavitve s strani Splošnega sodišča
5	DA, skoraj v celoti (razen glede zahteve po odškodnini, za katero Splošno sodišče nima pristojnosti)
6	Pritožba Sveta je zavrjnena, obvelja prva odločitev
7	DA, v celoti
8	NE
9	NE
10	DA, v celoti (Svet se je pritožil, postopek še poteka)
11	DA, v celoti (Svet se je pritožil, postopek še poteka)
12	NE

¹⁵⁴ *Islamic Republic of Iran Shipping Lines in drugi proti Svetu* T-489/10. 2013. Sodba Splošnega sodišča s 16. septembra. Svet sta podprli Francija in Evropska komisija kot posrednici.

¹⁵⁵ *Good Luck Shipping LLC proti Svetu* T-57/12. 2013. Sodba Splošnega sodišča s 6. septembra.

¹⁵⁶ *Safa Nicu Sepahan Co. proti Svetu* T-384/11. 2014. Sodba Splošnega sodišča s 25. novembra.

¹⁵⁷ *Bank Refah Kargaran proti Svetu* T-24/11. 2013. Sodba Splošnega sodišča s 6. septembra.

¹⁵⁸ *National Iranian Tanker Company proti Svetu* T-565/12. 2014. Sodba Splošnega sodišča s 3. julija.

13	NE
14	DA, v celoti
15	DA, v celoti
16	DA, v celoti
17	NE
18	DA, delno
19	DA, delno
20	DA, delno
21	DA, v celoti
22	DA, v celoti
23	DA, delno (Splošno sodišče v sankcijskem primeru prvič dodeli tožniku odškodnino za nematerialno škodo)
24	DA, delno
25	DA, v celoti

Viri: lastna analiza sodnih primerov, navedenih v Tabeli 4.1.

Zgoraj izbrani primeri jasno kažejo, da je Svet kršil številna temeljna pravna načela in pravice tožnikov, o nekaterih pa sodišču niti ni bilo treba presojati, saj so že prvi obravnavani tožbeni razlogi pripeljali do razveljavitve izpodbijanih ukrepov. Največkrat je v analiziranih 25 primerih (vsi zadevajo zamrznitev sredstev) CJEU odločilo, da je Svet napačno presojal (14-krat) in kršil načelo obveznosti razložitve (šestkrat), sledijo pa kršenje pravice do obrambe in do učinkovitega sodnega varstva (oboje trikrat), zloraba pooblastil in kršenje prepovedi retroaktivnosti (po enkrat); Sodišče je po pritožbi Sveta razveljavilo po en primer kršitve obveznosti razložitve, prepovedi retroaktivnosti, pravice do obrambe in napačne presoje. V primeru banke Mellat je s strani HMT ravno tako prišlo do napačne presoje, poleg tega pa še do, npr., diskriminacije in kršenja načel pravičnosti, sorazmernosti in dobre administracije. Največkrat je CJEU presodilo, da mu zaradi že odobrenih tožbenih razlogov ni treba presojati o domnevnih kršitvah (s strani Sveta) načela sorazmernosti, pravice do varstva lastnine, do dobrega imena in enakosti ter svobode gospodarske pobude. Tožbene zahtevke je CJEU največkrat zavrnilo zaradi specifičnih lastnosti posameznih tožb, v sodnem primeru 4 iz Tabele 4.1 pa je prišlo ob pritožbi Sveta do razveljavitve celotne sodbe Splošnega sodišča v sodnem primeru 3, saj je Splošno sodišče, kot je odločilo Sodišče, zmotno uporabilo pravo, zaradi česar so bili predhodno odobreni tožbeni zahtevki tožnika ob pritožbi zavrnjeni.

Kje je do kršitev prava s strani Sveta oz. HMT prišlo, za posamezen sodni primer razlaga vsaka sodba. S političnega vidika je za to vsekakor zaslužna naglica, s katero so se sprejemali ukrepi in zaradi katere se ni (dovolj) preverila povezanost posameznih prejemnikov sankcij z iransko vlado oz. jedrskim programom, niti drugi dokazi in informacije zoper tožnike; za vključitev med prejemnike sankcij je bil večkrat (npr. v primeru Safa Nicu Sepahan Co.) dovolj že samo predlog s strani DČ EU (največkrat ZK in Francije), brez da bi se navedbe preverilo, prav tako pa izjemen pritisk ZDA na EU in DČ, zlasti na ZK, da sprejmejo omejevalne ukrepe zoper Iran

in iranske subjekte (Bank Mellat proti Svetu, §98;¹⁵⁹ Pawlak 2013; Portela 2015, 326). Nekaj primerov napak oz. napačnih presoj iz zgoraj analiziranih sodnih primerov, zaradi katerih je CJEU (med drugim) odločilo, da so tožbeni zahtevki tožnikov upravičeni: Svet je za banki Mellat in Saderat Iran brez predložitve dokazov dejal, da sta v državni lasti, čeprav sta dve večjih iranskih zasebnih bank; Svet ni dokazal, da je bilo podjetje Fulmen aktivno na jedrskih objektih v Fordu, zaradi česar ni bilo niti treba odločati o vpletenosti g. Mahmoudiana; Svet ni dokazal, da je Qualitest FZE sodeloval pri pridobivanju sestavnih delov za iranski jedrski program – CJEU je dejalo, da časopisni članek in 'skrb' IAEA ne dokazujeta ničesar; v primeru Petropars Iran Svet ni pravilno ocenil lastniških struktur in vplivov matičnih družb na nekatera podjetja, v primeru Sharif University of Technology je Svet napačno ocenil vlogo univerze pri pomoči drugim subjektom pri izogibanju sankcijam; podobno velja za primer Babaka Zanjania, v primeru Good Luck Shipping pa Svet ni dokazal, da bi tožnik deloval za IRISL. Takih primerov, ko je Svet brez dokazov nekoga uvrstil med prejemnike sankcij, je še več, vseh pa zaradi omejenega prostora ne morem obravnavati. Pri kršitvi obveznosti razložitve ter kršenju pravice do obrambe in učinkovitega sodnega varstva s strani Sveta v zgoraj analiziranih sodnih primerih pa je treba izpostaviti pozno in skopo obveščanje prejemnikov sankcij, odklonilen odnos do predstavljanja dokazov zoper prejemnike sankcij ter omejevanje dostopa do dokazov.

Z namenom boljšega razumevanja pomena kršitev je treba vedeti, kje so kršena načela oz. pravice iz zgoraj analiziranih sodnih primerov zagotovljena. Obveznost razložitve je temeljno načelo prava EU, od katerega se lahko odstopa le iz nujnih razlogov (Bank Mellat proti Svetu, §49),¹⁶⁰ zapisano je npr. v členu 296 §2 PDEU in členu 41 §2 Listine EU.¹⁶¹ Namen obveznosti razložitve je omogočiti sodišču pregled zakonitosti ukrepa in osebi podati dovolj informacij, da se ugotovi, ali ima sprejeti ukrep ustrezno podlago ali ga zaznamuje napaka, ki bi lahko dovoljevala izpodbijanje ukrepa pred sodišči EU (npr. Bank Saderat Iran proti Svetu, §47).¹⁶² Razlogi za ukrep morajo po besedah Splošnega sodišča biti osebi podani skupaj z ukrepom, saj opustitev obrazložitve »ne more biti popravljena s tem, da oseba izve razloge ukrepa med postopki pred sodišči EU« (prav tam). V skladu s sodno prakso je tudi pravica do obrambe, zlasti pravica do izjave oz. do zaslišanja, »temeljno načelo prava EU, ki mora biti zagotovljeno

¹⁵⁹ *Bank Mellat proti Svetu* T-496/10. 2013. Sodba Splošnega sodišča z 29. januarja.

¹⁶⁰ *Bank Mellat proti Svetu* T-496/10. 2013. Sodba Splošnega sodišča z 29. januarja.

¹⁶¹ EU je s členom 6 PEU priznala, da ima Listina EU »enako pravno veljavnost kot Pogodbi« (PEU in PDEU), ter da EU pristopa k EKVCPTS. Do tega (še) ni prišlo, saj je CJEU 18. decembra 2014 podalo mnenje, da osnutek pristopne pogodbe ni v skladu s pravom EU, zaradi česar se ukrepi EU še vedno ne morejo izpodbijati pred ECHR v taki meri, kot ukrepi DČ EU, ki so (vse) članice Sveta Evrope in potemtakem stranke pogodbe (Gotev 2014). V skladu s trenutno zakonodajo in predpisi lahko iranski državljani in subjekti pred ECHR začnejo postopke zoper katero koli stranko pogodbe, čeprav Iran k EKVCPTS ni pristopil (tega magistrsko delo sicer ne obravnava).

¹⁶² *Bank Saderat Iran proti Svetu* T-494/10. 2013. Sodba Splošnega sodišča s 5. 2.

tudi, ko ni pravil, ki bi vladala nad dotičnimi postopki« (prav tam, §50), pomeni pa pravico, da »je subjekt informiran o dokazih proti njemu« in »da ima možnost izraziti svoj pogled na te dokaze« (prav tam, §51). Ta pravica je med drugim zapisana v členu 48 §2 Listine EU. Pravica do učinkovitega sodnega varstva je »splošno načelo prava EU, ki izhaja iz ustavnih tradicij, skupnim /DČ/, med drugim je zapisana v členih 6 in 13 EKVČPTS in členu 47 /Listine EU/« (prav tam, §54). Prepoved zlorabe pooblastil je zapisana npr. v členu 17 EKVČPTS in členu 54 Listine EU. V primeru banke Mellat velja izpostaviti še naslednje: prepoved diskriminacije je zapisana npr. v členu 14 EKVČPTS, členu 2 PEU in členu 21 Listine EU; načelo dobre administracije obravnava člen 41 Listine EU; načelo sorazmernosti pa obravnava npr. člen 49 §3 Listine EU, ki določa, da »kazen ne sme biti nesorazmerna s kaznivim dejanjem.«

Časovno gledano je bil za Svet 6. september 2013 gotovo eden slabših dni, saj je na ta dan Splošno sodišče podalo kar osem sodb v prid tožnikom. Pomen teh osmih ter ostalih 23 za prejemnike sankcij razveseljujočih sodb je v tem, da priznavajo kršitve, storjene proti prejemnikom sankcij, zaradi katerih je treba sankcije proti njim razveljaviti. Posledice teh 31 sodb so, prvič, gotovo moralne in finančne, ter drugič, tudi pravne in politične. Zaradi dolžinske omejitve dela zanemarjam prvi sklop, obravnavam pa pravne in politične posledice teh sodb. V skladu s členom 264 PDEU sodišče, če je ničnostna tožba utemeljena, razglasi zadevni akt za ničnega, če pa meni, da je to treba, določi »tiste njegove učinke, ki jih je treba šteti za dokončne.« Odločitve Splošnega sodišča, s katerimi se neka uredba razglasi za nično (kot je Splošno sodišče večkrat izrazilo v sodbah), pa začnejo veljati šele z datumom poteka roka pritožbe iz člena 56 §1 statuta CJEU (2 meseca po uradnem obvestilu) ali, »če je bila v tem roku vložena pritožba, z datumom njene zavrnitve, vendar brez poseganja v pravico stranke, da skladno s členoma 278 in 279 /PDEU/ ali členom 157 Pogodbe ESAE pri Sodišču zaprosi za začasno odložitev učinkov uredbe, ki je bila razglašena za nično, ali za uvedbo drugečasne odredbe« (Protokol št. 3 k PEU in PDEU – Statut Sodišča EU, člen 60). Pritrdilna sodba Splošnega sodišča torej še ne pomeni, da sta se pravni postopek oz. prejetje že uspešno izpodbijanih restriktivnih ukrepov za tožnika končala. V primeru banke Mellat, npr., je bil dvig že uspešno izpodbijanih sankcij preložen zaradi pritožbe Sveta na sodbo Splošnega sodišča (Pawlak 2013). S političnega vidika pa so zmage tožnikov, ki so dosegli razveljavitev sankcij, zelo odmevne in za uradnike EU zaskrbljujoče, saj, kot pravi Pawlak (prav tam), če se odmota še kakšen voz v mreži sankcij (torej ob ponovni uspešni ničnostni tožbi prejemnikov sankcij), lahko celotna mreža razpade. Posledično so ob očitnemu postavljanju ovir evropskemu sankcijskemu režimu proti Iranu s strani evropskih sodišč postali zaskrbljeni tudi Američani. Vodja oddelka za sankcije na ameriškem finančnem ministrstvu David Cohen je

npr. dejal, da je zanje »zelo zaskrbljujoče, da ima EU težave pri vzdrževanju nekaterih svojih imenovanj« (prav tam). Po drugi strani, seveda, pa so zastopniki tožnikov, npr. Maya Lester in Sarosh Zaiwalla, z razsodbami zadovoljni; prva pravi, da je kljub politični sramoti sodišče z vzdrževanjem vladavine prava in spoštovanjem človekovih pravic pokazalo svoj pogum kljub spolitiziranosti sankcij proti Iranu (prav tam), drugi pa je, podobno, po sodbi britanskega vrhovnega sodišča v primeru banke Mellat proti HMT dejal, da je sodba zmaga za vladavino prava in da vliva zaupanje v neodvisnost britanskega sodnega sistema (Bowcott 2013). Zaiwalla je tudi poudaril, da se ne čudi, da je britanski sodni sistem povsod spoštovan, saj »nikjer drugje na svetu/ vrhovno sodišče /ne bi/ odločilo proti lastni vladi v prid tuji stranki iz sovražne države« (Burn-Callander 2014). Unterweger (2013) je celo dejal, da »sodbe Splošnega sodišča v primerih iranskih bank [Mellat, Saderat Iran in Sina] grozijo s torpediranjem zunanjepolitičnih ambicij EU.« Pravne in politične posledice sodb, ki imajo (morebiten) vpliv na sankcijske režime in globalno vladanje, obravnava naslednje podpoglavje.

4.3 Posledice za sankcijske režime

Vpliv sodne prakse CJEU in britanskega vrhovnega sodišča pri presojanju o sankcijskih primerih je najvidnejši pri spremenjenem odnosu do obravnave zaupnih dokazov, viden pa je tudi pri postavljanju precedensov pri odločanju o odškodninskih zahtevkih neupravičeno sankcioniranih subjektov. V primeru banke Mellat je britansko vrhovno sodišče prvič v svoji zgodovini imelo zaprto zaslišanje (*closed material procedure*), ki se ga banka oz. njeni odvetniki niso mogli udeležiti, niti izvedeti za tako predložene dokaze (zaradi česar se proti tako podanim obtožbam niso mogli braniti), ki jih je sodišče na koncu sicer zavrnilo kot nepomembne (Bowcott 2013; Lester 2013b). V primeru CJEU pa je Splošno sodišče predlagalo, da bi se dovolila uporaba zaupnih dokazov v postopkih razveljavitev, čemur so številni nasprotovali¹⁶³ zaradi bojazni, da bi novost, po kateri ena stranka v postopku ne bi mogla dostopati do dokazov zoper njo, imela resne posledice za vladavino prava, naravno pravičnost, pravico do obrambe in temeljne pravice v EU nasploh (Lester 2013c). Do sedaj CJEU zaradi kršenja pravic do obrambe in učinkovitega sodnega varstva Svetu pri primerih omejevalnih ukrepov ni dovoljevalo uporabe oz. nanašanja na dokaze (četudi so bili ti označeni za zaupne s strani vlad DČ EU), ki niso bili razkriti tudi prejemniku ukrepov, predlog novih pravil pa je predlagal uvedbo prav te možnosti, ki je v ZDA v uporabi že dolgo (Lester 2014c; The Economist 2015). Nov poslovnik je na predlog Splošnega sodišča, s soglasjem Sodišča in z

¹⁶³ Splošno sodišče je k podajanju komentarjev k predlogu sprememb poslovnika pozvalo tudi mednarodno združenje Council of Bars and Law Societies of Europe (2014, 10), ki povezuje več kot milijon evropskih pravnikov; združenje je dejalo, da predlog v obliki člena 105 novega poslovnika ni v skladu s pravico do obrambe, do učinkovitega sodnega varstva in do poštenega sojenja, kar je tudi obrazložilo.

odobritvijo Sveta oz. natančneje Sveta za splošne zadeve (*General Affairs Council – GAC*) Splošno sodišče sprejelo 4. marca 2015, v veljavo pa je stopil s 1. julijem 2015 (Curia 2015). Glasovanja se je 10. februarja 2015 na ravni GAC vzdržal le predstavnik ZK, in sicer zaradi bojazni pred nenamernim izdajanjem tajnih podatkov in nezmožnostjo umika dokazov na določeni točki (Lester 2015d), ostale DČ EU pa so glasovale za spremembe. Nov Poslovnik Splošnega sodišča¹⁶⁴ s členom 105 tako uvaja (literature na to temo je sicer presenetljivo malo) doslej najvidnejšo in najpomembnejšo posledico sodne prakse CJEU iz primerov tožb prejemnikov sankcij EU, namenjenih omejevanju iranskega jedrskega programa: na kratko (celoten člen 105 je dostopen v Prilogi D), to je možnost, da se stranka v postopku (Svet oz. DČ) opre »na nekatere podatke ali dokazila, za katera navaja, da bi njihovo posredovanje škodilo varnosti Unije ali varnosti ene ali več njenih /DČ/ ali vodenju njihovih mednarodnih odnosov« (člen 105 §1), brez da bi bili ti podatki posredovani nasprotni glavni stranki, in sicer v primeru, ko »Splošno sodišče po preizkusu iz /§/ 3 odloči, da so nekateri podatki ali dokazila, ki so mu predloženi, za odločitev o sporu pomembni in so v razmerju do nasprotne glavne stranke zaupne narave« (člen 105 §5). Ob tem bo lahko Splošno sodišče, če bo mnenja, da so ti zaupni podatki nujni za odločitev o sporu, sodbo oprlo »na take podatke ali dokazila,« pri »presojanju /le-teh pa upoštevalo/, da glavna stranka glede njih ni mogla uveljavljati svojih stališč« (člen 105 §8). Sodišče takih zaupnih informacij ne bo smelo razkriti niti v sklepu niti v končni odločbi (člen 105 §9). Pri členu 105 je sicer treba poudariti, da bo v skladu s členoma 227 §3 in 105 §11 novega Poslovnika Splošnega sodišča začel veljati šele, ko bo Splošno sodišče določilo pravila o varnosti za zaščito tajnih podatkov ali dokazil, ki bodo predložena; ta odločitev do konca septembra 2015 še ni bila sprejeta. Lester (2015c) v možnosti, ki jo uvaja člen 105, vidi »prednost za institucije EU,« saj se bodo lahko nanašale na občutljive dokaze za nacionalno varnost, ki jim jih ne bo treba razkriti, »kar je bilo prej nedopustno,« obenem pa opozarja, da bo novost verjetno resno vplivala na pravico do obrambe, saj bo »sodišče upoštevalo dokaze institucij EU, ki ne bodo razkriti strankam.«

Razumljivo se zaradi tega pojavlja bojazen, da je novo pravilo v resnici 'trojanski konj', ki bo po vsej verjetnosti povzročil odmik od pravice do poštenega zaslišanja (zapisana je npr. v členu 6 EKVČPTS), ki v skladu z interpretacijo ECHR in britansko lordsko zbornico zahteva minimalno raven razkritja, ki se je ne da zmanjšati, čeprav bi razkritje zmanjšalo državno varnost (Lester 2014c). Čeprav se zdi uvajanje te prakse morda smotrno s stališča uradnikov, ki posedujejo pomembne zaupne dokaze, ki ne morejo biti razkriti javno, taka praksa nevarno izpodbija temeljna pravna načela in pravice evropskega pravnega reda (prav tam). Isti vir tudi

¹⁶⁴ *Poslovnik Splošnega sodišča – Rules of procedure of the General Court*. 2015.

poudarja nevarnost, da bi zaradi teh težav sankcije EU zastavila na tak način, da bi jih bilo na sodiščih težje izpodbijati; npr. zaradi posploševanja in ponovne uvedbe že sodno razveljavljenih sankcij na podlagi novih obrazložitev, do česar je že prišlo v številnih primerih (v primeru Bank Mellat, IRISL, Bank Tejarat in 32 iranskih ladjarskih podjetij (Croft 2015),¹⁶⁵ Iran Offshore Engineering & Construction Co., itd.). Prejemnikom sankcij v takih primerih preostane le ponovno začeli dolgotrajne in finančno zajetne sodne procese zoper pošiljatelje sankcij, kar močno omejuje vpliv izidov prvotnih pravnih procesov, s čimer naj bi EU pritiskala na iransko vlado v želji po sklenitvi končnega dogovora o iranskem jedrskem vprašanju. Poleg (ponovne) tožbe imajo prejemniki po uvrstitvi na seznam prejemnikov sankcij na voljo tudi vložitev prošnje za začasno odredbo o odložitvi izvrševanja izpodbijanih aktov, npr. dokler se CJEU ne izreče o glavni tožbi. Značilnosti začasnih odredb podrobneje razlaga npr. sklep v primeru Iranian Offshore Engineering & Construction Co. proti Svetu;¹⁶⁶ med drugim pravi, da je treba za izdajo začasnih odredb o odložitvi izvršitve izpodbijanih aktov z dovolj visoko stopnjo verjetnosti predvideti neizogibnost resne in nepopravljive škode za stranko, ki predlaga ukrep, kot je npr. ogrožanje finančnega obstoja (prav tam, §19–20). Seveda pa je te zahteve težko izpolniti. Zaradi ponovnih uvrstitev na sankcijske sezname Lester (2015c) tudi ne vidi posebnih političnih posledic obravnavanih sodb, razen morda tega, da je »proces [sankcioniranja] verjetno postal težji zaradi sodne revizije.« Seveda pa nov člen 105 po eni strani le formalizira dosedanjo prakso Sveta oz. DČ, ki posameznike oz. subjekte uvrščajo na sankcijske sezname dokaj fleksibilno, na podlagi podatkov obveščevalnih služb in brez popolnega razkritja motivacije sankcioniranja. Eden vodilnih evropskih strokovnjakov na področju sankcij, prava in zunanje politike EU (Anonimni intervjuvanec 2015) pravi, da bi sprejetje člena 105 Poslovnika Splošnega sodišča morebiti lahko pomenilo tudi začasno prekinitev razveljavitev uvrščanj na sankcijske sezname, »dokler nekdo ne bo izpodbijal legalnosti klasifikacije nekaterih informacij Sveta (ali celo legalnosti spremenjenega člena 105) na podlagi splošnih načel prava EU, vključno z načelom enakosti orožij« (*equality of arms*), ki je del pravice do poštenega sojenja, »in pravice do obrambe v sistemu pravne zaščite, ki jo nudi EU.« Ta strokovnjak trdi (prav tam), da bo morda ta člen »dodatno zmanjšal tanko mejo med transparentnostjo, dostopom do dokumentov in tajnostjo v imenu javne varnosti,« kar pa bo za

¹⁶⁵ V primeru Bank Tejarat, ki jo je Splošno sodišče s sodbo z 22. januarja 2015 odstranilo s sankcijskega seznama EU, je bila ta banka ponovno uvrščena na sankcijski seznam EU z Izvedbeno uredbo Sveta 2015/549 s 7. aprila 2015 o izvajanju Uredbe 267/2012 o omejevalnih ukrepih proti Iranu. Razlog delne ugoditve ničnostni tožbi s strani Splošnega sodišča je bila (ponovno) napačna presoja Sveta (med drugim o tem, da je banka v državni lasti), 7. aprila 2015 pa je bila banka ponovno uvrščena med prejemnike sankcij na podlagi nove obrazložitve: da nudi podporo iranski vladi in da je v njeni delni lasti. Z isto Izvedbeno uredbo Sveta 2015/549 je bilo na sankcijski seznam EU z obrazložitvijo, da so v lasti IRISL, ponovno uvrščenih tudi 32 subjektov v lasti IRISL, proti katerim je Splošno sodišče omejevalne ukrepe odpravilo 22. januarja 2015.

¹⁶⁶ *Iranian Offshore Engineering & Construction Co. proti Svetu* T-110/12 R. 2013. Sklep predsednika Splošnega sodišča z 11. marca.

Svet (z vidika uspešnosti ohranjanja sankcij) v primeru Irana verjetno prišlo prepozno. Lester (2015c) meni, da je težko oceniti, kakšne bodo posledice člena 105 za sankcijski režim EU v smislu njegovega oblikovanja, sprejemanja in izvajanja, vendar velikih sprememb ne pričakuje, saj se EU že zdaj pri nekaterih uvrščanjih na sankcijske sezname opira na tajne podatke, kar se bo sedaj pač nadaljevalo; razlika bo le v tem, da je Svet zaradi tega, ker ni želel deliti dokazov, na podlagi katerih so bili subjekti uvrščeni na sankcijski seznam, v preteklosti izgubil več tožb pred CJEU, sedaj pa se bo lahko na tovrstne podatke skliceval, brez da bi jih moral razkriti.

Do spremembe Poslovnika Splošnega sodišča in sprejetja člena 105 je prišlo ne le zaradi posledic tožb prejemnikov sankcij EU v povezavi z iranskim jedrskim programom, ampak tudi (in predvsem) zaradi posledic primera Kadi. Britanski minister za Evropo David Lidington je dejal, da je GAC podprl predlog novega poslovnika in zlasti člen 105 zaradi uporabnosti člena pri »mogočanju Svetu, da zavaruje ključne uvrstitve med prejemnike sankcij na način, ki bi ga sodišče spoznalo za sprejemljivega,« ter kot »odgovor Sveta in sodišča na sodbe v primeru Kadi in na morebiten nevaren položaj, v katerem /.../ bi imeli nasprotujoče si obveznosti po mednarodnem pravu, izhajajoče iz sankcij /VS/ in evropskega prava, kot je odločilo /CJEU/ v dotičnem primeru« (House of Lords 2015, 4–5). Poleg tega naj bi člen 105 pomagal tudi pri »ohranjanju tajnosti in zaupnosti informacij ZN,« na podlagi katerih prihaja do uvrstitev na sankcijske sezname VS; Lidington pravi, da bi njihovo razkritje lahko »vodilo k ustrahovanju prič ali slabšanju mednarodnih odnosov« (prav tam, 10). Nanaša se na primer Yassina Abdullaha Kadija, ki ga je VS 17. oktobra 2001 uvrstil na 'sankcijski seznam Al Kaida' zaradi domnevne povezanosti z Osamo bin Ladnom in Al Kaido. Analiza njegove 15-letne sodne sage¹⁶⁷ presega namene tega dela, pomembno pa je vedeti, da je Sodišče v svoji zadnji sodbi o tej izredno pomembni zadevi z 18. julija 2013¹⁶⁸ (v enem izmed temeljnih kamnov prava EU z vidika odnosa med pravom EU in mednarodnim pravom) odločilo, da zavrne pritožbo in potrdi sodbo Splošnega sodišča,¹⁶⁹ v kateri je to razglasilo za nično Uredbo Komisije (ES) 1190/2008 z 28. novembra 2008, v kolikor se nanaša na Kadija. Sodišče je s sodbo z 18. julija 2013 (§65–68) potrdilo, da »za sporno uredbo nikakor ne more veljati sodna imuniteta iz razloga, da je njen namen izvršitev resolucij /VS na podlagi poglavja VII UL/«¹⁷⁰ in zavrnilo prvi pritožbeni razlog oz. trditve Sveta ob podpori Irske in Italije, da je ta zavrnitev v nasprotju z mednarodnim

¹⁶⁷ Več o teh pomembnih sodnih primerih pišejo npr. Polak Petrič (2014), de Wet (2013) in Tzanakopoulos (2013).

¹⁶⁸ *Evropska komisija, Svet in Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske proti Yassinu Abdullahu Kadiju* C-584/10 P, C-593/10 P in C-595/10 P. 2013. Sodba Sodišča z 18. julija. Gre za pritožbo na razveljavitev sankcij proti Kadiju iz Uredbe Komisije (ES) 1190/2008 s strani Splošnega sodišča s 30. septembra 2010.

¹⁶⁹ *Yassin Abdullah Kadi proti Evropski komisiji* T-85/09. 2010. Sodba Splošnega sodišča s 30. septembra. Intervenienti so še Svet, Francija in ZK.

¹⁷⁰ Polak Petrič (2014, 117) pravi, da je Sodišče »enkrat za vselej potrdilo, da zakonodajnemu aktu EU, ki uvaja omejevalne ukrepe proti posameznikom in subjektom, ne more biti dana imuniteta pred sodno pristojnostjo v EU.«

pravom in pravom EU zaradi neupoštevanja: prvenstvene odgovornosti VS v skladu z UL pri ohranjanju mednarodnega miru in varnosti ter prednosti obveznosti iz UL pred tistimi iz drugih mednarodnih sporazumov; trditev, da je tak pristop nadomeščanje pristojnih mednarodnih organov s strani EU, da pomeni »nadzor nad zakonitostjo resolucij /VS/ glede na pravo /EU/« ter nevarnost za enotno, brezpogojno in takojšnjo uporabo teh resolucij (prav tam, §61); in trditev, da je zavrnitev v nasprotju z »nujnostjo zagotovitve ravnovesja med ohranjanjem mednarodnega miru in varnosti na eni strani ter varstvom človekovih pravic in temeljnih svoboščin na drugi strani« (prav tam, §62). Sodišče je dejalo še, da morajo sodišča EU »zagotoviti načeloma popolni nadzor zakonitosti vseh aktov /EU/, glede na temeljne pravice, ki so del pravnega reda /EU/, tudi takrat, ko je namen teh aktov izvrševanje resolucij /VS/, sprejetih na podlagi VII. poglavja /UL .../. Ta zahteva je izrecno določena v členu 275 /§2/ PDEU« (prav tam, §97). Kadi ob razglasitvi sodbe ni več bil uvrščen na sankcijski seznam, če pa bi bil, bi bile EU in DČ (ker dokazi niso bili zadostni za sprejem omejevalnih ukrepov na ravni EU) »po tej sodbi nezmožne izvršiti sankcije ZN proti njemu« (Polak Petrič 2014, 118).

Ob tem se mnenje Karen Alter (2001, 229), da je CJEU »verjetno najbolj vplivno mednarodno pravno telo v obstoju,« zdi primerno, saj je zadnja sodba v primeru Kadi poskrbela za številne diskusije in spotikanja ob vprašanje, ali sodba oz. CJEU ogrožata prednost, ki jo uživajo obveznosti, ki izhajajo iz UL. Polak Petrič (2014, 119) predstavlja dve možni stališči; trdi, da sodba ne ogroža, ampak potrjuje prednost obveznosti iz UL, in da »je pluralistični pogled prevladal,« saj resolucije VS »ostajajo nedotakljive,« po drugi strani pa je način njihovega izvrševanja s strani EU »podvržen temeljnim pravicam in načelom, ki oblikujejo osnovo pravnega reda EU.« Obenem priznava (prav tam), da sodba posredno ocenjuje resolucijo (saj dotičen akt EU le izvršuje njene zahteve) in s tem preverja »dejansko prednost /UL/ v kompleksnem in razdrobljenem sodobnem mednarodnem pravnem« redu; posledično pravi, da v primeru konflikta med obveznostmi iz UL in temeljnimi pravicami EU slednje prevladajo, kar v teh pogojih pomeni konec prevlade obveznosti iz UL in integritete resolucij VS ter nezmožnost EU in DČ polno izpolnjevati zahteve tovrstnih obvezujočih resolucij. Medtem ko se številni upravičeno ukvarjajo z vprašanjem, ali sodba izpodbija resolucijo VS in tako ustvarja nevaren precedens ogrožanja do sedaj neomejene avtoritete VS, je treba povedati, da je do neposrednega spraševanja o tem že prišlo s strani dveh sodnikov, ki sta se v svojih ločenih mnenjih močno oddaljila od večinskega pogleda na primarnost resolucij VS pred ostalimi mednarodnimi obveznostmi v slučaju konflikta (v smislu primarnosti, ki jo uživa UL v skladu s

členom 103 UL). Prvi, Francisco Rezek, takrat sodnik ICJ, je v svojem ločenem mnenju¹⁷¹ v §2 zapisal, da je »zagotovo /UL/ (ne resolucija /VS/ ne priporočilo /GS/ in ne sodba /ICJ/), ki uživa primarnost, ustanovljeno v tej normi /.../« člena 103 UL. Drugi, Giorgio Malinverni, takrat sodnik ECHR, je v svojem ločenem mnenju¹⁷² (§21–22) najprej dejal, da je CJEU v primeru Kadi »gotovo namignilo, da resolucije /VS/ niso uživale neomejene prednosti v hierarhiji norm Skupnosti, zlasti v odnosu do temeljnih pravic,« poleg tega pa se tudi sam sprašuje, ali ne bi bilo glede na dobesedno besedilo člena 103 UL (ki prednost daje obveznostim po UL) primerno razlikovati med UL kot primarno zakonodajo ZN in resolucijami VS kot sekundarno, podrejeno zakonodajo ZN, kar bi lahko omogočalo drugačen pristop k razumevanju in uporabi člena 103 UL, zlasti v odnosu do človekovih pravic. Zasedila nisem nobene tožbe EU oz. njenih institucij pred CJEU s strani prejemnikov sankcij VS v povezavi z iranskim jedrskim vprašanjem zaradi domnevne kršitve temeljnih pravic ali načel pri uvedbi oz. prenosu sankcij VS v zakonodajo EU.

Paradoksalno se zdi, da se kot pomemben razlog sprejetja člena 105 Poslovnika Splošnega sodišča navaja primer Kadi, v katerem je Sodišče¹⁷³ (§103) grajalo dejstvo, da sodišče in Kadi »nista imela dostopa do informacij in dokazov, zbranih zoper zadevno osebo« (kar je pomenilo kršitev pravice do obrambe in do učinkovitega sodnega varstva), obenem pa ponovno potrdilo (prav tam, §125), da se pred njim »ni mogoče sklicevati na tajnost ali zaupnost /.../ informacij ali dokazov,« ki se nanašajo na varnost EU »ali njenih /DČ/ ali na vodenje njihovih mednarodnih odnosov« kljub temu, da ti preudarki res lahko nasprotujejo obveščanju zadevnih oseb o nekaterih informacijah in dokazih. Posledično lahko sklepamo, da je glavni razlog za uvajanje nove prakse na tem področju prikladnosti spremembe za EU oz. DČ, ki bodo tako lažje branile svoje odločitve o uvrščanju na sankcijske sezname med sodnimi postopki; to bo nedvomno sprožilo obtožbe o netransparentnosti, ki jih je deležna tudi Informacijska točka ZN (Chapman 2012), prek katere sta sankcije VS v zvezi z iranskim jedrskim programom poskušala izpodbijati dva prejemnika, oba pa sta bila neuspešna (več podatkov ni dostopnih).

5 ZAKLJUČEK

Magistrsko delo odgovarja na raziskovalno vprašanje s pomočjo predhodne analize iranskega jedrskega programa in sankcij, uvedenih z namenom njegovega omejevanja; namreč, močnejši

¹⁷¹ *Questions of Interpretation and Application of the 1971 Montreal Convention arising from the Aerial Incident at Lockerbie (Libya v. U.S.), Preliminary Objections*. 1998. Meddržavno sodišče.

¹⁷² *Nada proti Švici* 10593/08. 2012. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice z 12. septembra.

¹⁷³ *Evropska komisija, Svet in Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske proti Yassinu Abdullahu Kadiju* C-584/10 P, C-593/10 P in C-595/10 P. 2013. Sodba Sodišča z 18. julija.

del mednarodne skupnosti ('zahodne' države) je ponotranjil prepričanje jedrskega pesimizma, da je širjenje jedrskega orožja slabo in ga je zato treba preprečiti. Drugo poglavje ugotavlja, da Iran ni kršil NPT, temveč člen 8 CSA in posledično člen XII §C Statuta IAEA, ter člen 39 CSA in dopolnilne sporazume k CSA, izpolnjeval pa ni niti zahtev IAEA in VS, ki bi jih glede na člen 25 UL moral. Izvor sporov lahko iščemo v Kodi 3.1, ki je Iran do 14. avgusta 2002, ob razkritju gradnje objektov v Natanzu in Araku, še ni sprejel, zaradi česar IAEA ni bil primoran sporočiti odločitve o gradnji le-teh takoj, ko je bila ta sprejeta, ampak 180 dni preden bi v objekte prispel jedrski material. Najvišji predstavniki Irana so ob številnih priložnostih zanikali namere po pridobivanju jedrskega orožja, ki so ga označili za največje zlo, in trdili, da iransko jedrsko vprašanje sploh ne bi smelo priti na agendo VS, saj za to niso bili izpolnjeni potrebni pogoji. S tem so opravičevali nespoštovanje zahtev resolucij VS, ki so jih označili za izgovor 'Zahoda' za dominacijo Irana, za nezakonite in neskladne z *ius cogens* ter z UL. Namreč, VS ni nikoli opredelil iranskega jedrskega programa za grožnjo mednarodnemu miru in varnosti po členu 39 UL, zaradi česar je Iran trdil, da bi morali pred uvedbo neoboroženih sankcij izčrpati vse postopke poglavja VI UL, poleg tega pa je okrcal opredeljevanje prostovoljnih ukrepov grajenja zaupanja z IAEA za obvezujoče zahteve VS. Poenostavljeno: Iran je opravičeval nespoštovanje resolucij VS z mnenjem, da so nelegalne. Z neizpolnjevanjem zahtev IAEA in VS pa si je poleg sankcij VS nakopal tudi ukrepe drugih akterjev, npr. ZDA in EU.

Kot ugotavlja poglavje 3, so mednarodne sankcije zelo prizadele iransko gospodarstvo in tudi civiliste. 'Pametne' sankcije so kljub temu, da naj ne bi povzročale humanitarnih posledic, imele in še imajo zelo negativen humanitarni vpliv na celotno iransko prebivalstvo, česar se njihovi pošiljatelji zavedajo, nekateri pa k temu celo stremijo. Zaradi hudih humanitarnih posledic in večletnih negativnih posledic na celotno iransko gospodarstvo lahko trdimo, da so sankcije nesorazmerne s svojim učinkom. Ker je analiza učinkovitosti vseh posameznih režimov sankcij z namenom omejevanja iranskega jedrskega programa trenutno praktično nemogoča zaradi njihove prepletenosti, izjemne podobnosti, številčnosti in pomanjkanja relevantnih objektivnih podatkov, do zaključka, da so nesorazmerne s cilji, ki jih zasledujejo, lahko pridemo tako, da jih posplošimo in obravnavamo skupaj. Da so bile sankcije večinoma neučinkovite lahko sklepamo tudi iz ocene učinkovitosti sankcij VS iz Tabele 3.2. Čeprav nekateri trdijo, da so bile sankcije uspešne, saj so preprečile, da bi iranski civilni jedrski program prerasel v vojaškega, po približno trinajstih letih trajanja iranske jedrske krize in devetih letih sankcioniranja s strani VS še vedno niso dosegle, da bi Iran podpisal dogovor, ki bi zagotavljal izključno civilno rabo svojega jedrskega programa. Poleg tega je Iran v tem času vztrajno povečeval svoje jedrske zmogljivosti in ni popustil pritiskom 'Zahoda', spremenil pa se ni niti iranski politični režim,

kar je bila ena od (neuradnih) prioritet ameriških sankcij. Nasprotno, IRGC je zaradi sankcij okrepil svoj vpliv. Iran je svoje jedrske aktivnosti vseskozi zagovarjal s pravico do miroljubne rabe jedrske energije, ki izhaja iz NPT, bogatenje urana pa z namero po pridobivanju radioaktivnih izotopov za zdravljenje rakavih bolnikov. Podpis dogovora s P5+1 je pogojeval s priznanjem pravice do bogatenja urana in dvigom mednarodnih sankcij, zaradi česar so se pogajanja s ključnimi akterji zavlekla, njihov izid pa v času pisanja tega dela ostaja negotov.

Poleg finančnih in humanitarnih posledic pa so obravnavane mednarodne sankcije povzročile tudi številne pravne zagate. Za eno najvažnejših posledic sankcij lahko označim ničnostne tožbe nekaterih prejemnikov sankcij EU pred CJEU zaradi (domnevnih) kršitev temeljnih pravnih načel in pravic pri uvedbi in izvrševanju teh sankcij s strani Sveta oz. DČ EU. Izmed 47 relevantnih sodnih primerov je CJEU v prid prejemnikom sankcij EU do 30. junija 2015 odločilo v kar 31 primerih. Delo analizira le 25 sodnih primerov, ugotavlja pa, da je v teh primerih Svet najpogosteje kršil načelo obveznosti razložitve, pravico do obrambe in pravico do učinkovitega sodnega varstva, največkrat, 13-krat, pa je napačno presojal. CJEU je v večini primerov presodilo, da zaradi že odobrenih tožbenih razlogov presojanje v primeru ostalih tožbenih razlogov (npr. domnevnega kršenja načela sorazmernosti, pravice do varstva lastnine, do dobrega imena in enakosti ter svobode gospodarske pobude) ni niti potrebno, ker so bile že prve kršitve dovolj za ugoditev tožbi. Na podlagi teh ugotovljenih nepravilnosti je CJEU v desetih izmed 25 analiziranih primerov v celoti razveljavilo izpodbijane ukrepe EU proti tožnikom, v sedmih pa delno. Zlasti zaskrbljujoče je, da je do napačne presoje Sveta večkrat prišlo popolnoma nepotrebno oz. zaradi tega, ker 'dejstva', na podlagi katerih so bile uvedene sankcije, sploh niso bila preverjena. Tudi sodišča DČ so vsaj v dveh primerih potrdila, da so bile uvedene sankcije nesorazmerne, nezakonite in diskriminacijske. Dosedanja obravnavana sodna praksa evropskih sodišč torej jasno kaže na dajanje prednosti temeljnim pravnim načelom in pravicam iz pravnega reda EU pred ostalimi obveznostmi, cilji ter pritiski DČ oz. institucij EU. Najvidnejše posledice dosedanje prakse evropskih sodišč pa so sledeče:

- ugotovitev vrhovnega sodišča ZK, da je sankcioniranje le ene banke v sklopu bančnega sistema neke države v ZK nelegalno, in da je predhodno podajanje mnenja prejemnic sankcij pomemben prispevek k boljšemu odločanju (dobri administraciji) in pravičnosti;
- potrditev nizozemskega vrhovnega sodišča, da morajo DČ EU ukrepe iz resolucij VS v svoj pravni red uvajati skladno z obveznostmi, ki izhajajo iz evropskega pravnega reda;
- precedens na področju dodeljevanja odškodnin v sankcijskih primerih pred CJEU (odprti sicer ostajata vprašanji višine odškodnine in zavrnitve podobnih zahtevkov);
- določitev, kaj sploh pomeni 'podpora iranski vladi' v sklopu Uredbe Sveta 267/2012;

- obsodba malomarnosti Sveta pri uvrščanju na sezname prejemnikov sankcij in njegovega odklonilnega odnosa do predstavljanja dokazov zoper prejemnike sankcij;
- sprememba odnosa do zaprtih zaslišanj oz. obravnave zaupnih dokazov.

Možnost takojšnje ponovne uvrstitve med prejemnike sankcij le z minimalno dopolnjeno oz. spremenjeno obrazložitvijo Sveta za subjekte, ki so sankcije zoper sebe z ničnostnimi tožbami že odpravili, izjemno zmanjšuje pomen njihovih sodnih zmag. V takih primerih morajo prejemniki sankcij po že dobljenih pravnih bitkah s Svetom le-te ponovno začeti, saj prejšnje sodne zmage novi ukrepi izničijo, (bivši) prejemniki sankcij pa omejevalnih ukrepov dejansko niti ne uspejo odpraviti. Posledično, pa tudi zaradi visokih stroškov (tudi zaradi angažiranosti najboljših pravnih strokovnjakov na tem področju v mednarodnem merilu), nepredvidljivosti sodišč ter psiholoških učinkov, ki jih leta trajajoči postopki prinašajo, se verjetno številni prejemniki sankcij niso odločili za tožbo. Kljub temu je sodna praksa evropskih sodišč odločevalce očitno 'prestrašila'; da bi lahko uvedene sankcije dejansko ohranili in se izognili politični zadregi ob uspešnih ničnostnih tožbah, so odločevalci skupaj s CJEU sprejeli nov Poslovnik Splošnega sodišča, ki bo Svetu, ko bo začel veljati njegov člen 105, dal možnost tajnega predstavljanja zaupnih dokazov. To je do sedaj najvažnejša posledica sodnih primerov prejemnikov sankcij EU, ki so z ničnostnimi tožbami izpodbijali zunanje politične ukrepe Sveta.

Člen 105, ki vsebuje to novo pravilo, kot trojanski konj ogroža dosedanje dobro prakso CJEU in evropskih sodišč pri zagotavljanju vladavine prava in spoštovanja temeljnih pravic in načel v EU. Pred 1. julijem 2015 nepredstavljiva, nelegalna in nedopustna možnost uporabe dokazov, ki eni izmed glavnih strank v postopku niso znani in ne dostopni, zaradi česar se zoper tako posredovane obtožbe ne more braniti, bo kmalu postala resničnost; s tem se je EU zelo približala ZDA, kjer možnost uporabe tajnih dokazov na sodiščih obstaja že dolgo, zaradi česar je sankcije tudi težko izpodbijati. Kaj bo sprememba, v podporo kateri so glasovale vse DČ EU razen ZK, dejansko prinesla, je težko napovedati, številni pravni strokovnjaki pa se strinjajo, da je velika pomanjkljivost člena 105 zelo verjeten resen negativen vpliv na spoštovanje pravice do obrambe, do učinkovitega sodnega varstva in do poštenega sojenja, splošno ogrožanje vladavine prava v EU, ogrožanje izvajanja EKVČPTS in Listine EU. Zaradi tega se je primerno vprašati o morebitni posledični začasni prekinitvi nizanja za tožnike uspešnih ničnostnih sodb ter celo o legalnosti člena 105 v njegovi trenutni obliki; ta za Svet na podlagi trenutnega razpoloženja med pogajalci P5+1 prihaja (pre)pozno, saj se, kot kaže, kmalu obeta podpis končnega dogovora o iranskem jedrskem vprašanju ter dvig povezanih sankcij.

Posledice sodne prakse CJEU ter vrhovnih sodišč ZK in Nizozemske v obravnavanih primerih so torej le posredno vplivale na globalni sankcijski režim, neposredno pa na evropski sankcijski in pravni režim. Z ugoditvijo ničnostnim tožbam so omenjena sodišča storila pomemben korak k dokazovanju vladavine prava v EU, s tem pa odločevalcem jasno pokazala, da morajo biti sankcije izvedene zakonito, saj bodo sicer na ravni EU odpravljene. Nedavno pa se je spremenil odnos EU do obravnave zaupnih podatkov; kakšne bodo posledice te spremembe bo pokazala nadaljnja praksa CJEU, zelo verjetno pa je, da so spremembi botrovali tudi globalni vpliv oz. pritisk ter želje po lajšanju globalnega vladanja s približevanjem političnih in posledično pravnih praks na področju zunanje in varnostne politike najvplivnejših akterjev v mednarodni skupnosti. Ravno zaradi tega 'nevarnega' približevanja prakse EU praksi ZDA na področju obravnave zaupnih podatkov pa je mogoče podvomiti o tem, ali bo prej napisana trditev, da so omenjena sodišča storila pomemben korak k dokazovanju vladavine prava v EU, vzdržala težo vstopa člena 105 v veljavo, saj ta postavlja svojevrsten precedens pri onemogočanju izpodbijanja globalnih sankcij v EU oz. izpodbijanja univerzalnega sankcijskega režima – ta pogled jasno kaže, da člen 105 kot pravna in predvsem politična posledica sodne prakse CJEU v obravnavanih primerih pomembno vpliva na globalni sankcijski režim.

Delo zaradi omejitve z dolžino zanemarja nekatere pomembne vidike izbrane tematike, kot npr. pomanjkanje omejitev pri oblikovanju in odločanju o sankcijah na ravni ZN; odločevalci lahko v okviru VS pri snovanju sankcij uporabljajo široke in splošne termine, katerih razlaga je prepuščena izvajalcem sankcij, ki si zato lahko svoje pristojnosti različno razlagajo. Ob (morda namerni) odsotnosti natančnih določil, kaj točno pomenijo določene fraze, s katerimi VS uvaja sankcije (npr. 'klic k opreznosti' in 'pazljivost'), lahko prihaja do preseganja zahtevane strogosti ukrepov proti prejemnikom sankcij. Poleg tega tudi odsotnost omejitev glede lastnosti večstranskih in enostranskih ukrepov, ki jih lahko akterji sprejmejo, prispeva k težjemu preprečevanju neželenih humanitarnih posledic sankcij. To je v primeru sankcioniranja Irana in iranskih subjektov jasno vidno; posamezni akterji so kljub predhodnemu ukrepanju VS proti slednjim uvedli lastne nesorazmerne sankcije, ki po strogosti močno presegajo sankcije VS. Ob tem se porajajo sledeča vprašanja: je prekomerna strogost enostranskih in regionalnih sankcij znak izpodrivanja pristojnega mednarodnega organa za zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti s strani pošiljateljev teh sankcij; je jasna omejitev pristojnosti posameznih akterjev na področju sankcioniranja (tudi z namenom preprečevanja izvenozemeljske uporabe enostranskih sankcij) potrebna; in ali EU s sprejemom člena 105 novega Poslovnika Splošnega sodišča le dodatno povečuje svoje pristojnosti in svojo moč na področju uvajanja sankcij ali pa s tem želi približati prakso najpomembnejših akterjev in sankcijskih režimov z namenom lažjega in bolj

učinkovitega globalnega vladanja na tem občutljivem področju? Ta vprašanja usmerjajo pozornost na kompleksnost sankcijskih režimov in z njimi povezanih norm ter na nujnost dodatnega proučevanja področja, zlasti v povezavi z zagotavljanjem spoštovanja temeljnih pravnih pravic in načel prejemnikov sankcij.

6 LITERATURA

Acton, James M. 2009. Iran Violated International Obligations on Qom Facility. *Carnegie Endowment for International Peace*, 25. september. Dostopno prek: <http://carnegieendowment.org/2009/09/25/iran-violated-international-obligations-on-qom-facility> (18. marec 2015).

Ahmadinejad, Mahmud. 2012. *Address by H.E. Dr. Mahmud Ahmadinejad President of the Islamic Republic of Iran before the 65th Session of the United Nations General Assembly*. New York, 24. september. Dostopno prek: <http://www.president.ir/en/24129> (4. december 2012).

Al Arabia. 2012. Iran TV halts 2 polls on nuke activities, Hormuz closure after voting came against Ahmadinejad, 6. julij. Dostopno prek: <http://english.alarabiya.net/articles/2012/07/06/224890.html> (2. junij 2015).

Alikhani, Hossein. 2000. *Sanctioning Iran; Anatomy of a Failed Policy*. London, New York: I.B.Tauris & Co Ltd.

Aljazeera. 2013. Saudi Arabia welcomes Iran nuclear agreement, 25. november. Dostopno prek: <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/11/saudi-arabia-welcomes-iran-nuclear-agreement-2013112513519366380.html> (1. januar 2014).

Allen, Susan Hannah. 2005. The determinants of economic sanctions success and failure. *International Interactions* 31: 117–138.

Alter, Karen J. 2001. *Establishing the Supremacy of European Law; The Making of an International Rule of Law in Europe*. New York: Oxford University Press.

Anonimni intervjuvanec. 2015. Intervju z avtorico. Maidstone, 31. julij.

Arms Control Association. 2014. History of Official Proposals on the Iranian Nuclear Issue. Dostopno prek: http://www.armscontrol.org/factsheets/Iran_Nuclear_Proposals (10. februar 2015).

Bali, Asli Ü. 2014. Negotiating Nonproliferation: International Law and Delegation in the Iranian Nuclear Crisis. *UCLA Review* 61 (2): 233–324. Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2335621 (27. februar 2014).

Babak Zanjani proti Svetu T-155/13. 2014. Sodba Splošnega sodišča s 3. julija. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Iran%2Bnuclear%2Brelated%2Bsanctions&docid=154529&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=246172#ctx1> (30. junij 2015).

Balita. 2012. Russia not to join sanctions aimed at regime change in Iran: deputy FM, 16. februar. Dostopno prek: <http://balita.ph/2012/02/16/russia-not-to-join-sanctions-aimed-at-regime-change-in-iran-deputy-fm/> (12. julij 2015).

Balouji, Heidar Ali. 2005. The process of national security decision making in Iran. V *Europe and Iran, Perspectives on Non-proliferation; SIPRI Research Report No. 21*, ur. Shannon N. Kile, 72–97. Oxford: Oxford University Press.

Bank Mellat proti Her Majesty's Treasury. 2011. Sodba sodišča England and Wales Court of Appeal (Civil Division) s 13. januarja. Dostopno prek: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2011/1.html> (3. julij 2015).

Bank Mellat proti Her Majesty's Treasury. 2013. Sodba sodišča United Kingdom Supreme Court z 19. junija. Dostopno prek: <http://www.bailii.org/uk/cases/UKSC/2013/39.html> (1. julij 2015).

Bank Mellat proti Her Majesty's Treasury. 2015. Sodba sodišča England and Wales High Court s 6. maja. Dostopno prek: <http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWHC/Comm/2015/1258.html&query=mellat&method=boolean> (1. julij 2015).

Bank Mellat proti Svetu T-496/10. 2013. Sodba Splošnega sodišča z 29. januarja. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=133103&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=228256> (20. junij 2015).

Bank Mellat proti Svetu T-160/13. 2013. Tožba vložena 15. marca. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=bank%2Bmellat&docid=137704&pageIndex=0&doclang=sl&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=38559#ctx1> (3. julij 2015).

Bank Melli Iran proti Svetu T-390/08. 2009. Sodba Splošnega sodišča s 16. oktobra. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=72667&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=167452> (20. junij 2015).

Bank Melli Iran proti Svetu C-548/09 P. 2011. Sodba Sodišča s 16. novembra. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=114401&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=172675> (20. junij 2015).

Bank Refah Kargaran proti Svetu T-24/11. 2013. Sodba Splošnega sodišča s 6. septembra. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62011TJ0024&from=EN> (1. julij 2015).

Bank Saderat Iran proti Svetu T-494/10. 2013. Sodba Splošnega sodišča s 5. februarja. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=133481&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=231499> (20. junij 2015).

BBC. 2012a. Israel 'prepared for 30-day war with Iran', 15. avgust. Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-19274866> (16. avgust 2012).

--- 2012b. Iran's rial hits an all-time-low against the US dollar, 1. oktober. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/business-19786662> (3. marec 2013).

--- 2012c. Iran's 'hidden' alcoholism problem, 20. junij. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-18504268> (20. marec 2014).

--- 2015. Iran nuclear crisis: What are the sanctions?, 30. marec. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-15983302> (23. junij 2015).

Behboudi, Davood, Hossein Panahi in Taghi Zamzam. 2014. The Impact Of Sanctions On Iran's Oil And Natural Gas Exportation: Swot Analysis. *The Open Access Journal of Resistive Economics* 5 (32). Dostopno prek: http://www.academia.edu/9840913/The_Impact_Of_Sanctions_On_Iran_s_Oil_And_Natural_Gas_Exportation_Swot_Analysis (14. junij 2015).

Benko, Vlado. 1996. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: <http://knjigarna.fdv.si/s/u/pdf/47.pdf> (21. junij 2015).

Biersteker, Thomas J. 2009. Global Governance. V *Routledge Companion to Security*, ur. Myriam Dunn Cavelty in Victor Mauer. New York and London: Routledge Publishers.

Biersteker, Thomas in Sue Eckert. 2009. *Addressing Challenges to Targeted Sanctions: An Update of the "Watson Report"*. Dostopno prek: http://www.watsoninstitute.org/pub/2009_10_targeted_sanctions.pdf (3. november 2013).

Biersteker, Thomas, Sue Eckert in Marcos Tourhino. 2012. *Designing United Nations Targeted Sanctions - Initial findings of the Targeted Sanctions Consortium (TSC); Evaluating impacts and effectiveness of UN targeted sanctions*. Dostopno prek: http://www.watsoninstitute.org/pub/Designing_UN_Targeted_Sanctions_FINAL.pdf (10. februar 2014).

Biersteker, Thomas, Zuzana Hudakova in Marcos Tourinho. 2014. *SanctionsApp; Computer software, iOS and Android app*. Dostopno prek: <http://www.sanctionsapp.com/> (12. november 2014).

Blair, David. 2013. Iran nuclear deal agreed at Geneva talks. *The Telegraph*, 24. november. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/10470716/Iran-nuclear-deal-agreed-at-Geneva-talks.html> (18. marec 2015).

Blake, Aaron. 2013. Kerry on Iran: 'We do not recognize a right to enrich'. *The Washington Post*, 24. november. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/blogs/post-politics/wp/2013/11/24/kerry-on-iran-we-do-not-recognize-a-right-to-enrich/> (12. maj 2015).

Blockmans, Steven. 2013. Curbing the circumvention of sanctions against Iran over its nuclear programme: *Afrasiabi. Common Market Law Review* 50: 623–640. Dostopno prek: http://www.ceps.eu/system/files/COLA%2050-2_Steve%20Blockmans_Offprint.pdf (10. maj 2014).

Booth, William. 2013. Israel's Netanyahu calls Iran deal 'historic mistake'. *The Washington Post*, 24. november. Dostopno prek: http://www.washingtonpost.com/world/israel-says-iran-deal-makes-world-more-dangerous/2013/11/24/e0e347de-54f9-11e3-bdbf-097ab2a3dc2b_story.html?tid=ts_carousel (23. maj 2014).

Borger, Julian in Saeed Kamali Dehghan. 2013. How life-saving drugs are caught up in Iranian sanctions. *The Guardian*, 13. januar. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2013/jan/13/iran-sanctions-tehran-uranium-enrichment> (18. maj 2015).

Bowcott, Owen. 2013. Supreme court quashes Iran bank sanctions and criticises secret hearings. *The Guardian*, 19. junij. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/law/2013/jun/19/supreme-court-iran-bank-mellat-sanctions-secret-hearings> (5. julij 2015).

Brown, Garrett Wallace. 2008. Globalization is What We Make of It: Contemporary Globalization Theory and the Future Construction of Global Interconnection. *Political Studies Review* 6 (1): 42–53. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/detail?vid=16&hid=7&sid=20d7716b-36db-4840-8c10-356f4d39e159%40sessionmgr13&bdata=Jmxhbm9c2wmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=a9h&AN=27810746> (15. maj 2015).

Bruno, Greg. 2010. Iran's Nuclear Program. *Council on Foreign Relations*, 10. marec. Dostopno prek: <http://www.cfr.org/iran/irans-nuclear-program/p16811> (14. maj 2014).

Burn-Callander, Rebecca. 2014. Sarosh Zaiwalla: the first non-white lawyer to start a practice in the City. *The Telegraph*, 2. februar. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/finance/festival-of-business/10610486/Sarosh-Zaiwalla-the-first-non-white-lawyer-to-start-a-practice-in-the-City.html> (15. maj 2015).

Business Monitor International. 2013. *Iran business forecast report; including 10-year forecast to 2022*. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=76766b53-f2be-491e-9789-5aa8e58cb99a%40sessionmgr4004&vid=4&hid=4110> (10. maj 2014).

Business Wire. 2013. UANI Reveals Fraudulent Iranian Shipping Scheme to Evade International Oil Sanctions Through Manipulation of Fujairah, Dubai, Philippines, Tanzania, and U.S., 1. februar. Dostopno prek: <http://www.businesswire.com/news/home/20130201005903/en/UANI-Reveals-Fraudulent-Iranian-Shipping-Scheme-Evade#.VYf9sLiWaY> (12. junij 2015).

Busstra, Marjolein. 2013. The Thin Line Between Deference and Indifference: The Supreme Court of The Netherlands and the Iranian Sanctions Case. V *Netherlands Yearbook of International Law 2013*, ur. Mielle K. Bulterman in Willem J.M. van Genugten, 206–219. T.M.C. Asser Press.

Cannizzaro, Enzo, Paolo Palchetti in Ramses Wessel, ur. 2011. *International Law As Law of the European Union*. Leiden: Brill Academic Pub.

Carr, Edward Hallett. 1981. *The twenty years' crisis 1919-1939*. Basingstoke, London: MacMillan.

CBSNEWS. 2010. Ahmadinejad: Proposed Sanctions Not Legal, 24. april. Dostopno prek: <http://www.cbsnews.com/news/ahmadinejad-proposed-sanctions-not-legal/> (1. junij 2015).

CCTV. 2013. Iran takes over control of Bushehr nuclear power plant, 24. september. Dostopno prek: <http://english.cntv.cn/20130924/100373.shtml> (25. maj 2014).

Central Bank of Iran proti Svetu T-262/12. 2014. Sodba Splošnega sodišča z 18. septembra. Dostopno prek: [http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Iran%2Bnuclear%](http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Iran%2Bnuclear%2Bsanctions)

2Brelated%2Bsanctions&docid=157842&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=359022#ctx1 (30. maj 2015).

Central Bank of Iran proti Svetu T-563/12. 2015. Sodba Splošnega sodišča s 25. marca. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Iran%2Bnuclear%2Brelated%2Bsanctions&docid=163184&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=246172#ctx1> (30. maj 2015).

Chapman, Adam. 2012. Targeted financial sanctions: what if the target is wrong? *Kingsley Napley*, 18. oktober. Dostopno prek: <https://www.kingsleynapley.co.uk/news-and-events/news/targeted-financial-sanctions-what-if-the-target-is-wrong> (12. junij 2015).

Cheraghali, Abdol Majid. 2013. Impacts of international sanctions on Iranian pharmaceutical market. *DARU Journal of Pharmaceutical Sciences* 21 (7): 64–66. Dostopno prek: <http://eds.b.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/detail/detail?vid=3&sid=ffd3beb0-705e-465f-8f7c-75ba4146aca4%40sessionmgr115&hid=122&bdata=Jmxhbm9c2wmc2l0ZT1lZHMtbG12ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=91918629> (10. maj 2015).

Cordesman, Anthony H., Bryan Gold in Chloe Coughlin-Schulte. 2014. *Iran: Sanctions, Energy, Arms Control, and Regime Change*. Center for Strategic and International Studies, Rowman & Littlefield. Dostopno prek: https://books.google.si/books?id=3fbkAgAAQBAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (4. maj 2015).

Cortright, David in George A. Lopez. 2000. Learning from the Sanctions Decade. *Global Dialogue* 2 (3). Dostopno prek: <http://www.worlddialogue.org/content.php?id=90> (3. maj 2015).

Council of Bars and Law Societies of Europe. 2014. CCBE comments on the draft Rules of procedure of the General Court, 16. julij. Dostopno prek: http://www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/NTCdocument/EN_16072014_CCBE_Com1_1406101686.pdf (20. maj 2015).

Council of the EU. 2014. *Factsheet; Restrictive measures*. Bruselj, 29. april. Dostopno prek: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/135804.pdf (17. maj 2015).

Council on Foreign Relations. 2014. *Crisis Guide: Iran*. Dostopno prek: http://www.cfr.org/interactives/CG_Iran/index.html#/overview/ (16. december 2014).

Countercurrents.org. 2013. Sanctions On Iran Are Illegal And Ineffective: Senator Mike Gravel; Interview By Kourosh Ziabari, 6. marec. Dostopno prek: <http://www.countercurrents.org/ziabari060313.htm> (19. junij 2015).

Croft, Adrian. 2015. EU re-imposes sanctions on Iranian bank, 32 shipping firms. *Reuters*, 8. april. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/2015/04/08/us-iran-nuclear-eu-sanctions-idUSKBN0MZ11P20150408> (4. maj 2015).

Curia. 2014. InfoCuria - Case-law of the Court of Justice. Dostopno prek: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/ (27. november 2014).

--- 2015. Press Release No73/15; New procedural rules adopted by the General Court. Luksemburg, 19. junij. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2015-06/cp150073en.pdf> (23. junij 2015).

Dalton, Richard, Paul von Maltzahn, Steen Hohwü-Christensen, Guillaume Metten, François Nicoullaud in Roberto Toscano. 2011. Iran is not in breach of international law. *The Guardian*, 9. junij. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2011/jun/09/iran-nuclear-power-un-threat-peace> (18. april 2015).

De Wet, Erika. 2013. From Kadi to Nada: Judicial Techniques Favouring Human Rights over United Nations Security Council Sanctions. *Chinese Journal of International Law* 12: 787–807. Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2348010 (8. maj 2014).

Ditz, Jason. 2012. Iran MP Accuses IAEA of Passing Nuclear Secrets to Israel. *Antiwar.com*, 23. september. Dostopno prek: <http://news.antiwar.com/2012/09/23/iran-mp-accuses-iaea-of-passing-nuclear-secrets-to-israel/> (8. december 2012).

Dogovor o sodelovanju med Iranom in IAEA – Agreement between Iran and the IAEA for the Application of Safeguards in connection with the Treaty on the non-proliferation of nuclear weapons. 1973. Dostopno prek: http://www.iranwatch.org/sites/default/files/iaea-_iransafeguards-infcirc214.pdf (18. maj 2015).

Donnelly, Jack. 2015. Realism. V *Theories of International Relations*, ur. Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly, Matthew Paterson, Christian Reus-Smit and Jacqui True, 29–54. New York: Palgrave Macmillan.

Dunajska konvencija o pravu mednarodnih pogodb – Vienna Convention on the law of treaties. 1969. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zakonodaja_in_dokumenti/knjiznica/DKPMP.pdf (12. maj 2015).

Dupont, Pierre-Emmanuel. 2012. Countermeasures and Collective Security: The Case of the EU Sanctions Against Iran. *Journal of Conflict & Security Law* 17 (3): 301–336.

Dutch News.nl. 2012. Ban on Iranian students is discriminatory, says supreme court, 14. december. Dostopno prek: http://www.dutchnews.nl/news/archives/2012/12/ban_on_iranian_students_is_dis/ (5. julij 2015).

Early, Bryan R. 2015. *Busted Sanctions; Explaining Why Economic Sanctions Fail*. Stanford: Stanford University Press. Dostopno prek: <http://sup.org/books/extra/?id=24154&i=Introduction.html> (14. avgust 2015).

Ebner, Lucas, ur. 2013. *Sanctions on Iran and their impact*. New York: Nova Science Publishers.

EEAS. 2015. *Consolidated list of persons, groups and entities subject to EU financial sanctions*, 8. junij 2015. Dostopno prek: http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/consolidated/index_en.htm (9. junij 2015).

Erdbrink, Thomas. 2012. Nonaligned Nations Back Iran's Nuclear Bid, but Not Syria. *The New York Times*, 31. avgust. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2012/09/01/world/middleeast/iran-criticizes-egypt-mohamed-morsi-over-syria-comments.html?_r=0 (8. december 2014).

Eriksson, Mikael. 2011. *Targeting Peace: Understanding UN and EU Targeted Sanctions*. Farnham: Ashgate.

Esfandiary, Dina. 2013. Assessing the European Union's sanctions policy: Iran as a case study. *EU Non-Proliferation Consortium, Non-Proliferation Papers* 34. Dostopno prek: <http://www.sipri.org/research/disarmament/eu-consortium/publications/nonproliferation-paper-34> (3. maj 2015).

Europäisch-Iranische Handelsbank proti Svetu T-434/11. 2013. Sodba Splošnega sodišča s 6. septembra. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=140729&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=65904> (20. junij 2015).

Europäisch-Iranische Handelsbank proti Svetu C-585/13 P. 2015. Sodba Sodišča s 5. marca. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Iran%2Bnuclear%2Brelated%2Bsanctions&docid=162689&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=65616#ctx1> (20. junij 2015).

European Commission. 2015. *European Union; Restrictive measures (sanctions) in force*. Dostopno prek: http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/docs/measures_en.pdf (9. junij 2015).

European Parliament. 2015. *Parliamentary Questions*, 2. februar. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2014-008614&language=EN> (1. maj 2015).

European Sanctions. 2015. Dostopno prek: <http://europeansanctions.com/?s=al-qaida+sanctions+list&submit=Search> (1. junij 2015).

Evropska komisija, Svet in Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske proti Yassinu Abdullahu Kadiju C-584/10 P, C-593/10 P in C-595/10 P. 2013. Sodba Sodišča z 18. julija. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=139745&doclang=SL> (20. junij 2015).

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin – *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*. 1950. Dostopno prek: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (3. julij 2015).

Evropska unija. 2015. Sodišče Evropske unije. Dostopno prek: http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/court-justice/index_sl.htm (25. julij 2015).

Evropski parlament. 2013. *Recommendations of the Non-Proliferation Treaty Review Conference regarding the establishment of a Middle East free of weapons of mass destruction*. Resolucija 2012/2890(RSP), sprejeta 17. januarja 2013. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/ta/17/01/2013%20-%200028/p7_taprov%282013%200028_en.pdf (17. maj 2014).

Fars News Agency. 2015. Senior Negotiator: Withdrawal from NPT Not on Iran's Agenda, 8. november. Dostopno prek: <http://english.farsnews.com/newstext.aspx?nn=13930817001058> (24. februar 2015).

Fatollah-Nejad, Ali. 2013. Long Live the Tyrant! The Myth of Benign Sanctions. *New Politics XIV* (3): 17–24. Dostopno prek: <http://newpol.org/content/myth-benign-sanctions> (13. april 2015).

Flowe, Benjamin H. Jr. in Ray Gold. 2000. The legality of US sanctions. *Global Dialogue 2* (3). Dostopno prek: <http://www.worlddialogue.org/content.php?id=98> (24. februar 2015).

France in the UK. 2013. France welcomes agreement on Iran's nuclear programme. Dostopno prek: <http://www.ambafrance-uk.org/France-welcomes-agreement-on-Iran> (12. marec 2014).

Foreign Affairs, Trade and Development Canada. 2015. Canadian sanctions related to Iran. Dostopno prek: <http://www.international.gc.ca/sanctions/countries-pays/iran.aspx?lang=eng> (24. maj 2015).

Fulmen in Fereydoun Mahmoudian proti Svetu T-439/10 in T-440/10. 2012. Sodba Splošnega sodišča z 21. marca. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=120664&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=113417> (20. junij 2015).

Galtung, Johan. 1967. On the Effects of International Economic Sanctions: With Examples from the Case of Rhodesia. *World Politics 19* (3): 378–416. Dostopno prek: http://web.stanford.edu/class/ips216/Readings/galtung_67.pdf (3. marec 2015).

Ganji, Akbar. 2014. Who Is Ali Khamenei? The Worldview of Iran's Supreme Leader. *V Foreign Affairs; Iran and the Bomb 2, A New Hope*, ur. Gideon Rose, 4–29.

Generalna skupščina. 1995. *Establishment of a nuclear-weapon-free zone in the region of the Middle East*. Resolucija A/RES/50/66, sprejeta 12. decembra 1995. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/50/66 (12. maj 2014).

Germain, Timothée. 2013. Iran: an analysis of European sanctions. *The Non-Proliferation monthly* 86: 7. Dostopno prek: <http://www.cesim.fr/documents/onp/eng/86.pdf#page=7> (3. junij 2015).

Gharib, Ali. 2011. Sen. Mark Kirk: 'It's Okay To Take Food From The Mouths Of Innocent Iranians'. *Think Progress*, 12. oktober. Dostopno prek: <http://thinkprogress.org/security/2011/10/12/342194/kirk-food-from-mouths-iran/> (23. junij 2015).

--- 2013. Exclusive: Top Senate Democrats Break with White House and Circulate New Iran Sanctions Bill. *Foreign Policy*, 18. december. Dostopno prek: <http://foreignpolicy.com/2013/12/18/exclusive-top-senate-democrats-break-with-white-house-and-circulate-new-iran-sanctions-bill/> (20. december 2013).

Gladstone, Rick. 2013. Iran Finding Some Ways to Evade Sanctions, Treasury Department Says. *The New York Times*, 10. januar. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2013/01/11/world/middleeast/iran-finding-ways-to-circumvent-sanctions-treasury-department-says.html?_r=0 (20. junij 2015).

Goldman, Zachary. 2015. Iran and Three Questions on the Effectiveness of Sanctions. *Just security*, 10. april. Dostopno prek: <http://justsecurity.org/21898/efficacy-financial-sanctions-case-iran-larger-questions/> (15. junij 2015).

Good Luck Shipping LLC proti Svetu T-57/12. 2013. Sodba Splošnega sodišča s 6. septembra. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Iran%2Bnuclear%2Brelated%2Bsanctions&docid=140732&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=363777#ctx1> (1. julij 2015).

Goodley, Simon. 2014. Iran's Bank Mellat suing UK for £2.3bn over alleged losses from trading ban. *The Guardian*, 17. februar. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2014/feb/17/iran-bank-mellat-suing-uk-government-losses-overturned-trading-ban> (3. maj 2015).

Gordon, Joy. 2013. Crippling Iran: the U.N. Security Council and the tactic of deliberate ambiguity. *Georgetown Journal of International Law* 44: 973–1006. Dostopno prek: <http://www.law.georgetown.edu/academics/law-journals/gjil/recent/upload/zsx00313000973.PDF> (27. februar 2014).

Gotev, Georgi. 2014. Court of Justice rejects draft agreement of EU accession to ECHR. *EurActiv.com*, 19. december. Dostopno prek: <http://www.euractiv.com/sections/eu-priorities-2020/court-justice-rejects-draft-agreement-eu-accession-echr-310983> (27. februar 2015).

GOV.UK. 2015. Consolidated list of financial sanctions targets in the UK, last updated on June 29. Dostopno prek: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/439972/irannuclear.pdf (3. julij 2015).

Hafezi, Parisa. 2010. Iran says nuclear fuel production goes "very well". *Reuters*, 11. februar. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/2010/02/11/us-iran-nuclear-salehi-idUSTRE61A4AS20100211> (12. marec 2015).

Heller, Jeffrey. 2012. Netanyahu draws "red line" on Iran's nuclear program. *Reuters*, 27. september. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/2012/09/27/us-un-assembly-israel-iran-idUSBRE88Q0GI20120927> (27. september 2012).

Hersh, Seymour M. 2005. The coming wars. *The New Yorker*, 24. januar. Dostopno prek: <http://www.newyorker.com/magazine/2005/01/24/the-coming-wars> (12. december 2014).

Heywood, Andrew. 2004. *Political Theory; An Introduction*, Third edition. New York: Palgrave Macmillan.

Highbeam Business. 2012. Unilateral sanctions against Iran unacceptable, Russian FM says, 16. februar. Dostopno prek: <http://business.highbeam.com/409191/article-1G1-280249889/unilateral-sanctions-against-iran-unacceptable-russian> (12. julij 2015).

House of Lords. 2015. Unrevised transcript of evidence taken before The Select Committee on the European Union, Sub-Committee E (Justice, Institutions and Consumer Protection); One-off inquiry on Plans for new Court Rules and conduct of EU sanctions. Transkript, 2. marec. Dostopno prek: <http://www.parliament.uk/documents/lords-committees/eu-sub-com-e/One-off-evidencesessions/ucEUE040315ev1Livingston.pdf> (30. junij 2015).

Hufbauer, Gary Clyde, Jeffrey J. Schott, Kimberly Ann Elliot in Barbara Oegg. 2009. *Economic Sanctions Reconsidered*. Washington: Versa Press, Inc.

Hussain, Murtaza. 2012. Sanctioning society: From Iraq to Iran. *AlJazeera*, 3. oktober. Dostopno prek: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/10/201210373854792889.html> (23. junij 2015).

IAEA. 2003a. *Implementation of the NPT safeguards agreement in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2003/40, 6. junij 2003. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2003-40.pdf> (18. marec 2014).

--- 2003b. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2003/63, 26. avgust 2003. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2003-63.pdf> (18. marec 2015).

--- 2003c. Iran Signs Additional Protocol on Nuclear Safeguards, 18. december. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/newscenter/news/iran-signs-additional-protocol-nuclear-safeguards> (18. marec 2015).

--- 2004a. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2004/60, 1. september 2004. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2004-60.pdf> (18. marec 2015).

--- 2004b. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2004/83, 15. november 2004. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2004-83.pdf> (18. marec 2015).

--- 2006a. *Director General's report*. Poročilo GOV/2006/27, 28 april 2006. Dostopno prek: <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2006/gov2006-27.pdf> (9. marec 2014).

--- 2006b. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2006/38, 8. Junij 2006. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2006-38.pdf> (18. marec 2015).

- 2006c. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2006/53, 31. avgust 2006. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2006-53.pdf> (18. marec 2015).
- 2006d. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2006/64, 14. november 2006. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2006-64.pdf> (18. marec 2015).
- 2007a. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and Relevant Provisions of Security Council Resolution 1737 (2006) in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2007/8, 22. februar 2007. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2007-08.pdf> (18. marec 2015).
- 2007b. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and Relevant Provisions of Security Council Resolutions in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2007/22, 23. maj 2007. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2007-22.pdf> (18. marec 2015).
- 2007c. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006) and 1747 (2007) in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2007/48/Corr.1, 30. avgust., 7. september 2007. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2007-48.pdf> (18. marec 2015).
- 2007d. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006) and 1747 (2007) in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2007/58, 15. november 2007. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2007-58.pdf> (18. marec 2015).
- 2008a. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006) and 1747 (2007) in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2008/4, 22. februar 2008. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2008-4.pdf> (18. marec 2015).
- 2008b. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007) and 1803 (2008) in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2008/15, 26. maj 2008. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2008-15.pdf> (18. marec 2015).
- 2008c. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007) and 1803 (2008) in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2008/38, 15. september 2008. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2008-38.pdf> (18. marec 2015).
- 2008d. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2008/59, 19. november 2008. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2008-59.pdf> (18. marec 2015).

--- 2008e. *Communication dated 26 March 2008 received from the Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the Agency*. Okrožnica INFCIRC/724, 28. marec 2008. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/publications/documents/infcircs/2008/infcirc724.pdf> (18. marec 2015).

--- 2009a. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2009/8, 19. februar 2009. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2009-8.pdf> (18. marec 2015).

--- 2009b. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2009/35, 5. junij 2009. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2009-35.pdf> (18. marec 2015).

--- 2009c. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2009/55, 28. avgust 2009. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2009-55.pdf> (18. marec 2015).

--- 2009d. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2009/74, 16. november 2009. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2009-74.pdf> (18. marec 2015).

--- 2010a. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2010/10, 18. februar 2010. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2010-10.pdf> (18. marec 2015).

--- 2010b. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2010/28, 31. maj 2010. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2010-28.pdf> (18. marec 2015).

--- 2010c. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General*. Poročilo GOV/2010/46, 6. september 2010. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2010-46.pdf> (18. marec 2015).

--- 2010d. *Communication dated 14 September 2010 received from the Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the Agency regarding the Report of the Director General on the Implementation of Safeguards in Iran*. Okrožnica INFCIRC/805, 15. september 2010.

Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/publications/documents/infcircs/2010/infirc805.pdf> (9. marec 2014).

--- 2011a. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General.* Poročilo GOV/2011/7, 25. februar 2011. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2011-7.pdf> (19. marec 2015).

--- 2011b. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General.* Poročilo GOV/2011/65, 8. november 2011. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2011-65.pdf> (19. marec 2015).

--- 2012a. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General.* Poročilo GOV/2012/9, 24. februar 2012. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2012-9.pdf> (19. februar 2015).

--- 2012b. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General.* Poročilo GOV/2012/23, 25. maj 2012. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2012-23.pdf> (19. februar 2015).

--- 2012c. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General.* Poročilo GOV/2012/37, 30. avgust 2012. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2012-37.pdf> (19. februar 2015).

--- 2013a. IAEA, Iran Sign Joint Statement on Framework for Cooperation. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/iaea-iran-sign-joint-statement-framework-cooperation#annex> (19. februar 2015).

--- 2013b. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General.* Poročilo GOV/2013/56, 14. november 2013. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2013-56.pdf> (19. februar 2015).

--- 2014a. IAEA & Iran. Dostopno prek: <http://www.iaea.org/newscenter/focus/iaeairan/index.shtml> (9. februar 2014).

--- 2014b. *Monitoring and Verification in the Islamic Republic of Iran in relation to the Joint Plan of Action; Report by the Director General.* Poročilo GOV/2014/2, 17. januar 2014. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2014-2.pdf> (19. februar 2015).

--- 2014c. *Status of Iran's Nuclear Programme in relation to the Joint Plan of Action; Report by the Director General.* Poročilo GOV/INF/2014/1, 20. januar 2014. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/govinf2014-1.pdf> (19. januar 2015).

--- 2014d. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General.*

Poročilo GOV/2014/10, 20. februar 2014. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2014-10.pdf> (19. januar 2015).

--- 2014e. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General.* Poročilo GOV/2014/28, 23. maj 2014. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2014-28.pdf> (19. januar 2015).

--- 2014f. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General.* Poročilo GOV/2014/43, 5. september 2014. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2014-43.pdf> (19. januar 2015).

--- 2015a. IAEA and Iran: Chronology of Key Events. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/newscenter/focus/iran/chronology-of-key-events> (19. marec 2015).

--- 2015b. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General.* Poročilo GOV/2015/15, 19. februar 2015. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2015-15.pdf> (19. marec 2015).

--- 2015c. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran; Report by the Director General.* Poročilo GOV/2015/34, 29. maj 2015. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov-2015-34.pdf> (19. junij 2015).

IAEA/PRIS. 2014. World Statistics; Operational & Long-Term Shutdown Reactors. Dostopno prek: <http://www.iaea.org/PRIS/WorldStatistics/OperationalReactorsByCountry.aspx> (25. november. 2014).

ICAN. 2012. What the Women Say: Killing them Softly: The Stark Impact of Sanctions on the Lives of Ordinary Iranians. Poročilo, 3. julij. Dostopno prek: <http://www.icanpeacework.org/wp-content/uploads/2013/04/WWS-Iran-Killing-Them-Softly-2013-Edit.pdf> (15. junij 2015).

International Energy Agency. 2013. Energy security. Dostopno prek: <http://www.iea.org/topics/energysecurity/> (7. november. 2013).

Iran Mission Geneva. 2014. Human rights and unilateral coercive measures; Questionnaire. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/AdvisoryCom/CoerciveMeasures/Iran.pdf> (7. junij 2015).

Iran Sanctions Act of 1996. 1996. Dostopno prek: http://www.shearman.com/~/_media/Files/Services/Iran-Sanctions/US-Resources/Statutes/6-Iran-Sanctions-Act-Of-1996-as-amended.pdf (4. maj 2015).

Iran Watch. 2012. President Mahmoud Ahmadinejad Remarks on a New World Order in an Interview with the Associated Press, 26. september. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/>

library/government/iran/president/president-mahmoud-ahmadinejad-remarks-new-world-order-interview-associated-press (16. december 2012).

--- 2015. Library. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/library> (16. januar 2015).

Iranian Offshore Engineering & Construction Co. proti Svetu T-110/12 R. 2013. Sklep predsednika Splošnega sodišča z 11. marca. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=135701&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=Iran%2BOffshore%2BEngineering%2B&doclang=SL&cid=429116#ctx1> (2. junij 2015).

Islamic Republic of Iran Shipping Lines in drugi proti Svetu T-489/10. 2013. Sodba Splošnega sodišča s 16. septembra. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Iran%2Bnuclear%2Brelated%2Bsanctions&docid=141406&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=363777#ctx1> (1. julij 2015).

Israel Ministry for Foreign Affairs. 2013. PM Netanyahu on the Geneva agreement. Dostopno prek <http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2013/Pages/PM-Netanyahu%27s-remarks-at-the-start-of-the-weekly-Cabinet-meeting-24-Nov-2013.aspx> (14. marec 2014).

Izvedbena uredba Sveta (EU) št. 397/2014 z dne 16. aprila 2014 o izvajanju Uredbe (EU) št. 267/2012 o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Implementing Regulation No 397/2014 of 16 April 2014 implementing Regulation (EU) No 267/2012 concerning restrictive measures against Iran*. 2014. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R0397&from=SL> (18. marec 2015).

Izvedbena uredba Sveta (EU) 2015/549 s 7. aprila 2015 o izvajanju Uredbe 267/2012 o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Implementing Regulation (EU) 2015/549 of 7 April 2015 implementing Regulation (EU) No 267/2012 concerning restrictive measures against Iran*. 2015. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015R0549&from=SL> (18. april 2015).

Izvršni ukaz 12959 z dne 9. maja 1995, ki prepoveduje določene transakcije v zvezi z Iranom – *Executive Order 12959 Prohibiting Certain Transactions With Respect to Iran*. 1995. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/sites/default/files/us-wh-eo12959-050695.pdf> (4. maj 2015).

Izvršni ukaz 13059 z dne 19. avgusta 1997, ki prepoveduje določene transakcije v zvezi z Iranom – *Executive Order 13059 Prohibiting Certain Transactions With Respect to Iran*. 1997. Dostopno prek: <http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Documents/13059.pdf> (4. maj 2015).

Izvršni ukaz 13622 z dne 30. julija 2012, ki daje pooblastilo za dodatne sankcije v zvezi z Iranom – *Executive Order 13622 Authorizing Additional Sanctions With Respect to Iran*. 2012. Dostopno prek: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/DCPD-201200607/pdf/DCPD-201200607.pdf> (4. maj 2015).

Jafarzadeh, Alireza. 2007. *The Iran Threat; President Ahmadinejad and the Coming Nuclear Crisis*. New York: Palgrave Macmillan.

Joyner, Daniel H. 2012a. What if Iran Withdraws from the Nuclear Non proliferation Treaty? Part I: Can They Do That? *European Society of International Law Reflections* 1 (5): 1–8. Dostopno prek: <http://www.esil-sedi.eu/sites/default/files/ESIL%20Reflections%20-%20Joyner.pdf> (24. februar 2015).

--- 2012b. What if Iran Withdraws from the Nuclear Nonproliferation Treaty? Part II: What Would the Legal Implications Be? *European Society of International Law Reflections* 1 (6): 1–6. Dostopno prek: <http://www.esil-sedi.eu/sites/default/files/ESIL%20Reflections%20-%20Joyner%20II.pdf> (24. februar 2015).

Kahl, Colin H. 2012. Not Time to Attack Iran. *Foreign Affairs* 91 (2): 166–173. Dostopno prek: <http://eds.b.ebscohost.com.nuk.web.nuk.uni-lj.si/eds/detail/detail?vid=11&sid=50ca835e-b2e9-4fc4-b259-10b5f18a56e3%40sessionmgr110&hid=126&bdata=Jmxhbm9c2wmc2l0ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d#db=buh&AN=71912455> (10. julij 2015).

Karacasulu, Nilufer in Irem Askar Karakir. 2014. EU Sanctions Regime: The Case of Iran. *Korean Journal of Defense Analysis* 26 (3): 371–387. Dostopno prek: <http://eds.b.ebscohost.com.nuk.web.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=944ebf04-994b-4175-9159-be430add58be%40sessionmgr113&vid=9&hid=119> (14. maj 2015).

Katzman, Kenneth. 2013. Iran Sanctions. V *Sanctions on Iran and their impact*, ur. Lucas Ebner, 1–107. New York: Nova Science Publishers.

--- 2015. Iran Sanctions. *Congressional Research Service*, 21. april. Dostopno prek: <https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RS20871.pdf> (4. junij 2015).

Keohane, Robert O. 1988. International Institutions: Two Approaches. *International Studies Quarterly* 32: 379–396.

--- 2002. Global Governance and Democratic Accountability. Dostopno prek: <http://www.lse.ac.uk/publicEvents/pdf/20020701t1531t001.pdf> (18. maj 2015).

Kessler, Glenn. 2006. In 2003, U.S. Spurned Iran's Offer of Dialogue. *The Washington post*, 18. junij. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/06/17/AR2006061700727.html> (4. junij 2015).

--- 2013. Did Iran's supreme leader issue a fatwa against the development of nuclear weapons? *The Washington post*, 27. november. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/blogs/fact-checker/wp/2013/11/27/did-irans-supreme-leader-issue-a-fatwa-against-the-development-of-nuclear-weapons/> (14. november 2014).

Kile, Shannon N., ed. 2005. *Europe and Iran, Perspectives on Non-proliferation; SIPRI Research Report No. 21*. Oxford: Oxford University Press.

Kovač, Igor in Karolina Praček. 2014. Introduction. V *European Citizens for European Foreign Policy*, ur. Igor Kovač in Karolina Praček, 13–20. Ljubljana, Slovensko Panevropsko gibanje.

Krasner, Stephen D. 1983. *International Regimes*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Kristensen, Hans M. in Robert S. Norris. 2014. Israeli nuclear weapons, 2014. *Bulletin of the Atomic Scientists* 70 (6): 97–115. Dostopno prek: <http://bos.sagepub.com/content/70/6/97.full.pdf+html> (13. december 2014).

Kroenig, Mathew. 2012. Time to Attack Iran. *Foreign Affairs* 91 (1): 76–86. Dostopno prek: <http://eds.b.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/detail/detail?vid=30&sid=50ca835e-b2e9-4fc4-b259-10b5f18a56e3%40sessionmgr110&hid=126&bdata=Jmxhbm9c2wmc210ZT1lZHMtbG12ZQ%3d%3d#db=buh&AN=69880008> (7. oktober 2015).

Lester, Maya. 2013a. UK Supreme Court quashes order against Bank Mellat. *European Sanctions; Law and Practice*, 20. junij. Dostopno prek: <http://europeansanctions.com/2013/06/20/uk-supreme-court-quashes-order-against-bank-mellat/> (1. julij 2015).

--- 2013b. First ever closed hearing in the UK Supreme Court – Bank Mellat’s case. *European Sanctions; Law and Practice*, 21. marec. Dostopno prek: <http://europeansanctions.com/2013/03/21/first-ever-closed-hearing-in-the-uk-supreme-court-bank-mellats-case/> (1. julij 2015).

--- 2013c. Organisations call on European Court to consult on classified evidence rule change. *European Sanctions; Law and Practice*, 27. julij. Dostopno prek: <http://europeansanctions.com/2013/07/27/organisations-call-on-european-court-to-consult-on-classified-evidence-rule-change/> (1. julij 2015).

--- 2014a. Central Bank of Iran wins Court challenge to its listing. *European Sanctions; Law and Practice*, 18. september. Dostopno prek: <http://europeansanctions.com/2014/09/18/central-bank-of-iran-wins-court-challenge-to-its-listing/> (1. julij 2015).

--- 2014b. EU Court awards damages for 1st time in a sanctions case. *European Sanctions; Law and Practice*, 25. november. Dostopno prek: <http://europeansanctions.com/2014/11/25/eu-court-awards-damages-for-1st-time-in-a-sanctions-case/> (3. julij 2015).

--- 2014c. Draft European Court rules propose secret hearings. *European Sanctions; Law and Practice*, 6. april. Dostopno prek: <http://europeansanctions.com/2014/04/06/draft-european-court-rules-for-secret-hearings/> (3. julij 2015).

--- 2014d. EU Court awards damages for 1st time in a sanctions case. *European Sanctions; Law and Practice*, 25. november. Dostopno prek: <http://europeansanctions.com/2014/11/25/eu-court-awards-damages-for-1st-time-in-a-sanctions-case/> (3. julij 2015).

--- 2015a. EU Court interprets “financial support for the government of Iran” in Central Bank of Iran’s 2nd case. *European Sanctions; Law and Practice*, 11. april. Dostopno prek: <http://europeansanctions.com/2015/04/11/eu-court-interprets-financial-support-for-the-government-of-iran-in-central-bank-of-irans-2nd-case/> (3. julij 2015).

--- 2015b. High Court decides preliminary issues in Bank Mellat’s favour. *European Sanctions; Law and Practice*, 10. maj. Dostopno prek: <http://europeansanctions.com/2015/05/10/high-court-decides-preliminary-issues-in-bank-mellats-favour/> (3. julij 2015).

--- 2015c. Intervju z avtorico. Maidstone, 6. avgust.

--- 2015d. UK Europe minister says new EU closed procedures are part of adapting to “new jurisprudential reality” after Kadi. *European Sanctions; Law and Practice*, 3. april. Dostopno prek: <http://europeansanctions.com/2015/04/03/uk-europe-minister-says-new-eu-closed-procedures-are-part-of-adapting-to-new-jurisprudential-reality-after-kadi/> (3. julij 2015).

Linklater, Andrew. 2005. English School. V *Theories of International Relations*, ur. Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly, Matthew Paterson, Christian Reus-Smit and Jacqui True, 84–109. New York: Palgrave Macmillan.

Listina Evropske unije o temeljnih pravicah – Charter of Fundamental Rights of the European Union. 2000. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/charter/index_en.htm (28. julij 2014).

Lubi, Darko. 1999. *Jedrsko širjenje po hladni vojni*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica FDV.

Maier, Oliver. 2013. European efforts to solve the conflict over Iran’s nuclear programme: how has the European Union performed? *Non-Proliferation Papers* 27. Dostopno prek: <http://www.sipri.org/research/disarmament/eu-consortium/publications/nonproliferation-paper-27> (13. julij 2015).

Manufacturing Support & Procurement Kala Naft proti Svetu T-509/10. 2012. Sodba Splošnega sodišča s 25. aprila. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=122122&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=92288> (20. julij 2015).

Mazzetti, Mark in Thom Shanker. 2012. U.S. War Game Sees Perils of Israeli Strike Against Iran. *The New York Times*, 19. marec. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2012/03/20/world/middleeast/united-states-war-game-sees-dire-results-of-an-israeli-attack-on-iran.html?_r=5&hp& (15. december. 2014).

Mcgrath Goodman, Leah. 2015. Iran is almost open for business. *Buenos Aires Herald.com*, 11. maj. Dostopno prek: <http://www.buenosairesherald.com/article/188855/iran-is-%28almost%29-open-for-business> (3. julij 2015).

Melli Bank plc proti Svetu T-246/08 in T-332/08. 2009. Sodba Splošnega sodišča z 9. julija. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=78148&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=246567> (2. julij 2015).

Melli Bank plc proti Svetu C-380/09 P. 2012. Sodba Sodišča s 13. marca. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Iran%2Bnuclear%2Brelated%2Bsanctions&docid=120362&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=246172#ctx1> (2. julij 2015).

Miks, Jason. 2014. Hassan Rouhani: Sanctions against Iran are illegal. *CNN*, 23. januar. Dostopno prek: <http://edition.cnn.com/2014/01/23/world/meast/rouhani-calls-sanctions-illegal/> (1. julij 2015).

Milne, Seumas, Ewen MacAskill in Clayton Swisher. 2015. Leaked cables show Netanyahu's Iran bomb claim contradicted by Mossad. *The Guardian*, 23. februar. Dostopno prek: http://www.theguardian.com/world/2015/feb/23/leaked-spy-cables-netanyahu-iran-bomb-mossad?utm_content=bufferaed6b&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer (24. februar 2015).

Mohamad, Rahmat. 2013. Unilateral sanctions in international law. V *Abstracts of Presentations at the Symposium on Unilateral Sanctions and International Law: Views on Legitimacy and Consequences*. Hag, 11. julij. Dostopno prek: <http://ilcc.eu/Editor/UploadFiles/PDF/Abstracts%20of%20Presentations%20at%20the.pdf> (8. julij 2015).

Monterey Institute of International Studies. 2009. Nuclear Weapon Free Zones and the Middle East; A Report of the Monterey Nonproliferation Strategy Group (draft). Dostopno prek: http://cns.miis.edu/mnsg/pdfs/0908_mnsg_mideast_nwfz.pdf (13. julij 2014).

Moran, Mathew in Daniel Salisbury. 2014. Sanctions and the insurance industry: challenges, risks and opportunities. *Bus. Polit.* 16 (3): 429–451.

Moret, Erica S. 2015. Humanitarian impacts of economic sanctions on Iran and Syria. *European Security* 24 (1): 120–140. Dostopno prek: <http://eds.b.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/detail/detail?vid=6&sid=12a95460-e54e-4819-adda-ad1e00118048%40sessionmgr198&hid=104&bdata=Jmxhbm9c2wmc210ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d#db=edb&AN=100355755> (6. julij 2015).

Nabipour in drugi proti Svetu T-58/12. 2013. Sodba splošnega sodišča z 12. decembra. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Iran%2Bnuclear%2Brelated%2Bsanctions&docid=145542&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=362004#ctx1> (3. julij 2015).

Nada proti Švici 10593/08. 2012. Sodba Evropskega sodišče za človekove pravice z 12. septembra. Dostopno prek: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113118#%22itemid%22%2001-113118%22> (30. julij 2013).

Nader, Alireza. 2011. Iran and a Nuclear-Weapon-Free Middle East. *Arms Control Association*, september. Dostopno prek: https://www.armscontrol.org/2011_09/Iran_and_a_Nuclear-Weapon-Free_Middle_East#Nader (13. julij 2014).

Nakanishi, Hisae. 2015. The Construction of the Sanctions Regime Against Iran: Political Dimensions of Unilateralism. V *Economic Sanctions under International Law; Unilateralism, Multilateralism, Legitimacy, and Consequences*, ur. Ali Z. Marossi in Marisa R. Bassett, 23–43. The Hague: Asser press.

Narayanan, Pratish. 2013. Iran May Lose \$2.5 Billion Sales as India Seeks U.S. Waiver. *Bloomberg*, 7. februar. Dostopno prek: <http://www.bloomberg.com/news/articles/2013-02-07/iran-may-lose-2-5-billion-oil-sales-as-india-seeks-u-s-waiver> (4. julij 2015).

National Iranian Tanker Company proti Svetu T-565/12. 2014. Sodba Splošnega sodišča s 3. julija. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=national%2Boil%2Biran&docid=154524&pageIndex=0&doclang=s1&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=73742#ctx1> (3. julij 2015).

Negm, Namira. 2009. *Transfer of Nuclear Technology under International Law; Case study of Iraq, Iran and Israel*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

Nelson, Kate. 2013. Reactions to Iran Nuclear Deal. *British American Security Information Council*, 26. november. Dostopno prek: <http://www.basicint.org/news/2013/reactions-iran-nuclear-deal> (29. julij 2014).

Nikou, Semira N. 2014. Timeline of Iran's Nuclear Activities. *United States Institute of Peace: The Iran Primer*. Dostopno prek: <http://iranprimer.usip.org/resource/timeline-irans-nuclear-activities> (14. december 2014).

NTI. 2014a. Iran; Nuclear. Dostopno prek: <http://www.nti.org/country-profiles/iran/nuclear/> (14. december 2014).

--- 2014b. Iran; Facilities. Dostopno prek: <http://www.nti.org/country-profiles/iran/facilities/> (26. december 2014).

Nuclearenergy.ir. 2013a. Facilities. Dostopno prek: <http://nuclearenergy.ir/facilities/> (14. december 2014).

--- 2013b. Legal aspects. Dostopno prek: <http://nuclearenergy.ir/legal-aspects/> (14. december 2014).

Nuklearna Elektrarna Krško. 2014. O jedrski tehnologiji. Dostopno prek: http://www.nek.si/sl/o_jedrski_tehnologiji/ (26. december 2014).

Nuland, Victoria. 2012. 2012 Conference on a Middle East Zone Free of Weapons of Mass Destruction (MEWMDFZ). *U. S. Department of State*, izjava za medije s 23. novembra. Dostopno prek: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2012/11/200987.htm> (17. december 2014).

OPEC. 2014. Annual Statistical Bulletin. Dostopno prek: http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2014.pdf (17. maj 2015).

Pawlak, Justyna. 2013. Insight: How European courts are dismantling sanctions on Iran. *Reuters*, 15. julij. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/2013/07/15/us-iran-nuclear-courts-insight-idUSBRE96E0LS20130715> (30. junij 2015).

Petropars Iran in drugi proti Svetu T-433/13. 2015. Sodba Splošnega sodišča s 5. maja. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=164087&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=Petropars%2BIran%2Bin%2Bdrugi%2Bproti%2BSvetu&doclang=SL&cid=284984> (5. junij 2015).

Pieper, Moritz. 2013. Dragon Dance or Panda Trot? China's Position towards the Iranian Nuclear Programme and Its Perception of EU Unilateral Sanctions. *European Journal of East Asian Studies* 12: 295–316. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=e93e1112-a7db-4aee-8087-a1f0c2d14d48%40sessionmgr4005&vid=10&hid=4213> (15. junij 2015).

Plaut, Steven. 2013. The Collapse of Iran's Rial. *Gatestone Institute*, 21. februar. Dostopno prek: <http://www.gatestoneinstitute.org/3597/iran-rial-collapse> (12. junij 2015).

Pogodba o Evropski uniji – Treaty on European Union. 2007. Dostopno prek: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/consolidated_versions_of_the_treaty_on_european_union_2012/consolidated_versions_of_the_treaty_on_european_union_2012_sl.pdf (2. maj 2015).

Pogodba o delovanju Evropske unije – Treaty on the Functioning of the European Union. 2007. Dostopno prek: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/consolidated_versions_of_the_treaty_on_european_union_2012/consolidated_versions_of_the_treaty_on_european_union_2012_sl.pdf (2. maj 2015).

Pogodba o neširjenju jedrskega orožja – Treaty on the non-proliferation of nuclear weapons. 1968. Dostopno prek: <http://www.state.gov/documents/organization/141503.pdf> (3. februar 2014).

Polak Petrič, Ana. 2014. Implementation of UN sanctions as an example of the relationship between EU law and international law. *European citizens for European foreign policy*, ur. Igor Kovač in Karolina Praček, 106–127. Ljubljana: Slovensko panevropsko gibanje.

Portela, Clara. 2014. The EU's Use of 'Targeted' Sanctions; Evaluating effectiveness. *CEPS working document No. 391*, 11. marec. Dostopno prek: <http://www.ceps.eu/publications/eu%E2%80%99s-use-%E2%80%98targeted%E2%80%99-sanctions-evaluating-effectiveness> (12. marec 2014).

--- 2015. European and Chinese perspectives on the handling of the Iranian nuclear question. *V China, the European Union and the Developing World: A Triangular Relationship*, ur. Jan Wouters, Jean-Christophe Defraigne in Matthieu Burnay, 325–344. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Poslovník Splošnega sodišča – Rules of procedure of the General Court. 2015. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015Q0423%2801%29&from=EN> (23. junij 2015).

Post Bank Iran proti Svetu T-13/11. 2013. Sodba Splošnega sodišča s 6. septembra. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Iran%2Bnuclear%2Brelated%2Bsanctions&docid=140733&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=363777#ctx1> (1. julij 2015).

Potter, William in Gaukhar Mukhatzhanova. 2012. *Nuclear Politics and the Non-Aligned Movement: Principles vs. Pragmatism*. The International Institute for Strategic Studies. New York: Routledge.

Questions of Interpretation and Application of the 1971 Montreal Convention arising from the Aerial Incident at Lockerbie (Libya v. U.S.), Preliminary Objections. 1998. Meddržavno sodišče. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/files/88/7143.pdf> (20. junij 2015).

Predhodna odločba na zahtevo Oberlandesgericht Düsseldorf C-72/11. 2011. Sodba Sodišča z 21. decembra. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=preliminary%2Bruling%2Bsanctions%2Bon%2Biran&docid=117186&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=46848#ctx1> (1. julij 2015).

President. 2010. President in interview with CNN: Sense of responsibility of US media on Zionistic regime is questionable, 23. september. Dostopno prek: <http://www.president.ir/en/24048> (19. december 2012).

--- 2015. President in a gathering of people in Bojnurd: Iran not afraid of sanctions and fight against it, 14. junij. Dostopno prek: <http://www.president.ir/en/search> (25. junij 2015).

Press TV. 2013. Iran enrichment right recognized in deal: Zarif, 24. november. Dostopno prek: <http://www.presstv.ir/detail/2013/11/24/336364/iran-right-to-enrich-recognized-zarif/> (25. junij 2015).

--- 2014a. India's six-month Iran oil imports up 33%, 24. julij. Dostopno prek: <http://www.presstv.com/detail/2014/07/24/372607/indias-6month-iran-oil-imports-up-33/> (1. julij 2015).

--- 2014b. China oil imports from Iran hit a record high, 22. julij. Dostopno prek: <http://www.presstv.com/detail/2014/07/22/372302/china-oil-imports-from-iran-hit-record/> (24. julij 2014).

--- 2014c. Iran sanctions cost US economy \$175bn: NIAC, 17. julij. Dostopno prek: <http://www.presstv.com/detail/2014/07/17/371695/iran-sanctions-cost-us-economy-175bn/> (10. junij 2015).

--- 2015a. Iran N-case must be brought back to IAEA: Official, 14. maj. Dostopno prek: <http://www.presstv.com/Detail/2015/05/14/410991/Iran-nuclear-talks-IAEA-Security-Council> (1. julij 2015).

--- 2015b. 'Nuclear deal to unleash Iran's economic power', 1. april. Dostopno prek: <http://www.presstv.com/Detail/2015/04/01/404281/Deal-to-unlock-Irans-huge-econ-potential> (19. maj 2015).

--- 2015c. Iran, P5+1 joint statement calling for removal of all anti-Iran sanctions, 2. april. Dostopno prek: <http://www.presstv.com/Detail/2015/04/02/404427/Iran-P51-adopt-joint-statement> (2. maj 2015).

--- 2015d. Iran parliament to retaliate any new US Congress sanctions: FM, 23. januar. Dostopno prek: <http://www.presstv.ir/Detail/2015/01/23/394471/Iran-to-retaliate-fresh-US-sanctions> (2. maj 2015).

Prosecutor v Dusko Tadic a/k/a 'Dule' IT-94-1. 1995. Sodba Mednarodnega sodišča za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije z 2. oktobra. Dostopno prek: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm> (5. maj 2015).

Qualitest FZE proti Svetu T-421/11. 2012. Sodba splošnega sodišča s 5. decembra. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=131381&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=219564> (20. junij 2015).

Ragin, Charles C. 2007. *Družboslovno raziskovanje; Enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: Fakulteta za Družbene vede.

Rasmussen, Sune Engel. 2013. Iranian artists hit by sanctions. *The Guardian*, 22. januar. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2013/jan/22/iran-art-scene-sanctions> (5. maj 2015).

Ravid, Barak. 2015. Iran: We saved the Jews three times; Netanyahu should learn history. *Haaretz*, 5. marec. Dostopno prek: http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/1.645497?utm_content=bufferb7f5b&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer (5. marec 2015).

Raviv, Dan. 2014. U.S. pushing Israel to stop assassinating Iranian nuclear scientists. *CBS News*, 30. oktober. Dostopno prek: <http://www.cbsnews.com/news/us-pushing-israel-to-stop-assassinating-iranian-nuclear-scientists/> (3. april 2015).

Reuters. 2013. UPDATE 1-Qatar, Kuwait welcome Iran's nuclear deal with world powers, 25. november. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/2013/11/25/iran-nuclear-qatar-idUSL5N0JA12020131125> (19. november 2014).

Rosenau, James N. 1995. Governance in the Twenty-first Century. *Global Governance* 1 (1): 13–43.

Rosenberg, MJ. 2012. The case for bombing Iran is quickly collapsing. *Aljazeera*, 24. marec. Dostopno prek: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/03/20123219019858390.html> (15. november 2014).

RT.com. 2013. Lavrov: Win-win Iran deal only became possible after Rouhani came to power, 24. november. Dostopno prek: <http://rt.com/news/lavrov-iran-deal-agreement-223/> (12. november 2014).

--- 2014a. Iran stopped nuclear weapons program as sinful – Rouhani, 1. marec. Dostopno prek: <http://rt.com/news/iran-banned-nuclear-weapons-347/> (2. november 2014).

-- 2014b. Russia, Iran sign nuclear construction deal for 8 units, 12. november. Dostopno prek: <http://rt.com/news/204371-iran-russia-nuclear-deal/> (12. november 2014).

Safa Nicu Sepahan Co. proti Svetu T-384/11. 2014. Sodba Splošnega sodišče s 25. novembra. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=160044&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=243003> (3. maj 2015).

Safa Nicu Sepahan Co. proti Svetu C-45/15 P. 2015. Pritožba zoper sodbo Splošnega sodišča vložena 4. februarja. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=163060&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=46928> (5. maj 2015).

Sagan, Scott D. 2006. How to Keep the Bomb From Iran. *Foreign Affairs* 85 (5). Dostopno prek: <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2006-09-01/how-keep-bomb-iran> (10. julij 2015).

Sagan, Scott D. in Kenneth N. Waltz. 1995. *The spread of nuclear weapons; a debate*. New York/London: W. W. Norton & Company.

Sagan, Scott D., Kenneth N. Waltz in Richard K. Betts. 2007. A nuclear Iran: promoting stability or courting disaster? *Journal of International Affairs* 60 (2): 135–150. Dostopno prek: http://cisac.fsi.stanford.edu/sites/default/files/Sagan_Nuclear_Iran.pdf (12. julij 2015).

Sanchez, Ray. 2014. Rouhani calls sanctions against Iran illegal and crime against humanity. *CNN*, 30. avgust. Dostopno prek: <http://edition.cnn.com/2014/08/30/world/meast/iran-sanctions-rouhani/> (2. november 2014).

Sanger, David E. 2012. Obama Order Sped Up Wave of Cyberattacks Against Iran. *The New York Times*, 1. junij. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2012/06/01/world/middleeast/obama-ordered-wave-of-cyberattacks-against-iran.html> (8. junij 2015).

Savyon, A. in Y. Carmon. 2013. Renewed Iran-West Nuclear Talks – Part II: Tehran Attempts to Deceive U.S. President Obama, Sec'y of State Clinton With Nonexistent Anti-Nuclear Weapons Fatwa By Supreme Leader Khamenei. *Middle East Media Research Institute*, 19. april. Dostopno prek: <http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/0/6291.htm> (12. junij 2014).

Scholte, Jan-Aart. 2005. *Globalization: A Critical Introduction*. Basingstoke: Macmillan.

Security Council Report. 2013. *UN Sanctions*. Special Research Report (3), 25. november. Dostopno prek: http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/special_research_report_sanctions_2013.pdf (8. 5. 2015).

Shabani, Mohammad Ali. 2015. Iran's "Dignity" Dialogue; Tehran Changed Its Negotiating Tactics—Here's Why. *Foreign Policy*, 30. marec. Dostopno prek: https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2015-03-30/irans-dignity-dialogue?utm_content=buffer2f406&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer (30. marec 2015).

Shaffer, Brenda. 2015. A Nuclear Deal with Iran: The Impact on Oil and Natural Gas Trends. *The Washington Institute*, 27. januar. Dostopno prek: <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/a-nuclear-deal-with-iran-the-impact-on-oil-and-natural-gas-trends> (30. januar 2015).

Sharif University of Technology proti Svetu T-181/13. 2014. Sodba Splošnega sodišča s 3. julija. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Iran%2Bnuclear%2Brelated%2Bsanctions&docid=154526&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=246172#ctx1> (30. junij 2015).

SIPRI. 2012. UN arms embargo on Iran, 11. oktober. Dostopno prek: http://www.sipri.org/databases/embargoes/un_arms_embargoes/iran (29. januar 2015).

Sklep Sveta 2010/413/SZVP z dne 26. julija 2010 o omejevalnih ukrepih proti Iranu in razveljavitvi Skupnega stališča 2007/140/SZVP – *Council Decision 2010/413/CFSP of 26 July 2010 concerning restrictive measures against Iran and repealing Common Position 2007/140/CFSP*. 2010. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX:32010D0413> (29. maj 2015).

Sklep Sveta 2012/35/SZVP z dne 23. januarja 2012 o spremembah Sklepa 2010/413/SZVP o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Decision 2012/35/CFSP of 23 January 2012 amending Decision 2010/413/CFSP concerning restrictive measures against Iran*. 2012. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:019:0022:0030:SL:PDF> (29. maj 2015).

Sklep Sveta 2012/635/SZVP z dne 15. oktobra 2012 o spremembah Sklepa 2010/413/SZVP o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Decision 2012/635/CFSP of 15 October 2012 amending Decision 2010/413/CFSP concerning restrictive measures against Iran*. 2012. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:282:0058:0069:EN:PDF> (9. junij 2015).

Sklep Sveta 2014/21/SZVP z dne 20. januarja 2014 o spremembi Sklepa 2010/413/SZVP o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Decision 2014/21/CFSP of 20 January 2014 amending Council Decision 2010/413/CFSP concerning restrictive measures against Iran*. 2014. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2014:015:0022:0023:EN:PDF> (20. maj 2014).

Sklep Sveta 2014/480/SZVP z dne 21. julija 2014 o spremembi Sklepa 2010/413/SZVP o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Decision 2014/480/CFSP of 21 July 2014 amending Council Decision 2010/413/CFSP concerning restrictive measures against Iran*. 2014. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32014D0480> (20. maj 2014).

Sklep Sveta 2014/829/SZVP z dne 25. novembra 2014 o spremembi Sklepa 2010/413/SZVP o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Decision 2014/829/CFSP of 25 November 2014 amending Council Decision 2010/413/CFSP concerning restrictive measures against Iran*. 2014. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0829> (20. maj 2014).

Sklep Sveta 2015/1050/SZVP z dne 30. junija 2015 o spremembi Sklepa 2010/413/SZVP o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Decision 2015/1050/CFSP of 30 June 2015 amending Council Decision 2010/413/CFSP concerning restrictive measures against Iran*.

2015. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015D1050&from=EN> (1. julij 2015).

Skupni akcijski načrt – Joint Plan of Action. 2013. Dostopno prek: <http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/other/IranP5plus1jointplanoaction131124en.pdf> (24. maj 2013).

Skupno stališče Sveta 2007/140/SZVP z dne 27. februarja 2007 glede omejevalnih ukrepov proti Iranu – *Council Common Position 2007/140/CFSP of 27 February 2007 concerning restrictive measures against Iran*. 2007. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:061:0049:0055:EN:PDF> (29. maj 2015).

Skupno stališče Sveta 2007/246/SZVP z dne 23. aprila 2007 o spremembi Skupnega stališča 2007/140/SZVP o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Common Position 2007/246/CFSP of 23 April 2007 amending Common Position 2007/140/CFSP concerning restrictive measures against Iran*. 2007. Dostopno prek: http://www.sipri.org/databases/embargoes/eu_arms_embargoes/iran/2007-246 (29. maj 2015).

Skupno stališče Sveta 2008/652/SZVP z dne 7. avgusta 2008 o spremembi Skupnega stališča 2007/140/SZVP glede omejevalnih ukrepov proti Iranu – *Council Common Position 2008/652/CFSP of 7 August 2008 amending Common Position 2007/140/CFSP concerning restrictive measures against Iran*. 2007. Dostopno prek: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-08-231_sl.htm (29. maj 2015).

Slackman, Michael. 2010. Iran Boasts of Capacity to Make Bomb Fuel. *The New York Times*, 11. februar. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2010/02/12/world/middleeast/12iran.html?_r=0 (13. maj 2015).

Sorinet Commercial Trust Bankers proti Svetu T-157/13. 2014. Sodba Splošnega sodišča s 3. julija. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Iran%2Bnuclear%2Brelated%2Bsanctions&docid=154528&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=246172#ctx1> (30. maj 2015).

Spector, Leonard S. 2007. Iranian Nuclear Program Remains Major Threat Despite Partial Freeze of Weapons-Relevant Activities Described in New U.S. National Intelligence Estimate. *James Martin Center for Nonproliferation Studies (CNS)*, 6. december. Dostopno prek: <http://cns.miis.edu/stories/071206.htm> (14. maj 2014).

Statut IAEA - The Statute of the IAEA. 1956. Dostopno prek: <http://www.iaea.org/about/statute#a1-17> (27. maj 2014).

Svet guvernerjev Mednarodne agencije za atomsko energijo. 2003a. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran – Izvrševanje Dogovora o sodelovanju v Islamski republiki Iran*. Resolucija GOV/2003/69, sprejeta 12. oktobra 2003. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2003-69.pdf> (18. maj 2015).

--- 2003b. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran – Izvrševanje Dogovora o sodelovanju v Islamski republiki Iran*. Resolucija GOV/2003/81,

sprejeta 26. novembra 2003. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2003-81.pdf> (18. maj 2015).

--- 2005. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran* – Izvrševanje Dogovora o sodelovanju v Islamski republiki Iran. Resolucija GOV/2005/77, sprejeta 24. septembra 2005. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2005-77.pdf> (18. maj 2015).

--- 2006. *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran* – Izvrševanje Dogovora o sodelovanju v Islamski republiki Iran. Resolucija GOV/2006/14, sprejeta 14. februarja 2006. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2006-14.pdf> (18. marec 2015).

--- 2009. *Implementation of the NPT safeguards agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran* – Izvrševanje Dogovora o sodelovanju ter relevantnih določil Resolucij Varnostnega sveta 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) in 1835 (2008) v Islamski republiki Iran. Resolucija GOV/2009/82, sprejeta 27. Novembra 2009. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2009-82.pdf> (18. maj 2015).

--- 2011. *Implementation of the NPT safeguards agreement and relevant provisions of United Nations Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran* – Izvrševanje Dogovora o sodelovanju ter relevantnih določil Resolucij Varnostnega sveta Združenih narodov v Islamski republiki Iran. Resolucija GOV/2011/69, sprejeta 18. novembra 2011. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2011-69.pdf> (13. april 2015).

--- 2012. *Implementation of the NPT safeguards agreement and relevant provisions of United Nations Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran* – Izvrševanje Dogovora o sodelovanju ter relevantnih določil Resolucij Varnostnega sveta Združenih narodov v Islamski republiki Iran. Resolucija GOV/2012/50, sprejeta 13. septembra 2012. Dostopno prek: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2012-50.pdf> (13. april 2015).

Svet proti Fulmen in Fereydoun Mahmoudian C-280/12 P. 2013. Sodba Sodišča z 28. novembra. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Iran%2Bnuclear%2Brelated%2Bsanctions&docid=144985&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=48592#ctx1> (20. maj 2015).

Svet proti Manufacturing Support & Procurement Kala Naft C-348/12 P. 2013. Sodba Sodišča z 28. novembra. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Iran%2Bnuclear%2Brelated%2Bsanctions&docid=144982&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=48592#ctx1> (20. junij 2015).

Svet za človekove pravice. 2013. *Human rights and unilateral coercive measures*. Resolucija A/HRC/RES/24/14, sprejeta 8. oktobra 2013. Dostopno prek: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/AdvisoryCom/A_HRC_RES_24_14_ENG.pdf (13. april 2015).

--- 2015. *Research-based progress report of the Human Rights Council Advisory Committee containing recommendations on mechanisms to assess the negative impact of unilateral coercive measures on the enjoyment of human rights and to promote accountability*. Poročilo A/HRC/28/74, obravnavano 10. februarja 2015. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Pages/UnilateralCoerciveMeasures.aspx> (14. maj 2015).

SWIFT. 2012. SWIFT instructed to disconnect sanctioned Iranian banks following EU Council decision, 18. april. Dostopno prek: http://www.swift.com/about_swift/shownews?param_dcr=news.data/en/swift_com/2012/press_releases_SWIFT_disconnect_Iranian_banks.xml (5. junij 2015).

Tamimi Arab, Pooyan. 2014. Norway's shame: educational discrimination against Iranian students. *Open democracy*, 2. september. Dostopno prek: <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/pooyan-tamimi-arab/norway%27s-shame-educational-discrimination-against-iranian-stud> (6. julij 2015).

Taylor, Brendan. 2010. *Sanctions as grand strategy*. New York: Routledge.

Teheran Times. 2012. Iran condemns U.S. subcritical nuclear test, 8. december. Dostopno prek: <http://tehrantimes.com/politics/103864-iran-condemns-us-subcritical-nuclear-test> (8. januar 2013).

Teheranska deklaracija – Tehran Declaration. 2012. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/sites/default/files/nam-tehrandeclaration-083012.pdf> (15. december 2014).

The Bugle Podcast. 2015. Dostopno prek: <http://thebuglepodcast.com/> (3. april 2015).

The Economist. 2015. Who are you calling a rogue?, 20. junij. Dostopno prek: <http://www.economist.com/news/business/21654599-companies-are-fighting-inclusion-sanctions-listsand-winning-sort-who-are-you-calling> (3. julij 2015).

The Office of the Supreme Leader. 2014. Leadership in the Constitution of the Islamic Republic of Iran. Dostopno prek: http://www.leader.ir/langs/en/index.php?p=leader_law (10. maj 2014).

The Telegraph. 2012. Mahmoud Ahmadinejad calls for new world order, 26. februar. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/9567298/Mahmoud-Ahmadinejad-calls-for-new-world-order.html> (19. december 2012).

The White House. 2002. President Delivers State of the Union Address. Dostopno prek: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html> (25. maj 2014).

--- 2013a. Fact Sheet: First Step Understandings Regarding the Islamic Republic of Iran's Nuclear Program. Dostopno prek: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/11/23/fact-sheet-first-step-understandings-regarding-islamic-republic-iran-s-n> (14. maj 2015).

--- 2013b. Statement By The President On First Step Agreement On Iran's Nuclear Program, 23. november. Dostopno prek: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/11/23/statement-president-first-step-agreement-irans-nuclear-program> (12. maj 2015).

The Iran Primer. 2015. Timeline of Iran's Nuclear Activities. Dostopno prek: <http://iranprimer.usip.org/resource/timeline-irans-nuclear-activities> (20. junij 2015).

Theguardian.com. 2014. Rouhani says Iran will not acquire nuclear weapons 'on principle', 1. marec. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2014/mar/01/rouhani-iran-nuclear-weapons-principle> (2. december 2014).

Torbati, Yeganeh. 2012. Iran lawmaker accuses IAEA of passing nuclear secrets to Israel. *Reuters*, 23. september. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/2012/09/23/us-iran-nuclear-idUSBRE88M04T20120923> (25. september 2012).

Trindle, Jamila. 2013. Everyone Loves Iran Sanctions... For Now. *Foreign Policy*, 12. december. Dostopno prek: <http://foreignpolicy.com/2013/12/12/everyone-loves-iran-sanctions-for-now/#sthash.2pKY6WGb.dpbs> (13. december 2014).

Türk, Danilo. 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV Založba.

Tzanakopoulos, Antonios. 2013. Kadi Showdown: Substantive Review of (UN) Sanctions by the ECJ. *Blog of the European Journal of International Law*, 19. julij. Dostopno prek: <http://www.ejiltalk.org/kadi-showdown/> (10. junij 2015).

--- 2015. Sanctions Imposed Unilaterally by the European Union: Implications for the European Union's International Responsibility. V *Economic Sanctions under International Law; Unilateralism, Multilateralism, Legitimacy, and Consequences*, ur. Ali Z. Marossi in Marisa R. Bassett, 145–164. The Hague: Asser press.

UANI. 2015. State legislation. Dostopno prek: <http://www.unitedagainstnucleariran.com/state-legislation> (12. junij 2015).

United States Government Accountability Office. 2013. Iran: U.S. and the International Sanctions Have Adversely Affected the Iranian Economy. V *Sanctions on Iran and their impact*, ur. Lucas Ebner, 107–165. New York: Nova Science Publishers.

UNODA. 2015. Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Dostopno prek: <http://disarmament.un.org/treaties/t/npt> (29. januar 2015).

Unterweger, Ulrich. 2013. General Court rulings on Iranian Banks threaten to torpedo EU's foreign policy ambitions. *European Law Blog*, 4. april. Dostopno prek: <http://europeanlawblog.eu/?p=1639#sthash.KhCthiE6.dpuf> (3. april 2015).

U.S. Department of State. 2015. Parameters for a Joint Comprehensive Plan of Action Regarding the Islamic Republic of Iran's Nuclear Program. Sporočilo za javnost, 2. april. Dostopno prek: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2015/04/240170.htm> (2. april 2015).

U.S. Government Accountability Office. 2014. Iranian Commercial Activities: Foreign Firms Reported to Have Engaged in Certain Activities Involving Iran's Energy or Communications Sectors. Poročilo s 7. januarja, 1–23. Dostopno prek: <http://www.gao.gov/assets/670/660030.pdf> (4. Maj 2015).

Uredba Sveta (EU) št. 267/2012 z dne 23. marca 2012 o omejevalnih ukrepih proti Iranu in razveljavitvi Uredbe (EU) št. 961/2010 – *Council Regulation (EU) No 267/2012 of 23 March 2012 concerning restrictive measures against Iran and repealing Regulation (EU) No 961/2010*. 2012. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:088:0001:0112:en:PDF> (8. junij 2015).

Uredba Sveta (EU) št. 1263/2012 z dne 21. decembra 2012 o spremembi Uredbe (EU) št. 267/2012 o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Regulation (EU) No 1263/2012 of 21 December 2012 amending Regulation (EU) No 267/2012 concerning restrictive measures against Iran*. 2012. Dostopno prek: http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/DEOT/Gospodarske_sancije/uredba_1263_2012_EU.pdf (3. maj 2015).

Ustanovna listina Združenih Narodov – Charter of the United Nations. 1945. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/charter-united-nations/> (17. maj 2013).

Varnostni svet. 1963. *Resolucija 181*, S/RES/181/1963. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/181%281963%29 (14. avgust 2012).

--- 1965. *Resolucija 216*, S/RES/216/1965. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/216%281965%29 (14. avgust 2012).

--- 1965. *Resolucija 217*, S/RES/217/1965. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/217%281965%29 (14. avgust 2012).

--- 1968. *Resolucija 253*, S/RES/253/1968. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/253%281968%29 (14. avgust 2012).

--- 1977. *Resolucija 418*, S/RES/418/1977. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/418%281977%29 (14. avgust 2012).

--- 1982. *Provisional Rules of Procedure of the Security Council – Začasna postopkovna pravila Varnostnega sveta*, S/96/Rev. 7, zadnjič posodobljena 21. decembra 1982. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/sc/inc/pages/pdf/rules.pdf> (21. maj 2015).

--- 1992. *Izjava predsednika Varnostnega sveta o odgovornosti Varnostnega sveta pri ohranjanju mednarodnega miru in varnosti*, S/23500, podana 31. januarja. Dostopno prek: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/PKO%20S%2023500.pdf> (18. marec 2015).

--- 1999. *Resolucija 1267*, S/RES/1267/1999. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1267%281999%29 (21. maj 2015).

--- 2006. *Izjava predsednika Varnostnega sveta o jedrskem neširjenju*, S/PRST/2006/15, podana 26. marca. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PRST/2006/15 (18. marec 2015).

--- 2006b. *Letter dated 13 October 2006 from the Permanent Representative of France to the United Nations addressed to the President of the Security Council*, S/2006/814. Dostopno prek: http://www.sipri.org/databases/embargoes/un_arms_embargoes/iran/items_list (2. februar 2015).

--- 2006c. *Resolucija 1696*, S/RES/1696/2006. Dostopno prek: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1696%282006%29 (14. avgust 2012).

--- 2006č. *Resolucija 1730*, S/RES/1730/2006. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1730%282006%29 (21. maj 2015).

--- 2006d. *Resolucija 1737*, S/RES/1737/2006. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1737%282006%29 (14. avgust 2012).

--- 2007. *Resolucija 1747*, S/RES/1747/2007. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1747%282007%29 (18. marec 2015).

--- 2008a. *Resolucija 1803*, S/RES/1803/2008. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1803%282008%29 (18. marec 2015).

--- 2008b. *Resolucija 1835*, S/RES/1835/2008. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1835%282008%29 (18. marec 2015).

--- 2009a. *Resolucija 1887*, S/RES/1887/2009. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1887%282009%29 (24. februar 2015).

--- 2009b. *Resolucija 1904*, S/RES/1904/2009. Dostopno prek: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1904%282009%29 (21. maj 2015).

--- 2010. *Resolucija 1929*, S/RES/1929/2010. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1929%282010%29 (18. marec 2015).

Verdross, Alfred. 1966. *Jus Dispositivum and Jus Cogens in International Law*. *American Journal of International Law* 60 (55). Dostopno prek: <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/ajil60&div=11&id=&page=> (19. april 2014).

Waltz, Kenneth N. 2012. *Why Iran Should Get the Bomb*. *Foreign Affairs* 91 (4). Dostopno prek: <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2012-06-15/why-iran-should-get-bomb> (10. julij 2015).

Watson Institute for International Studies. 2004. *Background Paper on Targeted Sanctions*, Prepared by the Targeted Financial Sanctions Project for the Workshop on United Nations Sanctions 16–17 July 2004. Dostopno prek: http://www.watsoninstitute.org/pub/Background_Paper_Targeted_Sanctions.pdf (12. maj 2014).

Watts, Mark. 2013. *Court orders removal of UK sanctions against Bank Mellat*, 21. junij. *MEED: Middle East Economic Digest* 57 (25): 19. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/detail?vid=23&sid=e7a51f13-c32e-46cc-a204-da9b1f1c0c3c%40>

sessionmgr4005&hid=4110&bdata=Jmxhbm9c2wmc2l0ZT1lZHMtG12ZQ%3d%3d#db=buh&AN=88958724 (11. februar 2014).

Weiss, Thomas George in Ramesh Chandra Thakur. 2010. *Global Governance and the UN: An Unfinished Journey*. Bloomington: Indiana University Press. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/detail?sid=14506351-20d8-4e93-b8f5-0960041aedaf@sessionmgr4005&vid=8#db=nlebk&AN=318237> (19. maj 2015).

Westall, Sylvia. 2009. No sign Iran seeks nuclear arms: new IAEA head. *Reuters*, 3. julij. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/2009/07/03/us-nuclear-iaea-iran-exclusive-idUSL312024420090703> (12. maj 2015).

Wireless News. 2012. UANI Urges Moldova to Stop Reflagging Iranian Vessels, 25. september. Dostopno prek: <http://www.highbeam.com/doc/1P1-209058750.html> (12. maj 2015).

World Nuclear Association. 2014. Uranium enrichment. Dostopno prek: <http://www.world-nuclear.org/info/Nuclear-Fuel-Cycle/Conversion-Enrichment-and-Fabrication/Uranium-Enrichment/> (26. maj 2014).

World Public Opinion.org. 2008. Iranian Public Opinion on Governance, Nuclear Weapons and Relations with the United States, 27. avgust. Dostopno prek: <http://www.worldpublicopinion.org/pipa/articles/brmiddleeastnafricara/527.php?nid=&id=&pnt=527&lb=brme> (1. maj 2015).

Wu, Fuzo. 2015. China's Puzzling Energy Diplomacy Toward Iran. *Asian Perspective* 39: 47–69. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&sid=e93e1112-a7db-4aee-8087-a1f0c2d14d48%40sessionmgr4005&hid=4213> (14. junij 2015).

Yassin Abdullah Kadi proti Evropski komisiji T-85/09. 2010. Sodba Splošnega sodišča s 30. septembra. Dostopno prek: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83733&pageIndex=0&doclang=SL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1082890> (30. maj 2015).

Ziabari, Kourosh. 2013a. Anti-Iran Sanctions (No. 2) Mike Gravel: Sanctions Are Illegal and Ineffective. *Iran Review*, 19. februar. Dostopno prek: <http://www.iranreview.org/content/Documents/Anti-Iran-Sanctions-No-2-Mike-Gravel-Sanctions-Are-Illegal-and-Ineffective.htm> (27. maj 2014).

--- 2013b. Anti-Iran Sanctions (No. 7) Franklin Lamb: International Law Is Overwhelmingly on the Side of Iran. *My Catbird Seat*, 8. april. Dostopno prek: <http://mycatbirdseat.com/2013/04/anti-iran-sanctions-no-7-franklin-lamb-international-law-is-overwhelmingly-on-the-side-of-iran/> (27. maj 2014).

PRILOGE

Priloga A: Pogodba o neširjenju jedrskega orožja v angleškem jeziku

The States concluding this Treaty, hereinafter referred to as the "Parties to the Treaty",

Considering the devastation that would be visited upon all mankind by a nuclear war and the consequent need to make every effort to avert the danger of such a war and to take measures to safeguard the security of peoples,

Believing that the proliferation of nuclear weapons would seriously enhance the danger of nuclear war,

In conformity with resolutions of the United Nations General Assembly calling for the conclusion of an agreement on the prevention of wider dissemination of nuclear weapons,

Undertaking to co-operate in facilitating the application of International Atomic Energy Agency safeguards on peaceful nuclear activities,

Expressing their support for research, development and other efforts to further the application, within the framework of the International Atomic Energy Agency safeguards system, of the principle of safeguarding effectively the flow of source and special fissionable materials by use of instruments and other techniques at certain strategic points,

Affirming the principle that the benefits of peaceful applications of nuclear technology, including any technological by-products which may be derived by nuclear-weapon States from the development of nuclear explosive devices, should be available for peaceful purposes to all Parties to the Treaty, whether nuclear-weapon or non-nuclear-weapon States,

Convinced that, in furtherance of this principle, all Parties to the Treaty are entitled to participate in the fullest possible exchange of scientific information for, and to contribute alone or in co-operation with other States to, the further development of the applications of atomic energy for peaceful purposes,

Declaring their intention to achieve at the earliest possible date the cessation of the nuclear arms race and to undertake effective measures in the direction of nuclear disarmament,

Urging the co-operation of all States in the attainment of this objective,

Recalling the determination expressed by the Parties to the 1963 Treaty banning nuclear weapons tests in the atmosphere, in outer space and under water in its Preamble to seek to achieve the discontinuance of all test explosions of nuclear weapons for all time and to continue negotiations to this end,

Desiring to further the easing of international tension and the strengthening of trust between States in order to facilitate the cessation of the manufacture of nuclear weapons, the liquidation of all their existing stockpiles, and the elimination from national arsenals of nuclear weapons and the means of their delivery pursuant to a Treaty on general and complete disarmament under strict and effective international control,

Recalling that, in accordance with the Charter of the United Nations, States must refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any State, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations, and that the establishment and maintenance of international peace and security are to be promoted with the least diversion for armaments of the world's human and economic resources,

Have agreed as follows:

Article I

Each nuclear-weapon State Party to the Treaty undertakes not to transfer to any recipient whatsoever nuclear weapons or other nuclear explosive devices or control over such weapons or explosive devices directly, or indirectly; and not in any way to assist, encourage, or induce any non-nuclear-weapon State to manufacture or otherwise acquire nuclear weapons or other nuclear explosive devices, or control over such weapons or explosive devices.

Article II

Each non-nuclear-weapon State Party to the Treaty undertakes not to receive the transfer from any transferor whatsoever of nuclear weapons or other nuclear explosive devices or of control over such weapons or explosive devices directly, or indirectly; not to manufacture or otherwise acquire nuclear weapons or other nuclear explosive devices; and not to seek or receive any assistance in the manufacture of nuclear weapons or other nuclear explosive devices.

Article III

1. Each non-nuclear-weapon State Party to the Treaty undertakes to accept safeguards, as set forth in an agreement to be negotiated and concluded with the International Atomic Energy Agency in accordance with the Statute of the International Atomic Energy Agency and the Agency's safeguards system, for the exclusive purpose of verification of the fulfilment of its obligations assumed under this Treaty with a view to preventing diversion of nuclear energy from peaceful uses to nuclear weapons or other nuclear explosive devices. Procedures for the safeguards required by this Article shall be followed with respect to source or special fissionable material whether it is being produced, processed or used in any principal nuclear facility or is outside any such facility. The safeguards required by this Article shall be applied on all source or special fissionable material in all peaceful nuclear activities within the territory of such State, under its jurisdiction, or carried out under its control anywhere.

2. Each State Party to the Treaty undertakes not to provide: (a) source or special fissionable material, or (b) equipment or material especially designed or prepared for the processing, use or production of special fissionable material, to any non-nuclear-weapon State for peaceful purposes, unless the source or special fissionable material shall be subject to the safeguards required by this Article.

3. The safeguards required by this Article shall be implemented in a manner designed to comply with Article IV of this Treaty, and to avoid hampering the economic or technological development of the Parties or international co-operation in the field of peaceful nuclear activities, including the international exchange of nuclear material and equipment for the processing, use or production of nuclear material for peaceful purposes in accordance with the provisions of this Article and the principle of safeguarding set forth in the Preamble of the Treaty.

4. Non-nuclear-weapon States Party to the Treaty shall conclude agreements with the International Atomic Energy Agency to meet the requirements of this Article either individually or together with other States in accordance with the Statute of the International Atomic Energy Agency. Negotiation of such agreements shall commence within 180 days from the original entry into force of this Treaty. For States depositing their instruments of ratification or accession after the 180-day period, negotiation of such agreements shall commence not later than the date of such deposit. Such agreements shall enter into force not later than eighteen months after the date of initiation of negotiations.

Article IV

1. Nothing in this Treaty shall be interpreted as affecting the inalienable right of all the Parties to the Treaty to develop research, production and use of nuclear energy for peaceful purposes without discrimination and in conformity with Articles I and II of this Treaty.

2. All the Parties to the Treaty undertake to facilitate, and have the right to participate in, the fullest possible exchange of equipment, materials and scientific and technological information for the peaceful uses of nuclear energy. Parties to the Treaty in a position to do so shall also co-operate in contributing alone or together with other States or international organizations to the further development of the applications of nuclear energy for peaceful purposes, especially in the territories of non-nuclear-weapon States Party to the Treaty, with due consideration for the needs of the developing areas of the world.

Article V

Each Party to the Treaty undertakes to take appropriate measures to ensure that, in accordance with this Treaty, under appropriate international observation and through appropriate international procedures, potential benefits from any peaceful applications of nuclear explosions will be made available to non-nuclear-weapon States Party to the Treaty on a non-discriminatory basis and that the charge to such Parties for the explosive devices used will be as low as possible and exclude any charge for research and development. Non-nuclear-weapon States Party to the Treaty shall be able to obtain such benefits, pursuant to a special international agreement or agreements, through an appropriate international body with adequate representation of non-nuclear-weapon States. Negotiations on this subject shall commence as soon as possible after the Treaty enters into force. Non-nuclear-weapon States Party to the Treaty so desiring may also obtain such benefits pursuant to bilateral agreements.

Article VI

Each of the Parties to the Treaty undertakes to pursue negotiations in good faith on effective measures relating to cessation of the nuclear arms race at an early date and to nuclear disarmament, and on a treaty on general and complete disarmament under strict and effective international control.

Article VII

Nothing in this Treaty affects the right of any group of States to conclude regional treaties in order to assure the total absence of nuclear weapons in their respective territories.

Article VIII

1. Any Party to the Treaty may propose amendments to this Treaty. The text of any proposed amendment shall be submitted to the Depositary Governments which shall circulate it to all Parties to the Treaty. Thereupon, if requested to do so by one-third or more of the Parties to the Treaty, the Depositary Governments shall convene a conference, to which they shall invite all the Parties to the Treaty, to consider such an amendment.

2. Any amendment to this Treaty must be approved by a majority of the votes of all the Parties to the Treaty, including the votes of all nuclear-weapon States Party to the Treaty and all other Parties which, on the date the amendment is circulated, are members of the Board of Governors of the International Atomic Energy Agency. The amendment shall enter into force for each Party that deposits its instrument of ratification of the amendment upon the deposit of such instruments of ratification by a majority of all the Parties, including the instruments of ratification of all nuclear-weapon States Party to the Treaty and all other Parties which, on the date the amendment is circulated, are members of the Board of Governors of the International Atomic Energy Agency. Thereafter, it shall enter into force for any other Party upon the deposit of its instrument of ratification of the amendment.

3. Five years after the entry into force of this Treaty, a conference of Parties to the Treaty shall be held in Geneva, Switzerland, in order to review the operation of this Treaty with a view to assuring that the purposes of the Preamble and the provisions of the Treaty are being realised. At intervals of five years thereafter, a majority of the Parties to the Treaty may obtain, by submitting a proposal to this effect to the Depositary Governments, the convening of further conferences with the same objective of reviewing the operation of the Treaty.

Article IX

1. This Treaty shall be open to all States for signature. Any State which does not sign the Treaty before its entry into force in accordance with paragraph 3 of this Article may accede to it at any time.

2. This Treaty shall be subject to ratification by signatory States. Instruments of ratification and instruments of accession shall be deposited with the Governments of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the Union of Soviet Socialist Republics and the United States of America, which are hereby designated the Depositary Governments.

3. This Treaty shall enter into force after its ratification by the States, the Governments of which are designated Depositaries of the Treaty, and forty other States signatory to this Treaty and the deposit of their instruments of ratification. For the purposes of this Treaty, a nuclear-weapon State is one which has manufactured and exploded a nuclear weapon or other nuclear explosive device prior to 1 January 1967.

4. For States whose instruments of ratification or accession are deposited subsequent to the entry into force of this Treaty, it shall enter into force on the date of the deposit of their instruments of ratification or accession.

5. The Depositary Governments shall promptly inform all signatory and acceding States of the date of each signature, the date of deposit of each instrument of ratification or of accession, the date of the entry into force of this Treaty, and the date of receipt of any requests for convening a conference or other notices.

6. This Treaty shall be registered by the Depositary Governments pursuant to Article 102 of the Charter of the United Nations.

Article X

1. Each Party shall in exercising its national sovereignty have the right to withdraw from the Treaty if it decides that extraordinary events, related to the subject matter of this Treaty, have jeopardized the supreme interests of its country. It shall give notice of such withdrawal to all other Parties to the Treaty and to the United Nations Security Council three months in advance. Such notice shall include a statement of the extraordinary events it regards as having jeopardized its supreme interests.

2. Twenty-five years after the entry into force of the Treaty, a conference shall be convened to decide whether the Treaty shall continue in force indefinitely, or shall be extended for an additional fixed period or periods. This decision shall be taken by a majority of the Parties to the Treaty.*

Article XI

This Treaty, the English, Russian, French, Spanish and Chinese texts of which are equally authentic, shall be deposited in the archives of the Depositary Governments. Duly certified copies of this Treaty shall be transmitted by the Depositary Governments to the Governments of the signatory and acceding States.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned, duly authorized, have signed this Treaty.

DONE in triplicate, at the cities of London, Moscow and Washington, the first day of July, one thousand nine hundred and sixty-eight.

Vir: UNODA (2015).

Priloga B: Skupni akcijski načrt iz Ženeve

Geneva, 24 November 2013

Joint Plan of Action

Preamble

The goal for these negotiations is to reach a mutually-agreed long-term comprehensive solution that would ensure Iran's nuclear programme will be exclusively peaceful. Iran reaffirms that under no circumstances will Iran ever seek or develop any nuclear weapons. This comprehensive solution would build on these initial measures and result in a final step for a period to be agreed upon and the resolution of concerns. This comprehensive solution would enable Iran to fully enjoy its right to nuclear energy for peaceful purposes under the relevant articles of the NPT in conformity with its obligations therein. This comprehensive solution would involve a mutually defined enrichment programme with practical limits and transparency measures to ensure the peaceful nature of the programme. This comprehensive solution would constitute an integrated whole where nothing is agreed until everything is agreed. This comprehensive solution would involve a reciprocal, step-by-step process, and would produce the comprehensive lifting of all UN Security Council sanctions, as well as multilateral and national sanctions related to Iran's nuclear programme.

There would be additional steps in between the initial measures and the final step, including, among other things, addressing the UN Security Council resolutions, with a view toward bringing to a satisfactory conclusion the UN Security Council's consideration of this matter. The E3+3 and Iran will be responsible for conclusion and implementation of mutual near-term measures and the comprehensive solution in good faith. A Joint Commission of E3/EU+3 and Iran will be established to monitor the implementation of the near-term measures and address issues that may arise, with the IAEA responsible for verification of nuclear-related measures. The Joint Commission will work with the IAEA to facilitate resolution of past and present issues of concern.

Elements of a first step

The first step would be time-bound, with a duration of 6 months, and renewable by mutual consent, during which all parties will work to maintain a constructive atmosphere for negotiations in good faith.

Iran would undertake the following voluntary measures:

- From the existing uranium enriched to 20%, retain half as working stock of 20% oxide for fabrication of fuel for the TRR. Dilute the remaining 20% UF₆ to no more than 5%. No reconversion line.
- Iran announces that it will not enrich uranium over 5% for the duration of the 6 months.
- Iran announces that it will not make any further advances of its activities at the Natanz Fuel Enrichment Plant¹, Fordow², or the Arak reactor³, designated by the IAEA as IR-40.
- Beginning when the line for conversion of UF₆ enriched up to 5% to UO₂ is ready, Iran has decided to convert to oxide UF₆ newly enriched up to 5% during the 6 month period, as provided in the operational schedule of the conversion plant declared to the IAEA.
- No new locations for the enrichment.
- Iran will continue its safeguarded R&D practices, including its current enrichment R&D practices, which are not designed for accumulation of the enriched uranium.
- No reprocessing or construction of a facility capable of reprocessing.
- Enhanced monitoring:
 - Provision of specified information to the IAEA, including information on Iran's plans for nuclear facilities, a description of each building on each nuclear site, a description of the scale of operations for each location engaged in specified nuclear activities, information on uranium mines and mills, and information on source material. This information would be provided within three months of the adoption of these measures.
 - Submission of an updated DIQ for the reactor at Arak, designated by the IAEA as the IR-40, to the IAEA.
 - Steps to agree with the IAEA on conclusion of the Safeguards Approach for the reactor at Arak, designated by the IAEA as the IR-40.
 - Daily IAEA inspector access when inspectors are not present for the purpose of Design Information Verification, Interim Inventory Verification, Physical Inventory Verification, and unannounced inspections, for the purpose of access to offline surveillance records, at Fordow and Natanz.
 - IAEA inspector managed access to:
 - centrifuge assembly workshops⁴;
 - centrifuge rotor production workshops and storage facilities; and,
 - uranium mines and mills.

¹ Namely, during the 6 months, Iran will not feed UF 6 into the centrifuges installed but not enriching uranium. Not install additional centrifuges. Iran announces that during the first 6 months, it will replace existing centrifuges with centrifuges of the same type.

² At Fordow, no further enrichment over 5% at 4 cascades now enriching uranium, and not increase enrichment capacity. Not feed UF6 into the other 12 cascades, which would remain in a non-operative state. No interconnections between cascades. Iran announces that during the first 6 months, it will replace existing centrifuges with centrifuges of the same type.

³ Iran announces on concerns related to the construction of the reactor at Arak that for 6 months it will not commission the reactor or transfer fuel or heavy water to the reactor site and will not test additional fuel or produce more fuel for the reactor or install remaining components.

⁴ Consistent with its plans, Iran's centrifuge production during the 6 months will be dedicated to replace damaged machines.

In return, the E3/EU+3 would undertake the following voluntary measures:

- Pause efforts to further reduce Iran's crude oil sales, enabling Iran's current customers to purchase their current average amounts of crude oil. Enable the repatriation of an agreed amount of revenue held abroad. For such oil sales, suspend the EU and U.S. sanctions on associated insurance and transportation services.
- Suspend U.S. and EU sanctions on:
 - Iran's petrochemical exports, as well as sanctions on associated services.⁵
 - Gold and precious metals, as well as sanctions on associated services.
- Suspend U.S. sanctions on Iran's auto industry, as well as sanctions on associated services.
- License the supply and installation in Iran of spare parts for safety of flight for Iranian civil aviation and associated services. License safety related inspections and repairs in Iran as well as associated services.⁶
- No new nuclear-related UN Security Council sanctions.
- No new EU nuclear-related sanctions.
- The U.S. Administration, acting consistent with the respective roles of the President and the Congress, will refrain from imposing new nuclear-related sanctions.
- Establish a financial channel to facilitate humanitarian trade for Iran's domestic needs using Iranian oil revenues held abroad. Humanitarian trade would be defined as transactions involving food and agricultural products, medicine, medical devices, and medical expenses incurred abroad. This channel would involve specified foreign banks and non-designated Iranian banks to be defined when establishing the channel.
 - This channel could also enable:
 - transactions required to pay Iran's UN obligations; and,
 - direct tuition payments to universities and colleges for Iranian students studying abroad, up to an agreed amount for the six month period.
- Increase the EU authorisation thresholds for transactions for non-sanctioned trade to an agreed amount.

⁵ "Sanctions on associated services" means any service, such as insurance, transportation, or financial, subject to the underlying U.S. or EU sanctions applicable, insofar as each service is related to the underlying sanction and required to facilitate the desired transactions. These services could involve any non-designated Iranian entities.

⁶ Sanctions relief could involve any non-designated Iranian airlines as well as Iran Air.

Elements of the final step of a comprehensive solution*

The final step of a comprehensive solution, which the parties aim to conclude negotiating and commence implementing no more than one year after the adoption of this document, would:

- Have a specified long-term duration to be agreed upon.
- Reflect the rights and obligations of parties to the NPT and IAEA Safeguards Agreements.
- Comprehensively lift UN Security Council, multilateral and national nuclear-related sanctions, including steps on access in areas of trade, technology, finance, and energy, on a schedule to be agreed upon.
- Involve a mutually defined enrichment programme with mutually agreed parameters consistent with practical needs, with agreed limits on scope and level of enrichment activities, capacity, where it is carried out, and stocks of enriched uranium, for a period to be agreed upon.
- Fully resolve concerns related to the reactor at Arak, designated by the IAEA as the IR-40. No reprocessing or construction of a facility capable of reprocessing.

- Fully implement the agreed transparency measures and enhanced monitoring. Ratify and implement the Additional Protocol, consistent with the respective roles of the President and the Majlis (Iranian parliament).
- Include international civil nuclear cooperation, including among others, on acquiring modern light water power and research reactors and associated equipment, and the supply of modern nuclear fuel as well as agreed R&D practices.

Following successful implementation of the final step of the comprehensive solution for its full duration, the Iranian nuclear programme will be treated in the same manner as that of any non-nuclear weapon state party to the NPT.

* With respect to the final step and any steps in between, the standard principle that "nothing is agreed until everything is agreed" applies.

VIR: *Skupni akcijski načrt – Joint Plan of Action, 2013.*

Priloga C: Dogovor o ključnih parametrih za doseg dolgoročnega sporazuma, Lozana, 2. april 2015

Parameters for a Joint Comprehensive Plan of Action Regarding the Islamic Republic of Iran's Nuclear Program

Media Note
Office of the Spokesperson
Washington, DC
April 2, 2015

Below are the key parameters of a Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) regarding the Islamic Republic of Iran's nuclear program that were decided in Lausanne, Switzerland. These elements form the foundation upon which the final text of the JCPOA will be written between now and June 30, and reflect the significant progress that has been made in discussions between the P5+1, the European Union, and Iran. Important implementation details are still subject to negotiation, and nothing is agreed until everything is agreed. We will work to conclude the JCPOA based on these parameters over the coming months.

Enrichment

- Iran has agreed to reduce by approximately two-thirds its installed centrifuges. Iran will go from having about 19,000 installed today to 6,104 installed under the deal, with only 5,060 of these enriching uranium for 10 years. All 6,104 centrifuges will be IR-1s, Iran's first-generation centrifuge.
- Iran has agreed to not enrich uranium over 3.67 percent for at least 15 years.
- Iran has agreed to reduce its current stockpile of about 10,000 kg of low-enriched uranium (LEU) to 300 kg of 3.67 percent LEU for 15 years.
- All excess centrifuges and enrichment infrastructure will be placed in IAEA monitored storage and will be used only as replacements for operating centrifuges and equipment.
- Iran has agreed to not build any new facilities for the purpose of enriching uranium for 15 years.
- Iran's breakout timeline – the time that it would take for Iran to acquire enough fissile material for one weapon – is currently assessed to be 2 to 3 months. That timeline will be extended to at least one year, for a duration of at least ten years, under this framework.
-

Iran will convert its facility at Fordow so that it is no longer used to enrich uranium

- Iran has agreed to not enrich uranium at its Fordow facility for at least 15 years.
- Iran has agreed to convert its Fordow facility so that it is used for peaceful purposes only – into a nuclear, physics, technology, research center.
- Iran has agreed to not conduct research and development associated with uranium enrichment at Fordow for 15 years.
- Iran will not have any fissile material at Fordow for 15 years.
- Almost two-thirds of Fordow's centrifuges and infrastructure will be removed. The remaining centrifuges will not enrich uranium. All centrifuges and related infrastructure will be placed under IAEA monitoring.

Iran will only enrich uranium at the Natanz facility, with only 5,060 IR-1 first-generation centrifuges for ten years.

- Iran has agreed to only enrich uranium using its first generation (IR-1 models) centrifuges at Natanz for ten years, removing its more advanced centrifuges.
- Iran will remove the 1,000 IR-2M centrifuges currently installed at Natanz and place them in IAEA monitored storage for ten years.
- Iran will not use its IR-2, IR-4, IR-5, IR-6, or IR-8 models to produce enriched uranium for at least ten years. Iran will engage in limited research and development with its advanced centrifuges, according to a schedule and parameters which have been agreed to by the P5+1.
- For ten years, enrichment and enrichment research and development will be limited to ensure a breakout timeline of at least 1 year. Beyond 10 years, Iran will abide by its enrichment and enrichment R&D plan submitted to the IAEA, and pursuant to the JCPOA, under the Additional Protocol resulting in certain limitations on enrichment capacity.

Inspections and Transparency

- The IAEA will have regular access to all of Iran's nuclear facilities, including to Iran's enrichment facility at Natanz and its former enrichment facility at Fordow, and including the use of the most up-to-date, modern monitoring technologies.

- Inspectors will have access to the supply chain that supports Iran's nuclear program. The new transparency and inspections mechanisms will closely monitor materials and/or components to prevent diversion to a secret program.
- Inspectors will have access to uranium mines and continuous surveillance at uranium mills, where Iran produces yellowcake, for 25 years.
- Inspectors will have continuous surveillance of Iran's centrifuge rotors and bellows production and storage facilities for 20 years. Iran's centrifuge manufacturing base will be frozen and under continuous surveillance.
- All centrifuges and enrichment infrastructure removed from Fordow and Natanz will be placed under continuous monitoring by the IAEA.
- A dedicated procurement channel for Iran's nuclear program will be established to monitor and approve, on a case by case basis, the supply, sale, or transfer to Iran of certain nuclear-related and dual use materials and technology – an additional transparency measure.
- Iran has agreed to implement the Additional Protocol of the IAEA, providing the IAEA much greater access and information regarding Iran's nuclear program, including both declared and undeclared facilities.
- Iran will be required to grant access to the IAEA to investigate suspicious sites or allegations of a covert enrichment facility, conversion facility, centrifuge production facility, or yellowcake production facility anywhere in the country.
- Iran has agreed to implement Modified Code 3.1 requiring early notification of construction of new facilities.
- Iran will implement an agreed set of measures to address the IAEA's concerns regarding the Possible Military Dimensions (PMD) of its program.

Reactors and Reprocessing

- Iran has agreed to redesign and rebuild a heavy water research reactor in Arak, based on a design that is agreed to by the P5+1, which will not produce weapons grade plutonium, and which will support peaceful nuclear research and radioisotope production.
- The original core of the reactor, which would have enabled the production of significant quantities of weapons-grade plutonium, will be destroyed or removed from the country.
- Iran will ship all of its spent fuel from the reactor out of the country for the reactor's lifetime.
- Iran has committed indefinitely to not conduct reprocessing or reprocessing research and development on spent nuclear fuel.
- Iran will not accumulate heavy water in excess of the needs of the modified Arak reactor, and will sell any remaining heavy water on the international market for 15 years.
- Iran will not build any additional heavy water reactors for 15 years.

Sanctions

- Iran will receive sanctions relief, if it verifiably abides by its commitments.
- U.S. and E.U. nuclear-related sanctions will be suspended after the IAEA has verified that Iran has taken all of its key nuclear-related steps. If at any time Iran fails to fulfill its commitments, these sanctions will snap back into place.
- The architecture of U.S. nuclear-related sanctions on Iran will be retained for much of the duration of the deal and allow for snap-back of sanctions in the event of significant non-performance.
- All past UN Security Council resolutions on the Iran nuclear issue will be lifted simultaneous with the completion, by Iran, of nuclear-related actions addressing all key concerns (enrichment, Fordow, Arak, PMD, and transparency).
- However, core provisions in the UN Security Council resolutions – those that deal with transfers of sensitive technologies and activities – will be re-established by a new UN Security Council resolution that will endorse the JCPOA and urge its full implementation. It will also create the procurement channel mentioned above, which will serve as a key transparency measure. Important restrictions on conventional arms and ballistic missiles, as well as provisions that allow for related cargo inspections and asset freezes, will also be incorporated by this new resolution.
- A dispute resolution process will be specified, which enables any JCPOA participant, to seek to resolve disagreements about the performance of JCPOA commitments.
- If an issue of significant non-performance cannot be resolved through that process, then all previous UN sanctions could be re-imposed.
- U.S. sanctions on Iran for terrorism, human rights abuses, and ballistic missiles will remain in place under the deal.

Phasing

- For ten years, Iran will limit domestic enrichment capacity and research and development – ensuring a breakout timeline of at least one year. Beyond that, Iran will be bound by its longer-term enrichment and enrichment research and development plan it shared with the P5+1.
- For fifteen years, Iran will limit additional elements of its program. For instance, Iran will not build new enrichment facilities or heavy water reactors and will limit its stockpile of enriched uranium and accept enhanced transparency procedures.
- Important inspections and transparency measures will continue well beyond 15 years. Iran’s adherence to the Additional Protocol of the IAEA is permanent, including its significant access and transparency obligations. The robust inspections of Iran’s uranium supply chain will last for 25 years.
- Even after the period of the most stringent limitations on Iran’s nuclear program, Iran will remain a party to the Nuclear Non-Proliferation Treaty (NPT), which prohibits Iran’s development or acquisition of nuclear weapons and requires IAEA safeguards on its nuclear program.

VIR: U.S. Department of State (2015).

Priloga Č: Razsežnost sankcij

Sankcije proti Iranu in iranskim subjektom z namenom preprečevanja širjenja jedrskega orožja so uvedli številni akterji v mednarodni skupnosti. Priloga sistematično in podrobneje predstavlja, kdo so ti akterji, zakaj so uvedli sankcije in kakšne so te sankcije, analizira pa tudi pravno podlago sankcij najpomembnejših pošiljateljic.

Priloga Č.1: Združeni narodi – univerzalne sankcije

ZN oz. VS v njegovem imenu je usmerjene sankcije uvedel v duhu preprečevanja širjenja jedrskega orožja in ohranjanja mednarodnega miru in varnosti. Razlogi za uvedbo (obravnavani tudi v relevantnih resolucijah VS – več in podrobneje v podpoglavju 2.2) so bili: nespoštovanje zahtev Sveta guvernerjev IAEA (ponovila jih je predsedniška izjava VS), nenaslavljanje skrbi IAEA glede iranskega jedrskega programa in njegove možne vojaške razsežnosti s strani Irana; nezmožnost IAEA, da bi potrdila odsotnost neprijavljenega jedrskega materiala v Iranu; dejstvo, da Iran ni ustavil vseh aktivnosti v zvezi z bogatenjem in predelavo urana, vključno z R&R; nespoštovanje zahtev resolucij VS 1696, 1737, 1747, 1803, 1835 in 1929; nepopolno sodelovanje z IAEA; in propad številnih pogajanj o iranskem jedrskem programu. Sankcije so bile uvedene v štirih sklopih – z resolucijami VS 1737, 1747, 1803 in 1929. Resolucij VS 1696 in 1835 ne obravnavam; druga je izjemno kratka in ne vsebuje nobene pomembne novosti, prva pa le nalaga državam, naj »preprečijo prenos vseh predmetov, materialov, blaga in tehnologije, ki bi lahko pripomogli k iranskim aktivnostim, povezanim z bogatenjem in predelavo, ter programom balističnih izstrelkov« (VS 2006, §5), in Iran opozarja, da bodo – v kolikor do 31. avgusta 2006 ne izpolni zahtev resolucije – proti državi sprejeti ukrepi po členu 41 UL (prav tam, §8). Prav tako spodaj ne posebej navajam in poudarjam odločitve VS, naslovljenih neposredno na Iran, in prepovedi oz. omejitev, ki naj bi jih izvajal Iran v okviru svojega jedrskega programa – npr. odločitve, da naj Iran nemudoma ustavi vse aktivnosti, povezane z bogatenjem in predelavo urana, ter dela na vseh projektih, povezanih s težko vodo (VS 2006d, §2). Tega med identifikacijo sankcij ne obravnavam, ker, prvič, so bile te zahteve že analizirane v podpoglavju 2.2; drugič, ker jih Iran večinoma ni izpolnjeval; in tretjič, ker jih osebno ne uvrščam med sankcije, temveč jih vidim kot zahteve najprej IAEA in kasneje VS, zaradi nespoštovanja katerih so bile univerzalne usmerjene sankcije uvedene.

Pravna podlaga sprejemanja in izpolnjevanja sankcij je vsebovana v UL. V skladu s členom 24 UL je VS organ, ki nosi primarno skrb za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti, saj so mu ostale članice ZN zaupale to nalogo tudi v svojem imenu, obenem pa so se vse članice ZN strinjale, da bodo odločitve VS sprejemale in izvrševale (člen 25 UL). VS lahko po členu 34 UL obravnava vsako situacijo, ki morebiti ogroža ohranjanje mednarodnega miru in varnosti (morebitno jedrsko oboroževanje Irana spada pod to kategorijo), in v katerem koli trenutku take situacije lahko odloča o primernih ukrepih (člen 36 UL). Na izbiro ima sredstva miroljubnega reševanja sporov (člen 33 UL), v primeru ogrožanja miru, kršitev miru ali agresivnih dejanj (o tem, ali je v določeni situaciji do tega prišlo, odloča VS) pa sme odrediti obvezujoče ukrepe, vključno s prisilnimi ukrepi (člen 39 UL) v obliki neoboroženih sankcij ali oboroženih sankcij, da se ohranita ali vzpostavita mednarodni mir in varnost. Neoborožene sankcije obravnava člen 41 UL, oborožene pa člen 42 UL. Člen 41 UL pravi, da lahko VS odloča, katere ukrepe, ki ne vsebujejo uporabe oborožene sile, je treba uporabiti, in da lahko pozove članice ZN k uporabi teh ukrepov, ki lahko vključujejo: »popoln/o/ ali deln/o/ prekinitev ekonomskih odnosov in železniških, pomorskih, zračnih, poštnih, telegrafskih, radijskih in drugih komunikacijskih sredstev ter pretrganje diplomatskih odnosov.« Iran je proti sprejetju ukrepov iz poglavja VII UL ostro protestiral, saj VS ni nikoli označil iranskega jedrskega programa za grožnjo mednarodnemu miru in varnosti po členu 39 UL, zaradi česar Iran meni, da VS ne bi smel sprejeti ukrepov po členu 41 UL (IAEA 2008e).

Resolucija VS 1737, sprejeta po členu 41 UL, uvaja prvi sklop zelo obsežnih sankcij. VS (2006d) je, med drugim, sprejel naslednja določila, s katerimi resolucija:

- razen v posameznih v naprej določenih primerih vsem državam v zelo tehničnem in specifičnem jeziku nalaga sprejetje potrebnih ukrepov za preprečevanje prodaje, dobave in prenosa vseh predmetov, materialov, opreme, blaga in tehnologije, ki bi lahko pripomogli k iranskim aktivnostim na področju bogatenja, predelave, težke vode in razvoja sistemov za dostavljanje jedrskega orožja ter drugih predmetov, materialov, opreme, tehnologije in blaga (prav tam, §3–4), ki jih podrobno našteva v povezavi s specifikacijami iz seznamov IAEA,¹⁷⁴ določa tudi potrebne ukrepe v tej smeri (prav tam, §5). Praktično uvaja embargo na zgoraj napisano;
- razen v posameznih v naprej določenih primerih prepoveduje tehnično pomoč ali usposabljanje, finančno pomoč, investicije, posredništvo, druge storitve v korist Irana ter prenos finančnih virov ali storitev v povezavi s prepovedmi iz §3 in §4 (prav tam, §6);
- Iranu prepoveduje izvoz »vsakega predmeta v dokumentu S/2006/814 in S/2006/815« ter državam nalaga prepoved nabave teh predmetov s strani njihovih državljanov v korist Irana (prav tam, §7);
- ustanavlja poseben sankcijski odbor (prav tam, §18), Odbor 1737, in določa njegov mandat (ta se z novimi resolucijami na to temo širi), ki med drugim obsega poročanje VS o delu odbora in izvrševanju resolucije vsaj na vsakih 90 dni. Odboru so morale v 60 dneh o svojih ukrepih za uresničevanje resolucije poročati vse države (prav tam, §19);
- v treh določbah cilja na iranske posameznike in subjekte:
 - državam nalaga pazljivost (*vigilance*) pri vstopu oseb, naštetih v Prilogi resolucije ali kasneje s strani VS ali Odbora 1737 (povezani z iranskimi jedrskimi ali balističnimi aktivnostmi), na njihovo ozemlje oz. pri tranzitu čez njihovo ozemlje, ter jih obvezuje k poročanju VS o tem (prav tam, §10). Seveda nič ne nalaga državam, da zavrnejo vstop v državo lastnemu državljanu (prav tam, §11);
 - državam nalaga zamrznitev sredstev, drugega finančnega premoženja in ekonomskih virov, ki so na njihovem ozemlju na dan sprejetja resolucije ali kadarkoli kasneje, katerih lastniki so: posamezniki ali subjekti, naštetih v Prilogi ali kasneje s strani VS ali Odbora 1737, osebe ali subjekti, ki delujejo za le-te ali po njihovih navodilih, in subjekti, ki jih le-ti nadzirajo ali imajo v posesti – vse dokler jih VS ali Odbor 1737 ne odstranita s seznama (prav tam, §12);
 - iz teh ukrepov se izključujejo sredstva, potrebna za plačevanje »osnovnih stroškov, vključno s plačevanjem za hrano, najemnino ali kredit, zdravila in zdravljenje, davke, zavarovalne premije, /.../ pravne storitve, /.../ po notifikaciji Odboru s strani relevantne države o nameri avtorizacije, kjer primerno, dostopa do /teh sredstev/ ob odsotnosti negativne odločitve Odbora v petih delovnih dneh po taki notifikaciji« (prav tam, §13 (a)). Ostale izjeme določajo §13 (b), (c), (d), §14 in §15, ki med drugim pod posebnimi pogoji dovoljuje plačevanje za storitve, če je bil dogovor o tem sklenjen pred uvrstitvijo osebe ali subjekta na sankcijski seznam;
 - države kliče k pazljivosti in »preprečitvi poučevanja in urjenja Irancev s strani njihovih državljanov ali na njihovem ozemlju v vsebinah, ki bi pripomogle k iranskim dejavnostim, nevarnim z vidika širjenja jedrskega orožja, in razvoju izstrelitvenih sistemov jedrskega orožja« (prav tam, §17);
- določa, da je tehnično sodelovanje IAEA z Iranom možno le »glede hrane, kmetijstva, medicine, varnosti ali drugih humanitarnih namenov,« glede ostalega pa le kjer je to nujno, v nobenem primeru pa pri nevarnih dejavnostih z vidika širjenja jedrskega orožja (prav tam, §16).

¹⁷⁴ Objavljena kot okrožnici IAEA INFCIRC/254/Rev.8/Part 1 in INFCIRC/254/Rev.7/Part 2 z 20. marca 2006, oz. v dokumentu VS S/2006/814 (VS 2006b).

Resolucija VS 1747, sprejeta po členu 41 UL, je po tem, ko poročilo generalnega direktorja IAEA ni potrdilo, da Iran ravna v skladu z zahtevami VS, uvedla dodatne sankcije:

- povečala je število oseb, za katere morajo države poročati Odboru 1737 o njihovem vstopu v ali prehodu čez državno ozemlje ter tako početje budno spremljati in omejevati – osebe so navedene v Prilogi I te resolucije (VS 2007, §2);
- razširila je ukrepe resolucije VS 1737 z §12 (o zamrznitvi sredstev), §13 (o izjemah), §14 (o obrestih) in §15 (o predhodnih pogodbah) na osebe in subjekti, naštetih v Prilogi I te resolucije (prav tam, §4);
- Iranu prepoveduje »dobavo, prodajo ali prenos neposredno ali posredno z njegovega ozemlja ali prek njegovih državljanov ali prek uporabe plovil ali zrakoplovov z njegovo zastavo vsakršno orožje ali povezan material,« določa pa tudi, da morajo vse države prepovedati dobavo takih predmetov z Irana (prav tam, §5), kar v praksi predstavlja embargo na orožje iz Irana;
- države kliče k pazljivosti in omejevanju pri »dobavi, prodaji ali prenosu /.../ vseh bojnih tankov, oklepnikov, topniških sistemov velikega kalibra, bojnih letal, bojnih helikopterjev, vojnih ladij, izstrelkov ali sistemov izstreljevanja /.../ Iranu« ter pri »preskrbovanju Irana s kakršnokoli tehnično pomočjo ali urjenjem, finančno pomočjo, investicijami, posredovanjem ali drugimi storitvami, in prenosu finančnih virov ali storitev, povezanih z dobavo, prodajo, prenosom, izdelovanjem ali uporabo takih predmetov z namenom preprečiti destabilizirajoče kopičenje orožja« (prav tam, §6);
- države in vse mednarodne finančne institucije kliče k temu (*calls upon* in ne npr. *mandates*), da naj »ne vstopajo v nove obveze za podporo, finančno pomoč in koncesijska posojila z vlado Islamske republike Iran, razen za humanitarne in razvojne namene« (prav tam, §7);
- od držav zahteva poročanje Odboru 1737 o izvajanju zgornjih ukrepov v roku 60 dni (prav tam, §8), poleg tega pa VS zavezuje k umiku sankcij proti Iranu iz obeh zgornjih resolucij, v kolikor bo Iran spoštoval zahteve VS; sicer pa napoveduje nove sankcije po členu 41 UL (prav tam, §13).

Resolucija VS 1803, sprejeta po členu 41 UL, zaradi nespoštovanja prejšnjih zahtev VS ter IAEA proti Iranu in iranskim subjektom uvaja nove sankcije:

- povečuje število oseb, za katere morajo države poročati Odboru 1737 o njihovem vstopu v ali prehodu čez državno ozemlje ter tako početje budno spremljati in omejevati – osebe so navedene v Prilogi I te resolucije (VS 2008a, §3);
- uvaja (prav tam, §5) prepoved vstopa v oz. prehoda čez ozemlje vseh držav osebam, naštetim v Prilogi II te resolucije ter kasneje s strani VS ali Odbora 1737 (zaradi vpletenosti v iranske jedrske aktivnosti, nevarne z vidika širjenja jedrskega orožja, in razvoj izstrelitvenih sistemov jedrskega orožja, vključno z dobavo prepovedanih stvari iz §3 in §4 resolucije VS 1737), razen v posebnih humanitarnih primerih, vključno z verskimi dolžnostmi (prav tam, §6);
- razširja ukrepe resolucije VS 1737 z §12 (o zamrznitvi sredstev), §13 (o izjemah), §14 (o obrestih) in §15 (o predhodnih pogodbah) na osebe in subjekte, naštetih v Prilogi I in Prilogi III te resolucije (prav tam, §7);
- državam prepoveduje (prav tam, §8) dobavo, prodajo ali prenos »posredno ali neposredno z njihovega ozemlja ali z njihovimi državljani ali z zrakoplovi ali plovili pod njihovo zastavo Iranu, za njegovo uporabo ali dobrobit« vseh z dvojno uporabo v jedrski industriji povezanih predmetov, materialov, opreme, blaga in tehnologije, naštetih v INFCIRC/254/Rev.7/Part 2 dokumenta S/2006/814, z izjemami (prav tam, §8 (a)), ter tistih, ki so naštetih v »19.A.3 kategorije II dokumenta S/2006/815« (prav tam, §8 (b));
- državam nalaga pazljivost pri vstopanju v nove obveze za javno zagotovljeno finančno podporo za trgovino z Iranom, »vključno z zagotavljanjem izvoznih kreditov, zagotovil ali zavarovanj lastnim državljanom in subjektom, vpletenim v tako trgovino, z namenom

izogibanja finančni podpori« dejavnostim, nevarnim z vidika širjenja jedrskega orožja, ali razvoju izstrelitvenih sistemov jedrskega orožja (prav tam, §9);

- državam nalaga pazljivost pri aktivnostih finančnih institucij na njihovem ozemlju z vsemi iranskimi bankami, zlasti bankama Melli in Saderat Iran ter njunimi podružnicami in pomožnimi enotami v tujini, z istim namenom kot v §9 (prav tam, §10);
- države v skladu z nacionalnimi zakoni in ureditvami ter relevantnim mednarodnim pravom kliče k »inšpekciji tovora v Iran in iz Irana na zrakoplovih in plovilih, na lastnih letališčih in v pristaniščih, v lasti ali upravljanju Iran Air Cargo in /IRISL/, v kolikor obstaja utemeljen sum, da zrakoplov ali plovilo prenaša blago, ki je prepovedano s to resolucijo« ali prejšnjima relevantnima resolucijama (prav tam, §11), ter državam nalaga v roku petih dni pisno poročanje o tem VS (prav tam, §12);
- državam v roku 60 dni nalaga poročanje o izvrševanju §3, §5 in §7–11 (prav tam, §13);
- razširja mandat Odbora 1737 na ukrepe, navedene v resoluciji VS 1747 in obravnavani resoluciji (prav tam, §14);
- ponovno potrjuje, da bo VS začasno ustavil izvrševanje ukrepov »če in za toliko časa, kolikor bo Iran začasno ustavil vse aktivnosti, povezane z bogatenjem in predelavo, vključno z /R&R/, preverjeno s strani IAEA,« za nadaljevanje pogajanj (prav tam, §19 (a)), in da bo odpravil ukrepe iz §3–7 in §12 resolucije VS 1737, §2 in §4–7 resolucije VS 1747, ter §3, §5 in §7–11 obravnavane resolucije takoj, ko IAEA potrdi in VS določi, da Iran ravna v skladu z vsemi zahtevami relevantnih resolucij VS ter Sveta guvernerjev IAEA (prav tam, §19 (b)), v nasprotnem primeru pa bo sprejel nadaljnje ukrepe po členu 41 UL z namenom »prepričati Iran v izpolnjevanje teh resolucij in zahtev IAEA« (prav tam, §19 (c)).

Resolucija VS 1929, sprejeta po členu 41 UL, zaradi neizpolnjevanja zahtev IAEA ter VS proti Iranu in iranskim subjektom uvaja nove sankcije. Najpomembnejše:

- odloča, da morajo države prepovedati »na ozemlju pod njihovim nadzorom vse investicije Irana, iranskih državljanov in subjektov ter oseb, ki delujejo v njihovem imenu ali po njihovih navodilih, in subjektov, ki jih ti imajo v lasti ali upravljajo,« v vse komercialne aktivnosti, ki »vključujejo izkopavanje urana, proizvodnjo ali uporabo jedrskih materialov ali tehnologij, navedenih v INFCIRC/245/Rev.9/Part 1, zlasti aktivnosti bogatenja in predelave urana, vseh aktivnosti, povezanih s težko vodo, ali tehnologijo, povezano z balističnimi izstrelki za dostavljanje jedrskega orožja« (VS 2010, §7);
- nadgrajuje ukrep §6 resolucije VS 1747 (ta naroča 'pazljivost' in 'omejevanje') in z zelo jasno prepovedjo odloča, da morajo države preprečiti neposredno ali posredno dobavo, prodajo ali prenos v Iran (»prek ali z njihovega ozemlja ali prek njihovih državljanov ali posameznikov pod njihovo sodno pristojnostjo ali s plovilom ali zrakoplovom pod njihovo zastavo, in ne glede na to, ali izhajajo z njihovega ozemlja«) »vseh bojnih tankov, oklepnikov, topniških sistemov velikega kalibra, bojnih letal, bojnih helikopterjev, vojnih ladij, izstrelkov ali sistemov izstreljevanja /.../« ter odloča, da naj države preprečijo 'dostavo' Iranu vsega »tehničnega usposabljanja, finančnih virov ali storitev, nasvetov, drugih storitev ali pomoči glede dobave, prodaje, prenosa, preskrbe, izdelave, vzdrževanja ali uporabe takega orožja in povezanih materialov,« poleg tega pa državam nalaga pazljivost in omejevanje »dobave, prodaje, prenosa, preskrbe, izdelave in uporabe vsega drugega orožja in povezanih materialov« (prav tam, §8). Določilo razširja embargo na orožje iz Irana (VS 2007, §5) na embargo na določeno orožje v Iran; v nasprotju z večino drugih embargov VS ta ne vključuje npr. izstrelkov zemlja-zrak (*Surface to Air Missile*) in večine lažje oborožitve (*Small Arms and Light Weapons*) (SIPRI 2012);
- državam nalaga »sprejetje potrebnih ukrepov za preprečevanje prenosa tehnologije ali tehnične pomoči Iranu, povezane z« balističnimi izstrelki, ki lahko dostavijo jedrsko orožje, Iranu pa prepoveduje tovrstne aktivnosti (VS 2010, §9);

- razširja seznam oseb, katerim morajo države prepovedati vstop na ali prehod čez svoje ozemlje, s tistega, navedenega v Prilogi II resolucije VS 1803 (prav tam, §5), na osebe, navedene v: Prilogi resolucije VS 1737, Prilogi I resolucije VS 1747, Prilogi I resolucije VS 1803 in Prilogah I in II te resolucije, oz. tiste osebe, ki jih na podlagi §10 resolucije VS 1737 določita Odbor 1737 in VS, seveda z izjemami (prav tam, §10);
- razširja (prav tam, §11–12 in §19) ukrepe resolucije VS 1737 iz §12 (o zamrznitvi sredstev), §13 (o izjemah), §14 (o obrestih) in §15 (o predhodnih pogodbah) na osebe in subjekte, naštete v Prilogi I, II (IRGC) in III (IRISL) te resolucije, ter na osebe in subjekte, ki delajo po njihovih navodilih ali zanje, subjekte v njihovi lasti ali upravljanju ter na osebe in subjekte, ki jih določita VS ali Odbor 1737 kot kršitelje resolucij VS 1737, 1747, 1803 in te resolucije ali izmikajoče sankcijam teh istih resolucij. Državam nalaga tudi pazljivost pri transakcijah, v katere je vpleten IRGC, ki bi lahko prispevale k nevarnim dejavnostim z vidika širjenja jedrskega orožja ali razvoju izstrelitvenih sistemov jedrskega orožja (prav tam, §12);
- odloča, da naj za namene ukrepov iz §3–7 resolucije VS 1737 »seznam predmetov v S/2006/814 nadomešča seznam predmetov v INFCIRC/254/Rev.9/Part 1 in INFCIRC/254/Rev.7/Part 2, in vsi nadaljnji predmeti, za katere država odloči, da bi lahko prispevali k dejavnostim, nevarnim z vidika širjenja jedrskega orožja, ali k razvoju izstrelitvenih sistemov jedrskega orožja,« ter da seznam predmetov iz »S/2006/815 nadomešča seznam predmetov iz S/2010/263« (prav tam, §13);
- razširja ukrep §11 Resolucije VS 1803, in sicer kliče države k pregledu vsega tovora v in iz Irana na njihovem ozemlju, vključno v pristaniščih in na letališčih,¹⁷⁵ ter bolj natančno določa, kdaj oz. v primeru suma na vsebnost katerih stvari (prepovedane v §3, §4 ali §7 resolucije VS 1737, §5 resolucije VS 1747, §8 resolucije VS 1803 in §8–9 te resolucije) v blagu lahko države izvedejo inšpekcijo (prav tam, §14);
- opaža, da države lahko zahtevajo inšpekcijo plovil na odprtem morju s strinjanjem države, pod zastavo katere pluje plovilo, v primeru suma, da to plovilo prenaša zgoraj naštete prepovedane stvari (prav tam, §15);
- v sklopu §14–15 daje državam pooblastilo za zaseg in odstranitev (npr. z uničenjem, skladiščenjem, vračanjem v neuporabnem stanju) teh prepovedanih stvari, odkritih med inšpekcijami, seveda z omejitvami (prav tam, §16); državam tudi nalaga, da v primeru inšpekcij pisno o tem poročajo Odboru 1737 v roku petih dni (prav tam, §17);
- državam nalaga, da v primeru suma, da plovila prevažajo zgornje prepovedane stvari, prepovejo svojim državljanom ali z lastnega ozemlja preskrbeti z določenimi storitvami (vključno z dobavo goriva in zalog ter drugega servisiranja plovil) vsa plovila v iranski lasti ali pogodbenem razmerju z Iranom, razen v humanitarne namene in dokler blago ni pregledano in po potrebi zaseženo ter odstranjeno (prav tam, §18);
- države kliče k »prepovedi preskrbe s finančnimi storitvami, vključno z zavarovanjem in pozavarovanjem, /.../ in prenosa vseh finančnih in drugih virov, če imajo informacijo, ki predstavlja razumen sum,« da bi ta storitev, premoženje ali vir lahko pripomogli k iranskim dejavnostim, nevarnim z vidika širjenja jedrskega orožja, ali k razvoju izstrelitvenih sistemov jedrskega orožja, vključno s tem, da države lahko z nekaterimi omejitvami »zamrznejo vsako finančno ali drugo premoženje ali vir« (prav tam, §21);
- državam nalaga, da od svojih državljanov, oseb pod lastno sodno pristojnostjo in subjektov na lastnem ozemlju zahtevajo previdnost pri poslovanju z iranskimi subjekti ali subjekti pod iransko sodno pristojnostjo ter z njimi povezanimi posamezniki in subjekti (prav tam, §22);
- države kliče k sprejetju ukrepov, ki pri njih prepovedujejo odpiranje novih podružnic, pomožnih enot ali predstavništev iranskih bank ter prepovedujejo iranskim bankam

¹⁷⁵ Prej le glede tovora Iran Air Cargo in IRISL ter le v pristaniščih in na letališčih.

- ustanavljati nova združena podjetja (*joint ventures*) in pridobivati lastništvo, vzpostavljati ali vzdrževati podobna razmerja z bankami pod sodno pristojnostjo držav (prav tam, §23);
- državam nalaga sprejetje ukrepov za prepoved finančnim institucijam na njihovem ozemlju ali pod njihovo sodno pristojnostjo odpirati predstavništva, podružnice ali bančne račune v Iranu ob utemeljenem sumu, da bi lahko te storitve prispevale k nevarnim dejavnostim z vidika širjenja jedrskega orožja ali razvoju izstrelitvenih sistemov jedrskega orožja (prav tam, §24);
 - ustanavlja odbor osmih strokovnjakov za pomoč Odboru 1737 pri izvrševanju mandata iz §18 resolucije VS 1737, razširjenega z §14 resolucije VS 1803 in §17 te resolucije, pri zbiranju, pregledovanju in analizi informacij glede izvrševanja ukrepov vseh štirih relevantnih resolucij, zlasti pa incidentov, ko ni prišlo do ravnanja v skladu s predpisi, in pri podajanju predlogov (prav tam, §29). Državam, organom ZN in drugim interesentom nalaga sodelovanje s panelom in Odborom 1737 ter posredovanje relevantnih informacij (prav tam, §30), državam pa še poročanje Odboru 1737 o ukrepih za izvrševanje §7–19 in §21–24 te resolucije (prav tam, §31);
 - ponovno potrjuje zaveze o začasni ustavitvi izvrševanja ukrepov pod znanimi pogoji in namero o odpravi ukrepov iz §3–7 in §12 resolucije VS 1737, §2 in §4–7 resolucije VS 1747, §3, §5 in §7–11 resolucije VS 1803 ter §7–19 in §21–24 te resolucije takoj, ko IAEA potrdi in VS določi, da Iran ravna v skladu z vsemi zahtevami relevantnih resolucij VS ter Sveta guvernerjev IAEA, v nasprotnem primeru pa napoveduje sprejetje nadaljnjih ukrepov po členu 41 UL z namenom »prepričati Iran v izpolnjevanje teh resolucij in zahtev IAEA« (prav tam, §37). Kljub neizpolnjevanju zahtev pa VS do julija 2015 proti Iranu ni sprejel novih sankcij.

Priloga Č.2: Evropska Unija – regionalne sankcije

UL regionalnim akterjem ne prepoveduje delovanja v smeri ohranjanja mednarodnega miru in varnosti, v kolikor so ti akterji in njihove aktivnosti skladni s cilji in z načeli ZN (člen 51 UL). EU seveda popolnoma izvršuje sankcije, ki jih je proti Iranu in iranskim subjektom sprejel VS, poleg tega pa je – zaradi podobnih razlogov, zaradi katerih so bile sprejete sankcije ZN, delno zaradi želje po 'spodbudi' Irana k pogajanju in sprejemu končne rešitve iranske jedrske krize, delno pa tudi zaradi pritiskov ZDA (npr. obtožba v sodbi Bank Mellat proti Svetu, §98)¹⁷⁶ – sprejela številne dopolnilne večstranske ukrepe na tem področju; skupaj paketa sankcij predstavljata največji sankcijski paket, ki ga je EU kdajkoli izvajala (Blockmans 2013, 626; Portela 2015, 333). Od skupnosti, ki je v duhu člena 57 Rimske pogodbe praktično prepovedovala uvedbo ekonomskih sankcij zaradi njihovega kršenja reguliranja odprtega trga, je EU postala subjekt, ki vedno bolj verjame v tovrstno reševanje konfliktnih situacij (Karacasulu in Karakir 2014). Z Enotnim evropskim aktom (1987) je tedanja Evropska skupnost kodificirala Evropsko politično sodelovanje (EPS) (predhodnika SZVP), s formalizacijo le-te (prav tam, 373–374) pa je bil »ustvarjen mehanizem za izvrševanje sankcij. Evropska komisija je postala odgovorna za izvrševanje EPS ter sankcij ZN,« s čimer je bilo tedanji skupnosti omogočeno uporabljati lastne ekonomske sankcije, kompetence za njihovo izvrševanje pa niso bile vprašujoče. S SZVP (ustanovljena 1992 z Maastrichtsko pogodbo, ki tudi formalno ustanavlja EU, ki pravna oseba sicer postane šele z Lizbonsko pogodbo leta 2009) je bila definirana sposobnost EU sprejemanja sankcij, odgovornost izvrševanja sankcij, ki presegajo sankcije ZN, pa je bila s posameznih DČ EU prenesena na EU (prav tam). Sankcijski režim EU je nekaj časa ostal nespremenjen, od leta 2003 naprej pa EU na vsakih nekaj let objavlja smernice za izvrševanje in ocenjevanje restriktivnih ukrepov oz. sankcij.¹⁷⁷

¹⁷⁶ *Bank Mellat proti Svetu* T-496/10. 2013. Sodba Splošnega sodišča z 29. januarja.

¹⁷⁷ To področje presega cilje tega magistrskega dela; podrobneje razvoj evropskega sankcijskega režima (od motivov do izvrševanja in učinkovitosti) obravnava Karacasulu in Karakir (2014).

Trenutno imajo sankcije EU dva vira: ZN in enakopravni pogodbi, na katerih temelji EU: PEU in PDEU. EU seveda izvršuje vse sankcije, ki jih sprejme VS; vse DČ EU so tudi članice ZN, zato so s členom 25 UL obvezane k izpolnjevanju resolucij VS samostojno in tudi prek mednarodnih agencij, katerih članice so (člen 48 §2 UL). Poleg tega člen 103 UL tudi določa, da v primeru konflikta med obveznostmi članic ZN po UL ali ostalih pogodbah vedno, nad vsemi ostalimi mednarodnimi pogodbami (tudi PEU), prevlada obveznost iz UL (Polak Petrič 2014, 109), kar za EU, ki je ustanovljena s pogodbami, predstavlja pravno podlago za obveznost izvrševanja sankcij, ki jih sprejme VS. Ko resolucije VS od DČ EU zahtevajo izvrševanje prisilnih ukrepov, je za to, da odločitve VS postanejo del prava EU, potreben pravni proces (Esfandiary 2013, 3), ki pa ni tako preprost; »Evropska komisija lahko ali pripravi predloge za restriktivne ukrepe, ki spadajo pod kompetence unije, za sprejem s strani Sveta EU, ali lahko daje predloge za Skupna stališča. Skupna stališča so pravno zavezujoča in neposredno uporabna za /DČ/, efektivno pišoč resolucije /VS/ v zakone EU« (prav tam), temeljijo pa na členu 29 PEU (bivšem členu 15), ki pravi, da »Svet sprejema sklepe, ki opredeljujejo pristop Unije do posamezne geografske ali vsebinske zadeve,« DČ pa »zagotavljajo skladnost svoje nacionalne politike s stališči« EU. Predlogi o restriktivnih ukrepih pa se sprejemajo s sklepi Sveta (*Council decisions*), ki o tem odloča soglasno (Polak Petrič 2014, 111) – čeprav ti vsebujejo vse vsiljene ukrepe, »je za to, da se sankcijam da poln pravni učinek, lahko potrebna dodatna zakonodaja« (prav tam).¹⁷⁸ Sklepi so namreč nezakodajni akti (*non-legislative acts*), ekonomski ukrepi pa »spadajo pod pristojnosti Unije, zaradi česar potrebujejo ločeno izvrševalno zakonodajo v obliki uredbe Sveta, ki je neposredno obvezujoča in sprejeta na podlagi skupnega predloga Visokega predstavnika Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko in Evropske komisije« (prav tam). Prek teh postopkov sankcije ZN postanejo del prava EU in pridobijo lastnosti sekundarnih pravnih virov, kar poleg neposredne uporabe in prvenstva nad nacionalnimi zakoni obsega tudi kompleksno situacijo, v kateri njihovo izvrševanje ni več odvisno le od DČ, temveč pristojnost revizije legalnosti in veljavnosti zdaj pravnih aktov EU pridobi CJEU (prav tam), kar je posebnega pomena za poglavje 4 magistrskega dela.

Svet je glede vključitve resolucij VS glede Iranskega jedrskega programa v pravo EU sprejel:

- Skupno stališče 2007/140/SZVP: podpira izvrševanje resolucije VS 1737 v evropski pravni red;
- Skupno stališče 2007/246/SZVP:¹⁷⁹ spreminja prejšnje Skupno stališče 2007/140/SZVP z namenom uvajanja resolucije VS 1747 v evropski pravni red;
- Skupno stališče 2008/652/SZVP:¹⁸⁰ spreminja Skupno stališče 2007/140/SZVP z namenom uvajanja resolucije VS 1803 v evropski pravni red;
- Sklep Sveta 2010/413/SZVP: z namenom uvajanja resolucije VS 1929 v evropski pravni red razveljavlja Skupno stališče 2007/140/SZVP (in uvaja sankcije, a o tem kasneje).

Omenjena skupna stališča predstavljajo sankcijsko politiko EU na sredini iranske jedrske krize, ki v bistvu predstavlja le izvrševanje sankcij ZN na ravni EU z nekaj okrepitvami teh sankcij (Germain 2013; Polak Petrič 2014, 111). Šele Sklep Sveta 2010/413/SZVP, ki sicer uvaja resolucijo VS 1929, spreminja naravo sankcij EU in dodaja lastne avtonomne ukrepe EU. Pravna podlaga prenosa sankcij iz resolucij VS v pravo EU ter pravna podlaga sprejemanja

¹⁷⁸ To je lepo vidno v dokumentu, ki vsebuje trenutni seznam sankcij EU, saj ta za vsak dokument s sankcijami našteje dokumente, s katerimi je bil dopolnjen ali izvršen (European Commission 2015).

¹⁷⁹ Skupno stališče Sveta 2007/246/SZVP z dne 23. aprila 2007 o spremembi Skupnega stališča 2007/140/SZVP o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Common Position 2007/246/CFSP of 23 April 2007 amending Common Position 2007/140/CFSP concerning restrictive measures against Iran*. 2007.

¹⁸⁰ Skupno stališče Sveta 2008/652/SZVP z dne 7. avgusta 2008 o spremembi Skupnega stališča 2007/140/SZVP glede omejevalnih ukrepov proti Iranu – *Council Common Position 2008/652/CFSP of 7 August 2008 amending Common Position 2007/140/CFSP concerning restrictive measures against Iran*. 2007.

avtonomnih sankcij EU sta povezani, soodvisni in zelo prepleteni, zato je mejo med obema zelo težko potegniti. Kot razloženo, za prenos sankcij ZN v pravni sistem EU včasih ni dovolj le sprejemanje skupnih stališč ter sklepov, temveč tudi sprejemanje drugih pravnih aktov, ki se uporabljajo tudi za sprejem avtonomnih sankcij EU – odvisno od vsebine sankcij. PEU (člen 24 §1) določa, da SZVP, če ni določeno drugače, »opredeljujeta in izvajata Evropski svet in Svet, ki odločata soglasno,« EU pa ZSVP vodi z (člen 25 PEU): določitvijo splošnih smernic, sprejemanjem sklepov o določitvi stališč in ukrepov, ki naj jih EU sprejme in izvaja, ter podrobnostmi izvajanja teh sklepov, in krepitvijo sodelovanja med DČ EU pri vodenju njihove politike. Splošne smernice SZVP skupaj s cilji in strateškimi interesi EU določa Evropski svet, Svet pa oblikuje SZVP in »sprejema sklepe, potrebne za določitev in izvajanje te politike na podlagi splošnih smernic in strateških usmeritev, ki jih določi Evropski svet« (člen 26 PEU). Pravno podlago za sprejem sankcij EU pa v primerih, kjer so ti ukrepi potrebni za doseganje ciljev SZVP, predstavljata člena 75¹⁸¹ in 215¹⁸² PDEU, saj je to njun posreden prednostni cilj (Cannizzaro, Palchetti in Wessel 2011, 217; Polak Petrič 2014, 111); prvi se navezuje na omejevalne ukrepe glede pretoka kapitala in plačil proti posameznikom oz. subjektom, drugi pa na gospodarske in finančne odnose ter ukrepe prvotno proti državam, v posebnih primerih pa na prejšnje prejemnike. Večstranske sankcije EU veljajo le tam, kjer ima EU sodno pristojnost,¹⁸³ saj EU ne sprejema zakonodaje z zunanjeozemeljsko uporabo, kar bi kršilo mednarodno pravo (Council of the EU 2014).

Večstranske sankcije je EU sprejela z naslednjimi akti (zaradi številčnosti in obsežnosti navajam le najpomembnejše avtonomne sankcije EU; trenutni seznam vseh, njihovih pravnih virov in sprememb je dostopen v dokumentu European Commission (2015, 28–41), konsolidiran seznam vseh finančnih sankcij EU pa v dokumentu EEAS (2015), ki za vsakega prejemnika poda tudi akt s pravno podlago uvedbe teh sankcij):

- Skupno stališče Sveta 2007/246/SZVP za DČ EU poleg embarga na orožje iz Irana **uvaja popoln embargo** na orožje in vojaško opremo v Iran;¹⁸⁴
- Skupno stališče Sveta 2008/625/SZVP (§7) razširja seznam oseb na sankcijskem seznamu EU v primerjavi s seznamom VS (Germain 2013);¹⁸⁵

¹⁸¹ Člen 75 PDEU: »Če je to potrebno za doseganje ciljev iz člena 67, zlasti kar zadeva preprečevanje terorizma in z njim povezanih dejavnosti ter boj proti njim, Evropski parlament in Svet z uredbami, sprejetimi po rednem zakonodajnem postopku, določita okvir upravnih ukrepov glede pretoka kapitala in plačil, kot so zamrzitev sredstev, finančnega premoženja ali ekonomskih dobičkov, ki pripadajo fizičnim ali pravnim osebam, skupinam ali nedržavnim subjektom ali so v njihovi posesti ali imetništvu. Svet na predlog Komisije sprejme ukrepe za izvajanje okvira iz prvega pododstavka. Akti iz tega člena vključujejo potrebne določbe o pravnih jamstvih.«

¹⁸² Člen 215 PDEU: »1. Kadar sklep, sprejet v skladu s poglavjem 2 naslova V /PEU/, predvideva delno ali popolno prekinitev ali omejitev gospodarskih in finančnih odnosov z eno ali več tretjimi državami, Svet s kvalificirano večino na skupni predlog visokega predstavnika Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko in Komisije sprejme potrebne ukrepe. O tem obvesti Evropski parlament. 2. Kadar sklep, sprejet v skladu s poglavjem 2 naslova V /PEU/, tako predvideva, lahko Svet po postopku iz odstavka 1 sprejme omejevalne ukrepe proti fizičnim ali pravnim osebam, skupinam ali nedržavnim subjektom. /.../«

¹⁸³ To je: na ozemlju in v zračnem prostoru EU, za državljane EU (če so v EU ali ne), za subjekte, ki spadajo pod pravo DČ EU (če so v EU ali ne, vključno s podružnicami izven EU), nad posli, sklenjenimi deloma ali v celoti v EU, na krovu plovil ali zrakoplovov pod sodno pristojnostjo EU (Council of the EU 2014).

¹⁸⁴ Skupno stališče Sveta 2007/246/SZVP (člen 1 §1) razširja prepoved uvoza »vsakega orožja ali povezanih materialov« (VS 2007, §5) za DČ EU iz Irana na: prepoved neposredne ali posredne dobave, prodaje ali prenosa orožja in sorodnih materialov vseh vrst, vključno z orožjem in strelivom, vojaškimi vozili in opremo, paravojaško opremo in rezervni deli za navedeno (prav tam, člen 1 §1) (oz. »vseh vrst vojaških materialov,« kot pravi Germain (2013)) »v Iran, za uporabo v Iranu ali v njegovo korist, s strani državljanov /DČ/, prek ozemlja /DČ/ oz. ob uporabi plovil ali zračnih plovil pod njihovo zastavo so prepovedani, in sicer ne glede na to, ali izvirajo z ozemlja /DČ/ ali ne« (člen 1 §1 Skupnega Stališča 2007/140/SZVP).

¹⁸⁵ Po vzoru § 17 resolucije VS 1803 dodaja Skupnemu stališču 2007/140/SZVP tudi člen 6a: odločitev o tem, da nobeni osebi ali subjektu a) iz Priloge 1 ali 2 skupnega stališča ali b) iz Irana (vključno z vlado) ali c) v njihovem imenu ne sme biti dano nobeno nadomestilo ali podoben zahtevek »v povezavi s kakršnokoli pogodbo ali transakcijo, na učinek katere je posredno ali neposredno, delno ali v celoti vplival ukrep iz resolucije VS 1737

- Sklep Sveta 2010/413/SZVP obnavlja ukrepe Skupnega stališča 2007/140/SZVP in uvaja nove znatne sankcije na področju energetike, financ in prometa:
 - prepoveduje prodajo, dobavo ali prevoz ključne opreme in tehnologije, če je namenjena nekaterim ključnim panogam naftne industrije in industrije zemeljskega plina (rafiniranje, utekočinjen zemeljski plin, raziskave, proizvodnja) »v Iranu ali iranskim podjetjem ali podjetjem v lasti Irana, ki so dejavna v teh panogah zunaj Irana,« tem prejemnikom pa prepoveduje tudi zagotavljanje tehnične pomoči ali usposabljanja, financiranja ali finančne pomoči, prepoveduje pa tudi zavestno ali namerno sodelovanje pri izogibanju tem prepovedim (člen 4 Sklepa Sveta 2010/413/SZVP);
 - zelo razširja finančne ukrepe §7 resolucije VS 1747 in §21 resolucije VS 1929; prepoveduje namreč odobriti »vsa finančna posojila ali kredite podjetjem v Iranu, ki so dejavna v panogah iranske naftne industrije in industrije zemeljskega plina iz člena 4(1) ali iranskim podjetjem ali podjetjem v lasti Irana, ki so v teh panogah dejavna zunaj Irana« ter pridobiti ali povečati lastniške deleže v teh podjetjih, »vključno z nakupom teh podjetij v celoti ali nakupom delnic in lastniških vrednostnih papirjev,« prepoveduje pa tudi ustanoviti vsakršno skupno podjetje s temi podjetji in z vsemi hčerinskimi podjetji ali podružnicami pod njihovim nadzorom (prav tam, člen 6), seveda z omejitvami;
 - uvaja natančne zahteve za opravljanje finančnih storitev ali prenos vsakršnega finančnega ali drugega premoženja ali virov v zvezi z iranskimi bankami in z njimi povezanimi subjekti (prav tam, člen 10);¹⁸⁶
 - za zrakoplove in plovila, ki prevažajo tovor v ali iz Irana, zahteva dodatna predhodna obvestila o vsem blagu, ki se prinese v ali iz EU (prav tam, člen 15 §4);
 - državam nalaga sprejem vseh potrebnih ukrepov za preprečitev dostopa do letališč pod njihovo sodno pristojnostjo »vsem tovornim letom, ki jih opravljajo iranski prevozniki ali ki prihajajo iz Irana, z izjemo mešanih potniških in tovornih letov« (prav tam, člen 17);
 - razširja poziv VS iz §7 resolucije VS 1747, ki se nanaša le na iransko vlado, in sicer prepoveduje zagotavljanje financiranja ali finančne pomoči »v zvezi s predmeti in tehnologijami iz odstavka 1, še zlasti nepovratnih sredstev, posojil in zavarovanj izvoznih kreditov za prodajo, za vsako dobavo, prenos ali izvoz teh predmetov in tehnologij ali za zagotavljanje s tem povezanega tehničnega usposabljanja, storitev ali pomoči vsem osebam, subjektom ali organom v Iranu ali za uporabo v Iranu« (prav tam, člen 1 §3 (a));
 - v primerjavi s sankcijskim seznamom ZN razširja seznam oseb, katerim zamrzuje sredstva in prepoveduje vstop v EU (Katzman 2013, 53–55);¹⁸⁷
- Sklep Sveta 2012/35/SZVP uvaja nove, za Iran hude sankcije:¹⁸⁸
 - dodaja člene 3a–d in 4a–b (člen 1 §2–3 Sklepa Sveta 2012/35/SZVP), ki z nekaj omejitvami prepovedujejo:
 - uvoz, nakup ali prevoz surove nafte, naftnih derivatov in petrokemičnih izdelkov iz Irana;

(2006), 1747 (2007) ali 1803 (2008), vključno z ukrepi Evropske skupnosti ali katerekoli /DČ/ v skladu, kot zahtevano ali v kakršnikoli povezavi z izvrševanjem relevantnih odločitev VS« (člen 6a Skupnega stališča Sveta 2008/625/SZVP).

¹⁸⁶ Med drugim obveščanje pristojnih organov o prenosih v in iz Irana nad 10.000 € ter potrebnost predhodnih dovoljenj za prenose nad 40.000 €.

¹⁸⁷ Kasneje podobne ukrepe sprejme tudi v povezavi s kršitvami človekovih pravic v Iranu s Sklepom Sveta 2011/235/SZVP s 14. aprila 2011, ki je veljal do 13. aprila 2015 (European Commission 2015, 28).

¹⁸⁸ Posledično je sankcijski režim EU proti Iranu postal skoraj tako obsežen kot režim ZDA (Katzman 2013, 52).

- neposredno ali posredno zagotavljanje financiranja, finančne pomoči, zavarovanja in pozavarovanja v zvezi zgornjimi aktivnostmi;
- državljanom DČ EU prodajati, dobavljati ali zagotavljati prevoz ključne opreme in tehnologije; financiranje ali finančno pomoč le-tega; tehnično pomoč ali usposabljanje; in druge storitve za namene petrokemične industrije v Iranu, iranskih podjetij ali podjetij v lasti Irana, dejavnih v tej industriji izven Irana. Člen 1 §4 tudi prepoveduje odobriti kakršno koli finančno posojilo ali kredit tem podjetjem, pridobiti ali povečati lastniški delež v teh podjetjih in ustanoviti skupno podjetje z njimi – razširja ukrepe Sklepa Sveta 2010/413/SZVP z nafne industrije tudi na petrokemično;
- z novim členom 4c prepoveduje prodajo, nakup, prevoz ali posredovanje zlata, žlahtnih kovin in diamantov iranski vladi, njenim javnim organom, družbam in agencijam, CBI ter povezanim osebam in subjektom, od njih ali zanje (prav tam, člen 1 §2);
- z novim členom 4d prepoveduje dostavljanje na novo natisnjenih oz. skovanih ali še ne izdanih iranskih bankovcev in kovancev CBI ali v njeno korist (prav tam);
- razširja seznam tistih, katerim zamrzuje sredstva, med drugim (z izjemami) tudi CBI zaradi »sodelovanja pri dejavnostih v izogibanje sankcijam« (prav tam, Priloga 1);
- Sklepi Sveta 2012/152/SZVP, 2012/169/SZVP, 2012/205/SZVP in 2012/457/SZVP dodajajo nekaj ukrepov, večinoma pa spreminjajo seznam prejemnikov avtonomnih sankcij EU (European Commission 2015, 33);
- Sklep Sveta 2012/635/SZVP, ki v preambuli odkrito obtožuje Iran neresnosti pri pogajanjih z mednarodno skupnostjo, uvaja dodatne udarce za iransko gospodarstvo:
 - prepoved nakupa, uvoza in prevoza zemeljskega plina iz Irana in zagotavljanje financiranja ali finančne pomoči teh aktivnosti; z omejitvami (člen 1 §1–2 Sklepa Sveta 2012/635/SZVP);
 - prepoved gradnje ali sodelovanja pri gradnji »novih tankerjev za prevoz nafte, namenjenih za Iran ali iranske osebe in subjekte« ter financiranje ali zagotavljanje tehnične ali finančne pomoči pri tem (prav tam, člen 1 §5);
 - prepoved prodaje, dobave ali prenosa grafitna ter neobdelanih ali polobdelanih kovin, kot sta aluminij in jeklo, pomembnih za jedrski in vojaški program ter industrijo pod nadzorom IRGC; prepoved prodaje, dobave ali prenosa programske opreme za povezovanje industrijskih postopkov, pomembnih za te industrije; in prepoved tehnične pomoči in usposabljanja ter finančne pomoči ali financiranja v zvezi s tem (prav tam, člen 1 §3);
 - prepoved prodaje, dobave ali prenosa ključne pomorske opreme in tehnologije za gradnjo, vzdrževanje ali nadgradnjo ladij, ter prepoved tehnične pomoči in usposabljanja ter finančne pomoči ali financiranja v zvezi s tem (prav tam);
 - kot ostali dokumenti tudi ta prepoveduje »zavestno ali namerno sodelovati v dejavnostih, katerih namen ali učinek je izogibanje prepovedim« (prav tam);
 - k ukrepu Sklepa Sveta 2010/413/SZVP dodaja poleg prepovedi prevzemanja novih kratkoročnih tudi prepoved srednjeročnih in dolgoročnih obveznosti v zvezi s finančno pomočjo za trgovino z Iranom, vključno z izvoznimi krediti in garancijami ali zavarovanji izvoznih poslov (prav tam, člen 1 §4);
 - na področju bančništva uvaja za finančne institucije v sodni pristojnosti DČ EU prepoved sklepanja transakcij in nadaljevanja s sodelovanjem v transakcijah z bankami s sedežem v Iranu (vključno s CBI), s podružnicami in hčerinskimi družbami teh bank in finančnimi institucijami pod nadzorom subjektov ali oseb s sedežem v Iranu (prav tam, člen 1 §6);

- člen tudi natančno določa izjeme in postopanja v posameznih primerih. Skoraj vse izjeme morajo biti vnaprej odobrene; za npr. transakcije v zvezi z živili, zdravstvenim varstvom, medicinsko opremo, v kmetijske ali humanitarne namene pod 100.000 € ter za osebna nakazila pod 40.000 € pa dovoljenja ni treba (prav tam);
- dodaja nove prejemnike finančnih sankcij (med njimi zamrzuje sredstva ali gospodarske vire tudi iranskemu ministrstvu in ministru za energetiko, ministrstvu za nafto in več državnim naftnim podjetjem).

Zgoraj naštetih ukrepi so najpomembnejše sankcije EU v zvezi z iranskim jedrskim vprašanjem. Izvršile so jih večinoma uredbe Sveta, saj ukrepi spadajo pod pristojnosti EU in ne DČ, pa tudi zaradi zagotavljanja njihove enake uporabe med subjekti v EU. Seveda je po oktobru 2012 prišlo do sprememb seznamov prejemnikov sankcij, kriterijev za uvrstitvev na te sezname ter nekaterih sankcij (tudi zaradi sodb CJEU); vseh ne obravnavam (informacije so dostopne v dokumentu European Commission (2015)), omenila pa bi rada sledeče. Ko je JPA (Priloga B) 20. januarja 2014 vstopil v veljavo, je EU s Sklepom Sveta 2014/21/SZVP¹⁸⁹ – v skladu z dogovorom P5+1 z Iranom ob podpori prve Visoke predstavnice Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko Catherine Ashton – stopila korak nazaj in za pol leta (do 20. julija 2014) začasno prekinila izvajanje nekaterih ukrepov (s členom 1 tega sklepa):

- prepovedi iz člena 3 §a (1–2) in 3 §b Sklepa 2010/413/SZVP glede prevoza iranske surove nafte; glede storitev zavarovanja in pozavarovanja, povezanih z nakupom, prevozom in uvozom iranske surove nafte; glede prevoza, nakupa in uvoza petrokemičnih izdelkov iz Irana ter tudi zagotavljanja financiranja in finančne pomoči ter zavarovanja in pozavarovanja v zvezi s tem;¹⁹⁰
- prepovedi iz člena 18b Sklepa 2010/413/SZVP glede dobave plovil za prevoz ali skladiščenje nafte in petrokemičnih izdelkov;
- prepovedi iz člena 4 §c Sklepa 2010/413/SZVP glede nakupa, prodaje, prevoza ali posredovanja zlata in žlahtnih kovin;
- prepovedi iz člena 20 §1 (b–c) in 20 §2 v zvezi z ministrstvom za nafto, v kolikor je to potrebno za izvajanje pogodb o uvozu ali nakupu iranskih petrokemičnih proizvodov;
- spreminja nekatera določila iz člena 10 §3 (a–c) in 10 §4 (b–c) Sklepa 2010/413/SZVP glede prenosa sredstev v in iz Irana: npr. zvišuje znesek prenosov, ki ne potrebujejo predhodnega dovoljenja, v zvezi z živili, zdravstvenim varstvom, medicinsko opremo, za kmetijske ali humanitarne namene s 100.000 na 1.000.000 €, za osebna nakazila pa s 40.000 na 400.000 € (prav tam).

Ker je bilo 19. julija 2014 dogovorjeno, da se izvrševanje ukrepov iz JPA podaljša do 24. novembra 2014, je bil 21. julija 2014 sprejet Sklep Sveta 2014/480/SZVP.¹⁹¹ Ta podaljšuje zgoraj naštete začasne prekinitve izvajanja nekaterih ukrepov Sklepa 2010/413/SZVP z 20. julija 2014 za dodatne štiri mesece, do 24. novembra 2014. Na ta dan so se pogajalci P5+1 s podporo nove Visoke predstavnice Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko (od 1. novembra 2014 je to Federica Mogherini) odločili za ponovno podaljšanje izvajanja ukrepov JPA, in sicer do 30. junija 2015. V skladu s tem je Sklep Sveta 2014/829/SZVP¹⁹² dan kasneje

¹⁸⁹ Sklep Sveta 2014/21/SZVP z dne 20. januarja 2014 o spremembi Sklepa 2010/413/SZVP o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Decision 2014/21/CFSP of 20 January 2014 amending Council Decision 2010/413/CFSP concerning restrictive measures against Iran*. 2014.

¹⁹⁰ Uvoz in nakup iranske surove nafte sta torej pod sankcijskim režimom EU še vedno prepovedana tudi danes.

¹⁹¹ Sklep Sveta 2014/480/SZVP z dne 21. julija 2014 o spremembi Sklepa 2010/413/SZVP o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Decision 2014/480/CFSP of 21 July 2014 amending Council Decision 2010/413/CFSP concerning restrictive measures against Iran*. 2014.

¹⁹² Sklep Sveta 2014/829/SZVP z dne 25. novembra 2014 o spremembi Sklepa 2010/413/SZVP o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Decision 2014/829/CFSP of 25 November 2014 amending Council Decision 2010/413/CFSP concerning restrictive measures against Iran*. 2014.

podaljšal začasno prekinitev izvajanja zgoraj navedenih ukrepov Sklepa 2010/413/SZVP do 30. junija 2015. Na ta dan pa je bil JPA ponovno podaljšan; EU je podaljšala začasno prekinitev do 7. julija 2015, s Sklepom Sveta 2015/1050/SZVP.¹⁹³

Priloga Č.3: Združene države Amerike – enostranske sankcije

ZDA izvajajo sankcije proti Iranu in iranskim subjektom že od krize s talci v Teheranu leta 1979, po začetku jedrske krize pa so se sankcije le še okrepile – zaradi podobnih razlogov, zaradi katerih so bile sprejete sankcije ZN, zaradi močnega pritiska izraelskega lobija v ZDA, zaradi težavnega oz. celo sovražnega odnosa med državama, nasprotovanja iranskemu političnemu režimu in njegovemu vplivu v regiji, itd. Ekonomske sankcije z namenom, da bi se Iran odrekel WMD, so ZDA uvedle že leta 1984 (Hufbauer in drugi 2009), še prej, med letoma 1951 in 1953, pa je Iran prejemal sankcije (v glavnem s strani ZDA in ZK) z namenoma nasprotovanja nacionalizaciji naftnih objektov ter destabilizacije vlade premierja Mussadiqa (prav tam, 21). Kot pravi Taylor (2010, 68), je bila zaradi velikega števila že sprejetih sankcij proti Iranu ena največjih težav ZDA glede sankcijskega režima v povezavi s trenutno jedrsko krizo to, katere ukrepe sploh še dodati že obstoječemu naboru, ki pa se je po letu 2006 vseeno še uspel zaostri. Zelo obsežne pravne podlage sankcijskega režima ZDA zaradi preseganja ciljev tega dela ne obravnavam, vseeno pa želim omeniti sledeče. Enostranske sankcije proti Iranu so v primeru ZDA sprejete kot primarno sredstvo zunanje politike države z namenom spreminjanja ravnanja prejemnice sankcij prek nacionalnih zakonov ZDA. Rahmat Mohamad (2013, 9), generalni sekretar Asian-African Legal Consultative Organization, take sankcije opredeljuje kot »nedopustne v mednarodnem pravu, saj /UL/ naslavlja le kolektivne ekonomske ukrepe,« ter tudi zaradi njihove včasih izvenozemeljske narave in nasprotovanja načelom sodne pristojnosti v mednarodnem pravu. Pravi, da »enostranske sankcije in izvenozemeljska uporaba nacionalne zakonodaje kršita pravno enakost držav in načela spoštovanja in dostojanstva nacionalne suverenosti in nevmešavanja v notranje zadeve držav« (prav tam), torej temeljnih načel UL. S tega vidika je bilo zelo sporno sprejetje zakonodaje 'Iran and Libya Sanctions Act' leta 1996, ki se od 30. septembra 2006 imenuje 'Iran Sanctions Act' (ISA)¹⁹⁴ in predstavlja temelj sankcij ZDA v povezavi z energetiko. Kakorkoli, »v /ZDA/ je izvoz obravnavan kot privilegij in ne pravna pravica,« pristojnosti nad regulacijo trgovine z drugimi državami pa ima Kongres, ki mora za sprejem sankcij »potrditi zakonodajo z večino, ki jo podpiše v zakon predsednik države (če ta zavrne zakonodajo, pa jo mora Kongres sprejeti z dvotretjinsko večino),« lahko pa sankcije sprejme zakonodajna veja »z avtoriteto federalnega statuta« (Flowe in Gold 2000).

Ker v ZDA sankcije lahko sprejemajo tudi federalne vlade in lokalne oblasti¹⁹⁵ (Taylor 2010, 72), in ker je ameriških sankcij v povezavi z Iranskim jedrskim programom res veliko, ne obravnavam velike večine aktov, s katerimi so bile sprejete, in teh sankcij samih. Zelo podrobno jih predstavlja npr. Katzman (2013, 1–106; 2015), medtem ko se United States Government Accountability Office (2013) posveča subjektom, ki so vpleteni v administracijo

¹⁹³ Sklep Sveta 2015/1050/SZVP z dne 30. junija 2015 o spremembi Sklepa 2010/413/SZVP o omejevalnih ukrepih proti Iranu – *Council Decision 2015/1050/CFSP of 30 June 2015 amending Council Decision 2010/413/CFSP concerning restrictive measures against Iran*. 2015.

¹⁹⁴ *Iran Sanctions Act of 1996*. 1996. V veljavi je od 5. avgusta 1996 do 31. decembra 2016. ISA vsebuje veliko kontroverznih določil, ki pa jih žal zaradi omejitev s prostorom ne obravnavam; več o tem, tudi nasprotovanju s strani EU zaradi izvenozemeljske uporabe ter opuščanju sankcij proti evropskim podjetjem v določenih primerih, piše Katzman (2013).

¹⁹⁵ UANI (2015) poroča, da je 11 zveznih držav (Kalifornija, Florida, New York, Indiana, Maryland, New Jersey, Michigan, Rhode Island, Connecticut, Južna Carolina in Pensilvanija) sprejelo zakonodajo, ki javnim subjektom prepoveduje podaljševanje ali vstopanje v nove sporazume s podjetji, ki so vpletene v občutljive sektorje iranske ekonomije, poleg tega pa je več kot 30 držav sprejelo ukrepe, zaradi katerih so bile odvzete milijarde \$ iz podjetij, ki poslujejo z Iranom (kar izrecno dovoljuje tudi paket ameriških sankcij v veljavi od julija 2010).

in uveljavljanje enostranskih sankcij ZDA. Spodaj zelo na kratko¹⁹⁶ predstavljam nekaj najpomembnejših sankcij ZDA proti Iranu in iranskim subjektom ter njihove vire:

- Izvršni ukaz 12959¹⁹⁷ prepoveduje ameriškim podjetjem izvažanje v Iran, uvažanje iz Irana in vlaganje v Iran;
- Izvršni ukaz 13059¹⁹⁸ prepoveduje ameriškim podjetjem zavestno izvažati blago v tretje države, če se bo to blago uporabilo za proizvode, namenjene v Iran;
- ker je Iran od leta 1984 v ZDA uvrščen na seznam držav podpornic terorizma, mu je prepovedana vsa ameriška pomoč razen humanitarne pomoči, izvoz ameriškega orožja in blaga z dvojno uporabo (morebitno vojaško), vpletenost v iranski program WMD ali njegovo zalaganje (Katzman 2013, 52–55);
- zamrznitve premoženja in prepovedi vstopa v državo (prav tam);
- prepoved odnosov za ameriške banke z bankami, ki opravljajo transakcije za IRGC, CBI ali iranske subjekte, ki so prejemniki sankcij resolucij VS (prav tam);
- sankcije, ki so vstopile v veljavo 6. februarja 2013, zahtevajo od kupcev iranske nafte plačevanje zanjo v lokalni valuti, kar naj bi preprečilo Iranu prenos sredstev v domovino (Narayanan 2013). To je primer uporabe kontroverznih sankcij z zunanjezemeljsko uporabo;
- ISA sestavljajo številni 'sprožilci' (*triggers*, transakcije z Iranom, ki jih ISA obravnava kot kršitve), ki lahko povzročijo, da je subjekt uvrščen na seznam prejemnikov sankcij, vključenih v ISA; ISA »vključuje različne sankcije, ki jih lahko predsednik /ZDA/ uporabi, in ki bi škodile podjetniškim priložnostim tujega podjetja v ZDA,« pri čemer lahko predsednik pri posameznih primerih opusti sankcioniranje (*wavier*) (ISA §4 (b) 2 (c); Katzman 2013). Gre se za to, da ISA prepoveduje tujim posameznikom in subjektom vlaganje ('vlaganje' §14 (10) opredeljuje zelo široko – tudi vsako odgovornost za razvoj naftnih virov v Iranu) v iransko naftno in plinsko industrijo v večji vrednosti od 20 milijonov \$ letno, prodajo WMD in nekaterih konvencionalnih orožij ter povezane tehnologije, od leta 2010 naprej pa tudi, med drugim, prodajo bencina in povezanih letalskih in drugih goriv ter opreme in storitev, ki bi pomagale pri proizvodnji ali uvozu bencina, Iranu v vrednosti nad 1 milijon \$ oz. 5 milijonov \$ na leto (Katzman 2013). Izvršni ukaz 13590 (z 21. novembra 2011) je razširil pristojnosti kaznovanja tujih podjetij z vsaj eno od ISA sankcij v primeru a) dobave blaga ali storitev za vzdrževanje ali spodbujanje iranskega naftnega in plinskega sektorja v vrednosti nad 1 milijon \$ oz. 5 milijonov \$ na leto (to pomeni, da je sankcionirana tudi npr. prodaja vrtalnikov, črpalk in druge opreme s strani neameriških naftnih podjetij Iranu) in b) dobave blaga ali storitev za vzdrževanje ali širitev proizvodnje petrokemičnih proizvodov Iranu v vrednosti nad 250.000 \$ oz. 1 milijon \$ na leto (prav tam). 'Sprožilce' sankcij ISA dodaja tudi zakon Iran Threat Reduction and Syria Act (podpisan 10. avgusta 2012), in sicer: lastništvo plovila, ki prevaža iransko surovo nafto (razen izjem), sodelovanje v skupnem naftnem in plinskem razvojnem podjetju z Iranom izven Irana, če je bilo podjetje ustanovljeno po 1. januarju 2002, sodelovanje v skupnem podjetju z Iranom glede izkopavanja, proizvodnje in prevoza urana, nakup obveznic iranske vlade, itd. (prav tam);
- Z Izvršnim ukazom 13622¹⁹⁹ je Obama odločil, da se sankcije ISA uporabljajo tudi za vse subjekte, za katere predsednik odloči, da so kupili nafto ali naftne ali petrokemične

¹⁹⁶ Podrobna predstavitev presega cilje tega magistrskega dela. Poleg tega je treba vzeti v zakup, da je bila trgovina med Iranom in ZDA že pred iransko jedrsko krizo skoraj nična zaradi že sprejetih, še veljavnih ukrepov.

¹⁹⁷ Izvršni ukaz 12959 z dne 9. maja 1995, ki prepoveduje določene transakcije v zvezi z Iranom – *Executive Order 12959 Prohibiting Certain Transactions With Respect to Iran*. 1995. Do manjše izjeme je prišlo v obdobju 1999–2010, in sicer za uvoz iranskih oreščkov, sadnih proizvodov, tapet in kaviarja (Katzman 2013, 28).

¹⁹⁸ Izvršni ukaz 13059 z dne 19. avgusta 1997, ki prepoveduje določene transakcije v zvezi z Iranom – *Executive Order 13059 Prohibiting Certain Transactions With Respect to Iran*. 1997.

¹⁹⁹ Izvršni ukaz 13622 z dne 30. julija 2012, ki daje pooblastilo za dodatne sankcije v zvezi z Iranom – *Executive Order 13622 Authorizing Additional Sanctions With Respect to Iran*. 2012.

proizvode iz Irana, ali izpeljali transakcijo z National Iranian Oil Company ali Naftiran Intertrade Company (pred tem nakup nafte ali zemeljskega plina nista bila obravnavana kot kršitev ISA) (prav tam); itd.

Pri tem je seveda pomembno vedeti, da se o vrsti sankcij v okviru ISA, ki bodo uporabljene, formalno odloča predsednik ZDA, ki mora trenutno uvesti zoper kršitelja vsaj 5 od 12 ponujenih sankcij v §6 (a) ISA (z nekaj omejitvami glede vrste za posamezno kršitev), ki so zelo stroge in zelo resne, zato upoštevanje sankcij ZDA proti Iranu s strani subjektov, ki k temu formalnopravno niso zavezani, ne preseneča. Sankcije za kršitelje ISA so:

- zavrnitev posojil, kreditov, zavarovanj za izvoz iz ZDA s strani Export-Import Bank;
- zavrnitev licence za izvoz ameriške vojaške tehnologije ali blaga iz ZDA;
- zavrnitev letnih posojil nad 10 milijonov \$ s strani katerekoli ameriške finančne institucije;
- prepovedi za sankcionirane finančne institucije (vsaka šteje kot 1 sankcija): biti primarni trgovec obveznic vlade ZDA, in/ali hranilec fondov vlade ZDA;
- prepoved vstopanja v pogodbe o preskrbovanju (*procurement*) z vlado ZDA;
- prepoved transakcij s tujimi valutami oz. devizami, v katerih ima prejemnik sankcij interes, z omejitvami seveda (možnost dodana 1. julija 2010);
- prepoved vsakih plačil ali kreditov med prejemnico sankcij in vsako ameriško finančno institucijo (možnost dodana 1. julija 2010);
- prepoved pridobitve, zakupa, uporabe, trgovine, prevoza, itd. vsake posesti pod sodno oblastjo ZDA, v kateri ima prejemnik sankcij interes (možnost dodana 1. julija 2010);
- prepoved vlaganja ali pridobivanja večjih količin lastniškega kapitala (*equity*) ali dolžniških instrumentov od prejemnikov sankcij za vsak ameriški subjekt ali posameznika (možnost dodana 10. avgusta 2012);
- izključitev funkcionarjev podjetij ali nadzornih delničarjev podjetja, ki je prejemnik sankcij, iz ZDA (možnost dodana 10. avgusta 2012);
- uvedba tu naštetih sankcij proti vodilnim ali drugim funkcionarjem vsake prejemnice sankcij (možnost dodana 10. avgusta 2012);
- zmanjšanje uvoza iz sankcioniranega subjekta;

obstaja pa seveda še nekaj dodatnih ukrepov glede pogodb z vlado ZDA (§6 ISA). Konkretno primere sankcioniranih podjetij ter izjem obravnava Katzman (2013, 14–27), ki tudi podrobneje analizira prepovedi trgovanja na posameznem področju (prav tam, 28).

V sklopu JPA je prišlo dočasne prekinitve izvajanja nekaterih ameriških sankcij, povezanih s prevozom in zavarovanjem nekaterih naftnih kupčij, z izvažanjem petrokemičnih izdelkov in povezanimi storitvami, z zlatom in žlahtnimi kovinami ter povezanimi storitvami, z avtomobilsko industrijo in povezanimi storitvami, s civilnim letalstvom, prav tako pa dogovor zahteva od ZDA, da ne nalaga novih sankcij, povezanih z jedrskim programom (več Priloga B).

Priloga Č.4: Ostale sankcije

Enostranske sankcije so proti Iranu in iranskim subjektom uvedle tudi številne druge države, pa tudi finančne institucije. Zaradi prostorskih omejitev navajam le nekatere akterje in le nekatere sankcije brez pravnih podlag in vzrokov (uradno so podobni tistim, ki jih navaja VS, lahko pa bi trdili, da so na njihov sprejem vplivali tudi pritiski ZDA). Hitro pregledno primerjavo sankcij (ZDA, ZN, EU in ostale) podaja Katzman (2013, 52–55; 2015, 42–45).

V Bruslju bazirana belgijska družba elektronskega sistema finančnega sporočanja SWIFT je 15. marca 2012 naznanila, da je »dobila navodila, naj prekine svoje komunikacijske storitve za iranske finančne institucije, ki so prejemnice evropskih sankcij« (SWIFT 2012). Ukrep je v veljavi od 17. marca 2012 do danes na podlagi avtorizacije EU za približno 14 iranskih bank, ki

so na sankcijskem seznamu EU (Katzman 2013, 58; 2015), aprila 2015 pa je po poročanju nekaterih iranskih medijev prišlo do pogovorov, ki bi lahko vodili v prekinitev tega ukrepa.

Kanada in ZK sta svojim bankam prepovedali vsako transakcijo s CBI že 21. novembra 2011. (Katzman 2013). Kanada je julija 2010 svojim podjetjem tudi prepovedala »izvažanje dobrin, storitev in opreme za iranski energetski in telekomunikacijski sektor, /.../ sklepanje finančnih transakcij ali uvažanje nafte iz Irana« (Gordon 2013, 993). Celoten pregled kanadskih sankcij zoper Iran in iranske subjekte je mogoč npr. na spletni strani kanadskega ministrstva za zunanje zadeve, trgovino in razvoj (Foreign Affairs, Trade and Development Canada 2015).

Japonska se je od izbruha krize s talci v Teheranu leta 1979 kljub pritiskom ZDA izogibala sankcijam proti Iranu, zlasti zaradi uvažanja velikih količin iranske nafte, do spremembe pa je prišlo leta 2006, ko je novembra japonska banka za mednarodno sodelovanje Japan Bank for International Cooperation zamrznila sredstva v višini 10 milijard \$ za financiranje projektov v Iranu, dokler ta ne preneha z aktivnostmi bogatenja in predelave urana (Taylor 2010, 79–83). Vključenost Japonske v opozicijo iranskemu jedrskemu programu pod vodstvom ZDA so odražale tudi *de facto* sankcije japonskega zasebnega sektorja, npr.: zmanjšanje uvoza iranske surove nafte s strani največjega japonskega predelovalca Nippon Oil za 15 %, nepripravljenost treh večjih japonskih bank plačevati Iranu v valuti, ki ni ameriški \$, kot je Iran želel, ter namera teh bank za prenehanje sklepanja novih poslov z Iranom (prav tam). Slednja ukrepa sta bila sprejeta leta 2007 in močno presejata tisto, kar so bile v tem času pripravljene storiti evropske finančne institucije (prav tam). Kljub pritiskom ZDA ter japonski dolgotrajni politiki podpore režimu preprečevanja širjenja jedrskega orožja pa dejstvo, zakaj Japonska vlada ni nikoli prevzela vodilne vloge pri uvajanju enostranskih sankcij proti Iranu, pojasnjuje japonski energetski položaj in visok uvozni delež iranske nafte na Japonsko (prav tam). Kakorkoli, skupaj z Republiko Korejo (Južno Korejo) je Japonska leta 2010 naznanila sankcije na področjih trgovine, bančništva in energetike, podobne sankcijam EU; obe državi sta močno zmanjšali uvoz iranske surove nafte, zaradi česar sta bili (podobno kot Indija, Turčija in Tajvan) oproščeni nekaterih ameriških sankcij (ZDA večinoma na vsakih 180 dni preverjajo, ali je dejansko prišlo do večjega zmanjšanja uvoza iranske nafte, in na podlagi tega odločajo o aplikaciji nekaterih enostranskih sankcij), uvedli sta podobne sankcije glede avtorizacije bančnih transakcij kot EU v letu 2010, prepovedali pa sta tudi dolgoročna in srednjeročna financiranja trgovine in jamstev (kratkoročni krediti so ostali dovoljeni) ter nove energetske projekte v Iranu (Katzman 2013; 2015).

Ruska federacija (Rusija) in Ljudska republika Kitajska (Kitajska) sta bili pri uvedbi enostranskih sankcij tradicionalno zadržani. Obe imata geopolitične interese tako v Iranu kot tudi v širši regiji, zaradi katerih sta spretno iskali ravnotežje med 'palico' in 'korenčkom'; pri Rusiji se je to izkazalo npr. pri dolgoletnem in spreminjajočem se dogovarjanju o prodaji sistema izstreljevanja S-300, prevladovanje lastnih interesov nad sankcijskimi težnjami 'zahodnih' držav, o čemer piše tudi Taylor (2010), pa kažeta uspešno dokončanje civilne elektrarne v Busherhu leta 2013 in podpis novega dogovora o izgradnji dodatnih osmih enot z reaktorji novembra 2014 (RT.com 2014b). Podobno opaža Wu (2015) za Kitajsko, ki je največja uvoznica iranske nafte, na primeru njene energetske diplomacije do Irana; po eni strani je Kitajska podprla mednarodne sankcije, po drugi pa proaktivno poglobila svoje poslovne vezi z Iranom, leta 2012 pa vseeno začela znatno zmanjševati uvoz iranske nafte (za približno 18 % leta 2012) v želji po oprostitvi nekaterih ameriških sankcij. Tako Kitajska kot Rusija vidita v izogibanju enostranskih sankcij proti Iranu poslovno priložnost, podporo sankcijam ZN pa kot boljše pogajalsko izhodišče z 'zahodnimi' državami pri drugih perečih tematikah (Taylor 2010), obenem pa jasno nasprotujeta širjenju jedrskega orožja. Skupaj sta Rusija in Kitajska tudi dosegli omilitev relevantnih resolucij v okviru VS, saj je njun odnos do sankcij opredeljevalo povezovanje le-teh s »kršenjem načela nevmešavanja in kršenjem suverenosti Irana« (Pieper 2013, 305). Podatkov o formalnih (*de iure*) enostranskih sankcijah ni: Kitajska je sicer *de facto*

sodelovala pri sankcioniranju z zmanjševanjem uvoza iranske nafte, formalne enostranske sankcije EU in ZDA (nekatero je sicer selektivno izpolnjevala, druge so kitajska podjetja obšle) proti Iranu pa je Kitajsko ministrstvo za zunanje zadeve obsodilo in dejalo, da ne verjame, da bo tovrsten pritisk rešil jedrsko krizo (prav tam, 308). Obsodila jih je tudi Rusija (oz. ni jih priznala); namestnik zunanjega ministra Sergei Ryabkov je zavrnil sodelovanje Rusije pri sankcijah, namenjenih spremembi političnega režima v Teheranu, zunanji minister Sergei Lavrov pa je enostranske sankcije proti Iranu označil za nesprejemljive (Balita 2012; Highbeam Business 2012; RT.com 2013).

'Zahodne' države so se torej odzvale na iranski jedrski program z obširnimi sankcijami, Rusija in Kitajska nista uvedli *de iure* enostranskih ukrepov proti Iranu, kaj pa preostali svet? V že omenjeni izjemno pomembni Teheranski deklaraciji (§8) iz leta 2012 se je 120 držav NAM²⁰⁰ kot protiutež evropskim in ameriškim sankcijam formalno odločilo in strinjalo, da se bodo »vzdržale priznavanja, sprejemanja ali izvrševanja enostranskih prisilnih ukrepov ali zakonov, vključno z enostranskimi ekonomskimi sankcijami, drugimi zastrašujočimi ukrepi in arbitrarnimi omejitvami potovanja, ki pritiskajo na /članice NAM,/ ogrožajo njihovo suverenost in neodvisnost in njihovo svobodo trgovine in investicij«²⁰¹ ter jim onemogočajo svobodno odločanje o lastnem političnem, ekonomskem in socialnem sistemu, »kjer taki ukrepi ali zakoni predstavljajo kršitve /UL/, mednarodnega prava, večstranskega sistema trgovanja ter norm in načel, ki vladajo nad prijateljskimi odnosi držav /.../.« 120 držav z različnih kontinentov se je odločilo »nasprotovati in obsojati take ukrepe ali zakone in njihovo nadaljnjo aplikacijo ter jim učinkovito nasprotovati in k temu spodbujati tudi druge države,« po drugi strani pa tudi zahtevati njihovo celotno takojšnjo odpravo (prav tam), čeprav je vsaj v primeru Indije, Kenije, Malezije, Singapurja in Južne Afrike prišlo do *de facto* ukrepov proti Iranu v smislu zmanjševanja oz. preklica nakupa iranske nafte (Katzman 2013; 2015). Po vstopu JPA v veljavo in odpravi sankcij, povezanih z zavarovanjem, pa je Indija v prvi polovici leta 2014 povečala uvoz iranske nafte za 33 % (Press TV 2014a).

²⁰⁰ Članice so npr. Azerbajdžan, Bahrajn, Bolivija, Čile, Egipt, Indija, Indonezija, Irak, Jordanija, Kenija, Kuvajt, Libanon, Malezija, Maroko, Nigerija, Pakistan, Palestina, Peru, Katar, Singapur, Južna Afrika, Tajska, ZAE, Venezuela, itd.

²⁰¹ Enostranski prisilni ukrepi so novejšo široko pojmovanje, ki obsega »ukrepe, kot so npr. enostranske ekonomske sankcije', 'enostranski ekonomski ukrepi' in 'prisilni ekonomski ukrepi',« nima pa točne definicije (HRC 2015, §7).

Priloga D: Nov Poslovník Splošnega sodišča: člen 105

Poglavje 7

PODATKI ALI DOKAZILA, KI SE NANAŠAJO NA VARNOST UNIJE ALI VARNOST ENE ALI VEČ NJENIH DRŽAV ČLANIC ALI NA VODENJE NJIHOVIH MEDNARODNIH ODNOSOV

Člen 105

Obravnavanje podatkov ali dokazil, ki se nanašajo na varnost Unije ali varnost ene ali več njenih držav članic ali na vodenje njihovih mednarodnih odnosov

1. Če glavna stranka v nasprotju z načelom kontradiktornosti iz člena 64, v skladu s katerim se vsi podatki in dokazila v celoti posredujejo strankam, želi svoje zahteve opreti na nekatere podatke ali dokazila, za katera navaja, da bi njihovo posredovanje škodilo varnosti Unije ali varnosti ene ali več njenih držav članic ali vodenju njihovih mednarodnih odnosov, te podatke ali dokazila predloži z ločenim aktom. Ob predložitvi teh podatkov ali dokazil se vložil predlog za njihovo zaupno obravnavo, v katerem se navedejo nujni razlogi, ki le v obsegu, kot ga terja položaj, upravičujejo ohranitev njihove zaupne narave in ki nasprotujejo, da bi se posredovali nasprotni glavni stranki. Predlog za zaupno obravnavo se prav tako vložil z ločenim aktom in ne vsebuje nobene zaupne vsebine. Če je podatke ali dokazila, glede katerih se predlaga zaupna obravnavo, glavni stranki posredovala ena država članica ali več držav članic, lahko nujni razlogi, ki jih glavna stranka navede v utemeljitev njihovega zaupnega obravnavanja, vključujejo tiste, ki jih je posredovala zadevna država članica oziroma zadevne države članice.

2. Splošno sodišče lahko s pripravljanim ukrepom pozove k predložitvi podatkov ali dokazil, katerih zaupna narava temelji na preudarkih iz odstavka 1. V primeru zavrnitve Splošno sodišče o tem napravi uradni zaznamek. Z odstopanjem od člena 103 se za te podatke ali dokazila, predložene na podlagi pripravljalnega ukrepa, uporablja postopkovna ureditev iz tega člena.

3. V fazi preizkusa, ali so podatki ali dokazila, ki jih v skladu z odstavkom 1 oziroma 2 predloži glavna stranka, za odločitev o sporu pomembni in ali so v razmerju do nasprotne glavne stranke zaupne narave, se ti podatki ali dokazila nasprotni glavni stranki ne posredujejo.

4. Če Splošno sodišče po preizkusu iz odstavka 3 odloči, da so podatki ali dokazila, ki so mu predložena, za odločitev o sporu pomembni in da za postopek pred Splošnim sodiščem niso zaupne narave, zadevno stranko pozove, naj dovoli, da se ti podatki ali dokazila posredujejo nasprotni glavni stranki. Če stranka v roku, ki ga določi predsednik, temu posredovanju nasprotuje ali če v tem roku ne odgovori, se pri odločitvi o zadevi ti podatki ali dokazila ne upoštevajo in se ji vrnejo.

5. Če Splošno sodišče po preizkusu iz odstavka 3 odloči, da so nekateri podatki ali dokazila, ki so mu predloženi, za odločitev o sporu pomembni in so v razmerju do nasprotne glavne stranke zaupne narave, jih tej glavni stranki ne posreduje. Zahteve, povezane s pravico do učinkovitega sodnega varstva, predvsem s spoštovanjem načela kontradiktornosti, nato tehta z zahtevami v zvezi z varnostjo Unije ali ene ali več njenih držav članic ali vodenjem njihovih mednarodnih odnosov.

6. Splošno sodišče po presoji iz odstavka 5 sprejme obrazložen sklep, s katerim določi načine, kako je mogoče uskladiti zahteve iz istega odstavka, kot je to, da zadevna stranka za namene poznejšega posredovanja nasprotni glavni stranki predloži nezaupno različico ali nezaupni povzetek podatkov ali dokazil, v katerih bo zajeta njihova bistvena vsebina in na podlagi katerih bo lahko nasprotna glavna stranka kar najbolje uveljavljala svoja stališča.

7. Podatke ali dokazila, ki so v razmerju do nasprotne glavne stranke zaupne narave, lahko glavna stranka, ki jih je predložila v skladu z odstavkoma 1 oziroma 2, v celoti ali delno umakne v dveh tednih od vročitve odločbe, sprejete na podlagi odstavka 5. Podatki ali dokazila, ki so bili umaknjeni, se pri odločanju v zadevi ne upoštevajo in se vrnejo zadevni glavni stranki.

8. Če Splošno sodišče meni, da so podatki ali dokazila, ki zaradi zaupne narave niso bili posredovani nasprotni glavni stranki na načine iz odstavka 6, nujni za odločitev o sporu, lahko sodbo z odstopanjem od člena 64 in z omejitvijo na tisto, kar je strogo nujno, opre na take podatke ali dokazila. Splošno sodišče pri presojanju teh podatkov ali dokazil upošteva, da glavna stranka glede njih ni mogla uveljavljati svojih stališč.

9. Splošno sodišče zagotovi, da se zaupne informacije, ki so vsebovane v podatkih ali dokazilih, ki jih je glavna stranka predložila v skladu z odstavkoma 1 oziroma 2 in ki niso bili posredovani nasprotni glavni stranki, ne razkrijejo niti v sklepu, izdanem na podlagi odstavka 6, niti v končni odločbi.

10. Podatki ali dokazila iz odstavka 5 se vrnejo zadevni stranki takoj po sprejetju odločbe, s katero se konča postopek pred Splošnim sodiščem.

11. Splošno sodišče z odločbo določi pravila o varnosti za zaščito podatkov ali dokazil, ki se, odvisno od primera, predložijo v skladu z odstavkom 1 oziroma odstavkom 2. Ta odločba se objavi v Uradnem listu Evropske unije.

Vir: *Poslovnik Splošnega sodišča – Rules of procedure of the General Court*. 2015.